

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİSLERDE ŞİRK VE MÜŞRİK KAVRAMI

Yüksek Lisans Tezi

Aynur BİLGİÇ

AMASYA
Haziran – 2025

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

HADİSLERDE ŞİRK VE MÜŞRİK KAVRAMI

Hazırlayan
Aynur BİLGİÇ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nevzat AYDIN

AMASYA – 2025

TEZ ONAY SAYFASI

Aynur BİLGİÇ tarafından hazırlanan “HADİSLERDE ŞİRK VE MÜŞRİK KAVRAMI” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 07/05/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Prof. Dr. Nevzat AYDIN

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mücahit Karakaş

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Hamdi Türkoğlu

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hadi BELGE

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Tezimin içerdığı yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../.../.....

Aynur BİLGİÇ

İmza

ÖZET

HADİSLERDE ŞİRK VE MÜŞRİK KAVRAMI

Aynur BİLGİÇ

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2025

Danışman: Prof. Dr. Nevzat AYDIN

İslam'ı diğer inanç ve sistemlerden ayıran en temel vasıf, tevhid dini oluşudur. İslam'ın özü ve gayesi olan tevhid inancı ve ilkesi, ayet ve hadislerde vurgulanmaktadır. Tevhid 'in zıddı olan şirk, inancın önündeki en büyük engeldir. Peygamberlerin hepsi, şirki ortadan kaldırmak tevhidi hâkim kılmak için mücadele etmişlerdir. Bu tezde, İslam dininin temel inanç esaslarından biri olan tevhid anlayışı çerçevesinde ayetlerin yanı sıra, hadislerde geçen şirk ve müşrik kavramları incelenmiştir. Şirk, Allah'a ortak koşmak anlamına gelirken, müşrik bu fiili işleyen kişiyi ifade etmektedir. Bu çalışma kapsam olarak Kütüb-ü Tis'a 'da şirk ve müşrik konusundaki rivayetleri ve bu rivayetlerin değerlendirilmesini içermektedir. Çalışma, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. İlk bölümde; şirkin mahiyeti, türleri ve şirkle ilişkili kavramlar, İkinci bölümde, hadislerde şirk kavramı her yönüyle açıklanarak incelenmiştir. Yine bu bölümde Hz. Peygamber'in (s.a.s) şirkle mücadelesi, Kur'an ve hadislerde şirk kavramının karşılaştırılması konuları da bulunmaktadır. Üçüncü bölümde, hadislerde müşrik kavramı, müşriklerle olan ilişkiler, Hz. Peygamber'in bu kişilere yönelik tutumu, şirke götürebilecek bazı unsurlar ve şirkten korunmak için yapılması gerekenler, Hz. Peygamber'in şirkten sakındırmak için yaptığı uyarılar hadisler ışığında analiz edilmiştir. Sonuç olarak, şirkin tevhid inancı karşısında en büyük engel olduğu, tevhid inancına aykırı her türlü inanç ve fiilin şirk kapsamına dahil edildiği, şirkin sadece inançla sınırlı kalmayıp ahlaki ve sosyal hayata da etki ettiği ifade edilmiştir. Şirk ve müşrik kavramlarının doğru anlaşılması ve uygulanması, bireysel ve toplumsal açıdan sahih bir inanç yapısının inşa edilmesinde büyük önem göstermektedir. Bu kavramlar üzerinden bireyin Allah ile olan ilişkisi, ibadet anlayışı ve toplumsal sorumlulukları şekillenmektedir. Bu bağlamda günümüz Müslümanlarının da şirke düşme tehlikesi olabilecek söz ve uygulamalardan uzak olmasının dini bilinç açısından büyük önem arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İman, Küfür, Tevhid, Şirk, Müşrik

ABSTRACT**THE CONCEPTS OF SHIRK AND MUSHRIK IN HADITHS****Aynur BİLGİÇ**

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences, master's Thesis, May 2025

Advisor: Prof. Dr. Nevzat AYDIN

One of the most defining characteristics of Islam is its monotheistic nature, known as tawhid. The principle of tawhid is emphasized throughout the Qur'an and the Hadiths, while its opposite, shirk (associating partners with Allah), is condemned as a major theological deviation. Prophets were sent to eliminate shirk and establish tawhid. This study examines the concepts of shirk and mushrik (one who commits shirk) within the Hadith tradition, focusing particularly on narrations found in the Kutub al-Tis'ah. These concepts are crucial for understanding both personal faith and broader religious consciousness in Islam. The thesis consists of three chapters. The first chapter discusses the nature and types of shirk, along with related theological terms. The second chapter explores how shirk is addressed in the Hadiths, the Prophet Muhammad's (pbuh) efforts against it, and a comparison with Qur'anic discourse. The third chapter analyses the term mushrik, the Prophet's attitude toward polytheists, potential causes of shirk, and prophetic warnings meant to prevent it. The study concludes that shirk is the greatest obstacle to tawhid, affecting not only belief but also moral and social life. A correct understanding of shirk and mushrik is essential for building a sound Islamic worldview. Awareness of actions or expressions that may lead to shirk remains vital for contemporary Muslims.

Keywords: Hadith, Faith (Iman), Disbelief (Kufr), Monotheism (Tawhid), Polytheism (Shirk), Polytheist (Mushrik)

ÖNSÖZ

İnsanlık var olduğu sürece şirk de her zaman var olmuştur. Bütün ilahi dinler, en başta şirkle mücadele etmiş ve tevhidi yerleştirmeye çalışmıştır. Bu sebeple, ilk Peygamber Hz. Âdem'den son Peygamber Muhammed'e (s.a.s) kadar bütün peygamberler de şirki yok etmek için mücadele etmiştir. Kur'an-ı Kerim, Allah'ın bir ve tek olduğunu birçok ayette vurgulamış, hiçbir şeyle ona şirk koşulmamasını, yalnızca Allah'a ibadet edilip kendisinden yardım istenilmesini emretmiştir. Hz. Peygamber de Kur'an'ın oluşturduğu bu prensipler doğrultusunda hareket etmiş ve ümmetini şirkten uzak tutmak için mücadele vermiştir.

İslam düşüncesinin temelini oluşturan tevhid inancı Allah'ın birliğini ve eşsizliğini esas alır. Bu inancın zıddı olan şirk ise, tevhidden sapmadır, bu sebeple de Kur'an ve sünnette affedilmeyecek en büyük günah olarak tanımlanmaktadır. Tevhid inancının değeri, bu inançtan sapıldığında insanın karşılaşacağı sonuç düşünüldüğü zaman ortaya çıkmaktadır. Böyle bir akıbete düşmemek için Allah'ın birliği inancının çok iyi kavranması, şirkten uzak olunması gerekmektedir. Şirke düşüldükten sonra yapılan iyi amellerin de bir önemi kalmamaktadır. Bu nedenle, hadislerde şirk kavramının anlam çerçevesini ve kullanımını araştırmak önem arz etmektedir.

Bu çalışmada İslam'ın ikinci temel kaynağı olan hadislerde şirk ve müşrik kavramlarının nasıl ele alındığı, hangi bağlamlarda kullanıldığı ve Müslümanlar açısından nasıl bir bilinç inşa etmeyi hedeflediği incelenmiştir. Öncelikli amacımız, hadis metinlerinden hareketle şirk ve müşrik kavramlarının anlam boyutunu derinlemesine analiz etmek ve bu kavramların günümüz müslümanları için ifade ettiği önemi ortaya koymaktır.

Yüksek Lisans ve tez sürecimde her zaman destekçim olan kızıma ve bu çalışmayı yapmamda beni yönlendiren ve her zaman destek olan, her türlü yardımını ve tavsiyelerini esirgemeyen, birikim ve rehberliğiyle bana yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Nevzat AYDIN Bey'e teşekkürlerimi arz ederim.

Aynur BİLGİÇ

.../.../.....

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	1
2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları	2
I. BÖLÜM	
1. ŞİRKİN MAHİYETİ TÜRLERİ VE ŞİRKLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR	4
1.1. Şirk	4
1.1.1. Şirk Koşmanın Sebepleri	8
1.1.2. Şirk Olan Davranışlar	13
1.1.3. Şirkin Küfürle İlişkisi	15
1.1.4. Cahiliye Döneminde Görülen Şirk Türleri	17
1.1.4.1. Putlara Tapma	18
1.1.4.2. Meleklerle Tapma	20
1.1.4.3. Cinlere Tapma	21
1.1.4.4. Bazı Peygamberleri Allah'ın Oğlu Olarak Görme	22
1.1.4.5. Bazı Gök Cisimlerine Tapma	23
1.1.5. Cahiliye Araplarında Ahiret İnancı.....	24
1.1.6. Cahiliye Araplarında Kader İnancı	25
1.1.7. Putperestlerin İbadetleri.....	26
1.2. Kur'an-ı Kerim'de Şirk Kavramı	28
1.3. Şirkle İlişkili Kavramlar	33
1.3.1. İman	33
1.3.2. Küfür.....	35
1.3.3. Zulüm.....	38

1.3.4. Tevhid.....	39
1.3.4.1. Kavram Olarak Tevhid	39
1.3.4.2. Tevhidin Değeri	44

II. BÖLÜM

2. HADİSLERDE ŞİRK KAVRAMI	48
2.1. Şirkin Büyük Günah Oluşu	49
2.2. Şirk Koşmamak Allah'ın Kullar Üzerindeki Hakkıdır	52
2.3. Şirkin Bağışlanamayacak Bir Günah Olması	53
2.4. Şirk Dışında Bütün Günahların Bağışlanacağı	54
2.5. Şirkin Azaba Vesile Helak Edici Oluşu	55
2.6. Şirk 'in Büyük Bir Zulüm Olması	57
2.7. Şirk Koşmayan Kimsenin Cennet'e Gireceği.....	59
2.8. Şirk Koşmadan Ölen Kimsenin Şefaate Nail Olacağı	63
2.9. Şirk Koşarak Ölen Kimsenin Cehenneme Gireceği	65
2.10. Riya Gizli Şirktir	66
2.11. Allah'tan Başkası Adına Yemin Etmenin Şirk Oluşu	75
2.12. Allah'tan Başkasından Yardım İstemenin Şirk Oluşu.....	78
2.13. Şirk Sayılan Bazı İşler	82
2.13.1. Sihir ve Büyü	82
2.13.2. Nazarlık, Nazar Boncuğu ve Muska Takmak	84
2.13.3. Birtakım Şeyleri Uğursuz Saymak	86
2.14. Cibril Hadisinde Şirk Kavramı	89
2.15. Namazı Terk Etmenin Şirk ile İlişkilendirilmesi.....	90
2.16. Şirk Koşmamış Kimselerin Ölen Kişi Hakkındaki Şefaathlerinin Kabul Edilmesi..	92
2.17. Hz. Peygamber'in Şirkle Mücadelesi	93
2.18. Kur'an ve Hadislerdeki Şirk Kavramının Karşılaştırılması	97

III. BÖLÜM

3. HADİSLERDE MÜŞRİK KAVRAMI VE ŞİRKE GÖTÜREBİLECEK BAZI UNSURLAR.....	100
3.1. Hadislerde Müşrik Kavramı	100
3.1.1. Müşriklerin Kabe'yi Çıplak Tavaf Etmelerinin Yasaklanması	102
3.1.2. Müşriklerden Kesin Bir Şekilde Ayrılmanın Önemi	104
3.1.3. Müşriklere Karşı Cihadın Gerekliliği	107

3.1.4. Müşriklere Selâm Verilip Verilmeyeceği	108
3.1.5. Berat Gecesinde Müşrik ve Kavgacı Hariç Herkesin Affedileceği	110
3.1.6. Müşrik Çocuklarının Ahiretteki Durumları	111
3.1.7. Allah Rasulü'nün (s.a.s) Müşrikler İçin Bedduası.....	116
3.1.8. Müşriklerin Yaptıkları İyiliklerin Kendilerine Fayda Vermeyeceği	119
3.1.9. Müslümanların Müşriklerle Evlenmeleri.....	120
3.1.10. Müşriklerin Mescid-i Nebevî 'ye Girmesi.....	121
3.2. Şirke Götürebilecek Bazı Unsurlar	123
3.2.1. Allah Dışında Herhangi Bir Varlığa Aşırı Sevgi ve Tazim Göstermek ...	123
3.2.2. Gayb'a dair Konularda ve Diğer Konularda Allah Dışında Başka Varlıklardan Yardım Beklemek.....	125
3.2.3. Rabıta	127
3.2.4. Şirk-i Hafî-Riya	129
3.2.5. Kabirlere Tazimde Bulunmak.....	130
3.2.6. Tevessül	132
3.2.7. İstimdâd	135
3.2.8. Birtakım Şeyleri Uğursuz Saymak	137
3.2.9. Şefaât	138
3.3. Şirkten Korunmak İçin Yapılması Gerekenler	140
SONUÇ	143
KAYNAKÇA.....	145
ÖZ GEÇMİŞ	155

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
H.z.	Hazreti
c.c.	Celle Celâluhü
b.	Bin.
ö.	Ölüm tarihi
ç.	Çoğul
Çev.	Çeviren
s.a.s.	SallAllahü aleyhi ve sellem
r.a.	RadiyAllâhü anh
vb.	Ve benzerleri
vd.	Ve diğerleri
a.s.	Aleyhi's-Selam
s.	Sayfa

GİRİŞ

1. Araştırmanın Önemi ve Amacı

İslam Dini, tam manasıyla Allah'ın birliği esasına dayanır. Allah tarafından gönderilen bu din, insanın yaratılışına uygun olan ve evrensel prensipler ortaya koyan bir dindir. İslam, ilk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem'den en son Peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.s) kadar bütün peygamberlerin dininin ortak adıdır. Aldıkları vahiy, getirdikleri prensipler aynı kaynaktır, aynı şeyleri vurgulamaktadır. İnanılması gereken hususlar aynıdır.

Her türlü şirk reddeden, âlemlerin Rabbine teslim olan bir anlayışın hayata hâkim olması tevhid inancının uygulanmasıyla mümkündür. Şirk meselesi, insanlık tarihi ile ortaya çıkmış ve tevhid ile hep var olmuştur. Allah tarafından gönderilen bütün peygamberler ve ilahi dinler, tevhidi yüceltirken hem inanç hem de amel konularında şirk ile mücadele etmişlerdir. Allah'ın zatı, sıfatları, filleri veya O'na ibadette ortak ve denk kabul etme anlamında kullanılan şirk, özellikle Hz. Peygamber'in gelmesinden önce Cahiliye döneminde en etkin şekilde yer almıştır. Bu dönemde şirkin birçok çeşidi görülmüştür. Buna karşı Kur'an Allah'ın bir ve tek olduğunu ifade etmiş, zatında, sıfatlarında ve fiillerinde başka varlıkları O'na ortak olarak görmekten şiddetle menetmiş, O'ndan başkasına kulluk edilmemesi yönünde pek çok vurgularda bulunmuştur. Hz. Peygamber de yaşamı boyunca şirkle mücadele etmiş, hayatın her alanında tevhidi yüceltmek ve yerleştirmek için tüm gayretini sarf etmiştir.

Kendisine sığınılacak, yardım istenecek, ibadet edilmeye lâyık olan ve yaratılanlardan hiçbirisi kendisine şirk koşulmaması gereken yegâne varlık Allah'tır. "La İlahe İllallah" 'ın manası da budur. Bütün kâinatın yegâne güç tarafından yönetildiğini, sadece O'na güvenip O'ndan yardım istemek gerektiğini, Allah'tan başka her varlığın aciz ve muhtaç olduğunu ifade etmektedir. Şirk ise, Allah'ın yardımcılara ihtiyacı olduğunu düşünüp tevhidi zedeleyen eylemler içine girmektir. Şirk en önemli iman problemidir. Allah'ın yanında yardımcı olması ümidiyle Allah dışında başka varlıklara ibadet etmek, dua edip güvenmek, ondan çare istemektir. Bunların hepsi sadece Rabbimizde görebileceğimiz gücü ve özellikleri, hiçbir şeye güç yetiremeyecek aciz varlıklarda aramaya çalışmaktır. İşte bu sebeple Kur'an'da şirk, büyük bir zulüm ve haksızlık olarak ifade edilmiştir. Çünkü insan, Allah'ın yeryüzünde yarattığı en güzel varlıktır, Allah'ın halifesidir. Yeryüzündeki tüm varlıklar insanın emrine sunulmuştur. Durum böyle iken insan nasıl olur da Allah'ı bırakıp kendisi gibi aciz olan ve kendine hizmette bulunan bazı varlıklara ibadet eder? Nasıl olur da bu aciz varlıkları Allah'a ortak olarak görür?

Şirk, Allah'ın insana verdiği bu değeri anlamasına engel olacağı ve Allah katında insanın değerini düşüreceği, bu sebeple de Rabbine varmasına mâni olacağı için en büyük, en ağır günahdır, affı da mümkün değildir. Çünkü şirk, Allah'ı bırakarak kendi heva ve hevesine uymaktır; böylece de heva ve hevesi ilah edinmektir. Şirk, iman yok olması, inancın eksik olmasıdır. Bu sebeple cezası da büyüktür. Affı için samimi bir şekilde yapılan Nasuh tövbe gereklidir.

Yüzyıllar geçtiği halde iman ile küfrün mücadelesi, aydınlık ve karanlığın mücadelesi gibi hep devam etmiştir ve edecektir. İşte bu öneminden dolayı bu konu, pek çok çalışmaya konu olmuştur. İmanın önünde bu derece engel teşkil eden şirk konusunun, hadisler ışığında araştırılması bu noktada önemlidir.

Tevhid ve şirk, İslam dini içinde kalıp kalmamayı belirleyen iki önemli kavramdır. İnancın önünde en önemli engel olan şirk kavramını her yönüyle incelemek, hadislerde ifade edilen şirk ve müşrik kavramlarını, şirk türlerini, şirke götüren sebepleri açıklamak, şirk sayılabilecek bazı uygulamaları ifade etmek, şirki her yönüyle tanımak, böylece ondan uzak durulmasına yardımcı olmak, tevhid inancının sınırlarını ortaya koymak ve müslüman bireyin inanç bütünlüğünü koruma yollarını belirlemek araştırmanın en temel amacıdır. Şirke düştüğünü fark etmemek toplum hayatında görülen yanlışlardanır. Biz de bu denli önemli bir kavram olan şirkin hadislerde nasıl geçtiğini, hadislerde hangi anlamları ifade ettiğini, araştırmamızda konu edinmeyi uygun gördük. Tevhid dinini yaşama uğrunda düşülen tuzakları, hadisler ışığında ortaya çıkararak uyarılar yapmak için araştırma konusu yol göstericidir.

2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynakları

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın önemi ve amacı, yöntem ve kaynakları ele alınmıştır. Birinci bölümde, şirkin mahiyeti, türleri ve şirke ilişkili kavramlar; iman, küfür, zulüm, tevhid konuları işlenmiştir. İkinci bölümde hadislerde şirk kavramı, hadislerde şirkin hangi anlamlarda kullanıldığı ifade edilmiştir. Üçüncü bölümde, Hadislerde müşrik kavramı ve şirke götürebilecek bazı unsurlar, şirkten korunmak için yapılması gerekenler konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde, şirke ilişkili kavramları açıklamak için İbn Manzûr 'un (ö. 711/1311) Lisânü'l- Arab'ından, Râgıb el-İsfahânî'nin (ö. V/XI. yüzyılın ilk çeyreği) el-Müfredât'ından, Mukâtil b. Süleyman'ın (ö. 150/767) Kur'an Terimleri Sözlüğünden, Fikret Karaman vd. 'nin Dini Kavramlar Sözlüğünden, Diyanet İslam Ansiklopedisi'nin ilgili maddelerinden faydalanılmıştır.

Asıl konumuzun hadislerde şirk ve müşrik kavramı olması sebebiyle bu konudaki hadisler taranmış, konuyu her yönüyle ortaya koymak için Buhârî (ö. 256/870), Müslim (ö. 261/875) ve Tirmizî'nin (279/892) câmileri, Ebû Dâvûd (ö. 275/889), Nesâî (303/915), İbn Mâce (ö.273/887) ve Dârimî'nin (ö. 255/869) sünenleri ile Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) Müsnedi ve İmam Mâlik'in (ö.179/795) Muvatta'ından meydana gelen Kütüb-i Tis'a'nın tümünden, Hadis şerhlerinden, klasik ve modern eserlerden, bu konuda yapılan yorum ve değerlendirmelerden istifade edilmiştir. Böylece bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlanmak istenmiştir.

Ayetlerin tercüme ve açıklamalarında Diyanet İşleri Başkanlığı Meal 'inden, hadislerde Nevevi (ö. 676/1277) Riyâzü's- Sâlihîn tercüme ve şerhlerinden, konunun açıklanmasında bu alanda yazılmış tez ve makalelerden istifade edilmiştir.

Konumuzla alakalı yazılmış olan Nadim Macit'in Şirk ve Müşrik Toplum, N. Kemal Okumuş 'un Bütün Yönleriyle Şirk, Mehmet Alagaş'ın Tevhid ve Şirk, Salih Gürdal'ın Tevhid ve Şirk, Said b. Ali el-Kahtani'nin Şirkten Korunmak, Ali Şeriati'nin Dine Karşı Din kitaplarından faydalanılmıştır.

I. BÖLÜM

1. ŞİRKİN MAHİYETİ TÜRLERİ VE ŞİRKLE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

Şirk, çok kapsamlı bir kavram olup, birçok kavram ile yakından ilişkisi bulunmaktadır. Şirk konusuna geçmeden önce şirkin ilişkili olduğu kavramlar hakkında bilgiler vereceğiz. Bu bilgiler, şirkin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.1. Şirk

Şirk, ortaklık, ortak olmak, ortak koşmak anlamında Allah’a başka bir şeyi denk tutmak ve ortak koşmak demektir. Allah’ın zâtında, sıfatlarında, fiillerinde ya da O’na ibadet edilmesinde denginin, benzerinin, ortağının olduğuna inanmak demektir. Şirk koşan kimseye müşrik, şirk koşulana da şerik denir.¹ İsfahânî (ö.5./11. yüzyılın ilk çeyreği) Müfredât adlı eserinde şirk kavramından ziyade şirkin çeşitlerini ifade etmiş, şirkin iki çeşit olduğunu söylemiştir. Bunlardan ilki büyük şirktir ki, bu da Allah’a şerik koşmak, mülkünde Allah’a ortak kabul etmektir. Allah’ın affetmeyeceği şirk bu çeşit şirktir. İkincisi ise Şirk-i sagîr yani küçük şirktir. Bu da bazı işlerde Allah’tan başkasını dikkate alıp O’nun sevgi ve hoşnutluğunu kazanma manasındaki nifak ve riya’dır. Buna göre ayetteki “çoğunluğu şirk koşmadan iman edemezler”² ifadesi de işte bu şirke işaret eder. Bu şekilde şirki tarif eden İsfahânî, şirk kelimesinin müşterek bir kelime olduğundan şirkin iki türünü beraber ifade ettiğinden bahseder.³ Ayrıca şirk, paylaşmak, birisini ortak kılmak, birisini faydalandırmak, birinin başka biriyle bir araya gelmesi anlamına da gelir.⁴

Şirk kelimesinin riya ve nifak anlamları da vardır. Bununla birlikte şirk, mirasta veya alışverişte ortak olmak, iki ya da daha fazla kişinin maddi- manevi durumlarda ortak olması anlamlarını da kapsamaktadır.⁵ Allah’a zat, sıfat ve fiillerinde ya da O’na ibadet edilmesinde şerik tanımak, O’nun ortağının ve denginin olduğunu ifade etmektir.⁶ Yapılan amellerde Allah

¹ Mustafa Sinanoğlu, “Şirk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, 2010), 39/193-198.

² Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin, *Kur’ân-ı Kerîm Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Yûsuf 10/106.

³ Ebu’l Kasım Hüseyin b. Muhammed. el-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Garibi’l Kuran* (Beyrut: Beyrut, ts.), 1430; İrfan Eyibil, *Sıddık Hasan Han’da Tevhid ve Şirk* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), 45.

⁴ Cihat Tunç, “Şirk ve Günah Problemi”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/11 (01 Ocak 2001), 29-35.

⁵ Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab* (Beyrut: Dâr’u Sadr, 1994), 10/448; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Garibi’l Kuran*, 258.

⁶ Bekir Topaloğlu - vd., *İslam’da İnanç Esasları* (İstanbul: İFAV Yay., 1998), 90-91; İhsan Süreyya Sırma, *İslam*

dışında başka varlıkların rızasını gözetme, riya gibi kötü davranışlar için de şirk sözcüğü kullanılmıştır.⁷

Şirk itikadî ve amelî olmak üzere iki genel başlık şeklinde de ifade edilmiştir: İtikat, dinin temel inançlarına ve değerlerine kalpten inanarak bağlı kalmaktır. Allah'ı zatında ve sıfatlarında Kur'an'ın tanımladığı şekilden farklı bir şekilde tanımlamak kişiyi itikadi şirke götürür. Allah'a has özelliklerin başka varlıklarda da olduğuna inanmak şirkin bu bölümüne dahildir. Yüce Allah'a iman ettiğini söyleyip hakimiyeti Allah dışında başka kimselere nispet etmek gibi. Allah'ın zât ve sıfatlarına uygun bir inanişaya sahip olmak gerekir, aksi takdirde imânî meselelerde bu inançtan uzaklaşarak itikadi şirke düşülmüş olur. Yaşantıda oluşan, eylem, fiil ve davranışlardaki şirk amelî şirktir. Gaybı biliyor düşüncesiyle bazı insanlardan yardım beklemek, sihir veya büyü yaptırmak, nazar boncuğu takarak, bunlardan fayda beklemek, Allah'ın hükümlerine rağmen, kendi arzusuna göre hüküm koymak ya da böyle hükümler koyan kimselere itibar ederek onları desteklemek amelî şirklerdendir. Amelî şirkin kaynağında itikadî şirk vardır.⁸ İnanç tevhide dayalı olmazsa peşinden gelen uygulamalar da tevhitte uzak, şirke dolu olacaktır.

Akâid kavramı olarak şirk, Yaratana; ilah olmasında, tüm sıfatlarında, tüm fiillerinde, Rab olmasında denk ve ortak tutmayı vurgulamaktadır. Allah'a eş başka varlıklar kabul eden kimseye “müşrik”, bunun sonucunda böyle bir inanç sistemi içinde bulunmaya da “müşriklik” denir.⁹ Müşrik 'in mabudu, hatta birçok mabutları, ibadet edip taptıkları vardır. Bu mabutlara ibadet edilmesi gerektiğine, onların kendisini etkilediğine inanmaktadır. İşte biz, Rabbimiz hakkında neler düşünüyorsak, şirk koşanlar da kendi taptıkları ilahları için aynı şeyleri düşünmektedir. Allah'ın mülküne bir başka varlığın ya da varlıkların ortak edilmesi, pay sahibi kılınmasıdır.

Allah'ı ilahlılıyla, rab olmasıyla ve esmasıyla bir olarak kabul etmeyen bütün inançlar şirk olarak kabul edilmektedir. Allah'a şirk koşmuş insan, bütün ilah kabul edilenler karşısında eğilerek onlara tazim gösterir. Onların karşısında alçak bir duruma düşmüş. O ilahların kendisini kurtaracağına ve koruyacağına inandığı için bu şekilde davranır. Hiçbir şeye güç yetiremeyen bazı varlıkların yanında eğilerek onlardan yardım bekler. Rabbini bırakarak o varlıklara secde eder ve ibadet eder. Bu da zelil duruma düşmenin ve sapkınlığın son

---

Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed (İstanbul: Beyan Yayınları, 1987), 27-31.

⁷ Fikret Karaman - vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006), 621; İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 4/2249.

⁸ Mehmed Alagaş, *Tevhid ve Şirk* (İzmir: İnsan Dergisi, 2020), 11-15.

⁹ Muhsin Demirci, *Kur'an'ın Temel Konuları* (İstanbul: İFAV Yay., 2003), 34; İsmail Yılmaz, *Kuran'an'a Göre Şirkin Sebepleri ve Çeşitleri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), 8.

noktasıdır.¹⁰ İman kişiyi kıymetli, aziz ve değerli kılıp yükseltirken şirk zelil olup alçaltmaktadır.

Şirk, insanın iç dünyasından dış âleme doğru giden, en geniş kapsamda, Allah'ın var ve bir olduğuna şahit olan tüm delilleri ve bilgileri görmezlikten gelerek, Rabbe karşı duyarsızlığın adıdır. Yaratan ile yaratılmış olanı ayırt edememenin ve bu durumdan kaynaklanan davranışlardaki bozuklukların girdabında gaflete doğru ilerlemenin en açık adıdır. Çünkü etrafımızdaki her varlık bize Allah'ın birliğini göstermektedir. İnsan, ibret almak için Allah'ın yarattıklarına baktığında Rabbini, Allah'ın birliğini görecektir.

İnsan, Allah'ın önünde secde etmesi gerekirken, şirk onu nefsinin önünde secde ettirir. Kâinatın mülkü Allah'a aittir. Şirke tabi olanlar hevalarının peşinden giderler. Bunların hiçbir değeri yoktur, hepsi basit bir zandan ibarettir.¹¹

İnsanın, kimsenin karşılayamayacağı arzu ve istekleri vardır. İnsanoğluna çok geniş hayal gücü verilmiş olmasına rağmen, imkânlar hayallere ulaşmada çoğu zaman yetersiz kalmaktadır. İnsan hayallerine ulaşmak için çeşitli yollar dener, olmadık kapılar çalar. İşte şirk de çoğu zaman bu arayışların yanlış adreslerde olmasından, yanlış kapıların çalınmasından doğar. İstenilenin büyüklüğü ve çokluğu sınırsız olsa da onu verecek olan büyük ve tek olan, eşi ve benzeri olmayan, sınırsız olan Allah'tır. Şirk eğilimi, insanın kutsal olana ulaşabilme, ona yakın olma arzusundan dolayı insanın zihinsel dünyasında kolayca yer bulabilmiştir.

Şirk, hiçbir tanrı kabul etmemek demek değildir; aksine şirk koşanların birçok tanrıları vardır. Müşrik, bir ilaha inanarak ona kulluk etmeyen kişi demek değildir. Hz. İsa, Hz. Musa ve Hz. İbrahim'in karşısına çıkanlar, tanrı tanımayanlar değil, şirk koşanlardır. Müşrikler, Rab inancı hiç olmayanlar değil, çokça rabbe inanıp onlara tazim gösteren kimselerdir. Bu sebeple onları, dinî inanca ve dini duyarlılıklara sahip olmayan kimseler olarak ifade edemeyiz. Çünkü onların bir Tanrıları yoktur, birden çok tanrıları vardır. Onlar ibadet ettikleri tanrıların kendi gelecekleri üzerinde etkisinin olduğunu düşünmektekiler. Yani şirk koşan, duygusu bakımından dindardır ancak bağlanıp teslim olduğu din yanlıştır. Bu yanlışlar içerisinde bulunmak da dinsizlik değildir. Şirk bir dindir, hatta tüm insanlığın tanımış olduğu en eski din kalıplarından biridir.¹²

¹⁰ Said b. Ali el-Kahtani, *Şirkten Korunmak*, çev. İshak Emin Aktepe (İstanbul: Polen Yayınları, 2005), 60; Feride Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017), 14.

¹¹ Salih Gürdal, *Tevhid ve Şirk* (Ankara: Beyan, ts.), 76; Yûnus, 10/36,66; en-Necm 53/23 .

¹² Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*, 15.

Putperestlik, şirkle aynı anlamda değildir, şirkin çeşitlerinden bir tanesidir ve her dönemde ortaya çıkmıştır. Putperestler, kutsal saydıkları heykel veya eşyayı tanrılaştırır ya da insanla tanrı arasındaki bir aracı olarak görür. Onlara göre tanrılaştırdığı bu varlıklar hayat üzerinde etkilidir. Putperestlik, her türüyle şirkin çeşitlerindendir.¹³ Şirkin en belirgin şeklidir puta tapmak. Puta tapmayıp ortak koşmak, şirke dalmak mümkündür. Öyle olsaydı şirk, cahiliye döneminde kalırdı. Oysa her dönemde şirk koşulacak asılsız varlıklar bulunmuştur.

Şirk, âlimlerimizin en çok altını çizdiği kavramlardan biridir. İslâm Dininde dini hayatın her yönü, kişiyi vicdanen özgür kılan tevhid inancına göre değer ve anlam ifade eder. Şirk, küfrün bir çeşidi olduğundan kişiyi bu değerlerden uzak kılan, inanan kimseleri dine ve dünyaya dair tüm haklardan mahrum eden çok belirleyici bir etkidir.

En büyük var edici olan Yüce Allah'a O'nun ilahlığında, sıfatlarında, mülkünde ve hükmünde yarattıklarını ona ortaklar olarak görmektir şirk. Temel dünya görüşü olarak şirk inancı, Tek Tanrı'nın yanında pek çok Tanrı olduğunu kabul eden birçok Tanrıçılık eğilimidir.¹⁴

Şirk, Allah'ın ilah ve rab olmasında, fiil ve sıfatlarında eşinin ve ortağının olduğunu kabullenerek bunu ispata çalışmaktır. İbadet etmeye layık olan yaratanın özelliklerini ibadet etmeyi hak etmeyen varlıklara vermektir. Yoktan var etme fiilinde Allah'a ortaklar bulma faaliyetidir.¹⁵ "Yaratanla yaratmaya gücü yetmeyen aynı olur mu? ..." ¹⁶ ayetiyle bu düşünce reddedilmiştir. Yaratanla yaratılmışın bir tutulması mümkün değildir.

Yeni kutsallıklar ortaya koyma hedefi üzerine kurulmuş olan şirk inancı hem Hakka iftira hem de büyük bir günahdır. Bu manasıyla şirk, yaratılmışlarda kaldırılamayacak bir yük, fitrî değerlerle uymayan bir çelişki, büyük bir haksızlık, geçerliliği mümkün olmayan bir kutsallık anlayışıdır.¹⁷

Şirk, inançta ve toplumda bulunması gereken düzene, birliğe uyum sağlayamamaktır. Şirk, geçici istekler peşine düşerek gerçek değerleri yok saymaktır. Asırlardır insanlığı aldatan bu hevesler, kişilerin tevhitten uzaklaşarak şirke yönelmesine sebep olmuştur. Böylece insan, sonuçta yardımcısız ve dayanaksız kalınmıştır. Kur'an'ı Kerim bu durumu şöyle ifade eder: "Allah dışında başka ilahlar edinme ki, sonra kınanmış ve dayanaksız olarak kalırsın."¹⁸ Gerçek huzur Allah'a tam bir iman ve teslimiyetle beraber yarattığı bütün varlıklarla ünsiyet içinde

¹³ Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*, 15.

¹⁴ Nadim Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum* (Konya: Ribat, 1992), 18.

¹⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, ts., 370.

¹⁶ en-Nahl, 16/17.

¹⁷ Namık Kemal Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk İnancının Temel Parametreleri* (Ankara: Araştırma, 2015), 97.

¹⁸ el-İsrâ, 17/22.

olduğunda elde edilecektir.¹⁹ Aksi halde dünyada da ahirette de huzuru yakalamak mümkün olmayacaktır.

Şirk ve küfür kavramları birbirlerine yakın olan kavramlardır. Ebû Hanife'ye (ö.150/767) göre küfrün içeriği şirke göre daha geniştir. Şirkin her türü küfürken, küfrün her türü şirk değildir. Eş 'arî (ö.324/935-36) şirki, ulûhiyetinde ve tüm uygulamalarında Rabbin eş ve yardımcısı olduğuna inanmak, küfrü ise Rabbi inkâr etmek olarak ifade eder ve her inkârcının ortak koşan sayılmayacağını belirtir. Mâtürîdî (ö.333/944) Allah'ın, başka bir varlıkla kendisine şirk koşmanın haramlığını ifade eden ayeti açıklarken²⁰ şirkin aklen de imkânsız olduğunu, akıl sahiplerinin Allah'ın birliğine ve O'nun bilgisine ulaşmaları gerektiğini belirtmiştir. Çünkü insan akli bu bilgiye ulaşabilecek yeterlilikte yaratılmıştır. Her akıl sahibi, Allah'ın yaratılmışların suretlerini mükemmel yarattığını ve düzene koyduğunu, Allah'ın dışında hiçbirinin bunları yapamayacağını bilir. Allah'ın her türlü lütfettiği ve nimet olarak verdiklerini düşünerek yücelik, Rab olmada herhangi bir varlığın O'na ortak koşulamayacağını ifade ederek şirkin aklen de naslar açısından da haramlığını ifade eder. Küfür ve şirkin aynı anlama geldiğini ifade edenler de vardır. Âlimler şirkin mahiyeti, ortaya çıkışı ve şirke sebebiyet veren şeyler hakkında birçok görüş belirtmişlerdir. Fahreddin er-Râzî (ö.606/1210) Allah'ın dışında dost edinenlerin ayıplandığı ayette²¹ “ilâhlar” değil de “dostlar” denilmesi sadece açık şirkin batıl olduğunu değil gizli şirkin de bâtil olduğunu ifade ettiğini söyler. Başka varlıkları da gözeterek Allah'a ibadet eden Rabbin değil, gözettiği diğer varlıkları dostu olarak kabul etmiştir.”²² Kim dost olarak kabul edilmişse yardım beklenecek olan da odur. Allah dışındaki aciz varlıklardan yardım beklemek de boş bir bekleyiştir.

1.1.1. Şirk Koşmanın Sebepleri

Müşriklerin, Allah'la beraber başka varlıklara taparak onları ilahlaştırmalarının ya da böyle bir duruma ihtiyaç duymalarının birtakım sebepleri vardır. Burada onları böyle bir inanişe sevk eden sebepler ifade edilecektir:

1. Şirk koştukları varlıkların kendilerini Allah'a yaklaştırdığını düşünmeleri

Cahiliye dönemi Arapları, göremeyecekleri kadar uzak olarak düşünülen Allah'a yakın olmak, O'nun yanında değerli olabilmek için bazı varlıkları kutsallaştırarak onları yüceltmışlerdir. Bu sebeple, cin, melek, putlar ve yıldızlar gibi bazı varlıkları kendileri ile Allah

¹⁹ Macit, *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 37-38.

²⁰ el-En'âm 6/151.; Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*, 18.

²¹ el-Ankebût, 29/41.

²² Sinanoğlu, “Şirk”, 39/196; Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*, 18.

arasında aracılar olarak görmüşlerdir. Böylelikle Allah’a yakın olacaklarına inanıyorlardı. Bu konuda Ayet-i Kerime’de şöyle buyrulmaktadır: “Biz bizi Allah’a daha da yakınlaştırsınlar diye onlara ibadet ediyoruz.”²³ Allah dışındaki canlı-cansız varlıkları, isteklerini sunabilmek için Allah ile aralarında aracı olarak görme düşüncesi insanları şirke götüren sebeplerden olmuştur. Burada psikolojik etkenler etkin rol oynamaktadır. Düşüncelerine sığdıramadıkları ve göremedikleri Yüce Yaratan ile aralarına girip iletişim kurabilecek araçlar aramışlardır. Bu arayış, soyut düşünebilme kapasitesinin gelişmemiş olmasından, görüneni inanma, arka planı görememeden kaynaklanmaktadır.²⁴

2. Kendileri için şefaathçi olacaklarına inanmaları

Allah yanında kıymetli olan varlıkların O’nun yanında kendileri için şefaathçi olacağına inanıyorlardı. Salih kimselere çok fazla muhabbet beslemek, aşırı bir düşkünlük göstermek insanı şirke götürebilir. Bu kimselerin kabirlerinin yükseltip oraya doğru ibadet edilmesi, o kişilerle yemin edilmesi, mezarlarına bezler bağlanması da tevhid inancına aykırı bir davranıştır. Allah Rasülü (s.a.s), “o kimseler salih biri öldüğünde onun kabri üzerine mabet yaparlar. İçini de resimlerle doldururlar. Kıyamet gününde Allah’a en şerli olacak olan kavim onlardır” buyurmuştur.²⁵ Kur’an-ı Kerim’de: “Allah indinde bizim için şefaathçidir bunlar”²⁶buyrulmaktadır. Oysaki onlar, kendileri de yaratılmış, hiçbir şeye güç yetiremeyen aciz varlıklardır. Bu aciz varlıklardan yardım beklemek kişiyi şirke düşürür.

3. Kendilerine faydalarının dokunabileceği ve zarar verebilecekleri düşüncesi

Onlar Allah’ın putlar vasıtasıyla işlerini yaptığını düşünüyorlardı. Putlar yüceltilmediğinde onlardan kendilerine zarar geleceğini düşünüyorlardı. Onları kızdırmamak onların hoşnutluğunu kazanmak için onları memnun etmeleri gerekiyordu. Oysa fayda verecek olan, bir zararı uzaklaştıracak olan sadece Allah’tır.

4. Atalarının yolundan gitmek için

Atalarının yaptığı puta tapmayı, arkalarından gelen de aynen uyguluyorlardı. Kur’an-ı Kerim’de bu durum şöyle ifade edilmektedir: “Hayır biz atalarımızın tâbi olduğuna uyarız derler.”²⁷ Hiç sorgulamadan atalarının dinini en doğru kabul ederek onların yolundan devam

²³ ez-Zümer, 39/3.

²⁴ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 197.

²⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *el-Câmiu’s Sahîh*, thk. Mustafa Dîb el-Bugâ (Şam: Dâru İbn Kesir, 1414), Cenaze”, 69; Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî Müslim, *Sahih-i Müslim*, thk. Muhammed Fuat Abdulbâki (Kahire: İsa el-Babi el-Halebî, 1374), “Mesâcid”, 16.

²⁶ Yûnus, 10/18.

²⁷ Lokmân, 31/21.

etmişlerdir. Kendilerinden önce gelenlerin de yanlışa düşmüş olabileceği ihtimalini düşünmemişlerdir.

5. Bazı yanlış algıları

Allah'ın kendi inançları üzere yaşamalarına izin veriyor olması, onlara göre doğru yolda olduklarını gösterir. Böyle olmasaydı Allah buna müsaade etmez onları helak ederdi. Hem bu hayat hem de ölümden sonraki hayata dair yanlış inançlarının olduğu görülmektedir. İnançlarıyla ilgili derinlemesine düşünmedikleri için içinde bulundukları yanlışlığın farkına varamamışlardır.²⁸

İnsanlar, Allah ile ilişkilerini yola koyacağına inandıkları putlara, onlardan yardım görmek, onların şefaathine ulaşmak, korkularından güvende olarak menfaat elde etme istekleri sebebiyle putlara tapma yolunu seçmişlerdir.²⁹

Rabbin, şerefine yakışır bir şekilde görülmemesi, tevhid inancının olması gerektiği gibi uygulanamaması ve hayatın her alanında tevhidin yerleşmemesi şirke götürmüştür. Cahilliğin, acizliğin eseri olan şirk aslında insanın kendi kendisini aldatmasıdır. Görülemeyen Yüce yaratan, insanın, kendine erişemeyeceği kadar yüksek düşünülmektedir. Böylece müşrik, o'na direk yönelemez, bazı araçlar edinerek o'na yaklaşmaya çalışır. Görünüşü iyi niyet olan bu durum Kur'an'a uymamakta ve şirk olarak kabul edilmektedir.

Mekkeli müşriklerde de İslamiyet'ten önce Allah inancı vardı. Bu inanç aktif bir inanç şeklinde değildi. Özel olarak sorulduğunda veya dara düştüklerinde Allah'ı hatırlarlardı. Allah'ı uzaklarda düşündükleri için, diğer puta tapan kavimlerde olduğu gibi dualarını ulaştıracak, O'na kendilerini yaklaştıracak, aracı olacak, şefaath gösterecek bazı ilahlar düşünürlerdi. İlahlarını heykel, kaya gibi putlarla şekillendirdiklerinden kendilerine "putperest" adı da verilmiştir.³⁰

Şirk aslında, nimeti vereni, veremeyenle aynı saymak ya da nimeti verenin özelliklerini kuvvetsiz, hiçbir şeye gücü yetmeyen zavallı varlıklarda bulundurmaktır. İşte böylece şirkin iki türü ortaya çıkar. İlki, güçsüz yaratılmış olanları, yaratıcı olan Allah ile eş tutmaktır. İkincisi de Rabbimizi, hiçbir şeye güç yetiremeyecek olan ve iradesi olmayan bazı tanrılar seviyesinde onlar gibi görerek, onlarla eş tutmaktır. Bu iki durumda da şirk ortaya çıkar, bu Allah'a ait olanı alıp başka varlıklara vermeye çalışmaktır çünkü. Kur'an'ın ifadesinde göklerin yerin hâkimiyeti, gücü elinde bulunduran Allah'tadır. Her şey isteyerek ya da

²⁸ Fatih Tok, "Şirkin Tevhide Dönüştürülmesinde İlahi Metot" 11/2 (Ağustos 2019), 718-722.

²⁹ Suat Yıldırım, *Kur'an'da Ulûhiyet* (İstanbul: Kayihan Yay., 1987), 5.

³⁰ Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an'a Göre Müşrikler ve Putperestler", *İslami Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Temmuz 1986), 27.

istemeyerek Allah'a boyun eğmek zorundadır. Hüküm vermede Allah'a denk olacak hiçbir kimse yoktur. Bu sebeple bir kişi Allah'a iman edip Allah'ın kanunlarını görmezden gelerek başka varlıklara sığınarak Allah'ın hükmünün yerine o varlıkların hükmünü koyarsa o varlığı Allah'a eş olarak görmüş olur.³¹

Tüm nimetleri Allah değil de O'ndan başkasının verdiği inanınca da dinimize göre şirktir. Allah'tan başkasından çare ve şifa beklemek tüm bunları Allah'tan başka bir varlığın vereceğini düşünüp ondan yardım beklemek şirktir.

“Allah'ın yanında düşük ve aciz başka varlıkları rab edinmek”, “Allah'ı bir olarak kabul etmeyip başka varlıklara ibadet etmek”, “Allah'a ibadette putları O'na denk görmek, O'nun oğlu olduğunu iddia etmek” ve “sadece Allah'a ait olan özellikleri başka varlıklara da vermek” gibi tanımlar yapılmıştır. Bu da Allah'ı birleştirmek anlamına geldiği için bütün bu tanımlara göre şirk, Allah'a eş ve eşler tanımıdır.³²

Allah'a şirk koşturmak, Allah'tan başka varlıklara itaat ederek, Allah'ın koyduğu hükümleri değil de Allah dışında başka hüküm koyanların hükmünü kabul etmektir. Doğal olarak onlara güvenecekler, kendilerine bile faydaları olmayan varlıkların şefaathlerini isteyecekler, Onlardan yardım isteme gibi bir gaflete ve boş uğraşa gireceklerdir. İşte şirk budur.

İbn Teymiyye (ö. 728/1328) şirki, İslâm âlimlerinin tevhidi; İlahlık, Rab olma bakımından ele almaları doğrultusunda iki kısımda açıklamıştır:

1. İlahlıkta ortak koşturmak: Allah'a İlâh olmasında eşler koşturarak, O'nun dışında başka bir varlıktan, yerine getirmesi için, yaratılanın gücünün yetmeyeceği şeyler istemek demektir. Şirkin bu türü, “Yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım bekleriz”³³ ayetiyle beraber İhlâs ve Kâfirun surelerinde de reddedilmiştir.

2. Rab olmada ortak koşturmak: Yüce Allah'a rab olmasında ortak koşturmak, O'nun sıfatlarında ve fiillerinde O'ndan başka bir düzenleyicinin olduğuna inanmaktır. Kur'an-ı Kerim'de, “De ki: Allah'tan başka ilah olarak gördüğünüz şeylerden isteyin. Onların ne gökte ne de yerde ufak bile bir şeye sahip olmadıklarını göreceksiniz. O varlıkların hiçbir ortaklığı olmadığı gibi Allah'ın da onlardan oluşan yardımcısı yoktur”³⁴ mealindeki ayet şirkin bu çeşidini açıklamaktadır.³⁵

³¹ Yılmaz, *Kuran'an'a Göre Şirkin Sebepleri ve Çeşitleri*, 8-9; Demirci, *Kur'an'ın Temel Konuları*, 34-35.

³² İsmail Kılıç, “Kur'an'da Şirk ve Acele Azap Talebi”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 5/2 (Temmuz 2019), 301.

³³ el-Fâtiha, 1/4.

³⁴ Sebe', 34/22.

³⁵ Sinanoğlu, “Şirk”, 39/196.

İsfahânî, şirki, büyük şirk ve küçük şirk olarak iki kısma ayırmış, Allah'ın yanında O'na eş tanrılar isnat etmeyi büyük şirk olarak, Allah'ın rızasını değil de başkalarına gösteriş için amelde bulunmayı da küçük şirk olarak değerlendirmiştir.³⁶ Allah'a ortak koşmayı büyük şirk, yaptığı ameli Allah için değil de başka varlıklar için yapmayı, gösterişi küçük şirk olarak ifade etmiştir. Tevhidi reddetmek olan böyle bir düşünce zulmün en büyüğü,³⁷ helak edici,³⁸ inanç açısından tam bir dalalettir, hiçbir dayanağı yoktur.

Büyük şirk, açık şirk olarak da ifade edilir ki, sosyal hayatın tüm kılcal damarlarında dolaşma marifetine sahiptir. Bu çeşit şirkin meydan okumasına direnebilmek için inancın Kur'anî çizgide olması çok büyük önem ifade etmektedir. Küçük şirk de en az birincisi kadar tehlikeli ve sinsidir. Yüzü suyu hürmetine denilerek yardım beklenen kişiler, ölülerin kutsiyetinden doğan bazı aracılık uygulamaları, rabita yapmak ve himmet beklemek gibi şirk içeren uygulamalar, büyü yapma veya yaptırma, ağaçlara çaput bağlayarak beklentiye girme, uğurlu veya uğursuz olduğuna inanma, Allah dışında başka varlıklar adına kurban kesmek, adak adamak, ölmüş bazı kişilerden yardım beklemek, nazar boncuğu gibi bazı şeylerin koruduğuna inanmak... gibi doğrudan şirk olmayan birçok uygulama sayılabilir.³⁹

Büyük şirkle küçük şirkin birbirinden farklarını şöyle ifade edebiliriz :

1. Büyük şirke düşen dinden çıkarken, küçük şirke düşen dinden çıkmaz.
2. Büyük şirke düşen kimse ebedi olarak Cehennemde kalacaktır. Küçük şirke düşen kimse Cehenneme girse de ebedi olarak orada kalmayacaktır.
3. Büyük şirk yapılan bütün amellerin yok olmasına sebep olurken, küçük şirk amellerin hepsini yok etmez. Sadece dünyalık bir amaçla yapılan ve riya için yapılan amel geçerli olmaz.
4. Büyük şirke giren kimse ile müslümanlar arasında düşmanlık olmalıdır. Müslümanlar onu sevmez. En yakını da olsa sevmesi uygun değildir. Küçük şirke giren kimseyi sevmeye bir engel yoktur.⁴⁰

Şirk koşan kimse ebedi olarak cehennemde kalacaktır.⁴¹ Bundan dolayı helak eden en büyük günah şirktir.⁴² Kişiyi helak eder ve ebedi olarak cehennemde kalmasına sebep olur.

³⁶ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Garibi'l Kuran*, 452; Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*, 20.

³⁷ Lokmân, 31/13.

³⁸ Buhârî, "Vasaya", 23, "Tıb" 38, "Hudûd" 44; Müslim, "İman", 145.

³⁹ Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk İnancının Temel Parametreleri*, 100.

⁴⁰ Ali el-Kahtani, *Şirkten Korunmak*, 57.

⁴¹ Müslim, "İman", 150-154.

⁴² Buhârî, "Vasaya", 23; "Tıb", 38.

Benzer, denk, eşit; eş, ortak anlamlarına gelen Nidd (ç. Endâd) kelimesi Kur'an ve sünnette şirki ifade için kullanılan kavramlardan biridir.⁴³

Kısaca, Allah'a ortak koşmak olarak tanımlanan şirk kavramı, tevhid inancını merkeze alan, en temel gayesi tevhidi yerleştirmek olan İslam dini açısından, büyük bir günah olarak ifade edilmektedir. Önce tevhidin yerleşmesi gerekir, diğerleri ondan sonra anlam bulmaktadır.

İnsanın kulluk ve ibadet etmesi gereken mutlak varlık Allah'tır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: “Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz.”⁴⁴ İnsan Rabbine kulluğunda başkalarını da önemserse hem Yüce Allah'ın hakkını vermemiş hem de önemsedığı varlığa hak etmediği değeri vermiş olur. Böylece insan başka varlıklara ibadet ederek Rabbinden uzaklaşır.

Şirke karışmamış bir hayat yürütmek tüm mutlulukların başıdır. Şirk haricinde tüm günahları büyüklüğü ve türü ne olursa olsun Yüce Allah isterse bağışlar. Ümidi kesmeden Allah'a yönelip af dilemek amacına ulaşmanın tek yoludur. Allah samimi bir şekilde sadece kendine iltica eden ümitleri kesinlikle boşa çıkarmaz. Şirk dışındaki büyük günahları işleyenler, cehennemde ebedi olarak kalmayacaklardır.⁴⁵

1.1.2. Şirk Olan Davranışlar

Kişi nasıl bir inanca sahip olur, ne tür fiilleri işlerse tevhitte uzaklaşarak şirke düşmüş olur? Bunları bilmek ve şirke düşmemek için önce şirk olan davranışların çok iyi tespit edilmesi gerekmektedir.

1. Allah dışında başka varlıklara ilahlık verip onlara tapınmak

Tazim niyetiyle kulun Rabbine yaptığı her türlü davranış ibadettir. Bunlar Allah'a değil Allah dışında herhangi bir varlığa yapılırsa bunun adı şirk olur. “Kim ki bir amel işler ve amelini Allah'ın yanında başka varlıkları ortak ederse o, şirki ile kalır.”⁴⁶ İbadet niyetiyle Allah'tan başkası adına eylemde bulunmak da Allah'a şirk koşmaktır. Rabbimiz “Sadece Allah'a kulluk edin, hiçbir şeyi O'na eş koşmayın”⁴⁷ buyurur. Boyun bükme, kul olma, tazim gösterme ve ihtiyacı olanı dua ederek talep etme sadece Yüce Allah'a yapılır. Bütün elçiler ümmetlerine bu mesajı iletmişlerdir. İbadet etmeye sadece Allah'ın layık olduğunu ifade

⁴³ el-Bakara 2/22-165; Fussilet 41/9.

⁴⁴ el-Fâtiha, 1/4.

⁴⁵ Buhârî, “İstirâz”, 3.

⁴⁶ Müslim, “Zühd”, 46.

⁴⁷ en-Nisâ, 4/36.

etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilir: “Gökte ve yerde ibadet etmeye layık olan sadece Allah’tır.”⁴⁸

İbadet kulun zayıflığını ve acizliğini Rabbine ifade etmesidir. Sadece Allah’a güvenmesidir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: “Allah’ı bırakarak, Kıyamete kadar kendisine cevap veremeyecek, yapılan dualardan haberi olmayan şeylere ibadet edenlerden daha sapık var mıdır.”⁴⁹

a) Tabii varlıklara ilahlık vererek onlara tapınmak

Güneşin evreni ısıtması ve aydınlatması gibi birtakım sebeplerden dolayı insanlar güneşe tazim göstermişlerdir. Güneşe tapmak ve ondan bir şeyler beklemek şirktir. Aynı şekilde aya da yıldızlara da tazim gösterilmiştir. Bunların yok olduklarını ve ilah olmalarının mümkün olmadığını söyleyen Hz. İbrahim’in “ben yüzümü tevhide döndürdüm” ifadesi bu varlıklara tapmanın şirk olduğunu vurgulamaktadır.

b) Ruhani varlıklara ilahlık vererek onlara tapınmak

İslam gelmeden önce Araplar, melekleri Allah’ın çocukları olarak görüyorlardı. Bu sebeple de meleklerle tapıyorlardı. Kur’an bunu reddetmektedir,⁵⁰ Bu insanın kendi kendini aldatmasıdır ve şirktir.⁵¹

c) Salih kimselere ilahlık vererek onlara tapınmak

Salih insanlara, herhangi bir mezhebin ve düşüncenin önde gelen liderine; Yahudilerin ve Hristiyanların da kendi peygamberlerine ilahlık verdikleri bildirilir. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilir: “Hristiyanlar İsa Allah’ın oğludur; Yahudiler de Üzeyir Allah’ın oğludur dediler. Bu onların uydurduklarından başkası değildir. Daha önceden inkara saplanmış kişilerin sözleri gibi söylüyorlar. Allah onları kahreylesin, nasıl da yoldan kayıyorlar?”⁵²

2. Allah’tan başkasına sığınarak ondan yardım bekleme

Allah’ın takdir ettiği zararı engelleyecek kimse olmadığı gibi, onun rahmetine engel olacak hiçbir kuvvet yoktur. Her şey Allah’ın elinde her şey Allah’ın tasarrufundadır. Öyleyse sığınılacak ve yardım istenecek yegâne varlık Allah Teâlâ’dır.

⁴⁸ el-En’âm, 6/3.

⁴⁹ el-Ahkâf, 46/5.

⁵⁰ en-Necm, 53/27; en-Nahl, 16/57-58; el-Enbiyâ, 21/26.

⁵¹ Macit, *Kur’ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 215-223.

⁵² et-Tevbe, 9/30.

3. Allah'tan başka varlıklara güvenmek

Tevekkül sadece Allah'a güvenip O'na dayanarak insanlardan ümit kesmektir. İşleri Allah'a havale etmektir. Her şeyin Allah'ın elinde olduğunu bilerek O'na teslim olmaktır. Yüce Allah şöyle buyurur: “Karar verdiğin zaman da Allah'a tevekkül et”⁵³

4. Allah dışında başka varlıklardan şefaath ummak

Müşrikler Peygamberlerin ve putların kendilerine şefaathçi olacağına inanıyorlardı. Kur'an şefaatin sadece Allah'a ait olduğunu şöyle ifade eder: “O'nun izni olmadıkça şefaath edecek yoktur.”⁵⁴ Bağışlama ve af yetkisi sadece Allah'a aittir. Aksini düşünerek bu doğrultuda uygulamalara girmek şirktir.⁵⁵

5. Allah dışında başka varlıkları sevmek

İnsanın yaratılmış olan her varlığa sevgiyle bakabilmesi için en başta Rabbini sevmesi gerekir. Bu sevginin yerini başka şeyler doldurursa insan, hayatın akışına kapılır gider.

Sevginin en temel göstergesi itaattir. Allah'ı sever gibi sevmek değil, Allah için sevmek gerekir. Nitekim Yüce Allah bu konuda şöyle buyurur: “İnsanlardan bazıları vardır ki, Allah dışında başka varlıkları Allah'la bir tanrılar kabul eder de onları Allah'ı sevdiği gibi severler. İnananlar en çok Allah'ı severler.”⁵⁶ İyilik, güzellik ve ahlaki davranışlarla donanmak, Allah'ı sevmenin belirtisidir. Tevhid itaat etmek ve sevmek; şirk ise isyan etmektir. Sevmek de iman ve itaattir.

6. Allah dışında başka varlıkları dost kabul etmek

Putlara tapan, Allah'a ortak koşan kimselerden hem inanç hem de amel olarak uzak olmak gerekir. Müslüman yalnız Allah'ı ilah olarak tanımalı; rehber olarak da Allah'ın kelimasının ve elçilerinin yolundan gitmelidir. “Allah dışında ne bir veli ne de yardımcı bulabileceklerdir.”⁵⁷ Allah'a dost olmayan kimseleri dost olarak görmemelidir. Onlar dost gibi görünseler de böyle kimselerden dost olmaz. Müslümanın dostu, ancak Tevhidi kabul etmiş Müslüman kardeşidir.

1.1.3. Şirkin Küfürle İlişkisi

Küfür, imanın karşıtı bir kavram olarak inkâr etme ve yalanlama anlamında kullanılmış ve bu anlamıyla meşhur olmuştur. Allah'ın nimetlerine karşı minnet duymama ve onları inkâr

⁵³ el-Mâide, 5/23; et-Tegâbün, 64/13; et-Talâk, 65/3.

⁵⁴ ez-Zümer, 39/44; el-Bakara, 2/225.

⁵⁵ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 223-238.

⁵⁶ el-Bakara, 2/165; Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 215-229.

⁵⁷ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 238-244.

etmenin en açık özelliği, Allah'ın gönderdiği kitapları ve peygamberleri yalanlamaktır. Allah'ın sınırlarına riayet etmemek, sınırı aşmak da bu kavramın kapsamındadır. Kur'an'da küfrün eş koşma anlamında da kullanıldığını görmekteyiz. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Hamd, gökleri, yerleri yaratan, karanlığı, ışığı var eden Allah'a hastır. Buna rağmen kafirler rablerine eş tutuyorlar.⁵⁸ Allah'ın Meryem oğlu Mesih olduğunu söyleyenler şüphe yok ki, kafirdirler. Oysa Mesih İsrailoğullarına sadece benim de sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin demişti. Doğru olan şudur ki, kim Allah'a eş koşarsa cennet ona haram kılınmıştır, onun gideceği yer ateş olacaktır. Zulmedenlerin yardımcısı olmayacaktır. Allah üç taneden biridir diyenler kafirlerdir. Oysaki bir olan Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. Bu söylediklerinden vazgeçmezlerse, böyle küfür hareketinde bulunanlar ızdırap verici bir azaba uğratılacaklardır.⁵⁹

Bu ayetlerde küfür eş koşma manasında kullanılmıştır. Vahye uymamak ya da Allah'ın mutlak birliğini tanımama noktasında küfür ile şirkin aynı anlamda kullanıldığı görülür. Yani şirk kavramı, Kur'an'daki kafir kelimesi ile uygunluk arz eder. İman etmeyenler için genel bir adlandırma olarak kafir kelimesi kullanılır ve hem müşrikleri ehli kitabı kapsar ancak Kur'an'da şirk çoğunlukla tevhidin tam aksi şekilde kullanılmaktadır. Şirk tevhidin zıddı olarak kullanılsa da zikredeceğimiz ayetler incelendiğinde küfür ile şirkin ayrı şeyler olduğunu söylemek zor hale gelmektedir. Allah için söylenen çeşitli iftiralar, Allah'ın birliği ilkesine uymadığı halde şirk kelimesiyle değil de iftira kelimesiyle ifade edilmiş ve bunların kafir oldukları söylenmiştir.⁶⁰ Nitekim bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

Allah'ın oğul edindiğini söylüyorlar. Allah bundan uzaktır. O hiçbir şeye muhtaç olmayandır. Yerde ve gökte ne varsa hepsi Ona aittir. Bu iddianızı destekleyecek deliliniz yoktur. Allah için bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz? Allah için yalan söyleyenlerin sonu iyi olmayacak. Kafir olmalarından dolayı şiddetli azabı tadacaklar.⁶¹ Kendisinden istenecek olan sadece Odur. Allah dışında yalvardıkları şeyler, isteklerine cevap veremezler. Bu, avucunu suya doğru açarak ağzına gelsin diye yalvaran kimsenin durumuna benzer. Oysaki böyle suyun ağzına gelmesi mümkün değildir. Kafirlerin duasının boşa gideceği kesindir.⁶²

Burada duanın Allah dışında başka bir varlığa yapılması şirk olduğu halde, küfür olarak ifade edilmiştir. Gördüğümüz üzere bu iki kavram tam olarak eş anlamlı kavramlar olmadıkları gibi, birbirlerine zıt kavramlar da değildir. Küfür şirkten daha kapsamlı olup şirki de içine alır denilmişse de birbirine yakın anlamda kullanıldıklarını zaman zaman görmekteyiz. Küfrün

⁵⁸ el-En'âm, 6/1.

⁵⁹ el-Mâide, 5/72-73.

⁶⁰ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 23.

⁶¹ Yûnus, 10/68-70.

⁶² er-Ra'd, 13/14.

şirkten daha genel olduğunu kabul edersek her müşrik kafirdir diyebiliriz, lakin her kafir müşrik değildir dememiz mümkün olmaktadır. Allah'ın varlığı noktasından düşünüldüğünden böyle denmiştir. Sonuç itibarıyla bütün şirklerin küfür manasına geleceği bir gerçektir. Allah'ın birliği ilkesine aykırı olan tüm düşünceler, hangi kavramla ifade edilirse edilsin şirktir.⁶³

1.1.4. Cahiliye Döneminde Görülen Şirk Türleri

Cahiliye Döneminde müşrikler, Allah'a inanıyorlardı. Kur'an-ı Kerim bunu şöyle ifade eder:

O inkâr eden kimselere göğü ve yeri yaratan, güneşe ve aya boyun eğdiren kim diye sorsan tereddüt etmeden Allah derler. Öyleyse gerçek olandan nasıl yüz çevirirler?⁶⁴ Onlara gökleri ve göğü kimin yarattığını soracak olsan kesinlikle Allah diyeceklerdir.⁶⁵ Onlara göğü ve yeri kim yarattı diye soracak olsan hiç tereddüte düşmeden onları sonsuz gücün sahibi olan ve ilim sahibi olan yarattı diye cevap verirler. Kendilerini kimin yarattığını onlara sorsan Allah derler. Öyleyse nasıl oluyor da onlara dönebiliyorlar?⁶⁶ Onlara Gökyüzünden suyu indirip de o suyla ölü toprağı canlandıran kimdir diye sorsan tereddütsüz bir şekilde Allah'tır derler. De ki hamd Allah'a hastır fakat çoğu aklını kullanmazlar.⁶⁷

Allah, bütün varlıkları yaratıp rızık veren yüce bir varlıktır. Bu Yüce varlığın sıradan varlıklar olan insanlarla ilgilenmeyecek derecede üstün olduğuna inanıyorlardı. Bu sebeple insanın Allah'a ulaşması için çeşitli araçlar gerekiyordu. Bu araçlar vasıtasıyla Allah'a dua eder ve ondan yardım beklerlerdi. Yüce varlıkla insanlar arasında iletişim kuran varlıklar da sıradan varlıklar değildi, ikinci dereceden yüceliği olan metafizik varlıklardı.⁶⁸ Bu durumu Kur'an-ı Kerim şöyle ifade etmektedir:

Kesin bir şekilde bilinmelidir ki, gerçek dindarlık sadece Allah için yapılandır. Allah dışında başka varlıkları koruyucu diye kabul edenler biz sadece bizi Allah'a yakınlıktır diye onlara ibadet ediyoruz derler. Allah onların arasında ayrılığa düştükleri şeylerde hüküm verecektir. İnkara sapmış ve yalancı olan kimseyi Allah asla doğruya iletmez.⁶⁹

Bu ayetlerden açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, Cahiliye dönemi insanları Yüce Allah'a inanıyorlardı. Ancak Allah'ı layıkıyla tanıyıp kıymetini veremediklerinden⁷⁰ bir insan için en büyük zulüm olabilecek olan şirkin içine girmişlerdi.⁷¹

⁶³ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 24-25.

⁶⁴ el-Ankebût, 29/61.

⁶⁵ Lokmân, 31/25.

⁶⁶ ez-Zuhruf, 43/87.

⁶⁷ el-Ankebût, 29/63.

⁶⁸ Şinasi Gündüz, "Cahiliye Dönemi Arap Politeizmine Nebatilerin Etkileri", *Dinler Tarihi Araştırmaları 1* (Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 1998), 358.

⁶⁹ ez-Zümer, 39/3.

⁷⁰ el-Hac, 22/74.

⁷¹ Lokmân, 31/13.

Yahudilik ve Hristiyanlıktan gelen tanrı inancından, toplumdaki bazı kişilerin yanlış yönlendirmelerinden, bazılarının sahip olduğu bilgi yoksunluğu, acizlik ve çaresizliğin vermiş olduğu ruh halinin de etkisiyle o aciz varlıklara farklı anlamlar yükleyerek o varlıklarla Allah’a şirk koşmuşlardır. İşte Mekke toplumu genel yapısıyla müşriklerden oluşuyordu.⁷²

1.1.4.1. Putlara Tapma

Kendilerini Allah’a yaklaştıracak diye, Allah’la kendi aralarında aracı olarak gördükleri putlara tapıyorlardı. Putların dini anlamda çok önemli işlevleri olduğuna inanıyorlardı, Gaybı bildiğini zannederlerdi. Putlara tapmayı, bazen yardım talep etmek adına bazen de itibar sahibi olmak ve şeref kazanmak adına yapıyorlardı. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Kendileri için şeref ve kuvvet vesilesi olsun diye Allah dışında başka ilahlar edindiler.”⁷³ Putların Allah indine değerli bir mevkiye sahip olduğuna inanıyorlardı.

Amr b. Lühay Mekke’ye ilk putu getirerek Kabe’ye yakın bir yere, zemzem kuyusunun üst yönüne doğru koyarak insanları buna tapınmaya çağırmıştır. İşte o tarihten sonra insanlar Hz. İbrahim’in dini olan Hanif dinini terk ederek puta tapıcılığı ve çok tanrı inancını kabul etmiş, böylece bu olay, İslamiyet öncesi Arap tarihinde bir dönüm noktası olmuştur.⁷⁴ Daha sonra pek çok put dikerek Arapları bunlara ibadete çağıran Amr b. Lühay’ı Allah Rasulü (s.a.s), bütün bu yaptıklarından dolayı bağışsaklarını Cehennem ateşinde sürüklediğini gördüğünü ifade etmiştir.⁷⁵

Cahiliye Devrinde Arapların taptıkları putlar nitelik yönüyle üç grupta toplanmaktadır: Tahta ya da madenden insan şekli verilerek yapılan putlar “sanem”, ağaçtan ya da taştan yine insan şekli verilerek yapılan putlar “vesen”, belirli bir şekilde olmayıp tapmak için kullanılan ve taş olan “nusub”⁷⁶ Tarihin her döneminde ve cahiliye döneminde görülen putperestlik, bütün türleriyle şirkin çeşitlerindendir. Ayet-i Kerimede de onların bu yanılgıları şöyle ifade edilir: “Siz kendi yaptığınız putlara mı tapıyorsunuz”⁷⁷

⁷² Hakkı Dinçer, *Kur’an’da Adı Geçen Putlar ve Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışında Putların Yeri* (Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 36.

⁷³ Meryem, 19/81.

⁷⁴ Abdülkerim Özeydin, “Amr b. Lühay”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/87-88.

⁷⁵ Müslim, “Cennet”, 50.

⁷⁶ İlyas Bıyık, *Putperestliğin Tarihi Seyri* (İstanbul, 2009), 15.

⁷⁷ es-Sâffât, 37/95.

Putlara Tapmanın Sebepleri

İlahi vahyin mesajlarından uzaklaşmış ya da bu mesajları anlamak istemeyen insanlar, zor anlarında korkularını ve sıkıntılarını giderecek ve kendilerine mutluluk verecek Yüce Varlığa sığınma ihtiyaçlarını gidermek adına putlara tapmışlardır. Burada bu kimselerin putlara tapınma sebeplerinin neler olduğu ifade edilecektir:

1. Şefaât düşüncesi

Dünyanın hiçbir yerinde hiçbir kimse taşta taş olduğu için tazimde bulunmamıştır. Öyleyse putlara tapmalarının kendilerine göre bazı sebepleri vardır. Allah Teala'yı kendilerine uzak gören kimseler Allah ile kendileri arasında aracılık yapacak ve kendilerine şefaatte bulunacak bazı ilahlar düşünmüşlerdir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurur: “Bunlar Allah yanında bizim şefaâtçilerimiz olanlardır”⁷⁸ Kur'an-ı Kerimde de putlara tapmanın en önemli sebebinin şefaât bekleme düşüncesi olduğu ifade edilmiş ve şöyle buyrulmuştur:

De ki, Allah dışında ilah olduğunu söylediklerinize yalvarın. Onlar sizin ne sıkıntınızı giderebilir ne de bir şeyi değiştirebilirler. O insanların ibadet ettikleri bile Rablerine yakın olmak için sebep ararlar. Onun rahmetini bekleyip azabından korkarlar. Gerçekten Rabbinin azabı sakınmayı gerektiren bir azaptır.⁷⁹ Kendilerine ortak gördükleri şefaâtçi olmayacak, onlar kendileri de şirk koştuklarının ilahlığını inkâr edecekler.⁸⁰ “Allah'tan başka istekte bulundukları varlıklar asla şefaatte bulunamazlar.”⁸¹

Putlardan şefaât beklemek boş bir beklentidir. Hiçbir gerçekliği olmayan bu varlıklar hayal ürünü, hiçbir şeye güç yetiremeyen, aciz zavallı, kendisi de yardıma muhtaç olan varlıklardır.

2. Putlarda ilahi bir gücün bulunduğuna inanma

Putlara ibadet etmeyi bıraktıklarında kendilerine belaların geleceğine inanıyorlardı. Bu da putlarda ilahi bir gücün var olduğuna inanmalarından kaynaklanıyordu.

Müşrik putlara tazim gösterirken onda ilahi ruhun bulunduğuna, o taşta tanrının vücut bulduğuna, onunla ilişki kurduğunda tanrıyla ilişki kurduğuna inanıyorlardı. Ondan istenir, onunla konuşulur, artık o tanrının ilişki kurduğu ve isteklere cevap verdiği bir mekân olurdu.⁸² Kur'an-ı Kerim, bu düşüncenin yanlışlığını şöyle ortaya koyar: “Ellerinizle yonttuklarınıza mı tapıyorsunuz? Oysaki sizi de yaptıklarınızı da yaratan Allah'tır.”⁸³ Yaratılmış olan kendisi muhtaç olduğu için acizliği ortadadır. Yüce Allah şöyle buyurur: “İnsanlar! Size bir misal

⁷⁸ Yûnus, 10/18.

⁷⁹ el-İsrâ, 17/56-57.

⁸⁰ er-Rûm, 30/13.

⁸¹ ez-Zuhurf, 43/86.

⁸² Sarıkçıoğlu, “Kur'an'a Göre Müşrikler ve Putperestler”, 29-30.

⁸³ es-Sâffât, 37/95-96.

verildi, onu iyice dinleyin. Allah Teala dışında yalvarıp yakardıklarınız var ya hepsi bir araya gelseler bir sineği bile yaratamazlar. Onlardan bir şeyi alırsa sinek ondan bunu bile kurtaramazlar. İsteyen de acziyet sahibi kendisinden istenen de.”⁸⁴ Ayet- i Kerime putlarda bir güç olduğunu düşünerek onlardan yardım beklemenin nasıl bir yanılğı olduğunu açık ve net bir şekilde ortaya koyuyor. “Siz de taptıklarınız da mahluktur” ifadesiyle bu konudaki kesin sözü söylüyor.

3. Allah’a Yakın olma İsteği

Yüce Allah’ı ve onun sıfatlarını kavrayamayan kimse Allah’ı kendisinden çok uzakta düşünür. İsteklerini O’na ulaştıracak, Onunla kendisi arasında aracılık yapacak, kendilerini de O’na yaklaştıracak bazı tanrılar düşünmüşlerdir.⁸⁵ Bu durum Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilmektedir:

Allah dışında ilah olduğunu iddia ettiklerinize yalvarın. Onlar sizin sıkıntınızı gidermeye de sizi feraha çevirmeye muktedir olamazlar. Onların en yakın olanları da daha yakın olabilmek için sebep ararlar. O’nun rahmetini bekleyip azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı çok korkulması gereken bir azaptır.⁸⁶

Sıkıntıyı gideremeyen, içinde bulunulan durumu değiştiremeyen bir varlığın, kişiyi Allah’a yaklaştırmaması mümkün değildir.⁸⁷ Putçuluğun hangi şekli olursa olsun, kendine özgü düşünceler ve özellikler bakımından hepsi birbirinin aynısıdır.

1.1.4.2. Meleklerle Tapma

Mekkeli müşrikler melekleri Allah’ın kızları olarak görüyorlardı. Allah’la aralarına Allah’ın kızları sandıkları melekleri koyuyorlardı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurur: “Haşa yine onlar kızlar Allah’a ait diyorlar. Beğendiklerini de akıllarınca kendilerine ayırıyorlar.”⁸⁸ Ahirete iman etmeyenler, meleklerle dışilerin isimlerini koyuyorlar. Melekleri Allah’ın kızları olarak görmelerinin sebebi, meleklerin kendilerini Allah’a yaklaştırdığına inanmalarıydı. Bu durum da Kur’an-ı Kerim’de şöyle ifade edilir: “Allah’a değil de kendilerine fayda ya da zararı dokunamayacak varlıklara tapıyorlar. Bunlar Allah’la aramızda aracılarımız diyorlar.”⁸⁹ “Allah dışındaki şeyleri kendileri için koruyucu görenler bizi Allah’a yaklaştırmaları için onlara ibadet ediyoruz diyorlar.”⁹⁰

⁸⁴ el-Hac, 22/73.

⁸⁵ Sarıkçıoğlu, “Kur’an’a Göre Müşrikler ve Putperestler”, 27.

⁸⁶ el-İsrâ, 17/56-57.

⁸⁷ Macit, *Kur’ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 84-89.

⁸⁸ en-Nahl, 16/57.

⁸⁹ Yûnus, 10/18.

⁹⁰ ez-Zümer, 39/3.

Kadın, hayatın her alanında istismar edilmiştir. Putların kadın şeklinde yapılması, meleklerin dişiler olarak görülmesi hep bu ahlaki çöküntünün yansımalarıdır. “Ahirete iman etmeyenler meleklerle dişî adı takıp duruyorlar”⁹¹ Sevmedikleri kız çocuklarını Allah’a nispet ederlerdi. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulur:

Onlardan birine bir kız müjde edildiğinde öfkelenirler ve yüzleri kapkara kesilir.⁹² Rabbiniz erkek çocuklarını size vererek kendisinin meleklerden kız çocukları mı oldu? Gerçekten siz çok büyük bir söz ediyorsunuz.⁹³ Bazı kimseler Rahman evlat edindi dediler. O bundan uzaktır. Hayır evlat dedikleri melekler ikrama ulaşmış kullardır.⁹⁴ Bazı kullarını Allah’ın bir parçası olarak gördüler. İnsan çok nankördür.⁹⁵

Kur’an-ı Kerim, Allah’a kızlar nispet edilmesi düşüncesini, Allah’ın ana baba olma gibi insani birtakım özelliklerden uzak olduğunu vurgulayarak reddeder.⁹⁶ Doğmak doğurmak gibi özellikler de muhtaçlığın ve değişimin özelliklerini taşımaktadır. Bütün bunlar maddi olanın özellikleridir. Yüce Allah için böyle durumlar mümkün değildir, Allah bütün noksanlıklardan uzak olandır.

1.1.4.3. Cinlere Tapma

İslam’dan önce Arapların inancında ruhların, iyi ve kötü güçlerin önemi büyüktü. Bazı ağaç ve taşlarda, mağara, kuyu gibi yerlerde insan hayatına etki eden varlıklara inanırlardı. Ruhlar aleminde iyi ve faydalı olanlar meleklerin ve cinlerin bir bölümünü, zararlı ve kötü olanları da cin ve şeytanların diğer bölümünü oluşturuyordu. Cinleri yeryüzünde ikamet eden ilahlar olarak görüyor ve meydana gelen birçok hadiseyi onların yaptığına inanırlardı. Kur’an’ın bildirdiğine göre Mekkeli müşrikler, Allah’a cinleri ortaklar yaptılar.⁹⁷ Kur’an-ı Kerim’de,

Allah’a cinleri ortak kıldılar. Halbuki kendilerini de yaratan Allah’tır. Allah’a oğullar ve kızlar nispet ettiler. Allah onların yakıştırmalarından uzak olandır.⁹⁸ Allah’ın yarattığı nasıl ortağı olur? Allah ile görünmeyen varlıklar arasında soy ortaklığı kurmak istediler. Aslında bütün bu varlıklar çok iyi biliyorlar ki, onlar da hesap gününde hazır olacaklar.⁹⁹ Gerçek şu ki, onlar cinlere ibadet ediyorlardı, onların çoğu buna inanmıştı.¹⁰⁰

⁹¹ en-Necm, 53/27.

⁹² en-Nahl, 16/58.

⁹³ el-İsrâ, 17/40.

⁹⁴ el-Enbiyâ, 21/26.

⁹⁵ ez-Zuhruf, 43/15.

⁹⁶ en-Nahl, 16/57.

⁹⁷ M. Süreyya Şahin, “Cin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/5-8.

⁹⁸ el-En’âm, 6/100.

⁹⁹ es-Sâffât, 37/158.

¹⁰⁰ Sebe’, 34/41.

ifadeleri cinleri de melekler gibi ilah derecesine çıkararak onlara ibadet ettiklerini gösterir. Oysa ortak koştuklarını da kendilerini de yaratan yegâne yaratıcı olan Allah'tır. "Cinler, daha önce onu da kavurucu ateşten yaratmıştık"¹⁰¹ Ayet-i Kerimesinde de Rabbimiz cinlerin yaratılmış olduğunu, yaratıldığı maddenin de ateş olduğunu ifade etmiştir. Evrende cereyan eden her olay, her varlık sadece ve sadece Allah'ın yaratmasıyla oluşur. Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de bunu şöyle ifade eder: "Allah göklerin ve yerin örnek olmadan, eşsiz bir şekilde yaratanıdır. O herhangi bir şeyin olmasını istediğinde sadece ona "ol" der, o da anında oluverir."¹⁰²

Müşrikler, cinleri tanrının kızları olarak görüyorlardı, onlara göre geniş çöller, yüksek dağlar bu varlıklarla doluydu. Cinlerin sesini işittiklerini, onların garip görüntülerini gördüklerini zannederlerdi. Her kabilenin özel bir cini vardı. Onlara kurbanlar keserlerdi. Cinlere, bazı üstün özellikler de veriyorlardı. Hayrı ve şerri yaratma gücünü onlarda görüyorlardı. Öyleyse onlara tazim göstermek ve onlara ibadet etmek gerekirdi. Cinlere tapmanın şekli açık olmasa da onların putlaştırıldığı bir hakikattir. Allah Rasulü (s.a.s) de "Müşriklerin içinde cinlere tapanlar vardı"¹⁰³ buyurarak o dönemde cinlere tapıldığını ifade etmiştir. Onları bu kadar cinlere tazim göstermeye iten sebep, bazı gizli güçlerle irtibata geçerek Allah'a yakın olma istekleriydi.¹⁰⁴

Cahiliye döneminde cinlerin kabileler halinde yaşadıklarına, fırtına gibi bazı tabiat olaylarını da cinlerin yaptığına inanılıyordu. Hatta insanları kaçırdıklarını, öldürdüklerini, bazı cinlerin insanlarla evlendiklerini, insanlara yardım ettiklerini düşünüyorlardı. Cinlerin yılan gibi bazı hayvanların şekline girdiklerine, kuytu, sessiz yerlerde yaşadıklarına, yiyip içtiklerine, bazı hastalıkları getirdiklerine, deli kimselerin cinlerin saldırısına uğrayan kimseler olduklarına inanıyorlardı.¹⁰⁵

Kur'an-ı Kerim'de Rabbimiz gecenin karanlığından, her tür korkulardan Allah'a sığınmak gerektiğini emreder.¹⁰⁶

1.1.4.4. Bazı Peygamberleri Allah'ın Oğlu Olarak Görme

Bazı Yahudiler Üzeyir Allah'ın oğlu dediler, bazı Hristiyanlar Meryem oğlu İsa Allah'ın oğludur dediler. Yüce Rabbimiz şöyle buyurur:

¹⁰¹ el-Hicr, 15/27.

¹⁰² el-Bakara, 2/117.

¹⁰³ Müslim, "Tefsir", 28.

¹⁰⁴ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 92-93.

¹⁰⁵ Şahin, "Cin", 8/5-8.

¹⁰⁶ el-Felak, 113/1-5.

Yahudiler Allah'ın oğlu Üzeyir'dir dediler, Hristiyanlar ise İsa (Mesih) Allah'ın oğludur diye söylediler. Bu sözler önceden inkâr edenlerin söylediklerine benzer şekilde söylenen sözlerdir. Kahretsin Allah onları. Yüz çeviriyorlar.¹⁰⁷ Yahudiler, Hristiyanlar biz Allah'ın sevgili kullarıyız ve oğullarıyız dediler. Peki günahlarınızdan dolayı Allah sizi neden cezalandırıyor de. Doğru olan, O'nun yarattığı sıradan insanlarsınız sizler de.¹⁰⁸ Allah'ın Meryem oğlu Mesih olduğunu söyleyenler şüphe yok ki, gerçeği inkâr etmişlerdir. Halbuki Mesih İsrailoğullarına sizin de benim de rabbimiz olan Allah'a kulluk edin diye söylemişti. Kesin bir şekilde bilinmelidir ki, Allah'a ortak koşan kimseye Allah Cennetin yüzünü göstermeyecektir ve o kimsenin gireceği yer Cehennem olacaktır. Zalim olan kimselerin yardım edeni de bulunmayacaktır.¹⁰⁹ Allah'ın çocuk sahibi olması hiçbir zaman mümkün değildir. O bütün bu yakıştırmalardan uzaktır. O Allah ki, bir şeyin olmasını isteyince ona “ol” de o da anında olur.¹¹⁰ Allah, hiçbir şeyi çocuk edinmedi. Onunla başka hiçbir tanrı da yoktur. Şayet öyle olsaydı tanrıların her biri kendi yarattıklarını alarak istediği tarafa gider, bazıları bazılarına üstün gelmeye çalışırdı. Allah o müşriklerin yakıştırmalarından uzaktır.¹¹¹

Kainattaki düzen, her bir varlık arasındaki uyum bizi tek bir yaratıcının varlığına götürüyor. Allah'ın yaratmada hiçbir yardımcıya ihtiyacı yoktur, evlat edinmeye de ihtiyacı yoktur. Şirk, kendisinde bulunan özellikleri ondan alarak başka vasıflar yakıştırılması sebebiyle büyük bir zulümdür, büyük bir haksızlıktır. Tövbe edilmeden ölünürse sonu ateştir.

1.1.4.5. Bazı Gök Cisimlerine Tapma

Bazı Arap kabilelerinin de putların yanı sıra ay, güneş ve yıldızlar gibi bazı gök cisimlerine ilahlık verdikleri bilinmektedir.¹¹² Arabistan'da “güneşin oğlu” isminin çocuklara verilmesi, Allah Rasulü'nün (s.a.s) çok defa ayın ve güneşin Allah'ın ayetlerinden olduğunu ifade etmesi¹¹³ o yörede güneşe kutsallık verildiğini ortaya koymaktadır. Allah Rasulü (s.a.s), bu konuda şöyle buyurur: “Birtakım insanlar güneşin ve ayın büyük bir kimsenin ölümü sebebiyle tutulduğunu zannederler. Gerçek o şekilde değildir. Güneş ve ay bir kimsenin ölümü ya da hayatı sebebiyle tutulmaz. Allah yarattığı bir şeye baktığında o şey Allah'a huşu duyar.”¹¹⁴ Allah Rasulü (s.a.s) bu sözleriyle güneş ve ayın Allah tarafından yaratıldığını, bunların her birinin Allah'ın var olduğunu, bir ve tek olduğunu gösteren işaretler olduğunu ifade etmektedir.¹¹⁵

¹⁰⁷ et-Tevbe, 9/30.

¹⁰⁸ el-Mâide, 5/18.

¹⁰⁹ el-Mâide, 5/72.

¹¹⁰ Meryem, 19/35; el-Bakara, 2/116; el-İsrâ, 17/111; ez-Zümer, 39/4.

¹¹¹ el -Mü'minûn, 23/91; el-Kehf, 18/4; el-Enbiyâ, 21/26; el-Furkân 25/2.

¹¹² Macit, *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 83.

¹¹³ Buhârî, “Küsf”, 2; Müslim, “Küsf”, 1.

¹¹⁴ Müslim, “Küsf”, 1.

¹¹⁵ Macit, *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 106.

Ayet-i Kerime’de de şöyle buyrulmaktadır: “Güneşe, aya secde etmeyin.”¹¹⁶ “Onu, kavmini Allah’a değil de güneşe secde ederlerken buldum. Şeytan amellerini onlara süslü göstererek onları doğru yoldan uzaklaştırmıştır. Onlar bu sebeple hidayeti bulamazlar.”¹¹⁷ Yüce Rabbimiz, bu ayetlerle sadece kendisine kulluk etmemizi ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmamamızı emrederek şöyle buyurur: “Sadece Allah ‘a kulluk yapın ve hiçbir şeyi O’na eş koşmayın”¹¹⁸ “O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın”¹¹⁹ Güneşe tapmak, onu rızkın ve bereketin sebebi olarak görmek şirktir. Güneş de Allah’ın emrine göre hareket eden onun yarattığıdır. Kâinata öyle sistemli bir düzen işlemektedir ki, bu düzen bozulduğunda kıyamet kopacaktır. Akla ne gelirse, adı ne olursa olsun Rabbimiz şirkin hiçbir şeklini kabul etmez.

Allah Rasulü’nün (s.a.s) hicret etmesinden önce Arabistan’da yıldızlara tapıldığı bilinmektedir. Kur’an bunu şöyle ifade eder: “Şi’ra’nın da rabbi hiç şüphesiz ki Allah’tır.”¹²⁰ Şi’ra yıldız verilen bir isimdir. Tevhit dininden yüz çevirmenin bir sonucu olarak yıldızlara tapılmıştır.¹²¹

1.1.5. Cahiliye Araplarında Ahiret İnancı

Putperest Arapların çoğunda ahiret inancı yoktur. Ahiretin reddedilmesinin temelinde dünyaya aşırı bağlanma, yapılan kötülüklerden hesap vermeden kaçmak vardır. Bu sebeple hayat bu dünya hayatından ibaret olarak görülür.¹²² Ahireti inkâr etmek temelde kibir, bozgunculuk ve bilgisizlik barındıran ahlak dışı bir uygulamadır.¹²³ İşte bu sebeple Kur’an-ı Kerim’in öldükten sonra dirilmeden ve bu hayatın ebedi olacağından bahsetmesi müşrikleri şaşkına uğratmıştı. Onlardan bazıları gayet kaba ve alaycı bir şekilde kurumuş kemikleri Allah Resul’üne getirerek onları kimlerin dirilteceğini sormuşlardır.¹²⁴

Putperest Araplar, “sadece yaşadığımız dünya hayatı gerçek olandır. Yaşarız ve ölürüz. Tekrar diriltilmemiz mümkün değildir.”¹²⁵ diyen, ahireti inkâr edenlerden oluşan bir topluluktur. Onlara göre hayat sadece bu dünya hayatıdır, bu dünyadan sonrası yoktur. Yüce Allah onların bu durumunu şu şekilde ifade etmektedir: “Derler ki, hayat sadece bu dünyada

¹¹⁶ Fussilet, 41/37.

¹¹⁷ en-Neml, 27/24.

¹¹⁸ en-Nisâ, 4/36.

¹¹⁹ el-En’âm, 6/151.

¹²⁰ en-Necm, 53/49.

¹²¹ Macit, *Kur’ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 110.

¹²² el-En’âm, 6/29; el-Câsiye, 45/24.

¹²³ en-Neml, 27/66; el-Kasas, 28/83; er- Rûm, 30/7.

¹²⁴ Yâsîn, 36/78.

¹²⁵ el-Mü’minûn, 23/37.

yaşadığımızdır, ölürüz, yaşarız. Bizi sadece zaman yok eder.”¹²⁶ “Allah ölen kişiyi tekrar diriltmez”¹²⁷

Ahiret hayatını inkâr etmeleri sebebiyle dindarlıklarının tek amacı, dünyada başlarına gelecek diye endişe ettikleri musibetlerden ve belalardan güvende olmak, hayatlarını bunlardan emin olarak geçirmektir. Sadece dünya düşüncesi olduğundan başka bir yaşamın olması anlamsız ve gereksiz oluyordu.¹²⁸

Onlara göre olur da ahiret hayatı gerçekleşecek olursa, bu dünyadaki güçleri sebebiyle ahirette iyi bir karşılığa kavuşacaklardı.¹²⁹ Oysa Kur'an-ı Kerim, mal, evlat gibi bu dünyadaki bazı imkanların Allah'ın rızasının göstergesi olmadığını¹³⁰ ve bunların ahiret hayatı için birer imtihan olduğunu ifade etmektedir.¹³¹

1.1.6. Cahiliye Araplarında Kader İnancı

İslam'dan önce Cahiliye Araplarının yaşamında kadercilik inancı hakimdi. Bu anlayışa göre olup biten her şey önceden belirlenmiştir, belirlenmiş olan alın yazısı değişmeyecektir. Bu anlayışa göre kişinin özgürce seçme hakkı yoktur. Doğal ve doğal üstü güçlere karşı tedbirin hiçbir önemi yoktur. Cahiliye Araplarında görülen bu düşünce sonradan ortaya çıkan cebriyenin kadercilik anlayışına yakındır.¹³²

Müşriklerde kaderi ifade etmek için dehr kavramı kullanılırdı. Bu kavram insan iradesi dışında üstün bir varlığın yaşamı kontrolünde tutması olarak algılanmıştır. Onlara göre hayatı ve insanı kontrolünde tutan güç, dehr'i ifade eden zaman idi. Hayatın zamanla kontrol edilmesi anlamına gelen dehr, Müşrik Arapların kader düşüncelerini oluşturuyordu. İnsanın hayatını düzene koyan kader ve talihi.¹³³

Müşrikler, kendilerini sadece zamanın yok ettiğini, bunun dışında onları öldüren hiçbir gücün olamayacağına inanırlar. Ayet-i Kerime'de şöyle buyrulmaktadır: “Müşrikler şöyle derler: Bize sadece şimdiki hayatımız vardır, yaşarız ve ölürüz. Sadece bizi geçen zaman (dehr)

¹²⁶ el-Câsiye, 45/24.

¹²⁷ en-Nahl, 16/38; el-Kehf, 18/48; et-Tegâbün, 64/7.

¹²⁸ Muhammed Selman Çalışkan, “Kur'an'da Mekke Müşriklerinin Ahiret İnancı ile Hayra Engel Olmaları Arasındaki İlişki” 11/1 (2016), 829.

¹²⁹ el-Kehf, 18/36.

¹³⁰ el-Kalem, 68/10-15.

¹³¹ Dinçer, *Kur'an'da Adı Geçen Putlar ve Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışında Putların Yeri*, 45; el-Mülk, 67/2; et-Tegâbün, 64/15.

¹³² Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur'an Açısından Fatalizm, İnkârcıların Bir Tutumu Olarak Kadercilik” 11 (2008), 89.

¹³³ Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk İnancının Temel Parametreleri*, 212.

öldürür.”¹³⁴ Allah Rasulü (s.a.s) de Dehr’e sövmeyi yasaklamıştır. “Dehr’e sövmeyin. Çünkü dehr sadece ve sadece Allah’tır.”¹³⁵

İnkâr edenler, kader anlayışında Allah’ın iradesine vurgu yaparak, insanın irade ve sorumluluğunu yok saymışlardır. Ancak Kur’an insanın özgür irade sahibi olduğunu birçok ayette vurgular.¹³⁶

1.1.7. Putperestlerin İbadetleri

Putlara hediye takdiminde bulunma, fal okları, hac ve umre yapmak niyeti ile Kabe’yi tavaf etme, putlar adına kurbanlar kesme, dua ve niyazda bulunma, çocuklarına putların isimlerini koyma, aşure orucu Cahiliye döneminde görülen önemli ibadetlerdir. Fakat bütün ibadetleri tevhitte uzaklaştırarak her birine şirk bulaştırmışlardır. Bu ibadetler içerisinde en önemlisi de hac ve umredir. Kur’an-ı Kerimde müşriklerin Kabe’deki ibadetlerinin alkış yapmak ve ıslık çalmaktan ibaret olduğu ifade edilerek şöyle buyrulmuştur: “Beytullah’ın yanında onların ibadeti el çırpma ve ıslık çalmaktır. Öyleyse, küfrünüze karşılık olarak tadın azabı!”¹³⁷

Putperestler Allah’tan istemeleri gerekirken putlardan isteklerde bulunmuşlar, sadece Allah’a ibadet edilmesi gerekirken putlara ibadet ederek şirk dinine tabi olmuşlardır.

Namaz, salat kelimesi Allah Rasulü’nün (s.a.s) peygamberliğinden önce dini bir ayini ifade etmek üzere ya da kulluğu ifade etmek için kullanılıyordu. Bereket, rahmet, dua anlamlarına da geliyordu. “Salat” Kur’an-ı Kerim’de birçok ayette Müslümanların ibadetlerini ifade eden bir kavram olmakla beraber, vahyin muhatabı olan Arap müşriklerinin bu kavramı bildiklerini ifade ederek Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “O ibadet edenlere, namaz kılanlara yazıklar olsun.”¹³⁸ Kur’an-ı Kerim’in Maun suresinde ifade ettiği kimseler Ebû Cehil ile annesiydi. Bu surede din gününü/ ceza gününü yalanlayanlar müslümanlar değildi. Aynı zamanda sure Mekki bir suredir. Bununla beraber Hz. İbrahim’in dini üzere yaşayan Zeyd b. Amr b. Nevfel gibi bazı kimselerin Kâbe’de secde etmeleri risâlet öncesi namaz ibadetinin farklı şekillerde de olsa varlığını göstermektedir.¹³⁹

¹³⁴ el-Câsiye, 45/24.

¹³⁵ Buhârî, “Edeb”, 101.

¹³⁶ en-Nisâ, 4/110-111; el-Ankebût, 29/40; er-Rûm, 30/41; eş-Şûrâ, 42/20; el-İnsân, 76/3.

¹³⁷ el-Enfâl, 8/35.

¹³⁸ el-Maûn, 107/4.

¹³⁹ Dinçer, *Kur’an’da Adı Geçen Putlar ve Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışında Putların Yeri*, 47.

Oruç, Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim, bizden önceki ümmetlere de orucun farz olduğunu bildirir.¹⁴⁰ Fakat bu ifadenin ehli kitap içindir görüşü benimsenir. Hz. Aişe'den gelen bir rivayette Allah Rasulü'nün (s.a.s) muharrem ayında aşure günü oruç tuttuğu, Kureyşlilerin de bugün oruç tuttuğu ifade edilir. Allah Resulü hicretten sonra da bu oruca devam etti. Ashabına da bu orucu tavsiye etti. Oruç, hicretin ikinci senesinde farz olunca aşure orucu isteğe bırakıldı.¹⁴¹

Allah Rasulü (s.a.s) Mekke'de tuttuğu bu orucu Medine'de de tutmaya devam ermiş, Yahudilere muhalefet etmek için bu orucun Muharrem ayının dokuz ve onuncu gününde ya da onuncu ve on birinci gününde tutulmasını tavsiye etmiştir.¹⁴²

Hac ibadeti, Putperest Araplarda, aslı tevhid inancına dayanan ancak putperest gelenekleriyle devam ettirilen dini bir görevdi. Haccın haram aylarda yerine getiriliyor olması da ekonomik açıdan önemliydi. Bu dönemde meşhur panayırlar yapılır, onlar da bu zamana rastlardı. Bundan dolayı hac, hem dini bir görev olarak önemliydi hem de ekonomik bir değer arz ediyordu.¹⁴³

Cahiliye döneminde Safa tepesinde İsaf, Merve tepesinde Naile isminde iki büyük put yer alıyordu. Bu iki tepe arasında say yaparlar, bu putların yanında kurbanlarını keserlerdi. Bu cahili adetlerden dolayı Müslümanlıktan sonra Ensar, Safa ve Merve tepeleri arasında say yapmaktan çekindi. Bundan dolayı Bakara 158. Ayet nazil oldu: "Mutlak ki, Safa ve Merve tepeleri Allah'ın şiarlarından. Kebeyi tavaf yapanın ve umre yapanın onları tavaf etmesinde bir sakınca yoktur. Her kim kendiliğinden bir iyilik yaparsa bilsin ki Allah karşılığını verir."¹⁴⁴

Bütün müşrik kabileler hac sırasında kendi putlarına hitap ederek telbiye getirirlerdi. Fakat üzerinde birleştikleri bir telbiye şekli yoktu. Telbiye kabilelere ve putlarına göre farklılık gösterirdi. On yedi Arap kabilesinin on yedi, yirmi put için de her birine ait yirmi çeşit telbiyeleri vardı. Telbiye sırasında "buyur senin ortağın yoktur. Ancak bir ortağın vardır ki, onun malik oldukları da senindir" derlerdi.¹⁴⁵ Telbiye'nin içine şirk ifade eden lafızlar karıştırmışlardı. İslam'ın gelişiyle telbiyede yer alan tevhid inancına aykırı unsurlar yok edilmiştir. Hadis kaynaklarından öğrendiğimize göre Allah Rasulü şöyle telbiyede bulunurdu. "Buyur Allah'ım buyur . Buyur senin ortağın yoktur. Hamd sanadır. Nimet sendendir. Mülk

¹⁴⁰ el-Bakara, 2/183.

¹⁴¹ Müslim, "Savm", 113; Buhârî, "Sıyam", 68.

¹⁴² Müslim, "Savm", 113; Buhârî, "Sıyam", 68.

¹⁴³ Dinçer, *Kur'an'da Adı Geçen Putlar ve Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışında Putların Yeri*, 48.

¹⁴⁴ Dinçer, *Kur'an'da Adı Geçen Putlar ve Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışında Putların Yeri*, 49.

¹⁴⁵ Müslim, "Hac", 19.

sana aittir ve senin hiçbir ortağın yoktur”¹⁴⁶ Müşriklerde şirkle dolu bir hac uygulamasının olduğunu görüyoruz.

Kurban, Cahiliye Araplarının dini bir vecibe olarak putlar için kurbanlar kestikleri bilinmektedir. Özellikle Safa ve Merve tepesinde bulunan putlara kurbanlar kesilirdi. Ağır gelen bir işten kurtulmak istediklerinde ya da çok istedikleri bir işin gerçekleşmesi adına çocuklarını tanrılarına kurban etmek için adakta bulunurlardı. Bildiğimiz üzere Allah Rasulü Veda Haccında kurbanlarını Mina’da kesmiştir.¹⁴⁷ Cahiliye Arapları ise kurbanlarını İsaf ve Naile adlı putlarının yanında, Kabe’nin yakınlarında keserlerdi.¹⁴⁸ Kurbanların Allah adına kesilmesi gerekir, putlar adına değil.¹⁴⁹ Cahiliye Araplarında Kurban geleneğinde de şirkin izleri açıkça görülmektedir.

1.2. Kur’an-ı Kerim’de Şirk Kavramı

Kur’an-ı Kerim’de en çok ifade edilen kavramlardan biri de şirktir. Kur’an-ı Kerim, bütün elçilerin, insanların şirke bulaşmamaları için nasıl mücadele ettiklerini bize bildirmekte ve şirke düşenlerin her çeşit karşı çıkışlarını soru ve taleplerini göstermektedir. Kur’an-ı Kerim, peygamberlerle muhatap olanların isteklerini bize bildirerek şirkin istek olarak yansımalarını canlandırıp bu hastalıktan nasıl kurtulmak gerektiğinin yol ve yöntemlerini ifade etmektedir.¹⁵⁰

Kur’an’da bütün Peygamberlerin kavimlerini, sadece ve sadece Allah’a ibadet edip O’na hiçbir şeyi eş koşmamaya çağırdıkları anlatılarak şöyle buyrulmaktadır: “Senden önce hiçbir elçi göndermedik ki, ona, benden başka İlâh olmadığını ve sadece bana ibadet edeceklerini ve sadece bana kulluk edeceklerini bildirmiş olmayalım”¹⁵¹

Kur’an’da şirk kavramı, aynı kökten gelen fiil ve isimlerle birçok ayette ifade edilmektedir. Allah’ın Rab olmasına, ilahlığına, eşler kabul etme anlamındaki şirkin kapsamı Kur’an’da küf, küfüv, misl, velî, vali, nidd, şefî, şehid sözcükleriyle bildirilmiştir.¹⁵² Kur’an’da şirkin, Allah’ın asla affetmeyeceği günah¹⁵³ ve büyük bir zulüm olduğu¹⁵⁴ bildirilir. Ayet-i Kerime’de Efendimiz ’den (s.a.s) şöyle demesi istenmiştir: “De ki bana, Allah’a kulluk ve ibadet etmek, O’na şirk koşturmak emrolundu, ben insanları Allah’a davet ediyorum, dönüşüm

¹⁴⁶ Buhârî, “Hac”, 25; Müslim, “Hac”, 19.

¹⁴⁷ Müslim, “Hac”, 327.

¹⁴⁸ Dinçer, *Kur’an’da Adı Geçen Putlar ve Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışında Putların Yeri*, 51.

¹⁴⁹ el-En’âm, 6/121.

¹⁵⁰ Kılıç, Kur’an’da Şirk ve Acele Azap Talebi, 300

¹⁵¹ el- Enbiyâ, 21/25; en-Nahl, 16/36

¹⁵² Sinanoğlu, “Şirk”, 39/195.

¹⁵³ en-Nisâ, 4/48-116.

¹⁵⁴ el-Lokman 31/13.

de Allah'adır."¹⁵⁵ Böylece Hz. Muhammed'in (s.a.s) en önemli davetinin ve görevinin, ibadeti sadece ve sadece Allah'a ait kılarak insanları şirkten uzaklaştırmak olduğu görülmektedir. Şefaate sadece Allah izin verirse olur.¹⁵⁶ Allah'ın mülkünde Rabbimize eş olabilecek hiçbir şeyin olmayacağı gösterilmiştir. Müşriklerin yücelik yakıştırdıkları putlar şiddetle reddedilmekte, kimseye fayda veremeyeceği ve zararı da savamayacakları¹⁵⁷ atalarının, kendilerinin uydurmuş olduğu isimden başka bir şey olmadıkları, bu hususta bir kanıtlarının da olmadığı¹⁵⁸ belirtilmiştir.

Yahudilerin Üzeyir'e, Hristiyanların İsa'ya (a.s) Allah'ın oğlu diyerek¹⁵⁹ müşriklerin de putları şirk koşarak küfre düştükleri¹⁶⁰ ifade edilerek şirkin küfür olduğu belirtilmektedir.¹⁶¹ Şirk kavramının, Kur'an'ı Kerim'de çok kez geçmesinin sebebi; Rabbimize karşı isyanın en büyüğü olması, aynı zamanda da fert ve toplum hayatını ciddi şekilde tahrip etmesidir. İşte bu öneminin ifade edilmesi adına şirk kavramı Kur'an'da birçok yerde geçer.

Şirk, başkasını Allah'la bir sayarak Allah'a ortaklar koşturmak anlamına gelir. Bu husus ayetlerde şu şekilde ifade edilir:

Sadece Yüce Allah'ı kulluk edin, Allah'a başka şeyleri eş koşturmayın,¹⁶² Allah, Kendine eş koşturmasını (yani, Kendisine başkasının denk ve eş tutulmasını) asla ve asla affetmez.¹⁶³ Kim Allah'a şirk koşarsa (yani, başkasını O'na benzer tutarsa), bu hal üzere ölürse Allah ona cenneti haram kılar.¹⁶⁴ Allah kendisine ortak koşturulanlardan uzaktır.¹⁶⁵

Kısaca Kuran-ı Kerim'de şirk kelimesinin veya türevlerinin üç farklı şekilde kullanıldığı görülmektedir:

- a) Yüce Allah'a eş olarak görülen başka varlıklar tanımak.¹⁶⁶
- b) Allah'a kulluk etmekle birlikte başka varlıklara boyun büküp itaat etmek.¹⁶⁷
- c) Amellerde riya yapmak.¹⁶⁸

Şirkin bu türünün ilacı ihlâs ve samimiyettir. İhlâsın şartı ise gizlide ve açıkta, içte ve dışta, özde ve sözde, insanların yanında da yalnızken de aynı olmaktır, aynı davranmaktır.

¹⁵⁵ er-Ra'd, 13/36.

¹⁵⁶ el-Bakara 2/255.

¹⁵⁷ el-Ra'd 13/16.

¹⁵⁸ en-Necm, 53/23.

¹⁵⁹ et-Tevbe, 9/3.

¹⁶⁰ el-Ali İmran 3/151.

¹⁶¹ Eyibil, *Sıddık Hasan Han'da Tevhid ve Şirk*, 45-46.

¹⁶² en-Nisâ, 4/36.

¹⁶³ en-Nisâ, 4/48.

¹⁶⁴ el-Mâide 5/72.

¹⁶⁵ et-Tevbe, 9/3.

¹⁶⁶ en-Nisâ, 4/36, 48, 116; el-Mâide 5/72; et-Tevbe 9/3.

¹⁶⁷ el-En'âm, 6/121; İbrâhîm 14/22; el-A'râf 7/190.

¹⁶⁸ el-Kehf 18/110.

İbadeti yalnız Allah’a has kılmaktır. Bütün hareket ve söylemlerinde sadece ve sadece Rıza-i İlahi’yi gözetmektir. Yaptığı ameli sadece Rabbini memnun edip onun hoşnutluğunu kazanmak için yapmaktır. Riya ile yapılan amel insana hiçbir kazanç sağlamaz, boşuna emek sarfetmektir.

Kur’an, ehl-i kitaptan olan kimselerle ilgili: “Kim Yüce Allah’a ortak koşarsa, o kişi büyük bir günahla Allah’a iftirada bulunmuştur”¹⁶⁹ der. Müşriklerle ilgili de: “Kim Allah’a eş koşarsa, derin bir delalete saplanmıştır”¹⁷⁰ der. İki ayet de şirki hem Rabbimize atılan bir iftira hem en büyük günah hem de içinden çıkılmaz bir sapıklık olarak ifade etmektedir. Her iki durumda da şirk günahların en büyüğüdür.¹⁷¹ Yüce Rabbimiz Ayet-i Kerimelerde şöyle buyurmaktadır:

Herkesi hak ettiğine göre yönetip gözeten Allah, bunu yapamayacak olan kimseyle bir midir? Allah’a ortak koşuyorlar. Deki: Şirk koştuğunuz kimselerin adlarını ifade edin bakalım. Siz O’na kendisinin bilmediği bir şeyi mi haber vereceksiniz? Yoksa manasız bir laf mı? İnkâr içine dalanlara onların tuzakları güzel gösterildi.¹⁷² Rabbinden sana vahyolunan her şeye tabi ol. Allah’tan başka ilah yoktur ancak Allah vardır. Allah’a şirk koşan kimselerden uzak dur.¹⁷³

Bahsi geçen ayetlere göre, Yüce Allah’ın bir olduğuna inanmayan, vahye uymayan kimseler, ehl-i kitaptan olsa da ehl-i kitaptan olmasa da müşrik olarak nitelendirilmektedir. Burada ölçümüz, Allah’ın birliğini gönülden kabul etmek olan tevhidi kabul etmek ya da etmemektir. Allah’ın birliğin gönülden kabul etmeyen kişi müşrik olarak nitelendirilir. En geniş anlamda şirk böyle ifade edilmiştir.

Allah’a ibadet etmeye çağırmak, tevhidi yerleştirmeye dair bir davettir. Çünkü Kur’an-ı Kerim’de “Allah’a ibadet edin” diye emredildikten sonra insanların şirke girmemesi istenmektedir.¹⁷⁴ Kur’an’ın en çok mücadele ettiği düşünce şirktir. Böylece tanrı edinme, farklı ifadelerle yok sayılmıştır. Kur’an-ı Kerim’e göre, Allah’tan başka tapılan varlıkların gerçekliği yoktur, insanların uydurdukları kelimelerden ibarettir.¹⁷⁵ Onlar tam bir acizliğin içindedirler; hiçbir fayda ve zarar verecek güce sahip değillerdir.¹⁷⁶ Putlar kendileri aciz olmaları sebebiyle yaratamazlar; hayat vermeye ve can almaya kuvvetleri yetmez;¹⁷⁷ rızık veremezler;¹⁷⁸ dualara

¹⁶⁹ en-Nisâ, 4/48.

¹⁷⁰ en-Nisâ, 4/116.

¹⁷¹ Macit, *Kur’ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 20.

¹⁷² er-Ra’d, 13/33.

¹⁷³ el-En’âm, 6/106.

¹⁷⁴ en-Nisâ, 4/36; Yûsuf 12/40; el-İsrâ 17/23; el-Kehf 18/110; Tâhâ 20/14; Yâsîn 36/60; ez-Zümer 39/64-66; el-Kâfirûn, 109/1-6.

¹⁷⁵ el-A’râf, 7/11; Yûsuf, 12/40; en-Nahl, 16/21; en-Necm, 53/23.

¹⁷⁶ el-Enbiyâ 21/66-67.

¹⁷⁷ el-Furkân 25/3.

¹⁷⁸ er-Rûm 30/40.

cevap veremezler;¹⁷⁹ hüküm verme yetkileri yoktur;¹⁸⁰ hidayet edemezler¹⁸¹ ve şefaet etme yetkileri de yoktur.¹⁸² Çünkü kendileri yaratılmıştır, kendileri acizdir, kendileri yardıma muhtaçtır, hiçbir şeye güçleri yetmezken bir başkasına yardım etmeleri nasıl mümkün olabilir?

Kur'an-ı Kerim, Lokman'ın (a.s) oğluna nasihatte bulunmasıyla, şirki zulmün en büyüğü olarak tarif etmektedir: “Lokman (a.s), oğluna nasihatte bulunarak şöyle demişti: “Yavrucuğum! Kesinlikle Allah’a ortak koşma; şirk zulmün en büyüğüdür.”¹⁸³ Şirkin en büyük zulüm olarak ifade edilmesinin sebebi, şirk koşan kimsenin iki türlü zulmediyor olmasıdır. Bunu şöyle açıklayabiliriz; Allah'ın yarattığı kul sadece ve sadece Allah'a kulluk ve ibadet etmeli, bu Allah'ın insan üzerinde hakkıdır. Çünkü dünyaya getiren, hayat veren, yaşatan öldüren, yaşamı için gerekli her türlü nimetle nimetlendiren Allah'tır. İşte bütün bu sebeplerden dolayı ibadete ve kulluğa layık olan sadece Allah'tır. Fakat şirk koşan kimse bütün bu saydıklarımızda, hiçbir şeye güç yetiremeyecek olan varlıkları Allah'a şirk koşarak Allah'a ait olan hakları başkalarına vermektedir, Allah'ın hakkını yok saymaktadır. Böyle bir zulmü yaparken de onu yaratan Allah'ın vermiş olduğu nimetler olan akıl, irade ve hayatı, olması gerektiği gibi kullanmamakta, gösterilen tüm delilleri görmezden gelmektedir. Hem Allah'ın hakkını yok etmekte hem de zavallı varlıklara yücelik atfetmektedir.

Yüce Allah'a, ortak koşmak kesinlikle küfürdür. Bu konuda hiçbir şüphe yoktur. Şu net bir şekilde anlaşılmalıdır ki, Allah'a şirk koşmak sadece O'na ait olan vahdaniyet sıfatını, yok saymak demektir. Kur'an şirk koşanların necis olduğunu ifade ederek inananların şirk koşanlara nasıl bir tavır takınmaları gerektiğini de açık ve net olarak bizlere bildirmektedir.¹⁸⁴

Dinimize göre şirk koşanlara ve şirk koşan ataya bağışlanma dilenmez.¹⁸⁵ Çünkü en önemli mesele inançtır. Peygamberlerin gönderilme sebep ve görevlerinden biri de tevhidi yaymak ve yerleştirmek, şirki önlemektir. Her türlü mutluluğun başı şirke düşmeden tevhid üzere bir hayat yaşamaktır. Kendisine ortak koşulması dışındaki tüm günahları miktarı ve çeşidi her ne şekilde olsa da Yüce Allah, dilerse bağışlar. Ümitle Allah'tan istemek, isteğine kavuşmanın yegâne yoludur. Yeter ki samimiyetle istensin ümitleri asla boşa çıkarmaz.¹⁸⁶

¹⁷⁹ Fâtır, 35/13-14.

¹⁸⁰ el-Mümin 40/20.

¹⁸¹ Yûnus 10/35.

¹⁸² ez-Zümer 39/43-44.

¹⁸³ el-Lokmân 31/13; el-En'âm 6/82.

¹⁸⁴ et-Tevbe, 9/28-29.

¹⁸⁵ et-Tevbe, 9/113.

¹⁸⁶ Recep Çay, *Hadisler Işığında Cennete Giremeyecek Kimseler* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 59-60.

Allah’a ortak koşmanın yani şirkin karşıt kavramı, Allah’ın birliğidir, tevhittir. Tevhid, Allah’ın tek olduğuna O’nun eşinin ve benzerinin, hiçbir ortağının olmadığına gönülden iman etmektir. Hem zihinsel hem de kalpten bunu kabul ederek ifade etmektir.¹⁸⁷

Müşrik, ortak koşan, Allah’ın yardımcılara muhtaç olduğunu açıkça ifade eden veya gizliden böyle bir inanca sahip olan, birçok ilah kabul ettiklerini O’na eş edinen kişiye verilen isimdir.¹⁸⁸ İnanç ve amelde Onu bir ve tek kabul etmeyendir. İbadet edilecek tek varlık Yüce Allah olmasına rağmen, şirk koşan mabûdluğu O’ndan alarak başka varlıklara verir. Dolayısıyla şirk koşan, Allah’ı gerçek konumunda görmeyerek O’nun yaratmış olduğu bazı varlıkları Allah’a denk görür. Bunun sonucunda insan, Allah dışında başka varlıklara kulluk eder ve Allah’ın varlığına iman ettiğini zannederek zihninde O’nun hayata müdahale etmediğini düşünür ve bu şekilde bir hayat yaşar.

Şirk koşanların özellikleri şunlardır: Hiçbir şeye güç yetiremeyen bazı varlıklardan yardım istemek,¹⁸⁹ Yüce Allah’ı ve O’nun ayetlerini yalan saymak,¹⁹⁰ elçilerine ve meleklerine düşmanlık etmek,¹⁹¹ kıyameti kabul etmemektir.¹⁹² Bunun yanında onların haksız bir şekilde malı ele geçiren,¹⁹³ ahde vefa göstermeyen,¹⁹⁴ Hakikate kulaklarını kapatan,¹⁹⁵ zulmeden, yalan konuşan,¹⁹⁶ hainlik eden¹⁹⁷ kişiler oldukları ifade edilmiştir. İşte bu sebeplerden, asla dost olarak görülmemesi gerekir.¹⁹⁸ Onlardan yardım beklenilmemesi de¹⁹⁹ emredilmiştir.²⁰⁰

Şirk kavramı Kur’an’da bütün kâfirler için kullanılarak şöyle buyrulmaktadır:

...Onun için bilhassa şirk koşanlar sizlerle toplu olarak savaş ettikleri zaman siz de onlarla toplu olarak savaş edin. Bilmelisiniz ki, Allah emirlerine tabi olanlarla birlikte dir.²⁰¹ Yahudiler, “Üzeyir’in Allah’ın oğlu olduğunu” söylediler. Hristiyanlar da “İsa, Allah’ın oğul edindiğidir diye söylediler. Bütün bunlar onların kendilerinin uydurdıkları sözlerdir. Daha önceleri inkâr dalmış olan kimselerin sözleri gibi söylüyorlar...²⁰² Hakikat şu ki, iman etmiş olanlar, Yahudiler, Hristiyanlar, Sâbiiler, Şirk koşanlar, Mecusiler (yok mu) Yüce Allah, onların arasını mutlaka ayıracaktır...²⁰³

¹⁸⁷ Kılıç, “Kur’an’da Şirk ve Acele Azap Talebi”, 302.

¹⁸⁸ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 2/1170.

¹⁸⁹ er-Ra’d, 13/14.

¹⁹⁰ el-A’raf, 7/37.

¹⁹¹ el-Bakara 2/93; el-Hac 22/44.

¹⁹² el-İsrâ, 17/98.

¹⁹³ el-Bakara 2/160-161.

¹⁹⁴ et-Tevbe, 9/12.

¹⁹⁵ el-Bakara 2/19.

¹⁹⁶ el-İnşikâk 84/22.

¹⁹⁷ el-Hac 22/38.

¹⁹⁸ en-Nisâ, 4/84-89.

¹⁹⁹ en-Nisâ, 4/89.

²⁰⁰ Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*, 26.

²⁰¹ et-Tevbe, 9/36.

²⁰² et-Tevbe, 9/30.

²⁰³ el-Hac, 22/17; Macit, *Kur’ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 19.

Bütün bu ayetler bu durumu açıkça ifade etmektedir. Şirk kelimesi inkâr anlamında da kullanılmaktadır. Allah'ın varlık ve birliğine iman ederek onu tasdik etmeyen her inanç, şirk koşmak ve küfürdür, böyle bir inanca sahip olan kişi de kâfir ya da müşrik olarak²⁰⁴ tanıtılmaktadır. Zira Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr etmekle sadece Yüce Allah'a ait olan vasıfları gerek put gerek insan olsun herhangi bir varlığa yakıştırma arasında hiçbir farklılık yoktur.²⁰⁵

Şirk koşmayı, “küfür”, “asla affı olmayan bir günah” ve “zulmün büyüğü” diye ifade eden Kur'an-ı Kerim, Allah'ın dışında herhangi bir varlığa yönelik yapılan her türlü kulluk çeşidini şirk anlamında görür ve şirkin her çeşidini engeller. Ne direk ne de O'nun yanında aracı olması düşüncesiyle Allah'tan başkasından istememek, medet ummamak gerekir. İşte bütün bunlar, insanları haktan uzaklaştıran şirkin ta kendisidir.²⁰⁶

H. Peygamber (s.a.s) de Mekke'de şirk koşanları sadece Allah'a kulluk etmeye çağırılmış, onlara, dünyanın geçici olduğunu ifade etmiş, bu dünyaya imtihan için geldiklerini ve ölümden sonra yeni bir dirilişin olacağını öğretme gayretinde olmuştur. Fakat onlar, kendilerinden önceki büyüklerinden gördükleri şirk koşma inançlarına göre, Allah'ın dışında kendilerine ilah edindikleri sebebiyle azaba uğratılmayacaklarını zannettiklerinden azabın gelmesini istemişlerdir. Bu sebeple kendilerini azap yakaladığında onlara hiçbir yardımcının olmayacağı ve o azaptan kaçıp kurtulmanın mümkün olmayacağı bildirilmiştir.²⁰⁷

Allah'ın birliği inancına aykırı olan, tevhidi zedeleyen her düşünce, hangi kavramla ifade edilirse edilsin, şirktir. Kulluk görevini en güzel şekilde yerine getirerek şirke düşmeyen Müslümanlara Rabbimiz büyük müjdelere vermektedir; onlara asla azap etmeyecektir.

1.3. Şirkle İlişkili Kavramlar

1.3.1. İman

Sözlükte “güven duymak, korkmamak “ anlamına gelen emn kelimesinden türetilmiş iman kavramı, “güven duygusuyla birlikte doğrulamak, inanmak” demektir. “Sağlam yapmak, kesin bir şekilde karar vermek, doğrulamak” anlamına gelen akd kökünden türemiş olan itikat da bu kelimenin yerine kullanılır. Terim olarak iman kavramına baktığımızda genellikle

²⁰⁴ el-En'âm, 6/7121; et-Tevbe, 9/28-33; Yûsuf 12/106; en-Nahl 16/100; es-Saf 61/19; el-Bakara, 2/105-121-135; Âl-i İmrân, 3/67.

²⁰⁵ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 19.

²⁰⁶ Kılıç, “Kur'an'da Şirk ve Acele Azap Talebi”, 302.

²⁰⁷ Kılıç, “Kur'an'da Şirk ve Acele Azap Talebi”, 6.

“Peygamberleri, Rabbinden alıp, din adına ulaştırdığı kesin olan konularda tasdik etmek ve onlara inanmak” olarak tanımlanır. Bu inancı kabul eden kimseye Mü’min, inandığının gereğini tam teslim olarak yapan kişiye de müslim denir. Müslüman kelimesi de bu anlama gelmektedir.”²⁰⁸ İman; inanmak hem güvenmek hem de güvende olmanın yanında güven vermektir. İman eden kimsede bu vasıfların hepsi olmalıdır. Böylece tam olarak iman edilmiş olunur.

İmâm-ı Âzam Ebu Hanife’ye (ö.150/767) talebesi “iman nedir” diye sorduğunda O, şöyle cevap vermiştir: “iman; tasdik, marifet, ikrar, İslam ve yakîndir”. Öğrenci tek bir kelimenin nasıl beş ayrı anlamı olduğunu sorunca, o da farklı kelimelerle açıklansa da asıl mananın tek olduğunu söyleyerek konuyu şöyle açıklamıştır: İman eden kimse, Allah’ın Rabbi olduğunu tasdik eder, ifade eder; Rabbi olduğunu bilir, Rabbi olduğunda şüphesizce emindir ve Rabbi olarak sadece O’na teslimiyet gösterir.²⁰⁹

Allah’a imandan kasıt, Allah’ın var olduğunu, bir olduğunu, O’na eş ve benzer, ortak ve denk olabilecek bir varlığın olmadığını²¹⁰ bilip bunu doğrulamak, bunu ifade ettikten sonra da bu doğrultuda yaşamaktır. Allah’a iman etmek, Mü’min olabilmenin ilk şartı, iman esaslarının en temeli, Hz. Âdem’den itibaren bütün peygamberlerin ve son Peygamber Hz. Muhammed’in (s.a.s) tebliğinin ortak çağrısıdır. İman, bir insanın yapabileceği işlerin en hayırlısı, en kıymetlisidir.

Allah’a iman etmek demek, esas itibariyle Allah’ın yüce olduğunu, eşsiz olduğunu ve benzerinin olmadığını, kulluğa layık tek varlık olduğunu kalpten doğrulamaktır. Bunun için Allah Rasulü, “Kim, Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in Allah’ın elçisi olduğuna kalbiyle tasdik ederek şahadet ederse Cehennem ona haram olur.”²¹¹ buyurarak Allah’a imanın kalbi tarafına dikkat çekmiş, sonu gelmeyen saadete de ancak imanın kalbe yerleşmesiyle ulaşılabileceğini vurgulamıştır. Kelime-i Tevhidi tam anlamıyla ifade edip, gönülden kabul edip ona göre yaşantısını sürdüren kimse cehenneme girmeyecektir. Demek ki, Allah’a iman denilince kalpte başlayıp sonra bütün vücudu kaplayan ve uygulamalara da yansıyan bir inanç anlaşılmalıdır, soyut bir şekilde inanma, sadece bir söz ve hayata yansımaları olmayan kuru bir duygu değildir.

²⁰⁸ Mustafa Sinanoğlu, “İman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/212; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 140.

²⁰⁹ Ebu Hanife, el Âlim ve’l-müteallim, İmâm-ı Azamın Beş Eseri, çev. Mustafa Öz (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 12-13.

²¹⁰ el-İhlâs 112/1-4.

²¹¹ Buhârî, “İlim”, 49.

İman kişinin, Yüce Allah'ı tasdik ederek O'na boyun eğmesidir. Bunun için de üç şeyin bir arada olması gerekir: Dilin imanı ikrar etmesi, kalbin tasdik etmesi, organların gereğini amel etmesidir. İkrar, özüyle sözün aynı olması, tasdik inanmanın yürekten olması, amel boyutu da hakikatlerin şahitleri olmaktır.²¹²

Kur'an'da iman kelimesi birçok yerde geçmektedir. Gönülden teslim olarak iman etmeyi ve inananları ifade etmek için “doğru sözlü olmak” anlamına gelen *sıdk* kelimesi kullanılır. Kalbin imanla buluşarak huzur bulmasını ifade etmek için “bütün şüpheden arınmış bir şekilde bilmek” anlamına gelen “yakîn” kelimesinin türevleri²¹³ ve “huzuru yakalamak, güvende olmak” manasında “itm'inân” kelimesi kullanılır.²¹⁴ İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) “kalpten tasdik etmek, dil ile ifade etmek ve uzuvlarla gereğini yerine getirmek” şeklinde ifade ettiği iman kavramının Kur'an'da beş manada geçtiğini ifade eder: Tasdiklemek, kelimelerle ifade etmek, Allah'ın bir ve tek oluşu, gönderdiği elçileri doğrulama, namaz.²¹⁵ İman, Kur'an-ı Kerim'de direk tevhid anlamında da²¹⁶ kullanılmıştır.²¹⁷

İman, temel hadis kaynaklarımızda da ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Kütüb-i Sitte'den olan Buhârî ve Müslim'in Sahihlerinde, Tirmizî'nin Câmisinde ve Nesâî'nin Sünen'inde “İman” ismiyle özel bölümler yer almıştır. İman konusuyla alakalı birçok rivayet hadis kaynaklarında ayrıca, çeşitli başlıklar altında kaydedilmiştir. İmanın esasları ve alametleri, imanın amelle ilgisi, iman eden kimsenin özellikleri gibi bazı konular, bu hadislerle açıklanmıştır.²¹⁸

1.3.2. Küfür

Sözlükte “üstünü örtmek, kapatmak, nankör olmak” gibi anlamları ifade eden küfr manasında, terim olarak da “Peygamberin Allah'tan alarak din adına tebliğ ettiği tüm konularda peygamberi onaylamayıp, ona iman etmemek” diye ifade edilmiştir. Küfrü tercih edene “doğuştan gelen yeteneği yok sayarak üstünü kapatan” manasında kâfir denilir. İnkâr kelimesi de küfür kelimesinin karşılığı olarak kullanılır ve bu şekilde bir tavır içine giren kimseye de münkir denilir.²¹⁹

²¹² Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Garibi'l Kuran*, 36.

²¹³ el-Bakara 2/4; el-Mâide 5/50.

²¹⁴ el-Bakara, 2/260; er-Ra'd, 13/28.

²¹⁵ Sinanoğlu, “İman”, 2000, 22/212.

²¹⁶ el-Mâide, 5/5; en-Nahl, 16/106; el-Mü'min, 40/10.

²¹⁷ Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleyman, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, thk. Abdullah Mahmut Şehhate, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2004), 172-174.

²¹⁸ Sinanoğlu, “İman”, 22/212-214.

²¹⁹ Mustafa Sinanoğlu, “Küfür”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002),

Küfür, Allah Teala'nın bir olduğunu ve bir olduğuna işaret eden ayetlerini görmezden gelerek inkâr etmek demektir. Akletmek isteyen her akıl sahibinin anlayabileceği, Allah'ın birliğine, O'nun hiçbir şeriki olmadığına, peygamberlerin gönderilmesine işaret eden ayetlere inanmayarak, Allah'ın nimetlerini örten, görmezlikten gelen kimseye Kuran'da da kafir denilmiştir.²²⁰ Sadece Allah Teala'nın verebileceği rızıkla hayatını devam ettiren insanın, davranışlarıyla Allah'a karşı hiçbir minnet borcu duymadığını göstermesidir, Allah'ın gönderdiği ilahi kitapları ve peygamberleri yalanlamasıdır.

Allah'ın yasakladığı şeylerden sakınmayan kişiye uygulanan cezalar da günahları örtme anlamına geldiğinden kefarete olarak adlandırılmaktadır.²²¹

Ali Şerai küfür kelimesinin örtmek anlamında olduğunu söyleyerek şöyle açıklar: Arap dilinde çiftçinin, ektiği tohumun üzerini toprakla kapatarak yaptığı işleme “küfr” denir. Bunun gibi insanın kalbinde fitrî olarak bulunan dinî bir gerçeğin üzerini çeşitli sebeplerle, bir örtü kaplar ki, işte bu duruma küfür denir. Buna göre küfr, dini yok saymak ve dinsiz olmak değil, olması gereken dini gerçeği kaldırıp onun yerine başka bir dini yerleştirmektir.²²² Din gerçeğinin üstünü, dinsizlikle örtmek değil; tersine din hakikatinin üstünü, din kabul ettiği bir din ile örtmektir.

Asıl anlamı örtmek olan küfür kelimesi, daha sonra belli bir hususiyet kazanıp nimeti örtmek ve imanın zıddı anlamında kullanılmıştır. Çünkü bu kelimedeki hakkı örtmek, nimetleri görmemek anlamı da vardır. Öyleyse küfür kelimesinin iki anlamı şöyledir: birinci anlamı imanın zıddıdır. İkinci anlamı, şükürün karşıtı olan nimeti inkâr anlamıdır.²²³ Şükürden uzak olmak ve nimeti vereni görmemek manasında nankörlük olan şirk inancı, zamanla hangi şekle girerse girsin, hangi ismi alırsa alsın, hepsinde ortak özellik, hakkına düşen paya rıza göstermemek, nankörce davranışlara girmek, başkalarının hakkını gasp etmek, nefsin arzularına göre hareket etmektir.²²⁴ Yüce yaratıcının vasıflarını başka varlıklara vererek gerçek hak sahibinden hakkını almaktır. Ayrıca küfür, imanın karşıtı olarak “inkâr ve tekzip” anlamlarında kullanılmış ve bu şekilde de meşhur olmuştur.²²⁵ İmanı tasdik etmek gibi, küfür de tekzip de kavli, kalbi ya da fiili olur. Kalben yalanlama nasıl küfür ise, zorlama olmadan sözle yapılan yalanlama da aynı şekildedir. Fiili olarak yalanlama da böyledir. İman edilmesi

---

26/533.

²²⁰ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 5/3898.

²²¹ Mehmet Katar, “Kefâret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/2/179-182.

²²² Ali Şerai, *Dine Karşı Din* (Ankara: Fecr Yayınları, 2019), 19.

²²³ Yılmaz, *Kuran'an'a Göre Şirkin Sebepleri ve Çeşitleri*, 40-41.

²²⁴ Gürdal, *Tevhid ve Şirk*, 93.

²²⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/140,5/3897.

gerekenlere fiilen hakaret ederek alay etmek, küçümseyerek hafife almak ve bunları bozmak küfrün en çirkin olanıdır.²²⁶

Kur'an'da küfür terimi de birçok yerde ifade edilmekte, bununla birlikte birçok ayette de aynı kökten oluşan fiiller ve isimler yer almaktadır. Kur'an'da cahd, işrâk ve tekzîb kavramları da bu manada kullanılmış, ayrıca tuğyan, ism ve fisk kavramları da küfrü ve inanmayanları ifade etmek için kullanılmıştır.²²⁷ Yine Kur'an'da küfr, olumsuz anlamda her türlü dini-ahlaki değerler için kullanılan en kapsamlı terimdir. Şirk, küfrün en açık belirtisidir. Kur'an indiği zaman “Ey Kafirler” diye seslendiği her yerde şirk koşanları vurgulamak istemiştir. Yani kafir için kullanılan her türlü olumsuz özellikler müşrikler için de kullanılmıştır.²²⁸

Kelime-i Şهادete ve onun içeriğine inanmak kişiyi mümin yaparken, bunu kısmi olarak ya da tamamen inkâr etmek kişiyi küfre götürür. Kur'an'da ve sahih hadislerde geçen iman esasları altı esastan müteşekkil değildir. Kesin bir şekilde dinden olan inanç, amel ve ahlak hükümlerinin dinden olduğunu kabul etmemek, bunların helal, haram, farz olduğunu inkâr etmek kişiyi küfre götürür. İman ettiğini ifade eden, uygulamaları da bu yönde olan kişiler, dünya açısından mümin kabul edilir. Küfür alametlerini söylemleri ve uygulamalarıyla gösteren kişiler için, yeterince araştırma yapmadan küfürlerine hüküm vermek toplum huzuru ve düzeni açısından da kul hakkı açısından da doğru bir şey değildir. Bu tür uygulamaların sakıncalı sonuçlar ortaya koyacağını bilerek bu konuda dikkatli olunmalıdır.²²⁹

Küfür kelimesi hadis kaynaklarımızda da çok geniş bir şekilde yer almış, bilhassa iman bölümlerinde farklı başlıklarla ifade edilen çok sayıda rivayet bu konuyla alakalı olmuştur. Bu hadisler, çoğunlukla küfür olarak görülen yanlış inanışları ve kafirin özelliklerini ifade etmektedir. Kafirlerin kıyamet günündeki cezası, uğrayacağı azap, müminin ona karşı takınacağı tavır da aynı rivayetlerde bildirilmektedir. Küfrü gerektiren bir inanca sahip olan ya da küfre işaret olabilecek bazı eylemlere girip böyle sözleri ifade eden kimse imandan uzaklaşmış olur.²³⁰

Küfür, Allah Rasulü'nün Allahtan getirdiği hak davetini kabul etmeyerek, onun getirdiklerini inkâr etmektir. Allah'ın bir ve tek olduğuna, Allah'ın peygamberine, indirdiği bütün kitaplara, meleklerine, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna, ahiret gününe inanmamaktır,

²²⁶ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Garibi'l Kuran*, 433-434.

²²⁷ Sinanoğlu, “Küfür”, 26/534.

²²⁸ Rıza Korkmazgöz, “Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'an da Şirkin Kavramsal Anlamı” 20/1 (2020), 68-69.

²²⁹ Sinanoğlu, “Küfür”, 26/536.

²³⁰ Sinanoğlu, “Küfür”, 26/533-536.

bütün bunları yalanlamaktır. Bu anlamda söz ve ifadeleri kullanmak da kişiyi küfre götürür. Mümin olmak, kelime-i şahadetin ifade ettiklerine inanmakla gerçekleşirken bunun tamamını veya bir kısmını inkâr etmek de kişiyi dinden çıkarır, inkâra götürür. Kur'an-ı Kerim'de bu durum şöyle ifade edilmektedir:

Allah'ı ve elçisini inkâr edenler, Allah ile elçisini ayırmak isteyenler, 'bazılarına inanır, bazılarına inanmayız' diyenler ve bütün bunların arasında bir yol tutmak isteyenler var ya gerçek kafirler bunlardır ve kafirlere horlayıcı bir azap hazırlamışlardır. Allah'a ve elçisine iman ederek hiçbirini ayırmayanlara gelince, Allah onlara ödülleri verecektir. Allah çok bağışlayıcı olan ve rahmeti sonsuz olanıdır.²³¹

1.3.3. Zulüm

Sözlükte, bir şeyi kendine mahsus olan yerine değil de başka bir yere koymak, doğru yoldan uzaklaşmak, kişinin rızasını almayıp mülkiyeti üzerinde uygulamalarda bulunmak, gücü ve otoritesi yerinde olan kimselerin haksız ve adaletsiz uygulamaları gibi anlamlarda kullanılmaktadır.²³²

Zulmün karşıtı olan kavram adalettir. Adalet, bir işi yerli yerince yapmak, hak edene hakkını vermek, hakka ve hukuka uygun olmak, doğru bir şekilde ve uygun olan yerde olmak gibi anlamlara gelir. Bu yönden zulüm üç çeşittir: Birincisi Allah'la insan arasında olan ki, şirk ve nifak bunun en büyüğüdür. İkincisi zalimle diğer insanların arasında olur. Üçüncü çeşidi ise zalimle kendi nefsi arasında olandır. Kur'an-ı Kerim'e göre zulmün üç türü de kişinin kendi nefesine zulmetmesi olarak ifade edilmektedir.²³³

En geniş manasıyla "haksızlık" demek olan zulüm, sözde, fiilde bütün aşırı uygulamaları belirtmek için kullanılan bir terimdir.²³⁴

Lokman Suresinde Lokman (a.s) oğluna nasihat ederken "şirk en büyük zulümdür" der.²³⁵ İmanlarına zulüm karıştırmayanların doğru yolda olduklarını ifade eden ayetteki²³⁶ zulüm kavramına bazı sahabeler "bizzat kişinin kendisine yapılan haksızlık "anlamı verince Allah Rasûlü burada anlatılan zulmün "Allah'a ortak ya da ortaklar koştak" manasında olduğunu ifade etmiştir.²³⁷ Zulüm, bir şeyi yerinden etmektir. Adalet olması gerektiği gibi, yerli

²³¹ en-Nisâ, 4/150-152.

²³² Mustafa Çağrı, "Zulüm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/507-509.

²³³ Mukâtil b. Süleyman, *Kur'an Terimleri Sözlüğü*, 149-151; Korkmazgöz, "Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'an da Şirkin Kavramsal Anlamı", 86.

²³⁴ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredat fî Garibi'l Kuran*, 318.

²³⁵ el-Lokmân, 31/13.

²³⁶ el-En'âm, 6/82.

²³⁷ Çağrı, "Zulüm", 44/507-509.

yerince yapmaktır. Allah’a ait olan ilahlık vasfını başka varlıklara vermektir. Hak sahibinin elinden hakkını alarak başka varlıklara vermektir.

Müşrik iki yönlü zulmettiği için şirk en büyük zulüm olarak ifade edilmiştir. Kulun sadece Allah’a kulluk etmesi insan üzerinde O’nun hakkıdır. Çünkü var eden, yaratan, öldüren, her türlü rızık veren böylece ibadet etmeye layık olan tek varlıktır. Müşrik hiçbir şeye güç yetiremeyen varlıkları Allah’a ortak koşarak O’na ait olan hakkı çiğnemektedir. Allah’ın verdiği aklı, hayatı, iradeyi yanlış bir şekilde kullanarak bunu yapmaktadır. Dolayısıyla haktan sapmaktadır, doğrudan uzaklaşmaktadır. Kâinata Allah’ın büyüklüğünü gösteren tüm delilleri görmezden gelmektedir. Diğer taraftan Allah’ın eşref-i mahlukat olarak yarattığı insan nefisini, yaratılmışlara ibadet ettirerek zelil ve alçak duruma düşürmektedir. Değersiz varlıklara tazim göstererek insanlık onurunu çiğnetmektedir. İşte bu sebeptendir ki, inançta adaletli olmak kişiyi tevhide götürürken; inançta şirke düşmek zulme götürür.

Kur’an-ı Kerimde zulüm kelimesi yirmi ayette geçer, 269 kez de zulüm kelimesinin türevleri geçer. Bunlardan 200’den daha fazla yerde zulüm, küfür, şirk ya da Allah Teala’nın hükümlerine karşı çıkma, günah işleme, yirmiden fazla ayette beşerî ilişkilerde haksızlık yapma anlamına kullanılmıştır. Yetmişden daha fazla ayette de Allah’ın hiçbir şekilde hiçbir kimseye asla zulmetmeyeceği, kişilerin dünya ve ahirette uğradıkları ya da uğrayacakları cezaların kendi yaptıklarının karşılığı olduğu, inkâr edenlerin ve kötülük yapanların aslında kendilerine zulüm yaptıkları ifade edilir.²³⁸ Kişi yapmış olduğu bu tür haksızlıklarla sadece kendisine zarar vermiş olur.

1.3.4. Tevhid

1.3.4.1. Kavram Olarak Tevhid

Sözlükte “bir ve tek olmak” anlamındaki “vahd” kökünden türemiştir. Tevhid bir şeyin tek ve bir olduğunu kabul etmektir. Dini ıstılahta ise Allah’ı zatında, isimlerinde, sıfatlarında ve fiillerinde tek ve bir kabul etmek, eşinin ve benzerinin olmadığına iman ederek yaptığı itaat ve ibadet ile de Allah’ı tek kabul etmektir. O’nun birliğinde, ilahlık ve ilahlıkla ilgili hususlarda eşi ve benzeri olmadığına inanıp şirke düşürebilecek bütün düşünce ve ihtimallerden uzak olmaktır. Allah insanları doğuştan tevhid inancına uygun yaratmıştır, Şirk ise tevhidin karşıtıdır. Bu sebeple Kur’an’da tevhidi vurgulayan ayetlerin içinde, Allah’ın ortağının

---

²³⁸ Çağrı, “Zulüm”, 44/507-509.

bulunmadığını ifade eden ayetler daha fazladır. Kur'an-ı Kerîm'de tevhid kelimesi yoktur, onun yerine “vahd” kökünden gelen vâhid, ahad, vahde kullanılmıştır.²³⁹

“Ehad” ve “vâhid” kelimeleri temelde aynı kullanıma sahip olmakla beraber, ehad, kendisinden başka tek olan hiçbir varlığın bulunmadığını ifade ederek Allah’a has iken, vâhid, başka nesneler için de geçerli olan bir anlamı içerir.²⁴⁰

Tevhidin bir başka tanımı da Lâ ilâhe İllallah’ı tekrarlama, Allah’tan başka ilah olmadığına inanmak demektir.²⁴¹ Görünüşte olumsuzmuş gibi görünmesine ve kısa bir ifade olmasına rağmen, bu ifade çok kapsamlı bir ifadedir, İslam Dini ’nin ilahiyat, nübüvvet ve tüm ahkâmını kapsayan çok zengin anlamlar taşımaktadır. Bundan dolayı o, bazen bir kültür, medeniyet veya bir tarih olarak, bu tek cümleyle özetlenmektedir.²⁴²

Tevhid, Yüce Allah’ı ve O’nun varlığının başlangıcını, zat, yaratılış, varlığı evirip çevirerek idare etme bakımından, kulluk, yalvarıp yakarmak, hamdetme, övmek ve diğer birçok yönden O’nun birliğine inanmaktır.²⁴³ Bir diğer ifadeyle, Allah’ın zatını, akılların düşünebileceği, fikirlerin ve zihinlerin canlandırabileceği her düşünceden uzak tutmaktır. Tevhid, Allah’ı rab ve ilah olarak tanıyıp, O’nun birliğini ikrar ederek her türlü şeriki O’ndan uzak tutmakla gerçekleşebilir.²⁴⁴

Tevhid gökleri ve yeri, ilk insanı ve son insanı, asırları ve nesilleri, kısaca söylemek gerekirse Allah’ın yaratmış olduğu her şeyi birbirlerine bağlayan ve tüm kâinatta şaşmayan bir adaleti, batılın karışmadığı hakkı, sarsılmayan bir düzeni yerleştiren evrensel düzenin adıdır. O sadece gök ve yer için değil; tüm kâinat için, kainattaki bütün varlıklar içindir.²⁴⁵ Kainattaki bütün varlıklar bir düzen içinde varlığını devam ettirir. Tevhid bu düzenin devam etmesidir. İnsanoğluna düşen de bu düzenin bir parçası olup düzeni devam ettirmektir.

Güven boyutunun eksik olması sebebiyle Müşrikler Allah’ı gökte ilah olarak kabul ederken, yerde bazı varlıkları ona ortak koşmuşlardır. Tevhid, güvenin sadece Allah’ın hakkı olduğunu kavramaktır. Müşrikler bu bilinçten yoksun oldukları için güven sorunu yaşamışlardır. Korkularından emin olmak, güvenli bir hayat yaşayabilmek için bazı varlıkları

²³⁹ Mevlüt Özler, “Tevhid”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/18.

²⁴⁰ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 3/450.

²⁴¹ Yıldırım, *Kur’an’da Ulûhiyet*, 142.

²⁴² Ahmet Çelik, “Kur’an’da Tevhid Kavramının Semantik Alanları”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2002), 127-150.

²⁴³ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 6/4781.

²⁴⁴ Bekir Topaloğlu, *Kelama Giriş* (İstanbul: Damla Yayınları, 1996), 45.

²⁴⁵ Gürdal, *Tevhid ve Şirk*, 61.

aracı kabul etmişler, ulaştıkları nimetleri de Allah'tan değil aracı olarak gördükleri varlıklardan bilmişlerdir.²⁴⁶ Tevhid dininde bunların kabul edilmesi mümkün değildir.

Dihlevî 'ye (ö. 1176/1762) göre tevhid, dört mertebedir:

- Vacib'ül Vücûd özelliğini yalnız Allah'a ait görmek ve ondan başka varlıkları böyle görmemek,
- Göğün, yerin, arşın ve bütün varlıkların yaratılışını sadece Allah'a has kılmak,
- Göğün, yerin ve bunların arasında bulunan tüm varlıkların idaresini Allah'a has kılmak,
- İbadete layık O'ndan başka varlık kabul etmemek²⁴⁷

Tevhid Kur'an'da doğrudan geçmese de zamirle veya "Allah'tan başka ilah yoktur" şeklinde ifade edilir. Allah dışında ibadet yapılan ve tapılan şeyleri yok saymak, ibadete layık sadece Allah vardır hükmünü ikrar edip tasdik etmektir tevhid.²⁴⁸

Kur'an'da şirkin tevhid ile zıt bir anlam ifade ettiği görülmektedir. İman ile tevhid aynı paraleldedir. Tevhid ilkesine dayanan iman ile bunun karşıtı olan şirk bir arada bulunamaz. Aslında tüm dinler tevhid inancıyla başlamış, zaman içerisinde hurafelerin ve batıl inançların karışmasıyla çok tanrı inancına kaymış ve puta tapıcılık ortaya çıkmıştır. Tevhidin bozulmasıyla da dindeki bütün unsurlar bozulmuştur. Çünkü tevhid, inancın temelidir. İşte bu bozulmalar oldukça da Allah, peygamberler göndermiştir, tekrar tekrar tevhidin yerleştirilmesi için mücadeleler verilmiştir ki Tevhid, İslam'ın değişmez esası ve bütün peygamberlerin ortak mesajıdır.

İslam dini ve Kur'an'ın ruhu, özü ve en temel ilkesi hiç kuşkusuz tevhiddir. Hz. Peygamber de Mekke döneminde önce imanının sağlam olması için tevhid ilkesini yerleştirmek adına şirkle mücadele etmiş, tevhidi yerleştirdikten sonra diğer ilkeleri bina etmiştir. Aynı şekilde Allah Rasulü (s.a.s), Muaz'ı (ö. 17/638) (r.a.) Yemen'e gönderirken ona şöyle söylemiştir: "Ehl-i kitap olan bir kavme gidiyorsun, onları ilk olarak Allah'ın birliğine davet et. Eğer bunu kabul ederlerse onlara, Allah'ın günde beş vakit olarak namazı farz kıldığını anlat..."²⁴⁹ Çünkü tevhid, Allah'ın yoluna, dosdoğru yola girmenin başlangıcı, Allah'a imanın ilk adımıdır.

Tevhid, Allah'tan âleme doğru olan ilahi fiillerde de insandan Allah'a doğru olan amellerde de Allah'a ortak koşmamaktır. Bu sebeple tevhidin dört aşaması olduğu ifade

²⁴⁶ Korkmazgöz, "Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'an da Şirkin Kavramsal Anlamı", 64.

²⁴⁷ Şah Veliyullah Dihlevî, *Huccetullahi'l Bâliğa*, çev. Mehmet Erdoğan (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 1/218.

²⁴⁸ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 417-418.

²⁴⁹ Buhârî, "Tevhid", 1.

edilmiştir: Birincisi; Vacib'ül- Vücûd özelliğini sadece Allah'a ait kılmak, ikincisi; sema ve arzın yaratılışını sadece Allah'a ait görmek, üçüncüsü; her şeyi yönetenin sadece Allah olduğunu bilip, kabul etmek, dördüncüsü ise; ibadet etmeye layık sadece Allah'ı kabul etmektir. Nâs Sûresinde bu gerçek, “İnsanların rabbine, insanların malikine, insanların mabuduna sığınırım.”²⁵⁰ şeklinde Yüce Allah'ın Rab, Melik ve İlah oluşuyla açıklanmıştır.²⁵¹

Bütün evrenin tek bir güç tarafından yaratıldığına, bu evrenin tümünün, tek bir sahibi olduğuna, Allah dışında bu kâinatı yöneten ve kâinata etki eden, her şeyi muhafaza eden başka bir gücün olmadığına, bütün yaratılmışları tek bir ilahın yarattığına inanan bir topluluk, böylece zorunlu olarak İlahi tevhidi ifade etmiş olur. Durum böyleyken, mantıki açıdan evrende vahdetin zorunlu sonucu, yeryüzünde beşerin birliği, beşerin tevhididir. Yani Allah'ın birliği; kâinatın bir tek gücün yönetiminde bulunan bir hükümlanlık olduğunu; insanların hepsinin tek bir kökten geldiğini, tek bir iradenin yönetiminde olduğunu, hepsinin aynı amaç için yaratıldığını, hepsinin tek bir yaratıcının olduğunu ve Allah dışında tüm kuvvet ve sembollerin, değerlerin, alametlerin yok sayılmasını vurgulamaktadır.²⁵²

Tevhid dini, tek bir Rabbe yönelerek ibadet etmeyi, tüm âleme tek bir gücün hükümlan olduğunu kabul etmek demektir ki, bu da fitri bir duygudur. Her insan, bir ve tek olana dayanmaya ve ona güvenmeye uygun bir şekilde yaratılmıştır. Tevhid Allah dışında hiçbir varlığa bağlı olmaması sebebiyle insanı özgürleştirirken, şirk onu her türlü basit zincirlerle tutsak yapar.

Tevhid kelimesi, İslam kültüründe ıstılah olarak, Kelam ilminin eş anlamlısı olarak da kullanılmaktadır. Tevhidin bütün akaid konularının aslını teşkil etmesi yönüyle, Kelam 'ın en meşhur, en önemli konusu ve onun gayesi olması, bunun sebebidir. Bu sebeple İslam Dini, tevhid dini diye de adlandırılır, çünkü onun aslı Allah'ın birliğidir.²⁵³

Bütün peygamberler en başta, tevhide davet etmişlerdir. Çünkü tevhid Allah'ın yoluna, dosdoğru yola girmenin başlangıcı, Allah'a iman etmenin de ilk adımıdır. Yüce Allah, gönderdiği her peygambere ilk hareket noktasının, ümmetlerini tevhide yönlendirmek olduğunu Kur'an'da şöyle ifade etmiştir:²⁵⁴ “Senden önce hiçbir elçi göndermedik ki ona, ‘Benden başka ilah yoktur; öyleyse bana kulluk edin ’ şeklinde vahyetmiş olmayalım.”²⁵⁵

²⁵⁰ en-Nâs, 114/1-6.

²⁵¹ Korkmazgöz, “Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'an da Şirkin Kavramsal Anlamı”, 62.

²⁵² Şeriati, *Dine Karşı Din*, 19.

²⁵³ Mevlüt Özler, *İslam Düşüncesinde Tevhid* (İstanbul: Nun Yay., 1995), 55.

²⁵⁴ Karaman - vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 659-660.

²⁵⁵ el-Enbiyâ 21/25.

İslam dininin ve diğer bütün hak dinlerin inanç esaslarına göre, Allah dışında başka bir varlığa yaratılmışların üstünde bir yer verilmesi, o varlığa yaşamında veya ölümünden sonra yaratılmışların üstünde tazimde bulunulması tevhide aykırı davranışlardandır.

Hire halkının kendi liderlerine secde ettiklerini gören Kas b. Sa'd, Allah Rasulü'nün başka varlıklardan daha çok secde edilmeye layık olduğunu düşünerek, kendisine böyle bir teklifte bulunmuş, Allah Rasulü de (s.a.s) Allah Teala dışında hiçbir varlığa secde edilmeyeceğini ifade ederek kendine secde edilmesini kesin olarak yasak kılmıştır.²⁵⁶ Konuya dair bir hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Meryem’in oğlu İsa’yı Hristiyanların insanüstü özelliklerle övdüğü gibi beni siz de övmeyin. Ben sadece ve sadece Allah Teala’nın bir kuluyum. Benimle ilgili Allah’ın kulu ve Allah’ın elçisi deyin.”²⁵⁷

Kainattaki her şey, her bir varlık, Allah Teala’nın gücüne, bilgisine ve iradesine şahitlik etmektedir. Kâinat, bir bütünlük içerisinde Allah’ın birliğini, tevhidi ifade eder. Bütün bunlara şahit olan mü ‘minin görevi, her şeyiyle Allah’a teslim olmaktır, Allah’ın emrinde Allah’ın rızasına uygun yaşamaktır.

Tevhid, Allah’ın bir ve tek olduğu esası, en öz bir şekilde ihlâs suresinde ifade edilmektedir. İşte buna istinaden İhlâs Sûresine tevhidi vurgulayan sûre anlamında “Tevhid Sûresi” de denilmektedir. Âyetü’l-Kürsî’de de Rabbimiz ilahlık özellikleriyle anlatılmıştır. Namaz kılarken Kabe’ye yöneldiğimiz gibi, hayatın tümünde dikkat ve ilgimizi Allah Teala’ya yöneltmek, O’na teslim olmaktır. Kabe’nin etrafında yapılan tavaf da tevhidi ifade etmektedir. Birlikten ayrılmamak, bu birliği korumaya çalışmak, bu hareketin toplumsal hayata dair anlamını ifade eder. İmanın sembolik ifadesi olan Kâbe etrafında dönmek, sadece Allah’a gönül vererek onun etrafında pervane olmak, tüm kalbiyle Allah’a bağlanmaktır.

Tevhid gerçeği, yaratılmışlara Allah’a ait özellikleri nispet etmemek olduğu gibi, yaratana da insani özellikleri nispet etmemektir. Yaratanın büyüklüğünü kabul edip yaratılmışları yüceltmemek, yaratılmışlara yaratanın değeriyle bakmaktır.

Mutlak gücün sahibi olan varlığa teslimiyette kendini gösteren zihni olgunluk, tevhidin ifadesidir. İşte bu, Allah’a verilen tüm üstün nitelikleri ve Allah’a gösterilen bağlılığı, Allah’ın dışındaki varlıklara yöneltmenin ifadesi anlamına gelen şirkin hafızalardan tamamen

²⁵⁶ Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, thk. Muhammed Kamil el-Belhi (Beyrut: Dirasetü’l Alimiyye, 1430), “Nikah”,41.

²⁵⁷ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahmân b. el-Fazl Dârimî, *es-Sünen*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani (Suudi Arabistan: Dâru’l Muğni, 1412), “Rikak”,68; Buhârî, “Enbiya”,49.

temizlenmesidir.²⁵⁸ Önce zihinlerden temizlenmeli ki dillerden, kalplerden ve eylemlerden de temizlenebilsin. Allah Rasulü (s.a.s) namazlarından sonra da hep tevhidi ifade etmiştir:

Muğire b. Şube, Muaviye'ye şöyle yazdı: Nebi (s.a.s) bütün farz namazları bitirip selam verdiği zaman şöyle derdi: “Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur. Allah, tektir ve O’nun hiçbir ortağı yoktur. Kâinatta olan her şey Allah’a aittir ve bütün övgüler Allah’adır. Allah’ın gücü her şeye yeter. Allah’ım! Senden geleni engelleyecek, senin engellediğini vermeye de güç yetirebilecek olan hiçbir varlık yoktur. Makam ve mevki sahibinin sahip olduklarının, senin karşında ona hiçbir faydası olmayacaktır.”²⁵⁹

Bu ifadelerde Allah’ın bir ve tek olduğunun ikrarı, kulluğun ispatı, O’nun bir ortağı bulunacağının reddi, mülkünde tek olduğunun ifadesi vardır. Kulun aciz ve eksik olduğunun itirafıyla birlikte Rabbimizin gücü ve büyüklüğü vurgulanmaktadır.

Ebu Zer el-Gıfârî ’nin (ö. 32/653) bildirdiğine göre, Hz. Peygamber şöyle söylemiştir: “Kim sabah namazını kıldıktan sonra dizüstü oturur halde hiçbir şey söylemeden on kez: Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur sadece O vardır. Allah tekdir Allah’ın hiçbir ortağı yoktur. Mülk Allah’a aittir. Hamd ve övgüler Allah’a mahsustur, yaşatan da öldüren de O’dur. O’nun gücü her şeye yeter” derse kendisine on sevap yazılır kendisinin on günahı da silinir. On derece yükseltilir. O gün boyunca her türlü kötülüklerden korunur. Şeytandan korunur. Allah’a şirk koşmaz ise işleyeceği hiçbir günah ona zarar vermez, günahları silinmiş olur.”

Namaz gibi önemli bir ibadette namazını bitirince Peygamber (s.a.s) her daim Allah’ın birliğini ifade ederdi. Şirkten uzak durma adına her daim tevhidi vurgulardı. Burada amaç zihinlerde, amellerde ve her türlü uygulamalarda tevhide uygun davranmaktır.

1.3.4.2. Tevhidin Değeri

Tarihi Bir Değer Olarak Tevhid: İnsan, ilahi hitaba muhatap olan varlıktır. Bu sebeple kötülüklerle mücadele ederek tevhidi yayma ve yerleştirme görevi de insana verilmiştir. Tevhid öyle kesin ve doğru bir inançtır ki, bütün peygamberler ve birçok düşünür tarafından değişmesi mümkün olmayan bir gerçeklik olarak kabul edilmiştir. Allah’ın birliği inancı tüm peygamberlerin ilk mesajıdır. İnsanlar da buna sahip çıkmak durumundadır. Bu değere şirk karıştıranlar doğrunun ölçüsünü yitirmişlerdir.

Gerçekte İslam, bütün dinlerin ortak adıdır. Putlardan, her türlü küfür çeşidinden yüz çevirmek tevhidin esasıdır. İşte İslam tüm sahte tanrıları bırakarak tüm benliğiyle varlığı

²⁵⁸ Şaban Ali Düzgün, “Kuran’ın Tevhid Felsefesi”, *Kelam Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2005), 3-12.

²⁵⁹ Müslim, “Mesacid”, 138.

zorunlu olana dönerek O'na hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. "Allah'ın katında din İslam'dır."²⁶⁰ Bu gerçeğin dışındaki bütün inançlar hakkın ölçüsünün dışındadır. İslam'ın temeli olan tevhid inancı her çeşit şüpheden uzaktır. İnsanlığı bunalımdan, maddeye köle olmaktan, hıristan ve her türlü manevi bunalımlardan çıkaracak tek reçetedir.

Bir İnanç Temeli Olarak Tevhid: Tevhid, tüm peygamberlerin ve onlara tabi olmuş olanların inancıdır. Allah'ı her çeşit şirkten uzak tutarak sadece O'na ibadet etmek ve elçisine itaat etmek tevhid inancının en temel prensipleridir. Yüce Allah, "İbadet ve kulluğa layık olan tek mabudunuz Allah'tır. Ondan başka ilah yoktur. Rahmet ve merhamet sahibidir."²⁶¹ buyurmaktadır.

İslam, Allah'ın birliği esasını vurgulayan dinlerin ortak adıdır. İslam'da hiç değişmeyen esas iman esasıdır, bu esasların en başta geleni de Allah'ın varlığına ve birliğine imandır.

Kur'an-ı Kerim tüm insanlığı şirkten korumak için gönderilmiştir. Tevhidi öz olarak ifade eden ihlas suresi Kur'an'ın üçte birine denk olarak görülmüştür.²⁶² O her şeyi verendir. Tevhid inancı ve onun gönüllerdeki ifadesi olan iman, evrenin nizamıdır. İnsanlığı huzura eriştirecek olan gerçek, Allah'ın birliğine gönülden inanarak yalnız O'na teslim olmak, yalnız O'na ibadet etmektir.

Allah dışında tapılan her şey asılsızdır. Allah hakkın kendisidir. Bunu her an "Allah'tan başka ilah yoktur" diyerek yenilemek ve bu ilkeyi taze tutmak gerekir. Öyleyse "Kelime-i Tevhid" dilden ve gönülden düşmemelidir. Tevhid sadece inançta değil, hayatın her alanında olması gereken evrensel bir yaşam anlayışıdır.²⁶³

Ameli Bir Değer Olarak Tevhid: İbadet, inancın uygulamaya dökülmüş yönüdür. İnanca uygun hareket edilmezse itaatten uzaklaşmış olur. Allah'a ibadet etmek ve her ameli sadece O'nun için yapmak gerekir. İnsanı en güzel şekilde yaratıp her şeyi O'nun emrine veren Allah'a ibadet, insanın Allah'a şükran borcudur. İslam'da ibadetler tevhidin göstergeleridir. Allah'ın birliğini kabul edip, ona uygun yaşamaktır. Salih amel tevhid inancının önemli bir özelliğidir, inancın hayata yansıtılmasıdır. Dinimiz İslam, inancın hayata yansıtılmasını ister.

Allah karşısında secdeye kapanarak O'nu tesbih etmek, sadece Allah'a yönelmek, sadece O'ndan korkmak ibadette Allah'ı birlemektir. Böylece ibadetler kişiyi Allah'a yaklaştırır.

²⁶⁰ Âl-i İmrân, 3/19.

²⁶¹ el-Bakara, 2/163.

²⁶² Buhârî, "Tevhid", 1.

²⁶³ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 445-450.

Dua, ibadetın özüdür. Güç ve kuvvetin Allah'a ait olduğunu itiraf etmektir. Allah dışında başka varlıklara dua ederek başka varlıklardan istemek de şıktır.²⁶⁴ Allah dışındaki her varlık yaratılmıştır, hepsi Allah'ın verdiği güçle hareket eder. Allah dışında diğerk varlıkların sınırlı güçleriyle dualara cevap vermesi mümkün değildir. Bu sebeple Allah dışındaki varlıklara yapılan dua yok hükmündedir.

İbadeti Allah'a has kılarak kötülüklerden uzaklaşmak tevhidin ameli boyutudur. Allah Teala'nın koymuş olduğu düzeni ve dengeyi devam ettirmektir. Hem sözde hem de uygulamada tutarlı olmaktır.

Toplumsal Bir Değerk Olarak Tevhid: İmanın gereğeri olarak yardımlaşma, ihtiyaç sahiplerini gözetme, güvenilir olmak gibi inançtan amele yansıyan değerler, Kur'an'ın hassasiyetle üzerinde durup emrettiğeri konulardır. Çünkü insan sorumluluk sahibi bir varlıktır. İman ve tevhid topluma karşı sorumlu olmayı, güzel işler yapmayı, adaletli olmayı, her türlü kötülükten uzaklaşarak istikamet üzere yaşamayı gerekli kılar.²⁶⁵

İbadetler ortak şuur göstererek tevhide uymaktır. Allah Rasulü (s.a.s), "müminler birbirlerini sevmeye, birbirlerine acıma ve şefkat göstermeye bir beden gibidir. Onlardan bir uzuv rahatsız olursa diğerk uzuvlar da uykusuzluk ve ateş ile acıyı paylaşırlar"²⁶⁶ buyurarak Müslüman toplumunu tanımlamaktadır.

Allah'a, kendine ve topluma karşı sorumlu davranmak toplum hayatının düzenini sağlayan en önemli etkenlerdendir. Hayata yansıyan bu davranışlar kişinin inancının bir parçasıdır.²⁶⁷ Her biri tevhidin yansımalarıdır.

Evrensel Bir Değerk Olarak Tevhid: Kur'an'ın mesajını hiçbir kimseyi dışarıda bırakmadan bütün insanlığa ulaştırır. İslam'ın evrenselliğeri, bütün insan farklılıklarının üstünde olan bir değerk ve anlayıştır. Göklerin ve yerin yaratılışı, kainattaki tüm varlıklar tevhidi düzeni ifade eder. Her şey Allah'ın yarattığı, bütün yaratılmışlar da Allah'ın varlığını gösteren nişanelerdir.

Tevhid, bütün beşeriyete kucak açan bir anlayıştır. Bütün beşeriyet ile dayanışma ve yardımlaşma içinde olmaktır. Başka düşüncelerde belirli bir gurubun üstünlüğeri ya da menfaatler sebebiyle tahakküme dayalı bir anlayış vardır. İslam'da, zulme karşı çıkarak adaleti sağlamakla sorumludur insan.²⁶⁸ Tevhidi görüş bütün insanlığa ulaştırılmak üzere

²⁶⁴ Yûnus, 10/106; en-Neml, 27/62.

²⁶⁵ en-Nahl, 16/90; Fussilet, 41/30; el-Bakara, 2/83.

²⁶⁶ Buhârî, "Edep", 27.

²⁶⁷ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 450-454.

²⁶⁸ el-Mâide, 5/8; en-Nisâ, 4/135; el-Hac, 22/31.

gönderilmiştir. Kur'an-ı Kerim hayatın her alanında uygulanabilirliği olan kurallar ve hükümler getirmiştir. İnsana düşen bu kurallara ve hükümlere uymaktır.²⁶⁹

---

²⁶⁹ Macit, *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 458-463.

II. BÖLÜM

2. HADİSLERDE ŞİRK KAVRAMI

Şirk kelimesinin veya türevlerinin hadislerde kullanımına bakıldığında anlamların Kur'an'daki anlam örgüsüyle paralellik arz ettiği görülmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s) hem inancı hem de yaşayışı itibariyle şirk koşanlarla hiçbir alakasının olmadığını söylemiş,²⁷⁰ bey'at sırasında şirk koşanlardan uzak olmayı ve Allah'a hiçbir şeyle ortak koşturmayı şart koşturmuştur.²⁷¹ Bunun yanında hadislerde Cahiliye döneminde yapıldığı gibi putlar üzerine yemin etmek yasaklanmış ve bunu yapan kimsenin buna kefarete olması için anında kelime-i tevhidi söylemesi emredilmiştir.²⁷² Bir defasında Ömer (r.a) babasının adına yemin edince Nebi (s.a.s) "Yemin edecek olan kimse Allah'ın üzerine yemin etmeli ya da susarak yemin etmemelidir"²⁷³ buyurmuştur. Kendisine secde edilmek istendiğinde Allah'tan başkasına secde edilemeyeceğini belirterek, kendisine secde edilmesine müsaade etmemiştir.²⁷⁴

Yüce Allah'ın, kulları üzerindeki hakkının O'na hiçbir şeyi ortak koşturmadan ibadet etmeleri olduğu hadislerde zikredilmektedir.²⁷⁵ Hz. Peygamber müşrik bir topluluğa peygamber olarak geldiğinden şirke karşı aşırı duyarlı olmaları gerektiğini vurgulamış, ümmetini şirkten korumak için şirkin her türünü onlara açıklamıştır.

Öyleyse şirk, bir ve tek olan Allah inancının dışındaki bütün tapınma eğilimlerini kapsar. Şirk kavramı; ortaklık, riya, nifak, Allah'ın Rab olması yönüyle O'na ortak koşturma, küfür, Allah dışında başka bir varlık adına yemin etmek, ibadet ederken şeytanı ortak kılmak, bazı şeylerin uğurlu bazı şeylerin uğursuz olduğuna inanmak, Allah dışında başka varlıklara itaat etmek, hadiselerin oluşunu başka varlıklara bağlamak, Allah'a inanıp bunun yanında O'na denk ve yardımcı varlıklar kabul etmek gibi çok geniş bir anlam yelpazesine sahip bir kavramdır.²⁷⁶

Bu anlattığımız konuları şimdi hadisler ışığında açıklamaya çalışacağız:

²⁷⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâvut vd. (Dirasetü'l Alimiyye, 1430), "Edahi", 1.

²⁷¹ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî Nesâî, *Sünen-i Kübra* (Beyrut: Müessesetü'r- Risâle, 1421), "Bey'at", 17.

²⁷² Müslim, "İman", 5.

²⁷³ Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir - Muhammed Fuat Abdülbâki (Mısır: Mustafa el-Babî el-Halebi, 1395), "Nuzûr", 8.

²⁷⁴ Ebû Dâvûd, "Nikah", 40; Eyibîl, *Siddîk Hasan Han'da Tevhid ve Şirk*, 45-46.

²⁷⁵ Müslim, "İman", 1.

²⁷⁶ Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk İnancının Temel Parametreleri*, 89-90.

2.1. Şirkin Büyük Günah Oluşu

Günah, ilahi emirlere ve yasaklara uymamanın sonucunda oluşan vicdani ve ahlaki sorumluluk gerektiren durumdur.²⁷⁷ Günah, kalbe huzursuzluk veren, başkalarından gizlenen, insana sıkıntı ve darlık veren bir fiildir. Günahtan uzak durma imkânı kadar günaha düşebilme imkânı da kişiye eşit olarak verilmiştir.

Büyük günah, dinin yasakladığına dair kesin kanıt bulunan hem dünya hem de ahiret açısından ceza gerektiren davranışlardır.²⁷⁸ Şirk koşturmak, Allah'ın konumunu, sadece Allah'a ait özellikleri reddetmek olduğu için büyük günah olarak kabul edilmiştir.

Allah'a şirk koşturmak, O'na mülkünde veya ibadette ortak olan bir varlık bulunduğunu kabul etmek anlamına gelir. Buna göre şirk her şeyi yaratan Allah'a denk varlıklar olduğuna inanmaktır. Bu da amelleri yok eden, onları ortadan kaldıran, sevap verilmesini engelleyen en büyük günahtır. Her kim sevgide ve itaatte Allah'a denk bir varlık olduğunu onaylarsa ya da O'nun emirlerine ve Hz. İbrahim'in dinine aykırı davranırsa müşrik olmuş olur.²⁷⁹

İnsan hem kendi yaratılışını hem de içinde yaşadığı evrenin yaratılışını düşünmez, her şey Allah'ın varlığına ve birliğine şahitlik ederken, bunları görmezlikten gelirse, Allah'a isyan etmiş olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “De ki: Rabbim gerek açık ve gerek gizli bütün kötülükleri, günahı ve hakkı olmadan haddi aşmayı, hakkında hiçbir delil olmayan bir şeyi Allah'a eş koşturmanızı, Allah hakkında bilginiz olmayan sözler sarf etmenizi haram saymıştır.”²⁸⁰ Allah Rasulü de (s.a.s) Allah'a eş başka varlıklar kabul etmek demek olan şirkin büyük günahlardan olduğunu söylemiş, bu konuda ümmetini uyarmıştır:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الذَّنْبِ أَكْبَرُ قَالَ الشِّرْكُ أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَأَنْ تُرَائِيَ بِخَلِيلَةِ جَارِكَ وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مَخَافَةَ الْفَقْرِ أَنْ يَأْكُلَ مَعَكَ . ثُمَّ قَرَأَ عَبْدُ اللَّهِ (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ)

Abdullah İbn Mesud'dan (r.a.) rivayet edilmiştir ki, O, şöyle demiştir: Allah Rasulü'ne (s.a.s) şöyle sordum: “En büyük günah hangisidir Ey Allah'ın Rasulü?” O şöyle buyurdu: “Allah'a eş kabul ederek O'na ortak koşturman, komşunun hanımıyla zina etmen ve seninle yediği için fakir düşeceğinden korkarak çocuğunu öldürmendir.” Sonra Abdullah b. Mesud, “Onlar Allah'la birlikte başka ilaha tapmazlar...”²⁸¹ mealindeki ayeti okudu.²⁸²

²⁷⁷ Ömer Faruk Harman, “Günah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/278.

²⁷⁸ Adil Bebek, “Kebire”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 25/163-164.

²⁷⁹ Ali el-Kahtani, *Şirkten Korunmak*, 25.

²⁸⁰ el-A'râf, 7/33.

²⁸¹ el-Furkân 25/68.

²⁸² Nesâî, “Muharebe”, 4. Müslim, “İman”, 141. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Muhammed Nâsırüddin

Bu hadiste, günahların en büyüğü, Allah’a şirk koşmak olarak ifade edilmiştir. Allah’a şirk koşmak, iman açısından çok tehlikelidir. Yaratanını görmezden gelip O’na ortaklar koşmak, Allah’a ait vasıfları başkalarına vermek en büyük günahtır. Yaşamamız için gerekli her şeyi ve bizi yaratan Rabbimiz, ibadet edilmeye, yardım istenmeye layık olan yegâne varlıktır. Bu sebeple ibadet ve itaate, tazime layık olan ve bunları hak eden, mülkün sahibi olan Yüce Allah’tır. Yaratma özelliğine sahip olan başka bir varlık olmadığına göre, herhangi bir varlığı Allah’a ortak koşmak günahların en büyüğüdür.²⁸³

Allah Rasulü (s.a.s), önemli konularda bilgi vereceği zaman ashabına soru sorarak onların dikkatlerini çekmek isterdi. Şirkten sakındırmak gibi böyle önemli bir konuda da bu yöntemi kullanarak şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَلَا أُتَبِّكُمُ بِالْكَبَائِرِ؟ قُلْنَا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَغُفُوقُ الْوَالِدَيْنِ...

Abdurrahman b. Ebî Bekre’den O da babasından (r.a) rivayet ettiğine göre, Peygamber (s.a.s), “en büyük günahın ne olduğunu size söyleyeyim mi” diye sorunca, biz, “Evet, buyur Ey Allah’ın Rasulü” dedik. Sonrasında Allah Rasulü (s.a.s), ”Allah’a ortak koşmak ve anne babaya itaatsizlik etmektir...” buyurdu.²⁸⁴

Rasul-i Ekrem Efendimizin, büyük günahları saymadan önce “En büyük günahı size bildireyim mi” diye ashabına sorması, vereceği cevabın önemine, bu sebeple bu günahın nasıl bir sonucu olduğuna, ashabın ve bizlerin ilgisini çekebilmek içindir. Önce böyle bir soruyla dikkatleri çekiyor, sonrasında en büyük günah olarak Allah’a ortak koşmayı ve anne babaya saygısızlık etmeyi ifade ediyor. Bunlar öyle ağır sorumluluk doğuran bir günahtır ki, en başta Allah’a eş koşmak hemen sonrasında da anne babaya saygısızlık etmek zikredilmiştir. “Allah’a ortak koşmak”, burada bir hazif yapılmıştır. “En büyük günah; Allah’a şirk koşmaktır.” kastıyla cümle tamamlanmaktadır.²⁸⁵

Büyük günahların açıklandığı hadislerde her zaman en başta Allah’a şirk koşmak sayılmakta, sonrasında diğerleri ifade edilmektedir. Bu da şirkten korunmanın önemini açık ve net şekilde ortaya koymaktadır. Şirke düşmek en büyük günahtır. Öncelikle bu tehlikeden

el-Elbânî, *Sahihu Süneni’n Nesâ’i* (Riyad: Mektebetü’t-Terbiyyetil Arabbiyye, 1409), 843.

²⁸³ Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), 1/335.

²⁸⁴ Buhârî, “Edeb”, 6 (5976). Tirmizî, “Buyu”, 3 (1207). Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî, *Gâyetü’l-merâm fî tahrîci ehâdîsi’l-Helâl ve’l-haram* (Beyrut: Mektebü’l-İslâmî, 1405), 170.

²⁸⁵ Ebû Muhammed Bedrüddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed Aynî, *Umdetü’l-kârî Şerhu Sahihi’l-Buhârî* (Beyrut, 2009), 13/218.

korunmalıdır. Böyle bir günaha düştükten sonra bundan sonra yapılanlar makbul olmayacaktır.

Buradaki hadiste de “seni yarattığı halde” ilavesiyle şöyle buyruluyor:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ أَوْ سِئِلَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَيُّ الذَّنْبِ عِنْدَ اللَّهِ أَكْبَرُ؟ قَالَ: أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاءً وَهُوَ خَلَقَكَ.

Abdullah b. Mesud’dan (r.a.) rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Allah Rasulü’ne (s.a.s) şöyle sordum ya da şöyle soruldu: “ Allah indinde günahların en büyüğü hangisidir?” Efendimiz buyurdu ki, “seni yarattığı halde Allah’a ortak koşmandır.”²⁸⁶

Hiz. Peygamber şirki en büyük günah şeklinde nitelemiş ve bundan şiddetle kaçınılması gerektiği üzerinde ısrarla durmuştur. Sahabelerden bazıları Hiz. Peygamber’e kebâirden sorduklarında o, yaratıcı olmasına rağmen O’na ortak koşmayı en büyük günahlar arasında saymıştır. “seni yaratmış olduğu halde” ifadesiyle kastedilen Allah-ü Teâlâ ile ona eş olarak görülen varlıklar arasındaki farkı ortaya koymaktır. Şirkin en büyük günah olmasının sebebi insanın kendisinin yaratılmış, aciz olduğunu unutarak kendini başka varlıkların icadı olarak görmesidir. Zira insan hem kendi yaratılışında hem de yaşadığı evrende, Yaratan’ın varlığının ve birliğinin işaretlerini görmezden gelerek, hak kitapların ve tüm peygamberlerin Allah’ın varlık ve birliğini haykırmalarına kulağını kapatırsa, o insan, Allah’a karşı isyan etmiş olur. Bu sebeple ayetlerde ve rivayetlerde şirk koşmak haram kabul edilmiş ve bu fiilden uzak durulması konusunda uyarılarda bulunulmuştur.²⁸⁷ En büyük günah olarak kabul edilen şirk, Allah’ın (c.c) bağışlamayacağı günah olarak ifade edilmiştir.²⁸⁸

Yine büyük günahların sayıldığı şu hadis-i Şerifte de Allah’a şirk koşmak büyük günahların en başında ifade edilmiştir:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْكِبَائِرُ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَغُفُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَقَوْلُ الزُّورِ.

Enes ’den (r.a) işittiğine göre, Ubeydullah b. Ebu Bekir’den şöyle rivayet edilmiştir: Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurdu: Günahların en büyüğü şu günahlardır: Allah’a eş koşmak, anne babaya asi davranmak, bir kimseyi haksız bir şekilde öldürmek, yalan söz söylemek.²⁸⁹

Burada da şirkten korunmanın önemi net bir şekilde ifade edilmiştir. Şirkten vazgeçip hayatını tamamen değiştiren kimse için tövbe imkânı vardır. Gunahtan vazgeçerek Allah’a dönme anlamına gelen tövbe, “bezm-i eleste” Allah ile kul arasında yapılan anlaşmayı

²⁸⁶ Buhârî, “Tefsir”, 2. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Muhammed Nâsiruddin el-Elbânî, *el-Ta’likât el-Hisân ‘alâ Sahîh İbn Hibbân* (Cidde: Dâr Vezîr li’l-Neşr ve’t-Tevzî, 1424), 7/418.

²⁸⁷ el-A’râf, 7/33; Buhârî, “Tevhid”, 46.

²⁸⁸ en-Nisâ, 4/48.

²⁸⁹ Nesâî, “Muharebe”, 3. Buhârî, “Edeb”, 6. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni’n Nesâî’i*, 3/1005.

tazelemeyi ifade eder.²⁹⁰ Tövbenin kabulü için günah işleyenin günahından dolayı pişmanlık duyması, günahı terk etmesi ve bir daha işlememek üzere karar vermesi gerekir.²⁹¹ Tövbe edilip Allah'a dönülmesi durumunda Allah günahları bağışlayacaktır.²⁹²

2.2. Şirk Koşmamak Allah'ın Kullar Üzerindeki Hakkıdır

Bütün insanlık tevhid için yaratılmıştır. Bu Allah'ın kullarından en başta istediği ve Allah'ın kulları üzerindeki en önemli hakkıdır. Allah-ü Teâlâ'nın kullarının üzerindeki hakkı, kulların Yüce Allah'a itaat ve kullukta bulunmaları, Ona hiçbir şeyi şirk koşmamaları olarak ifade edildikten sonra, kulların Allah üzerindeki hakkı Yüce Allah'a ortaklar ve eşler koşmayan kişiye Rabbimizin azap etmemesi olduğu hadiste şöyle belirtmiştir:

عَنْ مُعَاذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ كُنْتُ رَدَفْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى جَمَارٍ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ، فَقَالَ: يَا مُعَاذُ، هَلْ تَدْرِي حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ. قُلْتُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا، وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا. فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أُبَيِّنُ بِهِ النَّاسَ قَالَ: لَا تُبَيِّنْهُمْ هُمْ فَيَتَكَلَّمُوا.

Muaz b. Cebel'den (ö. 17/638) (r.a.) rivayet edildiğine göre, şöyle bildiriyor: “Ufeyr adlı eşekle Allah Rasulü (s.a.s) ile yolculuk ediyorduk. Ben terkisinde idim. Allah Rasulü, bana Allah'ın yarattığı kullarının üzerinde hakkı, kulların da Allah'ın üzerindeki hakkı nedir?” dedi. Ben, “Allah ve Allah'ın Rasulü en iyi bilendir” diye cevap verdim. Bundan sonra Allah'ın Elçisi (s.a.s.) şunu ifade etti: “Allah'ın kullarının üzerindeki hakkı, sadece Allah'a ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şekilde eşler, ortaklar kabul etmemeleridir. Kullarının Allah üzerindeki hakkı, kendine şirk koşmayan kullarına azap etmemesidir.” Muaz, “Ey Allah'ın Rasulü! bunu müjdeleyeyim mi insanlara?” deyince, Allah Rasulü (s.a.s.), “Bunu bildirme, bu müjdeye güvenerek amel etmede ve ibadette gevşeklik gösterebilirler” şeklinde açıklama yaptı.²⁹³

Muaz b. Cebel Allah Rasulü'nün bineğinde yanına binme böylelikle onunla bazı özel konuşmalar yapma gibi bir ayrıcalığa ulaşmış olan önemli Sahabelerden biridir. Ufeyr adındaki merkebin üzerinde bulunuyorlardı. Allah Rasulü, (s.a.s) Muaz b. Cebel'e (r.a.) Allah'ın yarattığı kulları, kullarının da Allah üzerinde hakkının ne olduğunu öğretmiştir.

Allah'ın kullarının sadece Rabbine ibadet edip O'na hiçbir şekilde şirk koşmamaları Allah-ü Teâlâ'nın yarattığı kulları üzerinde hakkıdır. Kulların böyle davranmaları halinde Allah'a layık olan onlara azap etmemesidir. Kulların Allah üzerindeki hakları vaat ettiği sevabı

²⁹⁰ Bekir Topaloğlu, “Tövbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/279-280.

²⁹¹ Topaloğlu, “Tövbe”, 41/281.

²⁹² ez-Zümer 39/53; Buhârî, “İman”, 144.

²⁹³ Buhârî, “Cihad”, 46. Buhârî, “Edeb”, 6. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, *Sahihu'l-Câmi 'i's-sağir ve ziyâdâtüh* (el-Mekteb el-İslâmî, 1431), 2/1319.

onlara vermesidir. Allah'ın vaadi haktır, sözü gerçektir. O'nun yalan söyleyeceği ve sözünden döneceği düşünülemez. Bu Allah'ın lütuf ve cömertliği gereği kendisine vacip kıldığı bir haktır. Allah bunu mümin kulları için bir hak olarak ikram etmiştir. Aynı şekilde zulmü de kendisine haram kılmıştır. Rahmet ve adaleti gereği merhameti kendisine farz; zulmü ise haram kılmıştır.

Hadis, Allah'ın kullarıyla ilgili temel hakları ve insanların Allah'a karşı olan sorumluluklarını öğretmektedir. Bunun yanında bu hadis, müjdelemenin de bazen zararlı olabileceğini göstermektedir. Çünkü bu insanları tembelliğe sevk edebilir.²⁹⁴

2.3. Şirkin Bağışlanamayacak Bir Günah Olması

Günah, Allah'ın emir ve yasaklarına uymama sonucu meydana gelen, dinî, ahlaki ve vicdanî yönden sorumlu olmayı zorunlu kılan bir durumdur.²⁹⁵ Bu günahlar içerisinde bağışlanmayacak olanı ise Allah'a ortak koşmaktır.²⁹⁶ Çünkü şirk imanı alıp götürür, imanı yok eder. Şirk olunca sonrasında yapılanların bir anlamı kalmaz, şirk bütün amelleri boşa çıkarır. Hz. Peygamber Cebrail'in ona söylemesi sonucu, ancak söz konusu eylemden istiğfar edenlerin bağışlanarak cennete girecekleri müjdesini vermiştir.²⁹⁷

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الدَّوَّائِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ثَلَاثَةٌ: دِيْوَانٌ لَا يَغْبُ اللَّهُ بِهِ شَيْئًا، وَدِيْوَانٌ لَا يَنْزُكُ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا، وَدِيْوَانٌ لَا يَغْفِرُهُ اللَّهُ، فَأَمَّا الدِّيْوَانُ الَّذِي لَا يَغْفِرُهُ اللَّهُ فَالشِّرْكُ بِاللَّهِ

H. Aişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Allah Azze ve Celle katında (günahların yazıldığı) defterlerin sayısı üçtür; Bir defter vardır ki, Allah ondan hiçbir şeyi umursamaz. Bir defter vardır ki, Allah onda hiçbir şeyi bırakmaz, hesabını sorar. Diğer bir defter vardır ki, Allah ondan hiçbir şeyi affetmez. Allah'ın affetmeyeceği defter, Allah-ü Teâlâ'ya şirk koşmaktır.²⁹⁸

Bu Hadis-i Şerif'te birbirinden farklı üç günah ve bunların sonuçları ifade edilmiştir; Birinci günah, şirk, ikinci günah, kulun kendi yaptığı ibadetlerine karşı işlediği hatalar, üçüncüsü ise, başka kimselere karşı işlenen zulüm ve haksızlıktır.²⁹⁹

²⁹⁴ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Abdiddâim b. Mûsâ el-Askalânî Birmâvî, *el-Lâmi'u's-sabîh 'ale'l-Câmi'i's-sahîh*, thk. ed-Din Taleb (Suriye: Dârun- Nevâdir, 1433), 8/453.

²⁹⁵ Harman, "Günah", 14/278.

²⁹⁶ en-Nisâ 4/48,115; el-Mâide 5/39.

²⁹⁷ Buhârî, "İman", 49, "Cenâiz", 1, "Bed'ül halk", 6, "İsti 'zan", 30, "Rikâk", 13, 14, "Tevhid", 33; Müslim, "İman", 150, 151, 152, 153, 154, "Zekât", 32; Ebû'l-Berekât Abdullâh b. Ahmed en-Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, thk. Yûsuf Âlî Budeyyî (Beyrut: Dâru'l-Kelîmi't-Tayyib, 1419/1998), 1/221.

²⁹⁸ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnâvut - Adil Mürşid (Müessesetü'r-Risâle, ts.), el-Müsned,43/155. Cevâmiu'l-Kelîm'de hadis hasendir. Derviş Fahru Muhsin Kâsım, "Cevâmiu'l-Kelîm", Arapça (Katar, 2025).

²⁹⁹ Nureddin Ebû'l-Hasan Ali b. Sultân Muhammed Ali el-Kârî, *Mirkatül Mefatîh Şerhu Mişkâtîl Mesabîh*

Hadisteki manayı destekleyecek şekilde ayetlerde de şöyle buyrulur: “Her kim ki Allah’a şirk koşarsa Allah ona Cenneti haram kılar.”³⁰⁰ “Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz.”³⁰¹

Buhârî, şirkin bağışlanmayan bir günah oluşu ile ilgili nazil olan ayetin³⁰² sebab-i nüzûlünü naklettiği rivayette, münafık Abdullah b. Selul (ö. 9/631) öldüğünde Müslüman olan oğlu Abdullah b. Abdullah (ö. 12/633) Hz. Peygamber’den babasının cenaze namazını kıldırmasını istemişti. Rasul-i Ekrem de hem oğul Abdullah’ın isteğini geri çevirmemek hem de münafıkları İslam’a ısındırmak amacıyla konu ile ilgili muhayyerlik hakkını kullanarak Abdullah b. Selul’ün cenaze namazını kıldırması. Cenaze namazını kıldırmasının akabinde Allah, tevhidi inkâr eden münafıklardan ölen kimseye dua edilmemesi gerektiği ile ilgili ayeti indirmişti.³⁰³ Dolayısıyla inançta nifak, şirk ile eş değer kabul edilmiş³⁰⁴ ve bu durumda münafıkların işlediği günahların bağışlanmayacağı ifade edilmiştir.³⁰⁵

Allah’a ortak koşmanın günahların en büyüğü ve affedilemez olması, kulun yaratılmış olduğunu anlamazdan gelerek ve evrende meydana gelen hadiselerin, yaşananların anlamını çözmemesidir. Yüce Allah mağfireti, affi müşrikten kesmiştir, müşrik asla affedilmeyecektir. Bu konuda gelen naslarda sınırlama yoktur. Yani onlar hiçbir zaman affedilmeyecektir.

2.4. Şirk Dışında Bütün Günahların Bağışlanacağı

Allah’a şirk koşanlar, tövbe etmeden müşrik olarak ölürlerse Yüce Allah onları, asla affetmez. Şirk dışında dilediği kimse için dilediği günahı affedebilir. Bu konuda Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

وعن أنس رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: «قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ مِنْكَ وَلَا أَبَالِي. يَا ابْنَ آدَمَ، لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ، ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ وَلَا أَبَالِي. يَا ابْنَ آدَمَ، إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطِيئًا، ثُمَّ لَقَيْتَنِي لَا تَشْرُكَ بِي شَيْئًا، لَأَتَيْتَكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً»

Enes (ö. 93/711-12) (r.a), Allah Rasulü’nün şöyle buyurduğunu işittim der: Yüce Allah şöyle buyurdu: “Âdemoğlu! Bana dua edip benden af beklediğin müddetçe, işlemiş olduğun

(Beyrut: Daru’l-Fikr, 1422), 8/3206.

³⁰⁰ el-Mâide, 5/72.

³⁰¹ en-Nisâ, 4/48, 116.

³⁰² et-Tevbe, 9/84.

³⁰³ et-Tevbe 9/84; Buhârî, “Tefsir”, (9) 12; Ebu Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Maturidi, *Te’vilatü’l-Kur’an* (İstanbul: Darü’l-Mizan, 2005), 5/440; Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr el-Kurtubi, *el-Cami’li-ahkami’l Kur’an*, thk. Hişam Semir Buhârî (Beyrut: Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, 2002), 8/ 218.

³⁰⁴ Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid Taberî, *Câmiu’l-beyân an te’vili âyi’l Kur’ân*, thk. Abdülmuhsin et-Turkî Abdullah b (Dâru Hicr, 1422/2001), 14/406.

³⁰⁵ Nesefî, *Medâriku’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Te’vil* 2/122.

günahlar ne kadar büyük olsa da onların büyüklüğüne bakmaz, bağışlarım seni, onları umursamam. Ey Âdemoğlu! Gökleri dolduracak kadar günahın olsa, benden bağışlanma dilediğinde seni affederim, onları umursamam. Âdemoğlu! Bütün yeryüzünü dolduran günahla bana gelsen de hiçbir şeyi bana şirk koşmamışsan, ben seni engin affımla karşılarım.”³⁰⁶

Bu kudsi hadiste Allah Teala'nın rahmetini ummanın faydası açık bir şekilde ortaya konulmuştur. Türü ve miktarı ne olursa olsun, kafir olarak ölmek şartıyla bütün günahları affedeceğini bizzat Yüce Allah kendisi ifade etmektedir. Bu, kulun merhameti bol olan Rabbinden duyacağı en büyük müjdedir.

“Gökleri dolduracak yeryüzünü kaplayacak kadar olsa da” gibi çokluk ifadeleri kullanılarak, çeşidine ve fazlalığına bakılmaksızın ondan daha büyük af ve mağfiretle karşılanacağı ısrarlı bir şekilde ifade edilerek hiçbir kuşku ve endişeye yer bırakılmamıştır. Önemli olan ümitle her zaman Allah'tan af istemektir. Bu Hadis-i Şerif'te engin bir hoşgörü, çok büyük bir müjde, iyilik, merhamet, sayısız fazilet ve lütuf çeşitleri vardır.³⁰⁷

İşlenen günahlar ne türden ve ne miktarda olursa olsun, Allah'a şirk koşmamış olmak kaydıyla, Yüce Allah'tan af dilenmesi durumunda, hepsinin affedileceğini Yüce Rabbimiz bizzat ifade etmektedir.³⁰⁸ Allah'ın rahmetine muhtaç olan kullar için, bu en büyük müjdedir. Önemli olan, günahların affı konusunda ümitli olmak, affedilmek için Rabbe yönelerek ona yalvarmaktır. Böyle yapan kul, ümitle Rabbinden beklediğinde affedilme şansına sahip olacaktır. Hadiste iki nokta dikkat çekicidir: Allah'a şirk koşmadan kavuşmak, günahlarının bağışlanacağına dair ümitli olmak. Ümitli olabilmek için de Allah'a eş ve ortak koştuktan uzak olmak, tevhide sınıksız tutunmak gerekir. Bu Cennet mutluluğunun ve kurtuluşun olmazsa olmazıdır.

Günahın çok olması, büyük olması, kişinin tövbe ettikten sonra tekrar günah işlemesi, o kulun bağışlanmasına, sonunda da Cennete girmesine engel olmaz. Çünkü Allah Teala dilediğini yapmada özgür ve serbest olan tek varlıktır. Kul tövbesini ihlas ve samimiyetle yaptığı sürece bu böyledir, af kapısı her daim açıktır.

2.5. Şirkin Azaba Vesile Helak Edici Oluşu

Allah'a ortak koşmanın sonuçlarından biri, şirk koşan kimsenin azaba uğratılmasıdır. Bu, Allah'ı kabul etmeyen ya da buyruklarına karşı çıkan kişilere hem dünyada hem ahirette

³⁰⁶ Tirmizî, "Deavât, 98. ; Dârimî, "Rikak", 7. Elbânî bu hadise hasen hükmü vermiştir. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, *Sahihu't-Terğib ve't-terhib* (Riyad: Mektebetu'l-Ma'arif li'n-Neşr ve't-Tevzi, 1421), 3/322.

³⁰⁷ Merzuk b. Heyas Ali Merzuk ez-Zahrani, *Şerhu Müsnedi Dârimî*, 1442/2021, 5/198.

³⁰⁸ en-Nisâ, 4/116.

verilen ilahi cezadır. Acı ve eziyetlerin bazıısı beden bazıısı da ruh üzerinde etkisini gösterdiğinden azap, maddi ve manevi cezadır. Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerimde genel olarak ilahi buyruklara karşı çıkanlara verilen cezanın ismi olarak azap kelimesi kullanılmıştır. Dünyada, kabir hayatında ve ahirette olmak üzere ilahi azap üç merhalede gerçekleşir.³⁰⁹

Kur'an-ı Kerim, ortak koşmanın ebedi olacak bir azaba sebep olduğunu şu ayetlerde ifade etmiştir:

Yüce Allah dışında ibadet ettiğiniz her şey ve siz hep cehennemin yakacağı olacaksınız, bundan haberiniz olsun. Cehenneme atılacaksınız. Şayet onlar Rab olsalardı Cehenneme atılmazlardı. Onların hepsi cehennemde ebedi kalıcıdır.³¹⁰ Kim ki Allah'la birlikte başka bir varlığa, elinde bunu ispat edecek bir delili bulunmamasına rağmen ibadet ederse, ancak onun hesabını görmek Rabbine aittir. Gerçek şu ki, inkârcılar kurtuluşa eremezler.³¹¹

Allah'ın rızasını kazanma tamamen, Allah'ın varlık ve birliğine ve diğer iman edilmesi gerekenlere hiçbir hanel getirmeden inanmakla mümkündür.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبَقَاتِ). قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ: وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: (الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَאَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ)

Ebu Hüreyre'den şöyle rivayet edildiğine göre, Nebi (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Yedi şeyden sakının ki bunlar helak edici şeylerdir. Ashap, ey Allah'ın Rasulü onlar nelerdir diye sordular? Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurdu: Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, haksız yere Yüce Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş yapılan alanından kaçmak, iffetli, suçtan uzak olan Mü'min hanımlara iftira etmek.³¹²

“Helak edici günahlar” ifadesiyle iman açısından kulu sıkıntıya düşüren, zarara uğratan, yıkıcı nitelikte olan günahlar kastedilmektedir. Bu şekilde ifade edilmesinin sebebi, bu günahların diğerlerine göre daha tehlikeli olduğuna dikkat çekmektir.³¹³ Bu yedi helak edici büyük günahlardan başka da büyük günahlar vardır. Burada ifade edilmek istenen bu yedi günah, helak edici büyük günahlardandır.

Şirk, Allah'a ilahlık konusunda bazı varlıkları eş olarak görmektir. Tevhidi yok sayan böyle bir anlayış, en mahvedici inançsal sapkınlıktır. Şirkin hangi çeşidi olursa olsun aynı zararı verir. Yüce Rabbimizin kesinlikle affının olmadığını ifade ettiği tek günah kendisinin

³⁰⁹ Kılıç, “Kur'an'da Şirk ve Acele Azap Talebi”, 302.

³¹⁰ el-Enbiyâ 21/98-99, el-Mü'minûn 23/117.

³¹¹ el-Mü'minûn, 23/117.

³¹² Buhârî, “Hudûd”, 45 (6857). Nesâî, “Vasâyâ”, 12. Ebû Dâvûd, “Vasâyâ”, 10. “Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir.” Elbânî, *Sahihu Süneni'n Nesâ'i*, 2/780.

³¹³ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, thk. Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî - Muhibbüddin el-Hatîb (Mısır: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1380), 10/232.

ortakları olduğuna inanılmasıdır. Şirk koşan, ebedi olarak ateşte kalacaktır. İşte bütün bu sebepledir ki, şirk çok zarara uğratan, en tehlikeli olarak ifade edilmiştir.

Şu Hadis-i Şerif'te ise sadece sihir ve büyü zikredilmiştir. Allah Rasulü (s.a.s) buyurmuştur ki: Sizi mahvedici şeylerden sakının. Bunlar Allah'a ortak koşmak ve büyü yapmaktır.³¹⁴

Allah'a şirk koşmak ve sihir yapmak hadiste özellikle zikredilmiştir. Yapılan yanlış büyük olduğu için cezası da helak edici, büyük zarar verici olan azaptır.

2.6. Şirk 'in Büyük Bir Zulüm Olması

Bir şeyin olması gerektiği yerde olmaması, olması gerektiği yerden kaldırılarak kendisine ait olmayan bir yere konması, zulüm olarak ifade edilmektedir. Belirlenen sınırları yok sayma, haktan batıla kayma, rızası olmadan başkasının mülkünde tasarruf etme, güçlü olanın adaletsiz ve haksız uygulamalarda bulunmasıdır. Adalet zulmün zıddı olan kavramdır. Kur'an'ı Kerimde de de zulüm hem inançta hem ahlaki ve hukuki alanda doğrudan, hedeften, gerçekten, meşru ve adil alandan uzaklaşmayı ifade eder; böylece Cahiliye döneminin inancı ve ahlaki zihniyeti tümüyle reddedilmek istenmiştir.³¹⁵

Kur'an'da Lokman Hekim oğluna nasihat verirken şöyle demiştir. “Şirk kesinlikle büyük bir zulümdür”³¹⁶ Şirkin büyük bir zulüm olmasının sebebi, Allah dışında başka varlıklara tapan insanın, sadece Allah'a ait bir hak olan kulluğu Allah dışındaki varlıklara yapmak suretiyle, değersiz varlıklara kulluk ederek, insanın onuruna haksızlık etmesi ve böylece haktan sapmasıdır. Allah'ın mülküne başkalarının ortak edilerek pay sahibi kabul edilmesidir. Böylece şirk, zulmü ve haksızlığı doğurur.

Allah'a çeşitli ortakların eş görülmesi ona karşı işlenmiş büyük saygısızlıktır. Yüce Allah'a yapılan saygısızlık O'nun hakkının gasp edilmesi boyutunda olan şirke ulaşıncı bunun adı artık zulüm olmaktadır. Haksız bir yakıştırma olan şirk, Yüce Allah'ı yarattıkları yanında küçük görmeye yönelik bir uygulama olduğundan günahın zulme dönüştüğü nadir vakalardan kabul edilmiştir. Bunun böyle olması Yüce Rab özelliklerini taşıyan bir ilah için asla mümkün değildir.³¹⁷

Hiçbir ortağı olmayan, hayat veren, can alan, nimet veren, rızıklandıran Rab, sadece ve sadece Yüce Allah'tır. Herhangi bir varlıkla, Allah'a şirk koşmak demek, en büyük zulmü

³¹⁴ Buhârî, “Tıb”, 48.

³¹⁵ Çağrı, “Zulüm”, 44/510.

³¹⁶ Lokmân, 31/13.

³¹⁷ Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk İnancının Temel Parametreleri*, 5379.

yapmak demektir. Bu durumda sadece Allah'ın güç yetirip yapabileceği şeyler, sadece Allah'ın verebileceği rızık ve nimet Allah-ü Teâlâ'ya değil de başka varlıklara yakıştırılmış olur. Bu durum, hak edene hakkını vermemektir, en büyük haksızlıktır. Bu özellikleri ve gücü gerçek anlamda elinde tutan sadece ve sadece Allah'tır.³¹⁸ Bu konuda hadiste şöyle buyrulur:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: {الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ}. شَقَّ ذَلِكَ عَلَى أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالُوا: أَيُّنَا لَمْ يَلْبِسْ إِيمَانَهُ بِظُلْمٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (إِنَّهُ لَيْسَ بِذَلِكَ، أَلَا تَسْمَعُ إِلَى قَوْلِ لُقْمَانَ لَابْنِهِ: {إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ}).

Abdullah b. Mesud'dan (r.a) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “İman edip de imanlarına zulmü karıştırmayanlar var ya”³¹⁹ ayeti nazil olunca bu, Nebi'nin (s.a.s)' ashabına zor geldi ve dediler ki; “Hangimiz imanımıza zulüm karıştırmayız ki” Allah Rasulü (s.a.s) buyurdu ki: “O, öyle değil, Hz. Lokman'ın oğluna söylediği sözünü işitmediniz mi? O şöyle demiştir: “Şirk büyük bir zulümdür.”³²⁰

Bu ayet inince, Allah Rasulü'nün (s.a.s) ashabı büyük bir özen göstererek ayet üzerine düşünerek anlamaya çalışmışlar, tedirgin olup üzölmüşlerdir. Hangimiz nefsimize zulmetmemeyi başarabiliriz, bunun yolu nasıl olmalı sorusu tartışılırken, Nebi (s.a.s): “Burada zulümden kasıt sizin anladığınız değildir. Hz. Lokman'ın (a.s) oğluna söylemiş olduğu gibidir”³²¹ O, oğluna: “Yavrucuğum, Allah'a hiçbir şeyi şirk koşma. Çünkü şirk, zulmün en büyüğüdür”³²² demişti. Öyleyse Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle şirk, zulümdür.³²³ Şirk sadece kişiye yapılan haksızlık değil, Allah'a da haksızlık yapmaktır Şirk koşmak zulmetmek demektir hatta zulmün en büyüğüdür.

Zulüm, adalet kavramının zıddıdır. Adalet bir şeyi yerli yerince yapmakken, zulüm bir şeyi yerinden etmektir. İnançta adalet tevhitir, inançta zulüm şirktir. Müslüman adil olmalıdır. Başta inancında sonra da her şeyinde adil olmalıdır, her şeyi yerli yerince yapmalıdır.

Yine şirk bütün varlığı gayesiz, abes, başıboş ve tesadüfün sonucu olarak görme bakımında zulümdür. Şirk, kâinatın birliğini ve uyumunu bozup her şeyin başıboş olduğu fikrini yerleştirmeye çalışır. Oysaki tüm âlemleri her yönüyle işleyen, şekil verip düzene koyan, bu eşsiz uyumun mimarı, büyük gücü görmemek, darmadağınklığa, çarpışmaya, düzensizliğe, ifsada yol bulmaktır. Zulüm hak sahibine hakkını vermemektir. Sadece ve sadece Allah-ü

³¹⁸ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 35.

³¹⁹ el-En'âm, 6/82.

³²⁰ Buhârî, “İstîtabetü'l-mürteddîn”, 1. ; Tirmizî, “Tefsir”, 7. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta'likât el-Hisân 'alâ Sahih İbn Hibbân*, 3/314.

³²¹ Müslim, “İman”, 197. Buhârî, “İman”, 24. Tirmizî, “Tefsir”, 7. Müslim, “İman”, 47.

³²² el-Lokmân, 31/13.

³²³ Macit, *Kur'an ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 35.

Teâlâ'ya has bulunan ilahlık hakkını Ondan alıp başka varlıklara vererek ona ortaklar koştur ki, bu da hadislerde büyük bir zulüm olarak ifade edilmiştir. Hadislerde farklı ifadeler yer alsada Allah'a ortak koşturmanın büyük bir zulüm olduğu hepsinde vurgulanmıştır.

Bu hadiste, bir Müslümanın imanla birlikte küçük günahlar yapabileceği, ancak şirk gibi büyük bir zulümden uzak durması gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü şirk imanla bağdaşmaz, yapılabilecek en büyük zulümdür.³²⁴ Allah'a şirk koşturmak en büyük günah olduğu için, bu büyük günahın cezası da dünya ve ahirette en büyük ceza olacaktır. Sadece Allah'a şirk koştururlar cehennemde ebedi kalacaktır. Bu sebeple şirk en büyük zulümdür. Allah insanı yokluktan varlığa çıkardığında insan, Allah'ın kendisinin Rabbi olduğunu kabul etti. Allah, sayısız nimetlerle kuluna lütufta bulundu. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Allah'ın göklerde ve yerde bulunan her şeyi hizmetinize sunduğunu, gizli ve açık nimetlerini önünüze serdiğini görmez misiniz?”³²⁵ İşte bu nimetleri inkâr ederek şirk koşturmak en büyük zulümdür. Burada zulüm küfrü ve her türlü nimete nankörlüğü kapsayan bir anlam taşır. Yerinden, hedefinden saptırmak.³²⁶

Bu rivayet, zulmün özel anlamını yani şirki vurgulamış, ibadet ve itaat edilmeye layık tek varlık olan Yüce Allah'a ilahlık özelliğinin verilmemesi durumunu en büyük zulüm olarak tanımlamıştır. Hiçbir varlığın kendisine ortak edilmemesi hakkına sahip olan Allah'a, ortaklar yakıştırarak iftira atanlara O'nun azap edeceği ifade edilmiştir. Allah'ın emirlerine tam bir şekilde uyarak haksızlık etmeyenler cennetle müjdelenmiştir.

2.7. Şirk Koşturmayan Kimsenin Cennet'e Gireceği

Allah Rasulü (s.a.s) bazı günahlarından dolayı azap görse de Allah'a şirk koşturmadan ölen kimsenin Cennet'e gireceğini ifade ederek şöyle buyurur:

عَنْ عُبَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ وَكَلِمَتُهُ أَلْفَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ وَالْجَنَّةُ حَقٌّ وَالنَّارُ حَقٌّ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنَ الْعَمَلِ

Ubâde'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Nebi (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına, O'nun tek olduğuna ve ortağı bulunmadığına; Muhammed'in (s.a.s) O'nun kulu ve Rasulü olduğuna; İsa'nın da Allah'ın kulu ve Rasulü, Meryem'e ilka

³²⁴ Aynî, *Umdetü'l-kârî Şerhu Sahih-i'l- Buhârî*, 24/75.

³²⁵ Lokmân, 31/20.

³²⁶ Ebu'l-Hasan Ali b. Halef b. Abdülmelik İbn Battal, *Şerh-i Sahih-i Buhârî li İbni Battal* (Suudi Arabistan, Riyad: El-Ruşd, 1423), 8/569.

ettiği kelimesi ve O’ndan bir ruh olduğuna; cennet ve cehennem hak olduğuna şahitlik ederse, her ne amel üzere olursa olsun, Allah onu cennete koyacaktır.”³²⁷

Hadis-i Şerif, içeriği açısından son derece önemli bir metindir. Aynı zamanda inanç esaslarını ifade eden en kapsamlı hadislerden biridir.³²⁸ Hadiste Hz. Peygamber, Allah-ü Teâlâ’nın bir ve tek olduğunu ifade ederek O’na şirk koşturmayan kimsenin şirk dışındaki günahlarının bağışlanıp cennete gireceği müjdesini vermektedir. Hz. İsa’nın burada adının anılması Hristiyanlara dolaylı bir gönderme olup onların şirkin en açık şeklini yaptıklarının işareti.³²⁹ Hz. İsa’yı, teslis inançları gereği Allah’ın oğlu olarak gören Hristiyanların, Hz. İsa’nın peygamberliğini inkâr ederek annesi Hz. Meryem’e zina iftirasında bulunan Yahudilerin inandıklarının aksine Hz. İsa’nın da Allah’ın kulu ve elçisi olduğu ifade edilmiştir. Nisa suresinin 171 ve 172. Ayetlerinde de Allah’ın Hz. Meryem’e bıraktığı bir kelimesi ve Allah’tan bir ruh olduğu ifade edilmektedir.

Hiz. İsa hakkındaki bu ifade, cennete girebilmek için İslam’ın çizdiği çerçevede sağlam bir tevhid inancına sahip olmak gerektiğini vurgulamaktadır. Yahudilerin ve Hristiyanların Hiz. İsa hakkındaki inançlarını düzeltmeleri gerekir, kendi inançlarını devam ettirdikleri sürece tevhid üzere olmayacakları ve bunun sonucu olarak da cennete giremeyecekleri ifade edilmiştir. Bu konuyla ilgili başka bir hadiste şöyle buyrulmaktadır:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ فِي قَبَّةٍ، فَقَالَ: (أَتَرْضَوْنَ أَنْ تُكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ). قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: (أَتَرْضَوْنَ أَنْ تُكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ). قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: (أَتَرْضَوْنَ أَنْ تُكُونُوا شَطْرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ). قُلْنَا: نَعَمْ، قَالَ: (وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تُكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَذَلِكَ أَنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ، وَمَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ، أَوْ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَحْمَرِ)

Abdullah b. Mesud’dan (r.a.) rivayet edildiğine göre O şöyle demiştir: Allah Rasul’üyle beraber deriden yapılmış bir çadırın içinde oturuyorduk. Allah Rasulü: “Cennete gideceklerin dörtte biri olmak istemez misiniz?” dedi. “Ey Allah’ın Rasulü! Tabi ki” diye cevap verdik. Allah Rasulü (s.a.s) “Cennetliklerin üçte biri olmak istemez misiniz?” dedi. Evet dedik. Peygamber (s.a.s) “Siz cennetliklerin yarısı olmak istemez misiniz?” diye sordu. Evet dedik. Bunun sonra: “Nefsim elinde olan Yüce Allah’a yemin olsun ki, ben sizin cennetliklerin yarısı olacağınızı umuyorum. Cennete sadece Müslüman olanlar girecektir. Şirk koşanlara kıyasla siz

³²⁷ Buhârî, “İman”, 48. “Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu’t-Terğîb ve’t-terhîb*, 2/218.

³²⁸ Şerefüddin Hüseyin b. Muhammed b. Abdullah et-Tîbî, *Şerhu’t-Tibi ala Mişkati’l-Mesabih el-Kâşif an Hakaiki’s-Sünen* (Riyad: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, 1997), 6/480.

³²⁹ Nâsirüddin Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Tuhfetü’l-ebrâr Şerhu Mesâbihi’s-sünne*, thk. Nureddin Tâlib (Kuveyt: Vizaretü’l-Evkaf, 1433), 1/63.

siyah öküzün derisinde bulunan ak tüy veya kızıl öküzün derisinde bulunan kara tüy gibisiniz.” buyurdu.³³⁰

Hadis-i Şerifte şirk koştan müşriklere nispetle sağlam bir tevhid inancına sahip olan Müslümanların farkı, Ashabın şirk koştanlara olan üstünlüğünün ne kadar yüksek olduğu ifade edilmiştir. Başka bir Hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: خَرَجَ عَلَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فَقَالَ: (عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ، فَجَعَلَ يَمُرُّ النَّبِيُّ مَعَ الرَّجُلِ، وَالنَّبِيُّ مَعَ الرَّجُلَانِ، وَالنَّبِيُّ مَعَ الرَّهْطِ، وَالنَّبِيُّ لَيْسَ مَعَ أَحَدٍ، وَرَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا سَدَّ الْأَفْقَ، فَرَجَوْتُ أَنْ يَكُونَ أُمَّتِي، فَقِيلَ: هَذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ، ثُمَّ قِيلَ لِي: انْظُرْ، فَرَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا سَدَّ الْأَفْقَ، فَقِيلَ لِي: انْظُرْ هَكَذَا وَهَكَذَا، فَرَأَيْتُ سَوَادًا كَثِيرًا سَدَّ الْأَفْقَ، فَقِيلَ: هَؤُلَاءِ أُمَّتُكَ، وَمَعَ هَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ). فَتَفَرَّقَ النَّاسُ وَلَمْ يَبَيِّنْ لَهُمْ، فَتَذَاكَّرَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: أَمَا نَحْنُ قَوْلِدْنَا فِي الشِّرْكِ، وَلَكِنَّا أَمَنَّا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَلَكِنْ هَؤُلَاءِ هُمْ أَبْنَاؤُنَا، فَبَلَغَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: (هُمُ الَّذِينَ لَا يَنْتَبِرُونَ، وَلَا يَسْتَرْفُونَ، وَلَا يَكْتَوُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ). فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مِخْصَنٍ فَقَالَ: أَمِنْهُمْ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: (نَعَمْ). فَقَامَ آخَرُ فَقَالَ: أَمِنْهُمْ أَنَا؟ فَقَالَ: (سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ).

Abdullah b. Abbas'tan (r.a) şöyle rivayet edilmiştir ki, Allah Rasulü (s.a.s) bir gün yanımıza gelip bize şunları söyledi: “Bana ümmetler gösterildi. Öyle peygamber gördüm ki, yanında bir kişi vardı. Öyle peygamber gördüm, yanında iki kişi vardı. Öyle peygamber gördüm yanında üç beş kişilik küçük bir gurup vardı. Peygamber gördüm ki yanında hiç kimse yoktu. Sonrasında ufukta çok kalabalık bir gurup gördüm. Onların benim ümmetim olmasını ümit ettim. Bana onların Musa ve kavmi olduğu söylendi. Sonra bana ufka bak denildi. Ufka baktığımda büyük bir kalabalık gördüm. Sonra şuraya bak buraya bak denildi. Ufka baktığımda büyük bir kalabalık gördüm. Onların benim ümmetim olduğu, onlardan yetmiş bin kişinin sorgusuz sualsiz Cennete gireceği bana söylendi.” Allah Rasulü oradan ayrıldı. Bu sorgusuz sualsiz Cennete gireceklerin kim olacaklarına dair insanlar aralarında müzakere etmeye başladılar: “Biz şirk ortamında doğduk lakin Allah’a ve Rasul’üne iman ettik, çocuklarımız da” şeklinde farklı görüşler ileri sürüldü. O sırada Hz. Peygamber (s.a.s) geldi ve dedi ki, “onlar bir şeylerin uğursuz olduğuna inanmayanlar, rukye yaptırmayanlar, dağlama yaptırmayanlar sadece ve sadece Allah-ü Teâlâ’ya güvenenlerdir” diye açıklama yaptı. Ukkâşe İbn Mihsan kalktı ve şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasulü dua et ben onlardan olayım” deyince, Peygamber(s.a.s), evet sen onlardansın buyurdu. Sonra başka biri, “dua et ben de onlardan olayım” dedi. Hz. Peygamber (s.a.s) “Ukkâşe seni geçti” buyurdu.³³¹

³³⁰ Buhârî, “Rikâk”, 44. İbn Mâce, “Zühd”, 34. Müslim, “İman”, 377. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 1/80.

³³¹ Buhârî, “Tib”, 1, “Rikâk”, 50, “Libâs” 18; Müslim, “İman”, 374. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta'likât el-Hisân 'alâ Sahîh İbn Hibbân*, 9/179.

Hadiste Allah’a ortak koşmayan yalnız Rabbine ibadet ederek yalnız Rabbinden çare dileyenlerin hesapsız ve azapsız bir şekilde Cennete gireceğini Allah Rasulü bizlere müjdeliyor. Sihir yapmak, uğursuz saymak, şirke götürücü şeyler olarak ifade ediliyor. Bunların yerine tavsiye edilen ve istenen sadece Allah’a dayanıp sadece O’na teslim olmaktır. Konuyla ilgili başka bir hadiste şöyle buyrulur:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (أَتَانِي آتٍ مِنْ رَبِّي فَأَخْبَرَنِي - أَوْ قَالَ بَشَّرَنِي - أَنَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ) فَلَنْتُ وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ قَالَ (وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ)

Ebu Zer’den (r.a) rivayet edildiğine göre O şöyle dedi. Allah Rasulü, “bana Rabbim tarafından Cibril geldi bana şöyle bildirdi ya da bana şöyle müjdeledi: ümmetimden kim Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölürse Cennet’e girer” buyurdu. Ben “zina edip hırsızlık yaptığı halde mi?” dedim. Allah Rasul’ü “evet zina edip hırsızlık yapsa da” buyurdu.³³²

Allah’ın benzeri, eşi ve ortağı olmadığına gönülden inanarak ve bunu ikrar ederek ölen kimsenin, Cennet’e gireceği ifade ediliyor. Cenneti ve Cehennemi gerekli kılan asıl konu iman ve şirktir. Bu da Allah’ın rahmetini umarak ümitli olmak için kula güven veren bir durumdur. Şirke düşmemek Cenneti hak etmek için yeterlidir. Bunun dışında yapılanlar cennetteki derecelerle alakalıdır. Sonuç olarak şirk Cehennemde kalma sebebidir, tevhid ise Cennet’in anahtarıdır. Allah’a eş koşmadan ölenlerin Cennet’e gireceği müjdesi, Allah Rasulü’ne verilen İsrâ ve Miraç hediyelerindendir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ لَمَّا أَسْرَى بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... فَأُعْطِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا أُعْطِيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ وَغُفِرَ لِمَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ مِنْ أُمَّتِهِ شَيْئًا الْمُفْجَمَاتُ

Abdullah b. Mesud’dan (r.a) rivayet edildiğine göre O, şöyle söylemiştir: Allah Rasulü’ne (s.a.s) İsrâ mucizesinin gerçekleştiği gecede üç şey verilmiştir. Bunlar, beş vakit namaz, Bakara Suresi’nin son ayetleri, Hz. Muhammed’in (s.a.s) ümmetinden Allah’a ortak koşmayan kimselerin büyük günahlarının affolunmasıdır.³³³

الْمُفْجَمَاتُ İnsanları Cehenneme sokacağı bildirilen büyük günahlardır. İnsanı sıkıntıya sokan ve büyük günahlardan olan şirkten uzak durarak ölen kimsenin cennete gireceği Allah Rasulü’ne miraç müjdesidir.³³⁴ Şirk koşmamanın karşılığının Cennet mükafatı olduğu ifade edilmiştir.

³³² Buhârî, “Cenâiz”, 1. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta’likât el-Hisân ‘alâ Sahih İbn Hibbân*, 1/290.

³³³ Müslim, “İman”, 279. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahihu Süneni’n Nesâ’i*, 1/98.

³³⁴ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed El Ensari el-Kurtubî, *el-Müfhim lima eşkele min telhisi kitabi Müslim*, thk. Muhyiddin Misto vd. (Dimaşk: Daru İbni Kesir, 1992), I/395.

2.8. Şirk Koşmadan Ölen Kimsenin Şefaate Nail Olacağı

Şefaate sözlükte, tek olanı benzer ya da denk olanlarla çift yapmak, önüne geçip birinin işini çözmeye çalışmak, işin yapılması için bir kimsenin aracılığını istemek anlamlarına gelir. İsteğinin olması, suçun bağışlanması için bir aracı olma anlamındadır.³³⁵ Gazap ve öfkesine uğradığı zatın hoşnutluğuna ulaşabilmek için aradaki dargınlığı giderme gayretidir.³³⁶ Özel manada şefaate, ahirette günahkâr olan müminlerin bağışlanması, günahı olmayanların yüksek mertebelere erişmeleri için peygamberlerin Allah’ dua ederek yalvarmaları ve günahlarının affını istemeleri demektir.³³⁷ Şefaate konusu içeriği ile her zaman tartışma konusu olmuş ve İslam düşünce tarihinde her zaman güncelliğini korumuştur. Bir kısım alanını çok genişletmiş, bir kısım kimseler de tamamen inkâr etmişlerdir.

Şefaate, Peygamberlerin ve izin verilmiş olan salih kimselerin, kıyamet günü müminlerin affını Allah’tan niyaz etmeleri manasında kullanılır. “Şafi, şefi” aracı olan, şefaate eden demektir. Şefaate çoğunlukla, ölmüş olan ya da yaşayan kutsal kişiler aracılığıyla dindarlar için veya günahı, sevabı eşit olan ruhun lehine olarak Tanrı katında özel bir durumda olmak, af istemek şeklinde ortaya çıkar. Birçok dinde ölmüş bazı kutsal kimselerin öbür dünyada aracı olacağına, şefaate için onlara dua edilebileceğine, bununla birlikte ölenlerin ardından edilen duaların azap edilmekten kurtaran gücüne inanılmaktadır.³³⁸

İslam Dininde Şefaate, Kur’an-ı Kerim’de “şef” kelimesi sözlük manasında kullanılan bir tanesi dışında³³⁹ otuz bir yerde geçer, bunlardan on üç yerde şefaate şeklinde geçerken, diğerlerinde isim ve fiil kalıplarıyla geçmektedir. Nisa 85 ayeti dışında şefaatin konu edildiği bütün ayetlerde hâkim olan fikir, şirk inancının reddedilerek tevhid inancının vurgulanmasıdır.³⁴⁰ Zümer Suresinde anlatıldığı gibi Kıyamet gününde Allah’tan başka dost ve şefaate edenin olmayacağı, o gün şefaatin sadece Allah’ın izni ve rızasıyla olacağı ifade edilmektedir.³⁴¹

Hadis-i Şeriflerde hem dünyevi hem de uhrevi boyutunun olduğu ifade edilir. Allah Resulü başta olmak üzere tüm peygamberler, salih kullar ve melekler büyük günah işleyen

³³⁵ Mustafa Alıcı, “Şefaate”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/412-415.

³³⁶ Yaşar Düzenli, *Üslup ve Semantik Açısından Kur’an ve Şefaate* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2006), 42.

³³⁷ Karaman - vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 614.

³³⁸ Alıcı, “Şefaate”, 38/411-412.

³³⁹ el-Fecr, 89/3.

³⁴⁰ Alıcı, “Şefaate”, 38/412-415.

³⁴¹ ez-Zümer, 39/3, 43-44

müminlere şefaatte bulunacaktır.³⁴² Allah Rasulü, ölmüş kişinin affı için müminlerin dua etmesini ona şefaatchi olması diye ifade etmiştir.³⁴³ Ahirette gerçekleşecek olan şefaatte ilgili hadislerin çoğunluğu Allah Rasulü'nün şefaatine dairdir. Ahiretteki ilk şefaati de mahşerde gerçekleşecektir. Kur'an-ı Kerim okuyan, oruç tutan kimseler için yaptıkları bu ibadetlerin de kendileri için şefaatchi olacağı hadislerde ifade edilmiştir.³⁴⁴

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ فَتَعَجَّلْ كُلُّ نَبِيٍّ دَعْوَتَهُ وَإِنِّي اخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لَأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَهِيَ نَائِلَةٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا

Ebû Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Bütün Peygamberlerin kendisiyle dua ettiği kabul olunmuş bir duası vardır. Her peygamber o duayı yapmada acele etti. Ben kıyamet günü ümmetime şefaatchi olmak için duamı sakladım. Ona nail olacak olan, ümmetimden Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmadan ölen kimsedir.”³⁴⁵

Her peygamberin, Allah tarafından kabul edilecek bir duası vardır ve o, duasının kabul edileceğinden emindir. Allah Rasulü duasını ümmetine en zor ve ona en çok ihtiyaç duyduğu anda şefaatchi olmak için saklamıştır. Bu zor anda şefaatin gerçekleşebilmesi için Allah'a şirk koşmadan ölmüş olmak gerekmektedir. Burada Allah Rasulü (s.a.s)'nün engin şefkat ve merhameti görülmektedir.³⁴⁶

Yüce Allah, özellikle bir duasını kesinlikle kabul edeceğine dair bütün peygamberlere gösterdiği imtiyazı, Allah Rasulü dünyada kullanmamış, şefaate etmek için bunu ahirete bırakmış ve Allah'a şirk koşmamak kaydıyla ümmetinden herkesin bundan istifade edeceğini ifade etmiştir. Şu Hadis-i Şerifte de Allah Rasulü'nün şefaatinin şirk koşmayanların üzerinde olacağı ifade edilmektedir:

عَنْ أَبِي ذَرٍّ أَنَّ النَّبِيَّ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ : أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ نَبِيٌّ قَبْلِي : بُعِثْتُ إِلَى الْأَحْمَرِ وَالْأَسْوَدِ ، وَجُعِلَتْ لِي الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا ، وَأُجِلَّتْ لِيَ الْعَنَائِمُ وَلَمْ تَجَلْ لِأَحَدٍ قَبْلِي ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ شَهْرًا يُزْعَبُ مِنِّي الْعَدُوُّ مَسِيرَةَ شَهْرٍ ، وَقِيلَ لِي سَلْ تُعْطَ فَاخْتَبَأْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لَأُمَّتِي ، وَهِيَ نَائِلَةٌ مِنْكُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى مَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ شَيْئًا

Ebu Zer'den (r.a) rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Benden önce hiçbir peygambere verilmeyen beş şey bana verildi. Ben kızıl ve siyah renkli bütün insanlara gönderildim. Bana tüm yeryüzü mescit, temiz ve temizleyici olarak verildi. Benden önce hiç kimseye helal kılınmadığı halde ganimetler de bana helal kılındı. Bir aylık

³⁴² Buhârî, “Tevhid”, 24; Müslim, “İman”, 302.

³⁴³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/256; Müslim, “Zühd”, 74.

³⁴⁴ Buhârî, “Tevhid”, 24; Müslim, “İman”, 302.

³⁴⁵ Müslim, “İman”, 338. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, *es-Sirâcu'l-Munîr fî Tertîbi Ehâdisi Sahîhi'l-Câmi 'i's-Sağîr* (Dârü's-Sıddîk, 1430), 2/1283.

³⁴⁶ Ebû Zekerıyyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1392), 3/75.

uzaklıktan düşmanın benden korkmasıyla yardım edildim. Bana iste isteğin sana verilsin denildi, ben de istediğimi ümmetime şefaattir diye sakladım. O, sizden hiçbir şeyi Allah’a şirk koşturmayanlara ulaşacaktır inşallah.”³⁴⁷

Diğer peygamberlere verilmeyen beş özellik Allah Rasulü’ne (s.a.s) verilmiştir. Bunlardan birincisi Allah Rasulü’nün belirli bir topluma değil bütün insanlığa gönderilmesidir. Ona verilen ikinci özellik, tüm yeryüzünün kendisi için mescit, temiz ve temizleyici olmasıdır. Su bulunmadığında toprakla teyemmüm yapılması da yeryüzünün temiz ve temizleyici olduğunu gösterir. Üçüncü özellik, ganimetlerin kendisine helal kılınmasıdır. Dördüncü özellik, bir aylık mesafeden kendisinden korkulmasıyla desteklenmesidir. Beşinci ve son olan ve konumuzla alakalı olan özellik, istediğinin kendisine verilmesi, Allah Rasulü’nün bunu şirk koşturmayanlara şefaattir olarak kullanmasıdır. Bu da Allah Rasulü’nün ümmetine olan şefkat ve merhametinin göstergesidir.

Hadiste Allah’a hiçbir şeyi ortak koşturmayanların Allah Rasulü’nün (s.a.s.) şefaatine ulaşacakları müjdesi, Allah Rasulü’ne verilen ayrıcalıklı bir hak olarak ifade edilmiştir. Ümmete düşen, Allaha hiçbir şeyi şirk koşturmayarak şefaati elde edebilmek için çalışmaktır.

2.9. Şirk Koşturarak Ölen Kimsenin Cehenneme Gireceği

Daha önce şirk koşturmadan ölen kimsenin hangi hatayı işlemiş olursa olsun Allah tarafından affedilebileceğini ve varacağı yerin Cennet olduğunu ifade etmiştik. Allah’a şirk koşturarak ölen kimsenin de amellerinin ona fayda vermeyeceği ve Cehenneme gireceği hadislerde şöyle ifade ediliyor.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ ابْنُ نُعْمَيْرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ، وَقُلْتُ أَنَا: «وَمَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ»

Abdullah b. Mesud’dan (r.a) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: İbn Numeyr dedi ki, Allah Rasul’ünü şöyle derken işittim. “Kim ki, Allah’a bir şeyi eş koşturarak ölürse Cehenneme gider. Ben de dedim ki, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşturmadan ölen de Cennete gider”³⁴⁸ Başka bir ifadeyle “Kim ki, Yüce Allah dışında başka ilahların olmadığını bilinciyle ebedi âleme göçerse, cennet ona hak olacaktır.”³⁴⁹ buyurarak, cennete girmenin, Allah’ın birliğine iman ederek Rasulü’nü tasdik etmekle gerçekleşeceğini anlatır.

³⁴⁷ Dârimî, “Siyer”, 29. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta’likât el-Hisân ‘alâ Sahih İbn Hibbân*, 9/198.

³⁴⁸ Müslim, “İman”, 150.

³⁴⁹ Müslim, “İman”, 43. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *es-Sirâcu’l-Munîr fî Tertîbi Ehâdisi Sahîhi’l-Câmi ‘i’s-Sağîr*, 1/53.

عَنْ جَابِرٍ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْمُوجِبَاتُ؟ قَالَ: مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ

Câbir b. Abdullah anlatıyor: Bir adam Allah Rasulü'ne (s.a.s) gelerek şöyle dedi: “Cennete ve Cehenneme girmeyi gerektiren iki sebep nedir ey Allah’ın Rasulü? Allah Rasulü (s.a.s), “Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayarak ölen kimse Cennete gider. Allah’a bir şeyi ortak koşarak ölen de Cehenneme girer” buyurdu.³⁵⁰

Cennetin nimetleriyle buluşup Cehennemin azabından kurtulmak her Müslümanın hedeflediği sondur. Yüce Allah’a eş, koşmayarak Tevhid inancı üzere ve onu ifade ederek ölmenin sonucu Cennete girmek ve kurtulmak demektir. Yaratılmış herhangi bir varlığı Allah’a eş kabul ederek onun karşısında boyun eğmek şirktir. Bu günahı Allah asla affetmez. Böyle bir yanlışa düşen kişi de ebedi olarak cehennemde kalacaktır. Sonucu da doğal olarak sürekli cehennemde kalmaktır. Tevhid, cennete giriş sebebi; şirk cehennemde ebedi kalma sebebidir. Allah Rasulü (s.a.s), cenneti ve cehennemi gerektiren ayrımın, iman sahibi olup tevhid üzere olmak ya da şirk üzere kalmak olduğuna dikkatlerimizi çekiyor. Kurtuluşun yolu, sebebi ve müjdesi tevhiddir.

2.10. Riya Gizli Şirktir

Sözlükte riya, “göstermek ve gösteriş yapmak” anlamlarına gelir.³⁵¹ Riya, Allah dışında başka bir varlığın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla amellerde ihlası terk etmek, Allah’a itaat ediyormuş gibi görünüp yaratılmışların takdirini kazanmayı amaçlamak, Allah’tan başkası için ibadet yapma, ibadetleri kullanıp dünyevi menfaat peşine düşme, Allah’ın emrine uymak değil insanlara göstermek için iyilik yapma, birileri görsün ve takdir etsin diye ibadeti açıktan yapma vb. şekillerde tanımlanabilir.³⁵²

Nifak ve riya inançta ve amelde iki yüzlü davranmaktır. Her ikisi de iki yüzlü olmak, ameli gösteriş için, desinler diye yapmaktır ve ihlastan uzak olma noktalarında ortaktır. Görüntüde Allah içinmiş gibi, gerçekte başka hedef ve çıkarlar için amel işlemek, iyilik yapmak, iki yüzlülüktür, çok çirkin bir uygulamadır.³⁵³ İnsanları riyakarlık yapmaya götüren konuların bilinerek bunlardan uzaklaşılması çok önemlidir. İman zayıflığı, başkalarının

³⁵⁰ Müslim, “İman”, 151. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1116.

³⁵¹ Karaman - vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 560.

³⁵² Mustafa Çağırıcı, “Riya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008).

³⁵³ Çay, *Hadisler Işığında Cennete Giremeyecek Kimseler*, 62.

övgüsünü kazanma isteği, dünyada ayıplanma ve kötülenme korkusu, insanların elinde olanlara tamah etme hırsıyla dolu olma insanları riyakarlığa götüren sebeplerdendir.³⁵⁴

Allah'tan başkasının hoşnutluğunu kazanmak, onu memnun etmek için çaba sarfetmek şirktir. Küçük şirk veya gizli şirk olarak isimlendirilen riya, şirkin sebepleri arasında sayılmıştır. Kişiyi şirke sevk eden bir etken olması sebebiyle, riya ve gösterişe küçük şirk denilmiştir. Yaptığımız iyiliklerin geçerli olması halis bir niyete bağlıyken yok olması da riya ve gösterişle olur. Allah'ın rızasını kazanmak yerine insanların takdirini kazanmak için yapılan işler amelde riyaı ortaya çıkarır. Böyle kimsenin amelleri boşa gider³⁵⁵ ve Allah'a ortak koşma tehlikesine düşer. Şirkin ilacı ihlas ve samimiyettir. İhlas ve samimiyet sadece Allah'ın rızasını gözeterek amel işlemektir. İhlas ve samimiyetin şartı ise, gizlide de açıkta da insanların yanında da insanlardan uzakta da aynı olmak, aynı davranmaktır. Ortak koşmak ise imanını kendini yok eder, kişiyi küfre terk eder.³⁵⁶

Riya ve gösterişe küçük şirk denilmesinin sebebi, rıyanın bizzat şirk olması değil, kişiyi şirke götüren bir sebep olmasıdır. İnsanlara Yüce Allah'a ibadet ederken ihlaslı olmak, riyadan ve başkaları için amel işlemekten uzak olmak emredilmiştir. Yapılan amelin makbul olması halis bir niyeti gerektirirken, ameli riya ve gösteriş için yapmak o ameli boşa çıkaran sebeptir. Kur'an'da müşriklerin insanlara gösteriş yapmak için harcamada bulundukları ifade edilerek, bu durumun şeytanla yoldaş olma manasına geldiği bildirilerek şöyle buyrulmaktadır: “Onlar mallarını insanlara gösteriş yapmak için harcayan, Allah'a, ahirete iman etmeyen kimselerdir. Şeytan kimin yoldaşı olursa o, ne kötü bir yoldaştır.”³⁵⁷ Riyada insanlar görsün ve iyiliği yapanı övsünler amacı vardır. Hedef, Allah rızası olmaktan çıkar, işin içine başka unsurlar katılır. Gösteriş için amel etmek kişiyi müşrik yapmasa bile şirke doğru götürmekte, müşriğe has olan bir takım duygu, düşünce ve davranışlara kişiyi sürüklemektedir.³⁵⁸

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de riya üç yerde isim³⁵⁹ iki yerde fiil³⁶⁰ şeklinde geçmektedir. İbadet niyeti olmadan, Allah rızası değil de gösteriş için sadaka verenler ilk iki ayette, yine Allah rızası için değil, gösteriş yapmak ve şöhet kazanmak için savaşımlar üçüncü ayette, namazını gösteriş için kılanlar da son iki ayette kınanmışlardır.³⁶¹ Riya, söz ve davranışları başkaları için yapmak, salih amel kapsamındaki bir ameli Allah rızası gözetmeden

³⁵⁴ Haris Muhasibi, *er-Riâye*, çev. Şahin Filiz - Hülya Küçük (İstanbul: İnsan Yayınları, 1998), 294.

³⁵⁵ el-Bakara, 2/264; el-Enfâl, 8/47.

³⁵⁶ Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Tefsiri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2012), 7/ 68-70.

³⁵⁷ en-Nisâ, 4/38.

³⁵⁸ Karaman - vd., *Kur'an Yolu Tefsiri*, II/49.

³⁵⁹ el-Bakara, 2/264; en-Nisâ, 4/38; el-Enfâl, 8/47.

³⁶⁰ en-Nisâ, 4/142; el-Maûn, 107/6.

³⁶¹ Çağırıcı, “Riya”, 35/137-138.

insanların beğenisi için yapmaktır. Bu çeşit davranışlarda bulunan kimseye riyakâr ya da mürâi denmektedir.

Kendini beğenme duygusu kişiyi riyakarlığa sürükleyen sebeplerin başında gelir. Şan ve şöhret gibi bazı menfaat elde etme isteği, başkaları tarafından beğenilip takdir edilme isteği kişiyi riyakâr olmaya yönelten sebeplerdendir. Bu duygular kontrol edilemezse ikiyüzlü bir kişilik ortaya çıkar. Hep başkalarını memnun etmek için çaba sarf edilir. Bu da boş bir uğraştır. Hadislerde riya kelimesi de bu kelimenin türevleri de geçmektedir. Allah Rasulü riya'yı tarif ederken “Allah’a itaat esnasında insanlar kastıyla amel etmendir.”³⁶² buyurarak buna dikkat çekmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.s), ümmeti için en çok korktuğu durumun gösteriş için amel etmek şeklindeki şirk olduğunu ifade ederek şöyle buyurmuştur:

عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ أَنَّهُ بَكَى، فَقِيلَ لَهُ: مَا يُبْكِيكَ؟ قَالَ: شَيْئًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ، فَذَكَرْتُه، فَأَبْكَانِي، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي الشِّرْكَ، وَالشَّهْوَةَ الْخَفِيَّةَ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَشْرِكُ أُمَّتَكَ مِنْ بَعْدِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَا يَعْبُدُونَ شَيْئًا وَلَا قَمَرًا وَلَا حَجَرًا وَلَا وَتْنَا، وَلَكِنْ يُرَاؤُونَ بِأَعْمَالِهِمْ

Şeddâd b. Evs (r.a) ağlayınca ona neden ağlıyorsun? diye soruldu. O şöyle cevap verdi: “Allah Rasulü’nü (s.a.s) şöyle derken işittim.” “Ümmetim için şirkten ve gizli şehvetten korkuyorum.” Ben de şöyle dedim: “Ey Allah’ın Rasulü senden sonra ümmetin şirk mi koşacak?” Evet! Fakat bu güneşe, aya, taş a ya da putlara tapma şeklinde değil amellerde gösteriş yapmak şeklinde olacak.”³⁶³

Riyanın gizli şirk olduğu bir gerçektir.³⁶⁴ Riya şirkin sebeplerindendir, kişiyi şirke götüren yollardandır. Riya, imanın kendini yok etmez. Yapılan iyiliklerin karşılığını giderir. Allah Resulü, “Ümmetim için gizli şirk ve gizli şehvet konusunda kaygılanıyorum buyurmuş” ashap, “Sizden sonra da şirk devam edecek mi” diye sorunca, “Evet olacak fakat bu aya, güneşe, puta, taş a tapma gibi olmayacak, ibadet edenler ibadetlerini gösteriş için yapacaklar” diye açıklama yapmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s) bu hadiste şirkin şekil değiştirdiğini; puta ve yıldızlara tapma şeklinde olan şirk anlayışının riya ve gösteriş şeklinde devam ettiğini bildirmiştir. Sadece Allah rızası için yapılması gereken ibadetlerin ve her çeşit davranışların, kendini birilerine hoş gösterip beğendirmek amacıyla yapılması Hz. Muhammed’in (s.a.s) ümmeti için endişelenmesine sebep olmuştur. Müslüman yaptığı amelleri başkaları için değil,

³⁶² Müslim, “Zühd”, 46.

³⁶³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 8/347 (No. 17120) Cevâmiu’l-Kelim’de bu hadis sahih olarak geçmektedir. Muhsin Kâsım, “Cevâmiu’l-Kelim”.

³⁶⁴ Müslim, “Zühd”, 46.

samimice sadece Allah rızası için yapmalıdır. Ancak o zaman bir karşılığı olur. Samimiyetin vurgulandığı hadiste şöyle buyrulur:

عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الدِّينُ النَّصِيحَةُ، قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

Temim ed-Dârî 'den (r.a) rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Din samimiyetidir.” Kime karşı Ey Allah’ın Rasulü diye sorduk. Bunun üzerine Allah Rasulü şöyle cevap verdi: “Allah’a, Allah’ın kitabına, Allah’ın elçisine, Müslümanların yöneticilerine ve bütün Müslümanlara.”³⁶⁵

Dinimiz bizden samimiyet ister. Dini ihlas ve samimiyetten, ihlasla dolu niyetlerden uzaklaştırmak mümkün değildir. Önce yaratana karşı samimi olunmalıdır. İbadetlerimizin, dualarımızın, yardım beklentilerimizin karşılık bulacağı tek varlık Yüce Allah’tır. Sonra Allah’ın kelamına karşı samimi olmak. Kur’an yolunda, elçileri yolunda bir hayat yaşamak hedefe alınmalıdır. Sonra da toplumun her ferdine karşı sorumluluğunun bilincine varılmalıdır. Yaratana ve yaratılmış olan her bir varlığa karşı samimi olmak, sorumluluğumuzun bilincinde olmak, her bir varlığa karşı Müslümanca davranmak gerekir. Samimiyet hem imanımızı hem ibadetlerimizi her çeşit riya ve gösterişten uzak tutmaktır. Allah Rasulü, şirk tehlikesine karşı İslam ümmetini uyanık olmaya davet ederek şöyle buyurmaktadır:

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ نَتَذَكَّرُ الْمَسِيحَ الدَّجَالَ، فَقَالَ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخَوْفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِي مِنَ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ؟ قَالَ: قُلْنَا: بَلَى، فَقَالَ: الشِّرْكُ الْخَفِيُّ، أَنْ يَقُومَ الرَّجُلُ يُصَلِّي، فَيَزِيْنُ صَلَاتَهُ، لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ رَجُلٍ

Ebu Said’den (r.a) rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Allah Rasulü yanımıza geldi. Biz o sırada Mesih ve Deccal ’den konuşuyorduk. “Allah Rasulü (s.a.s) ashabına, dikkatli olun! Sizin için Deccal ’den daha da fazla korktuğum şeyi size söyleyeyim mi dediğinde Sahabeler; Evet Ey Allah’ın Rasulü dediler. Allah Resulü bunun üzerine şöyle buyurdu: Ümmetim için en çok korktuğum gizli şirktir. Kişi ayağa kalkar, namaz kılar fakat namazı kendine bakan kişi sebebiyle süsleyerek kılar, güzel kılar.”³⁶⁶

Şirk-i hafî, namaz kılan kimsenin namazını kendisine bakanlar sebebiyle süslemesi olarak ifade edilmiştir. Burada niyet Allah rızası olmaktan çıkmış, insanları memnun etmek olmuştur. Yapılan amel, insanlara bir şeyler göstermek için yapılmaktadır.³⁶⁷

Namaz gibi ibadetlerde riyanın görünüm ve sebepleri şöyle ifade edilebilir:

³⁶⁵ Müslim, “İman”, 95. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni’n Nesâ’î*, 3/880.

³⁶⁶ İbn Mâce, “Zühd”, 21. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu’t-Terğîb ve’t-terhîb*, 1/119.

³⁶⁷ el-Kâri, *Mirkatül Mefatih Şerhu Mişkâtîl Mesabih*, 8/3342.

1. Kıldığı namazı Allah'ın rızasını elde etmek için değil de dünyevi bazı beklentiler için kılma
2. İnsanların görebileceği yerlerde namaza özen gösterip, tek başına kaldığında hiç kılmama ya da önemsemez bir tavır göstererek namazı hafife alma
3. Namazı Rabbinin huzurunda kıldığını unutarak gösteriş haline getirme³⁶⁸

Müslüman her davranışında olduğu gibi ibadetlerini de ihlas ve samimiyetle yapmalıdır. Bunu Hz. Peygamber, “Cibril Hadisi” diye meşhur olan Hadis-i Şerifte “Allah’ı görüyormuşçasına ibadet etmektir; sen onu göremesen de O seni her daim görmektedir” diye “ihlas” kavramıyla açıklamıştır.³⁶⁹

Kalbe ihlas ve samimiyet, ihsan tam manasıyla yerleşmediğinde riya yerleşir, dallanır budaklanır. Beğenilme duygusu, övülmekten hoşlanmak gibi duygular kişiyi riyaya götürür. Riya da kalbin derinliklerinde ilerleyen gizli bir hastalıktır. Allah Rasulü (s.a.s), “Gerçekten şirk, karıncanın ayak sesinden daha gizlidir”³⁷⁰ buyurmuştur. Şirk, gece karanlığında, siyah bir taşın üzerindeki karıncanın yürümesinden daha gizli bir şekilde ilerler.

Riya kalbe karıncanın ayak sesinden daha gizli bir şekilde, sinsice yerleşir. Sadece engin bir basiret ve uyanık bir kalp sayesinde fark edilir. Allah'ın rızası riya ve gösterişe girmeden Ahiret kaygısı güdülerek yapılan amellerdedir. Riya ile yapılan ameller amelin değerini yok ederek işleyen kişiye hiçbir sevap bırakmaz. Altının has olanıyla sahte olanının birbirinden ayrılması gibi ihlas ve samimiyetle yapılan amellerle riya ile yapılan ameller birbirinden ayrıldığında eller boş kalabilir. Bu durumdan ümmetini korumak için Hz. Peygamber, (s.a.s) ümmeti için endişelendiği durumların başında riyayı ifade ederek ümmetinin dikkatini buraya çeker ve şöyle buyurur:

عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ قَالُوا وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: الرِّيَاءُ، يَقُولُ اللَّهُ عز وجل لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جُزِيَ النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ: اذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاوُونَ فِي الدُّنْيَا فَاَنْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً

Mahmud b. Lebîd'den rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Sizin için en çok korktuğum şey küçük şirktir.” Ashap dedi ki: “Ey Allah'ın Rasulü, küçük şirk nedir?” Allah Rasulü (s.a.s), “riyadır” dedi. Yüce Allah, kıyamet günü amelinin karşılığını herkese verirken, insanlara gösteriş için amelde bulunanlara şöyle der: “Dünyada iken

³⁶⁸ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 9/179-180.

³⁶⁹ Müslim, “İman”, 1.

³⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 32/384.

kendilerine gösteriş yaptığınız kişilere gidin. Bakın bakalım onların yanında sizin için bir şey bulunur mu? ³⁷¹

Küçük şirk, Allah dışında başka bir varlığın takdirini kazanmak için ibadet etmek yani Allah’la birlikte kulları da ibadetlere katmaktır. İşte küçük şirk, riya’dır. ³⁷²

Hız. Peygamber, dünyada Yüce Allah’ın çeşitli nimetler verdiği kimselere, hesap zamanında, verilen bu nimetlere karşılık dünyada, neler yaptıklarının sorulacağını bize bildirir. Bir kısım kimseler şehit oluncaya kadar Allah için savaştıklarını, bir kısım Allah için ilim tahsil ettiklerini, Kur’an-ı Kerim okuduklarını, bir kısım da Allah için cömertçe hayırda bulunduklarını söylerler. Aslında bunu ne kadar da kahraman desinler diye yaptıklarının, ne kadar da cömert desinler diye malından infak ettiklerinin, çok alim biri desinler diye ilim öğrenip öğrettiklerinin, ne kadar da güzel okuyor desinler diye Kur’an okuyanlarının kendilerine ifade edilmesiyle yüzüstü sürünerek cehenneme atılacaklarını söylenmiş ve insanlara gösteriş yapmanın kötü sonucunu bizlere çok net bir şekilde açıklanmıştır. ³⁷³

Hadiste anlatılan kişiler yaptıkları amelleri Allah’ın rızası için işlediklerini söylemelerine rağmen gerçekte böyle olmadığı için ahirette bir mükafat alamayacaklardır. Onların amellerine Allah indinde amelleri karşılıksız bırakan riya karışmıştır. Riya karıştığı ameli yok eder, karşılıksız bırakır.

Allah Rasulü, Allah’ın kıyamet günü insanlara, yaptıkları amellerin karşılığı verilirken gösteriş için hayır ve ibadet yapanlara, “Ey gösteriş yapanlar! Dünyada yaptıklarınızı kime göstermek için yapmışsanız ona gidip onu arayın, aradığınızı bulabilecek misiniz bakalım” diye seslenerek onları Allah’ın huzurundan kovacağı ifade edilmiştir. ³⁷⁴ Allah dışında başka varlıkları memnun etmek için yapılan amellerin karşılığı da amel kendisi için yapılan kişiden beklenecektir. O kişilerden karşılık alınması mümkün olmadığı için bu boş bir bekleyiş olacaktır. Bu şekilde işlenen amel şirk olacağı için Allah Rasulü şu kudsî hadisle ümmetini uyarmaktadır:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: أَنَا أَعْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي، تَرَكَتُهُ وَشِرْكُهُ

³⁷¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*. 39/23630 Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb ve't-terhîb*, 1/119.

³⁷² Abdulkadir Şeybe el-Hamed, *Şerhu Bulûgu'l-Merâm* (Metabiü'r-Reşid, 1402), 10/231.

³⁷³ Müslim, “İmare”, 152; Nesâî, “Cihad”, 22.

³⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 5,428,429.

Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildi ki, “Allah Rasulü'nün bize bildirdiğine göre Allah, şöyle buyurmuştur: Ben şirk koşanların şirkinden uzakta olanım. Kim ki bir amelde bulunur başka varlıkları benimle, yaptığı o amele eş kılarlsa şirk koşanı da şirkini de terk ederim.”³⁷⁵

Yüce Rabbimiz kudsî hadiste bir ve tek olduğunu, kendisine eş ve ortak asla kabul etmeyeceğini açık ve kesin bir şekilde ifade etmektedir. Kendisi için değil de birilerinin beğenisini almak niyetiyle yapılan ibadetleri ve bu düşüncede olan kimseleri reddedeceğini bildirmektedir. Yapılan amel ihlasla yapılmalıdır. Bunun dışında başka bir niyetle yapılanları Allah Teala kabul etmez. Böyle amellerin Allah katında hiçbir kıymeti yoktur.

Allah'a itaat ediyor görünerek gerçekte kulların takdirini kazanmayı hedeflemek, dünyaya dair bazı çıkarları düşünerek ibadet etmek, Allah için değil de insanlara göstermek için iyilik yapmak, gizli yapabilme imkânı varken, birilerine göstermek için bazı ibadetleri açık yapmak riyanın en tehlikeli boyutudur. Ameller Allah için yapılması gerekirken dünyalık bir hedef için yapılırsa o dünyalık hedef Allah yerine konmuş demektir. Bu sebeple riya'yı şirkin bir çeşidi olarak görmektedir. Allah Rasulü şirkin bu çeşidini şirk-i hafî (gizli şirk) olarak isimlendirmiştir. Dünyalık elde etmek için yapılıncı yapılanların hepsi boşa gider. Hz. Ömer'den rivayet edilen şu hadiste riyanın azının bile şirk olduğu ifade edilir:

عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّهُ خَرَجَ يَوْمًا إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَوَجَدَ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ قَاعِدًا عِنْدَ قَبْرِ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَبْكِي فَقَالَ مَا يُبْكِيكَ قَالَ يُبْكِينِي شَيْءٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ إِنَّ بَسِيرَ الرَّيَاءِ شِرْكٌ وَإِنْ مَنْ عَادَى لِلَّهِ وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ بِالْمَحَارَبَةِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْأَبْرَارَ الْأَتْقِيَاءَ الْأَخْفِيَاءَ الَّذِينَ إِذَا غَابُوا لَمْ يُفْتَقَدُوا وَإِنْ حَضَرُوا لَمْ يُدْعَوْا وَلَمْ يُعْرَفُوا فُلُوبُهُمْ مَصَابِيخُ الْهُدَى يَخْرُجُونَ مِنْ كُلِّ غَبْرَاءٍ مُظْلِمَةٍ.

Hiz. Ömer 'den (r.a) rivayet edildiğine göre, kendisi bir gün Allah Rasulü'nün mescidine çıktı, Muaz b. Cebel'in Allah Resul'ünün kabri yanında oturmuş şekilde ağladığını gördü. Seni ağlatan nedir diye ona sordu. Muaz (r.a) Allah Rasulü'nden (s.a.s) duyduğum şey beni ağlatıyor. Allah Rasulü'nün şöyle buyurduğunu duydum dedi: “Şüphe yok ki, riyanın azı dahi şirktir, Allah'a ortak koşmaktır. Her kim ki Yüce Allah'ın bir velisine düşman olursa şüphe yok ki, Allah ile savaşmaya çıkmış demektir. Allah Teala, itaat eden, takvalı ve halktan uzaklaşan öyle kullarını sever ki, o kimseler görünmediklerinde aranmazlar, hazır bulunduklarında da çağrılmazlar ve bilinmezler. Onların kalpleri hidayet ışıklarıdır. Her zaman karanlık ve tozlu yerlerden çıkarlar.”³⁷⁶

³⁷⁵ Müslim, “Zühd”, 46. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb ve't-terhîb*, 2/795.

³⁷⁶ İbn Mâce, “Fiten”, 16. Elbânî bu hadise zayıf hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb ve't-terhîb*, 1/26.

Hazreti Ömer (r.a) bize Muaz b. Cebel'in Allah Rasulü'nden duyduğu bilgiyi aktarıyor ki, riyanın az olanı bile Allah'a şirk koşturur. Böylece riyanın ve gizli şirkin tehlikesine dikkat çekilmiştir. Bazen az olarak görülüp önemsenmeyen yanlışlar kula zarar verebilir.³⁷⁷

Riyanın asla olmaması gereken alan ibadetlerdir. İbadeti Allah'a itaat etmek amacıyla değil de insanların takdirini kazanmak veya dünyaya dair bir beklentiyle yapmak ibadete şirk karıştırmak demektir. Bu şekilde ibadete karışan riya, kişiyi az da olsa şirke düşmekten kurtarmaz. Allah Rasulü az da olsa riyanın şirke ilgisine dikkatleri çekmiştir. İbadette riyanın gizli şirk olduğunu ifade etmiştir.

Yaptığı amele Allah dışında başka varlıkları ortak eden kişinin şirkiyle baş başa kalacağı ifade ediliyor. Bundan dolayı Yüce Rabbimiz: “Sadece Rabbinize kulluk edin ve hiçbir şeyi O'na eş kılmayın”³⁷⁸ buyurmaktadır. Kulluk, boyun eğme, ihtiyacını dua ile sunma yalnız Allah'a yapılır. Bütün peygamberler de ümmetlerine “Yalnız Allah'tan korkup sadece O'na ibadet etme”³⁷⁹ mesajını vermişlerdir.

Riyanın en tehlikelisi kalben sadece Allah'a gösterilmesi gereken tazimi Allah dışında başka varlıklara gösteren kişinin riyasıdır. Allah'a itaat ediyormuş gibi görünerek başka varlıklara tazimde bulunmaktadır. İşte bu sebeple riya gizli şirktir. Kuşeyrî (ö. 465/1072) bildirmiştir ki, Fudayl b. İyâz'a (ö. 187/803) göre, kınanmaktan dolayı ameli bırakmak riya, insanlara gösteriş yapmak için amel işlemek şirk, her iki kusurdan kurtulmak da ihlastır.³⁸⁰

Amel ve ibadetlerin Allah için yapılması gerekirken insanlara göstermek için yapılmasından dolayı riya, küçük şirktir. Sadece Allah'ın rızasını kazanmak için ibadet ve amel etmek gerekir. Burada endişe veren nokta Rabbinin asıl merkezden çıkarmak ve onun yerine yaratılmışları yerleştirmektir. Kendini değerli göstererek başkalarının yanında saygınlık kazanma gayreti kişiyi gösterişe götürmektedir. Bunun sebebi de dünya adına çıkar elde etmek ve farklı beklentilere girmektir. İşte burada gizli şirk ortaya çıkar ve ihlas kaybolur. Görünüşte Allah'a ibadet ediyormuş gibi görünmesine rağmen ameller, Allah katında hiçbir değer ifade etmez. Yapılan bütün riyakarlıklar ahirette Allah tarafından ortaya dökülecektir.³⁸¹

Rabbini her an kendisini gördüğünü düşünerek ihsan şuuruyla hareket eden kimse, Allah'ın rızası için amel işlediğinde şirk ve riyadan uzak olur.

³⁷⁷ el-Kâri, *Mirkatül Mefatih Şerhu Mişkâtıl Mesabih*, 8/3339.

³⁷⁸ en-Nisâ, 4/36.

³⁷⁹ eş-Şuarâ, 26/107-108; Nûh, 71/3.

³⁸⁰ Çağırıcı, “Riya”, 35/137-138.

³⁸¹ Recep Bilgin, “Hz. Peygamber'in Ümmeti Hakkındaki Korkuları/Endişeleri”, *Ekev Akademi Dergisi* 91 (2022), 254.

Kişinin, özellikle ibadetlerindeki gösteriş ve riyasının en bariz göstergesi, insanlar ibadetlerini gördüğünde sevinme hissini gelmesidir. Böylece halka rağbet gösterilmiş, Hakkın rızası önemsenmemiş olur. İbadet bir taraftan Allah'tan sevap almak maksadıyla yapılırken aynı zamanda insanları memnun etmek için de yapılıyorsa bu durumda ihlas ortadan kalkar ve riya devreye girer. İşte bu çeşit riya insanın şirke düşmesine sebep olan riya'dır.³⁸²

Allah (c.c) gösteriş veya daha farklı şeylerle kendisine ortak koşulmasından çok uzak olmalıdır. Çünkü Yüce Allah, kendisinin rızası amaçlanmadan yapılmış olan hiçbir amelleri makbul saymaz. Rabbinin dışında hiçbir varlığa kullukta bulunmamak, sadece Allah'ın vermeye güç yetireceği şeyleri başka bir varlıktan istememek, Rabbi ile kendisi arasına üçüncü bir şahıs koymamak gerekmektedir. İbadetin manası, kulun kendi acizliğini ve zayıflığını yaratanına sunmasıdır, ifade etmesidir. Senden başka ibadete layık olan ve önünde eğilecek olan yoktur inancını ifade etmektir. Yüce Allah'ı bütün eksiklik ve noksanlıklardan uzak tutmasıdır.

Kulluk ise, insanın en başta gelen görevidir. Allah'ı bir şekilde kandırmak da asla mümkün değildir. Yüce Allah'a kullukta bulunuyormuş gibi gözükersen, niyetinde başkalarının hoşnutluğunu kazanmak, onların beğenisini elde etmek istemek düşüncesinde olan kimsenin bu yapmış oldukları riya'dır. Bundan hiçbir sevap beklenmez. Görüldüğü gibi olmamak, olduğu gibi görünmemektir. Bunun sonucunda, kullukta ihlâs ve samimiyet olmadan gösterişe giren kimsenin, başka amellerinde samimiyet gösterebileceğini düşünmek, bunu kabul etmek mümkün değildir. Riyanın asla olmaması gerektiği yer, ibadetlerdir. İbadetlerde gösteriş şirk-i hafidir. Müslüman'a yaraşan riya ile amel etmek değil, samimiyetle amel işlemektir.

Yüce Allah'ı bırakarak, ahiret gününe dek cevap veremeye gücü yetmeyecek olan, kendisine yapılan hiçbir yakarıştan haberi olmayan varlıklara tapanlardan daha sapkın kimse olabilir mi?³⁸³ Amelin kabulü halis bir niyete bağlıyken, riya ve gösteriş de amelin yok olup gitmesine sebep olur.

Allah Rasulü (s.a.s), yaptığı ameli Allah rızası için değil de insanlar için yapanların, karşılığı da o insanlardan beklemesi gerektiğini ifade ederek şöyle buyurmuştur:

عَنْ أَبِي سَعْدٍ بْنِ أَبِي قُصَّالَةَ الْأَنْصَارِيِّ ، وَكَانَ مِنَ الصَّحَابَةِ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : إِذَا جَمَعَ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ نَادَى مُنَادٍ : مَنْ كَانَ أَشْرَكَ فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ لِبِهِ أَحَدًا ، فَلْيَطْلُبْ ثَوَابَهُ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ ، فَإِنَّ اللَّهَ أَغْنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشَّرْكَ

³⁸² Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî Gazzâlî, *İhyâ'ü Ulûmi'd-dîn* (Beyrut: Daru'l-Mârifet, ts.), 4/274-335.

³⁸³ el-Ahkâf, 46/5; el-Enbiyâ, 21/67.

Sahabelerden olan Ebu Sad b. Ebi Fedâle el-Ensari (r.a.) Nebi'nin (s.a.s) şöyle söylediğini duydum demiştir. “Yüce Allah şüphe olmayan kıyamet gününde, tüm insanları bir araya getirdiğinde bir nida edici şöyle seslenecektir. Kim ki, Rabbi için yapmış olduğu işe bir başkalarını da ortakçı kılarırsa karşılığını Allah-ü Teâlâ'dan başka şirk koşmuş olduğu kişilerden alsın. Şüphe yok Allah, bütün şirk koşanların şirk koştuklarından uzaktır.”³⁸⁴

Hadis-i Şerif, önceki metinlerde geçen anlamı pekiştiriyor ve Allah rızası için değil de başkaları için yapılan amellerin karşılığının, kendisi için amel edilen kimselerden beklenmesi gerektiği, bunun da boş bir bekleyiş olduğu vurgulanıyor. Sevap ve mükafat verecek olan sadece Allah'tır. Rızası beklenerek yapılmayan amellerde de bir karşılık yoktur.³⁸⁵

Müslüman kişinin yaşantısında samimiyeti ölçü almalıdır. Menfaat kaygısı olmadan, gösteriştan uzak bir şekilde, yaptığı her işte ve ibadette sadece Rabbinin rızasını beklemek, yaptığı işe de sadece rabbini şahit tutmaktır samimiyet. Amelin de niyetin de aynı amaca yönelik olmasıdır.³⁸⁶

Hadislerde riyanın gizli şirk olarak ifade edilmesi, amellerin Allah için yapılması gerekirken, insanlar için yapılması böylece Allah'la beraber onlara da ibadet ediliyormuş görüntüsünün verilmesidir.³⁸⁷ Bu durum amellerin iptaline sebep olur ve kişiyi hüsrana uğratar.

2.11. Allah'tan Başkası Adına Yemin Etmenin Şirk Oluşu

Kelime anlamı olarak sağ el, sağ taraf anlamına gelen yemin; kişinin bir konudaki kararlılığını ifade etmesi, karşısındakini ikna etmek niyetiyle Allah'ın adını ya da bir sıfatını ifade ederek söylediğini kuvvetlendirmesi demektir. Kur'an-ı Kerim'de Allah hem kendi zatına hem de yarattıklarına birçok kez yemin etmiştir. Fakat alimlerimiz, yaratılmışlar üzerine yemin etmenin sadece Allah'a has olduğunu, kulların Allah dışında başka bir varlık üzerine yemin edemeyeceğini ifade etmişlerdir.³⁸⁸

Cahiliye döneminde insanlar, atalarının, putların, Kabe'nin, anne babalarının üzerine yeminler ediyorlardı.³⁸⁹ Yüceltme manasına gelen yemin ile atalar, bulunduğu konumdan daha yüksek konumlara çıkarılmış oluyorlardı. Hadislerde bu durum yasaklanmıştır.

³⁸⁴ Tirmizî, “Tefsir”, 19; İbn Mâce, “Zühd”27. Elbânî bu hadise hasen hükmü vermiştir. Elbânî, *es-Sirâcu'l-Munîr fî Tertîbi Ehâdisi Sahîhi'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2/1000.

³⁸⁵ el-Kârî, *Mirkatül Mefatih Şerhu Mişkâtıl Mesabih*, 8/3333.

³⁸⁶ Ferihan Çakar - Adil Bebek, “Amellerin Boşa Çıkması Bağlamında Riya”, *Ekev Akademi Dergisi* 66 (2016), 294.

³⁸⁷ Çakar - Bebek, “Amellerin Boşa Çıkması Bağlamında Riya”, 298.

³⁸⁸ Ertuğrul Boynukalın, “Yemin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/417-420.

³⁸⁹ Müslim, “Eyman”, 4; Nesâî, “Eyman”, 6

عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: كَانَ عُمَرُ يَخْلِفُ: وَأَبِي، فَتَهَاؤُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: مَنْ خَلَفَ بِشَيْءٍ دُونَ اللَّهِ تَعَالَى فَقَدْ أَشْرَكَ ، وَقَالَ الْآخَرُ: فَهُوَ شِرْكٌ

İbn Ömer'den rivayet edildiğine göre O şöyle demiştir: Ömer, babası adına yemin ederdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber bunu ona yasakladı ve şöyle buyurdu: “Kim Yüce Allah dışında başka bir şey üzerine yemin ederse şirk koşmuş olur ya da o Allah’tan başkası adına yemin etmek şirktir.”³⁹⁰

Hadis-i Şerif Allah’tan başka bir varlık adına yemin etmenin kişiyi şirke götüreceğini, bunun da Allah’a yapılan büyük bir yanlış olduğunu ifade etmektedir. Allah Rasulü (s.a.s), yeminlerin sadece Allah adına yapılabileceğini bildirmiş, başka varlıklara yemin etmeyi yasaklamıştır. Bu, Allah’a karşı duyulması gereken derin saygıyı ve O’na olan kulluk bilincini pekiştirmek adına bir hatırlatmadır.³⁹¹

عَنْ سَعْدِ بْنِ عُيَيْدَةَ، قَالَ: كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ فِي خَلْفَةٍ، قَالَ: فَسَمِعَ رَجُلًا فِي خَلْفَةٍ أُخْرَى وَهُوَ يَقُولُ: لَا وَأَبِي، فَرَمَاهُ ابْنُ عُمَرَ بِالْحَصَى، فَقَالَ: إِنَّهَا كَانَتْ يَمِينِ عُمَرَ، فَتَهَاؤُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْهَا، وَقَالَ: إِنَّهَا شِرْكٌ

Sad b. Ubeyde’den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: İbn Ömer’le beraber bir halkadayken başka bir halkadaki bir kişinin babamın üzerine yemin olsun ki dediğini duyunca İbn Ömer onun üzerine çakıl taşı attı dedi, ki Ömer bu şekilde yemin ederdi. Allah Rasulü böyle yemin etmekten onu nehyetti ve “Böyle söylemek şirktir” buyurdu.³⁹²

Yemin sözü kuvvetlendirmek içindir. Allah’tan başkası adına yemin etmek şirktir, Allah’a ortak koşmaktır. Bu sebeple yemin sadece Allah adına yapılır:

عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ أَدْرَكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فِي رَكْبٍ وَهُوَ يَخْلِفُ بِأَبِيهِ، فَتَادَاهُمُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، فَمَنْ كَانَ خَالِفًا فَلْيَخْلِفْ بِاللَّهِ، وَإِلَّا فَلْيَصْمُتْ .

İbn Ömer’den rivayet edildiğine göre, (Allah ikisinden de razı olsun) Hz. Ömer yolculukta babası adına yemin edip dururken Allah Rasulü (s.a.s) Ona ulaştı ve şöyle buyurdu: “Yüce Allah, sizin babalarınız adına yemin etmenizi yasaklamıştır. Sizden kim yemin edecekse Allah adına yemin etsin veya hiç yemin etmeyip sussun.”³⁹³

³⁹⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 8/503. Elbânî bu hadise hasen hükmü vermiştir. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdissi's-sahîha ve şey'ün min fikhîhâ ve fevâ'idihâ* (Riyad: el-Maârif Neşriyat, 1431), 5/70.

³⁹¹ Ahmed b. Abdurrahman b. Muhammed El-Benna es-Saati, *el-Fethür-rabbani li-tertibî Müsnedil-imam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî* (Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, ts.), 14/164.

³⁹² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 9/199. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, *İrvâ'u'l-ğalîl fi tahrîci Ehâdîsi Menâri's-sebîl* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1405), 8/190.

³⁹³ Buhârî, “Edeb”, 74; Tirmizî, “Nüzur”, 8. Cevâmiu'l-Kelim’ de bu hadis sahih olarak geçmektedir. Muhsin Kâsım, “Cevâmiu'l-Kelim”.

Tazim gösterilecek ve yüceltilecek tek varlık Allah olduğuna göre, yemin sadece Allah' adına ve Allah'ın sıfatlarına yapılmalıdır. Babalar ve başka varlıklar adına yapılan yeminler geçersizdir.³⁹⁴

Hadislerde Allah dışında başka şeyler için yemin etmenin Yüce Rabbimize ortak koşmak olduğu ifade edilmiştir. Allah Rasulü, Ömer b. Hattab'ın Cahiliye geleneğinden kalan âdeti üzerine babası için yemin ettiğini işitince, “Yüce Allah, sizden öncekilerin ismiyle yeminde bulunmanıza yasak koymuştur, bir şey üzerine yemin edecek kimse yeminini Allah'ın adına yapmalı ya da hiçbir şey söylemeyip susmalıdır.” demiştir.³⁹⁵ Allah'tan başka bir varlık üzerine yemin eden kimsenin kafir ya da müşrik olacağı konusunda Allah Rasulü ümmetini uyarmıştır:

عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ : لَا وَالْكَعْبَةِ ، فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : لَا يُحْلَفُ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ - أَوْ أَشْرَكَ

Said İbn Ubeyde'den rivayet edildiğine göre, İbn Ömer bir kişinin “Kâbe üzerine yemin ederim ki,” dediğini duyunca ona şöyle dedi: “Allah dışında herhangi bir varlık için yemin edilmez. Nebi'den (s.a.s) duyduğuma göre o şöyle dedi: Allah'tan başkası adına kim yemin ederse kâfir ya da müşrik olur.”³⁹⁶ Hz. Peygamber, Kâbe üzerine yapılan yeminin, “Kabe'nin Rabbine” şeklinde yapılmasını emretmiştir.³⁹⁷

Hz. Peygamber'in şirke karşı tedbirli olmak adına ümmetini uyarmak amacıyla yeminle ilgili söylediği hadisler, Allah'ın dışındaki varlıklar adına yemin etmenin yanlış olduğunu, bu durumun kişiyi şirke götürebileceğini ortaya koyuyor. Nebi (s.a.s), Allah'tan başkası adına yemin etmenin yasak olduğunu haber vererek, Allah dışındaki adına yemin edilen kişinin veya kişilerin bu yeminle Allah'a ortak edildiğini ve bunun da inkâr olduğunu haber veriyor. Çünkü bir kişi adına yemin etmek, o kişiyi yüceltmeyi gerekli kılar. Oysa bütün azamet ve büyüklük sadece ve sadece Allah'adır. Sadece Yüce Allah'ın isimleri ya da sıfatlarından bir sıfatı ile Allah'a yemin edilir.

İslam'dan önce yapılan yanlışları bırakmak çok da kolay olmamıştır. Bu sebeple Allah Rasulü Allah'tan başkası ya da putlar adına yemin edildiğinde hemen ardından “Lâ ilâhe illallah” denilmesini emretmiştir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ : وَاللَّاتِ فَلْيُفْل : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ : تَعَالَ أَقَامِرَكَ فَلْيَتَصَدَّقْ بِشَيْءٍ

³⁹⁴ İmam Nevevi, *Riyâzü's-Sâlihîn*, çev. Yaşar Kandemir vd. (İstanbul: Erkam Yayınları, 1996), 7/230.

³⁹⁵ Tirmizî, “Nüzur”, 8.

³⁹⁶ Tirmizî, “Nüzur”, 9; Müslim, “Eyman”, 1.

³⁹⁷ Nesâî, Eyman, 9. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb ve't-terhîb*, 3/130.

Ebu Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) buyurmuştur ki: “Her kim yemin eder ve yemininde “Lat üzerine yemin ederim” diye söylerse hemen ardından “Lâ ilahe illallah” desin. Kim arkadaşına, “Gel seninle kumar oynayalım” derse o da hemen sadaka versin.”³⁹⁸

Putlar üzerine yemin etmek, şirke düşmek olduğu için tevhide geri dönmek için, tevhidin ifadesi olan “Lâ ilâhe illallah” ın hemen söylenmesi gerekmektedir. Bu sayede şirkten uzaklaşıp tevhide dönülmüş olunur. “Gel kumar oynayalım” diyen kimse de hemen sadaka versin.³⁹⁹

عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ كَانَ خَالِفًا فَلَا يَخْلِفُ إِلَّا بِاللَّهِ . وَكَانَتْ فُرَيْشٌ تَخْلِفُ بِأَبَائِهَا، فَقَالَ : لَا تَخْلِفُوا بِأَبَائِكُمْ :

İbn Ömer'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Nebi (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Kim yemin edecekse yalnızca Allah adına yemin etsin. Kureys, babaları adına yemin ederdi. Bu sebeple Allah Rasulü (s.a.s): Babalarınızın adını anarak yeminde bulunmayınız buyurdu.⁴⁰⁰

Putlara, atalara, babalara kısacası Allah'tan başka herhangi bir varlık adına yemin etmek hadislerde yasaklanmıştır. Yemin etmek, sözü güçlendirmek için kullanılır, adıyla yemin edilen şeyin yüceliğini ifade etmektedir. Gerçekte yücelik sadece ve sadece Yüce Allah'a mahsus bir durumdur. Bu hususta hiçbir kimsenin O'na benzemesi asla ve asla mümkün değildir.

2.12. Allah'tan Başkasından Yardım İstemenin Şirk Oluşu

Gerçek anlamda fayda verip zararı engelleyecek sadece Allah'tır. Mümin için Allah'tan başkasından fayda ve zarar konusunda yardım beklemek kesinlikle kabul edilemez. Başka varlıkların da bunları yapabileceğini düşünerek onlardan bir şeyler beklemek, Allah'tan başkasını yaratıcı kabul etmek kişiyi şirke düşürür. Bu konuda Allah Rasulü şöyle buyurmuştur:

عَنْ رَبِيبٍ، قَالَتْ: كَانَتْ عَجُورٌ تَدْخُلُ عَلَيْنَا تَرْقِي مِنَ الْحُمْرَةِ، وَكَانَ لَنَا سَرِيرٌ طَوِيلٌ الْقَوَائِمِ، وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ إِذَا دَخَلَ تَنَحَّجَ وَصَوَّتَ، فَدَخَلَ يَوْمًا، فَلَمَّا سَمِعَتْ صَوْتَهُ احْتَجَبَتْ مِنْهُ، فَجَاءَ فَجَلَسَ إِلَى جَانِبِي، فَمَسَّنِي فَوَجَدَ مَسَّ خَيْطٍ، فَقَالَ: مَا هَذَا؟ فَقُلْتُ: رُقَى لِي فِيهِ مِنَ الْحُمْرَةِ. فَجَذَبَهُ فَقَطَعَهُ، فَرَمَى بِهِ وَقَالَ: لَقَدْ أَصْبَحَ آلُ عَبْدِ اللَّهِ أَغْنِيَاءَ عَنِ الشِّرْكِ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَقُولُ: “إِنَّ الرُّقَى وَالْتَّمَامَ وَالتَّوَلَةَ شِرْكٌ.” قُلْتُ: فَإِنِّي خَرَجْتُ يَوْمًا فَأَبْصَرَنِي فُلَانٌ، فَدَمَعْتُ عَيْنِي الَّتِي تَلِيهِ،

³⁹⁸ Ebû Dâvûd, “Nüzur”, 4. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahihu 'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1068.

³⁹⁹ Abdülaziz b. Abdullah er-Racihi, *Şerhu Sahihi İbn Hüzeyme* (yy. : el-Mektebetü's-Şâmile, 1432), 4/6.

⁴⁰⁰ Nesâî, “Eyman”, 4; Ebû Dâvûd, “Eyman ve Nüzur”, 5. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahihu Süneni'n Nesâ'i*, 2/798.

فَإِذَا رَقِيبُهَا سَكَتَتْ دَمَعْتُهَا، وَإِذَا تَرَكَتْهَا دَمَعْتُ! قَالَ: ذَلِكَ الشَّيْطَانُ، إِذَا أَطْعَمْتَهُ تَرَكَكَ، وَإِذَا عَصَيْتَهُ طَعَنَ بِإِصْبَعِهِ فِي عَيْنِكَ، وَلَكِنْ لَوْ فَعَلْتَ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -، كَانَ خَيْرًا لَكَ، وَأَجْدَرَ أَنْ تُشْفَيْنَ، تَنْضَحِينَ فِي عَيْنِكَ الْمَاءَ، وَتَقُولِينَ: أَذْهَبَ الْبَاسُ رَبِّ النَّاسِ، اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي، لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ، شِفَاءٌ لَا يُعَادِرُ سَقَمًا

(Abdullah b. Mesud'un karısı) Zeyneb'den (r.a) rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Evimize humra hastalığına rukye yapan yaşlı bir kadın gelirdi. Bizim bir yatağımız vardı. Abdullah öksürüp ses çıkarmadan eve girmezdi. Bir gün eve geldi. Yaşlı kadın Abdullah'ın sesini duyunca (yatağın altına) saklandı. Abdullah geldi ve yanıma oturdu. Bana dokunduğunda (boynumdaki) ipi fark etti ve "Bu ne?" diye sordu. "Humra hastalığına karşı benim için yapılmış bir rukyedir" dedim. İpi çekti parçalayarak attı ve "Abdullah ailesi şirkten uzaktır. Ben Allah Rasulü'nün (s.a.s) "Rukyeler, temimeler ve tiveleler şirkettir" dediğini işittim" dedi. Ben bir gün dışarı çıktım, beni filanca gördü. Onun tarafına gelen gözüm yaşarmaya başladı. Rukye yaptığımda sakinleşiyor, rukyeyi bıraktığımda yaşarmaya devam ediyordu" dedim. Abdullah "Bu şeytandır. Ona itaat ettiğinde seni serbest bırakıyor; isyan ettiğinde de parmağını gözüne sokuyordu. Bunun yerine Allah Rasulü'nün (s.a.s) yaptığı gibi yapsan iyileşmen açısından daha iyi ve uygun olurdu. Gözüne su serpererek şöyle demen gerekirdi: "İnsanların Rabbi olan Allah'ım sıkıntıyı gider, şifa ver, şifa verecek olan sensin. Senin vereceğin şifadan başka şifa yoktur. Hiçbir hastalık bırakmayacak şekilde şifa ver." ⁴⁰¹

Hadiste geçen "humra", vebanın bir çeşidi olan, deride kızarıklıklara sebebiyet veren, ateşli bir hastalıktır. Rukye, hastalıklardan ve kötülüklerden kurtulmak ya da korunmak için dua okumak ve üfleme. Temaim, nazarlıklar ve nazar boncuklarıdır. Tivele ise, sihir ve büyüü ifade eden bir kelimedir ya da üzerine sihir yapılan bir ipliktir. Bunlar müşrikler tarafından yapılan bazı uygulamalardır. Bunlardan medet umma anlayışı olduğundan Müslümanın bundan uzak durması gerekir. ⁴⁰²

Kulun yardımı doğrudan Allah'tan istemesi, her zaman O'na yönelmesi, dinimizin inanç ve ibadet ilkeleri açısından tercih ettiği uygulamadır. ⁴⁰³ Müslüman namazlarında, Fatiha Suresiyle "Allah'ım, yalnız sana ibadet eder ve yalnız senden yardım isteriz" ⁴⁰⁴ ayetini tekrar eder. Günde kırk defa söylenen bu söze sadık kalarak yardım, sadece Allah'tan istenmelidir.

عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ قَالَ كُنَّا نَرْقِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَرَى فِي ذَلِكَ فَقَالَ اَعْرِضُوا عَلَيَّ رُقَاكُمْ لَا بَأْسَ بِالرُّقَى مَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِرْكٌ

⁴⁰¹ İbn Mâce, "Tıb", 39. Ahmed b. Hanbel, el- Müsned 6/10 Elbânî bu hadise zayıf hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahihu't-Terğib ve't-terhib*, 2/376.

⁴⁰² *Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*, çev. Haydar Hatipoğlu (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015), 297.

⁴⁰³ Yusuf Şevki Yavuz, "İstimdad", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/363-364.

⁴⁰⁴ el-Fâtiha, 1/5.

Avf b. Malik el-Eşcaî'den rivayet edildiğine göre, şöyle dedi: Biz Cahiliye döneminde rukye yapardık. Yaptığımız rukyelerle ilgili ne buyuruyorsunuz diye Allah Rasulü'ne sorduk. Allah Rasulü (s.a.s) “rukyelerinizi bana gösterin. İçerisinde şirk olmayan rukyede bir sakınca yoktur buyurdu.”⁴⁰⁵

Alimler Hadis-i Şeriflerden yola çıkarak rukyenin şu üç şartla caiz olabileceğini ifade etmişlerdir:

1. Rukyenin Allah Teala'nın isim ve sıfatlarıyla, Allah'ın kelamıyla olması gerekir.
2. Rukyenin Arapça ya da anlamı anlaşılan bir dilde olması gerekir.
3. Etkinin, çarenin Allah'tan olduğuna inanmak gerekir.⁴⁰⁶

عَنْ زَيْنَبَ، أَمْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ (إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتَّوَلَةَ شِرْكٌ) . قَالَتْ قُلْتُ لِمَ تَقُولُ هَذَا وَاللَّهِ لَقَدْ كَانَتْ عَيْنِي تَقْذِفُ وَكُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَى فُلَانٍ الْيَهُودِيِّ يَرْقِيَنِي فَإِذَا رَقَانِي سَكَنَتْ . فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ إِنَّمَا ذَلِكَ عَمَلُ الشَّيْطَانِ كَانَ يُخَسِّسُهَا بِيَدِهِ فَإِذَا رَقَاهَا كَفَتْ عَنْهَا إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولِي كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ (أَذْهَبِ الْبَاسَ رَبَّ النَّاسِ اشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لَا شِفَاءَ إِلَّا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لَا يُعَادِرُ سَقَمًا)

Abdullah b. Mesud'un eşi Zeynep'ten Abdullah b. Mesud'un şöyle dediği rivayet edilmiştir: Abdullah b. Mesud ben, Allah Rasulü'nü (s.a.s) “Rukye, temime ve tivele şirktir” buyururken işittim dedi. Zeynep, “ben Abdullah'a Allah Rasulü bunu niçin söyledi acaba. Allah'a yemin olsun ki benim gözüm çapaklanıyordu (ağrıdan), ben bir Yahudi'ye gidip geliyordum o da bana okuyordu. Böylece gözümün ağrısı geçti” dedim. Abdullah “bu şeytan işidir. Şeytan gözünü eliyle dürtüyor, sen gözüne okununca (şeytan elini) gözünden çekiyor. Senin Allah Rasulü'nün şu söylediklerini söyleyerek dua etmen yeterlidir: “İnsanların Rabbi olan Allah'ım! Sıkıntıyı gider, şifa ver, senin şifandan başka şifa yoktur, hiç hastalık bırakmayacak bir şifa ver.”⁴⁰⁷

Hadiste ifade edildiği gibi, rukye, temaim ve tivele gibi uygulamalar şirktir. Müslüman böyle uygulamalara bel bağlamamalıdır. Kur'an ayetleri, zikir ve meşru dualarla Allah'tan yardım istenmelidir. Şirk içermeyen, Kur'an ve meşru dualarla rukye yapılmasında bir sakınca yoktur. Şirk içeren, ne olduğu bilinmeyen, şüpheli rukyeden de uzak durmak gerekir. Şifayı sadece Allah'tan istemek ve O'na tevekkül etmek gerekir.⁴⁰⁸

Rukye, okuyarak üfleyerek hastalıkları tedavi etmek, şifa bulmak ya da korunmak amacıyla Kur'an-ı Kerim'in bir bölümünü ilahi isimleri ve sıfatları veya

⁴⁰⁵ Müslim, “Selam”, 55. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta'likât el-Hisân 'alâ Sahih İbn Hibbân*, 8/453.

⁴⁰⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*, 10/195.

⁴⁰⁷ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 18. Sunnah'da bu hadis sahih olarak geçmektedir. Sunnah, “Bâbu fî Ta'likî't-Temâim” (07 Nisan 2025).

⁴⁰⁸ Abdül Muhsin b. Hamd el-Bedr, *Şerhu Süneni Ebû Dâvud* (y.y:1432), 437.

bir duayı okuyarak üflemdir.⁴⁰⁹ Rukye uygulamasının Allah Rasulü döneminde başlamadığını, ondan önce de süregelen bir uygulama olduğunu ve bunun Araplarda yaygın olduğunu ifade etmek gerekir.⁴¹⁰ Cahiliyede çok çeşitli şekilde uygulanan rukye, içeriği ayet ve hadislerle belirlenerek yeni bir şekil almıştır.⁴¹¹ Rukye ile meşgul olanların bunu, Allah Rasulü'ne sormaları üzerine onun "Rukyelerinizi bana getirin, şirk içermiyorsa onda bir sakınca yoktur." sözleri rukyeye belli şartlara riayet edilmek kaydıyla izin verildiğini göstermektedir. Rukye, şirk özelliği taşımamalıdır.⁴¹² Şirke götüren, büyü-sihir türünden olan, Allah'tan şifa beklemek yerine, muskadan ya da rukye yapan kişiden şifa beklemek gibi sakıncalı olan rukye türleri yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerim ayetlerinden şifa beklemek, Allah Rasulü'nden gelen ifadelerle, anlamı anlaşılan, dine ters düşmeyen sözlerle rukye yapmakta bir sakınca yoktur.⁴¹³

Allah Rasulü, (s.a.s) ziyaret ettiği bazı hastalara da kendisine de okumuş üflemiştir. Bazen de Hz. Aişe okuyarak üflemiş ve eliyle mesh etmiştir.⁴¹⁴ Hz. Muhammed torunları Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ı şeytanın ve kem gözlerin şerrinden korumak için dua etmiştir, nazardan korunmak, yılan ve akrep sokmasını tedavi etmek için rukyeye izin vermiştir.⁴¹⁵ Allah Rasulü'nün (s.a.s) hastalara,

اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ مُذْهِبَ الْبَاسِ اَشْفِ اَنْتَ الشَّافِي لَا شَافِيَ اِلَّا اَنْتَ شِفَاءُ لَا يُغَادِرُ سَقَمَ

"İnsanların rabbi olan ve tüm sıkıntılara şifa veren Allah'ım! Hastalıklarımıza şifa ver. Şifa veren sadece Sensin. Senin dışında şifa verecek hiç kimse yoktur. Allah'ım bu hastaya öyle bir şifa ver ki, hastanın üzerinde hastalıktan hiçbir iz kalmasın."⁴¹⁶ şeklinde dua ettiği rivayet edilmektedir. Tüm bu rivayetler değerlendirildiğinde Allah'ın iznine dayalı olarak kötülüklerden uzaklaşmak ve şifaya kavuşmak için yapılan rukyelerin caiz, bunun dışında kalanların ise caiz olmadığı anlaşılmaktadır.⁴¹⁷

⁴⁰⁹ İlyas Çelebi, "Rukye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/35.

⁴¹⁰ Ali Osman Ateş, "Akıl Hastalıkları Üzerine Cinlerin Etkisi ve Rukye Konusuyla İlgili Bazı Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmi Dergi* 29/2 (1993), 112.

⁴¹¹ Veli Atmaca, "Hadisler Çerçevesinde Cahiliyyede Majik Tedavi Geleneği'nin Kavramsal Boyutu", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 10/1 (01 Mart 2010), 36.

⁴¹² Müslim, "Selam", 55.

⁴¹³ Ebü'l-Hasen İzzeddin Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye Fî Garîbi'l-Hadîs*, thk. Ahmed Tahir Zâvî (Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, ts.), 5/2/255.

⁴¹⁴ Buhârî, "Tıb", 32; Müslim, "Selam", 50.

⁴¹⁵ Buhârî, "Tıb", 33-37.

⁴¹⁶ Buhârî, "Tıb", 39. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 1/279.

⁴¹⁷ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6388; Diyanet İşleri Başkanlığı DİB, "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı"

2.13. Şirk Sayılan Bazı İşler

2.13.1. Sihir ve Büyü

Sihir, bir şeyi gerçeğinden farklı göstermek, aldatma ve oyalamayla ilgi çekmektir, gönlü çelmektir. Aldatma ve hile yaparak gizli bazı işler çevirmektir. Râgıb el-İsfahânî'nin açıklamalarına göre sihir, “el hızlılığı, yıldızlı sözlerle gerçekleştirilen aldatma, göz boyama, şeytanla yakınlaşarak ondan yardım alma” diye tanımlanmıştır. Ayrıca sihir, “bazı kötü varlıklar tarafından yapılan gösteri ve eylemler, oluşumu açık olmayan bir olayı gerçek durumundan farklı gösteren uygulamalar” şeklinde de ifade edilmiştir. İbn Haldun da sihri, bazı kimselerin semavi yardımcılara ihtiyaç duymadan direk nefsani güçleriyle etkide bulunması olarak ifade etmiştir.⁴¹⁸

Büyü, “gizli güçlerle ilişkili olmak ya da kendisinde gizli güç olduğuna inanılan bazı varlıkları kullanarak zarar vermek, fayda sağlamak veya koruma amacıyla bazı sonuçlara ulaşmak için yapılan işler” şeklinde ifade edilmiştir. Büyünün en temel gayesi daima çıkar elde etmektir. Büyü, olağanüstü güce sahip olduğu düşünülen kimselere yaptırılır. Geçmişte büyü hep olmuştur, bugün de en gelişmiş olan toplumlarda dahi büyü yapan kimselere ilgi duyanlar bulunmaktadır. Kur'an'a göre sihir büyü anlamını da içermekle birlikte sihir büyüden daha geniştir. Sihrin en yaygın şekli şeytan ve cin gibi bazı görünmeyen varlıklarla irtibat kurmaktır.⁴¹⁹ Kur'an-ı Kerim'de düğümlere üfleyen büyücülerin şerrinden Allah'a sığınılması emredilmektedir.⁴²⁰

Cahiliye Araplarında en önemli inanışlardan biri de sihirdir. Onların inanç dünyasında sihir çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Ulaşamadıkları ve görmedikleri şeylerden bahseden bazı şaşırtıcı ya da gizemli şeyleri anlatan birini gördüklerinde onun sihrin büyüünün etkisine girmiş olduğunu düşünüyorlardı.⁴²¹ Kendileri böyle bir inanışa sahip oldukları için Allah Rasulü'nü (s.a.s) de sihir ve büyüyle suçlamışlardır. Onlar, büyücülükle uğraşan kimselerin şeytanla irtibatlı

(Erişim 05 Ağustos 2024).

⁴¹⁸ İlyas Çelebi, “Sihir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/170-172.

⁴¹⁹ Hikmet Tanyu, “Büyü”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/501-506.

⁴²⁰ el-Felak, 113/4.

⁴²¹ el-Mâide, 5/110; Yûnus 10/76; Hûd 11/7; eş-Şuarâ 26/34; ez-Zâriyât 51/52.

olduğuna, bu tür bilgileri ondan öğrendiğine inanırlardı. Aileyi parçalayarak eşleri birbirinden ayırma gücüne büyücülerin sahip olduğuna inanıyorlardı.⁴²² Sihirbazlar, cinlerle ilişkili olduklarını söyleyerek insanları etkilemek istiyorlardı.⁴²³

Sihir gerçekte sahibine bir fayda sağlamaz. Tam tersine sihirle uğraşanları ve sihirden beklenti içine girenleri tevhitte uzaklaştırarak şirkin içine atar. Büyü yapan kimselerin her şeyi bildiği, başaramayacakları bir şeyin olmadığı şeklindeki düşünceler ve inanışlar İslam’la bağdaşmamaktadır. İşte bu sebeple büyü, aldatmacadan ibaret olduğu ve gerçekliğinin olmadığı düşüncesiyle bazı Müslüman bilginler tarafından tümüyle reddedilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de⁴²⁴ ve Hadis-i Şeriflerde birçok kez ifade edilmiş ve kesin olarak yasaklanmıştır.⁴²⁵

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ عَدَّ عُقْدَةً ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ وَمَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ

Ebu Hüreyre’den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Her kim ki düğüm yapar sonra da o düğümlere üflerse sihir yapmış olur. Her kim ki sihir yaparsa Allah’a şirk koşmuş olur. Her kim de nazarlık ve buna benzer şeyler takarsa onu vekil edinmiş olur.” (Allah Teala’nın korumasından çıkmış olur.)⁴²⁶ Yine Hadis-i Şeriflerde sihir kişiyi helak eden yedi büyük günahdan biri olarak ifade edilmiştir. Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Allah’a ortak koşmak ve sihir yapmak gibi kişiyi helak edici şeylerden sakının.⁴²⁷ Tabiat üstü güçler ve ruhlarla ilişki kurarak gelecekte ve gaybdan haber vermeye çalışmak, lehte ve aleyhte işler yaparak bunlara inanmak dinimizin onaylamadığı davranışlardır. Sihir ve büyüde kişilerin ve toplumların istismarı, kötü niyetli insanların da yolunu açmak vardır.

Kahinlik yapmak, kahinlere gitmek, kahinliği öğrenmek, fal bakmak, bunlara inanıp beklentilere girmek de aynı kapsamda değerlendirilmiştir. Allah Rasulü’nün (s.a.s) “kim bir şeye bağlanırsa ona havale edilir”⁴²⁸ sözü de bunu vurgulamaktadır. Allahtan başkasına bağlanan bağlandığı şeyle baş başa kalır. Kim de Allah’a bağlanırsa Allah ona yeter ve zoru ona kolaylaştırır.⁴²⁹

⁴²² el-Bakara, 2/102.

⁴²³ Serap Kaya, *Hız. Muhammed Döneminde Putperestlik* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 110.

⁴²⁴ el-A’râf, 7/115-116-132; el-En’âm, 6/7; Yûnus, 10/77, 81; Hûd, 11/7; el-Enbiyâ, 21/3.

⁴²⁵ Tanyu, “Büyü”, 6/501-506.

⁴²⁶ Nesâî, “Tahrim”, 19.

⁴²⁷ Buhârî, “Tıb”, 47. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu’t-Terğîb ve’t-terhîb*, 2/270.

⁴²⁸ Tirmizî, “Tıb”, 23.

⁴²⁹ Ebû Muhammed Hasan b. Ali b. Süleyman el-Bedr el-Feyyûmî el-Kahiri, *Fethül-karibîl-mücib* (Riyad: Mektebetu Dari’s-Salam, 2018), 12/169.

Allah'tan başkasından yardım beklemek anlamına gelen tılsım, yıldız falı gibi bütün sihir ve büyü çeşitleri tevhide aykırı olup, kişiyi şirke kadar götürmesi sebebiyle büyük günahlardan sayılmış, ayet ve hadislerle yasaklanmıştır.⁴³⁰ Çünkü büyüde, Allah'ın kudret ve iradesinin üstünde işleri başarmak iddiası vardır. Büyücülerini başaramadıkları iş olmadığı gibi düşünceler de dinimize aykırıdır. Bu sebeple kitap ve sünnete uymayan, aldatmaya dayalı olan sihir ve büyü tamamen reddedilmiştir.⁴³¹

Müslümanın her an yanında olan, koruyup gözetken, dua ettiğinde dualarına icabet eden Yüce Allah' bırakarak hiçbir şeye güç yetiremeyen aciz varlıklardan yardım istemesi Tevhid Diniyle bağdaşmaz. Müslümanın bu tür davranışlardan şiddetle kaçınması, bu gibi işlerle meşgul olarak insanları aldatanlara itibar etmemesi, böyle insanların tuzağına düşmemesi gerekir. Alınılacak tıbbi destekle beraber Allah Resul'ünün öğretmiş olduğu dualarla Allah'a sığınılmalıdır.

2.13.2. Nazarlık, Nazar Boncuğu ve Muska Takmak

Nazar, Arapça bir kelimedir, “bakmak, bakış anlamlarına gelir.⁴³² Nazar kelimesi, insana, hayvana veya eşyaya zarar veren bakış anlamında kullanılmaktadır. Nazar, Cahiliye Araplarında da yaygın bir inanıştı. Nazar değmesine karşı korunmak amacıyla türlü uygulamaları vardı. “Temâim” adı verilen nazarlık, muska gibi bazı nesnelerle nazardan korunduklarına inanıyorlardı. Halk içinde nazar, bazı yanlış anlaşılmalara, hurafelerle iç içe geçmiş bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Allah Rasulü (s.a.s) nazarın gerçek olduğunu ifade etmiştir.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتَعِذُوا بِاللَّهِ. فَإِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ

Hiz. Âişe'den (r.a) nakledildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “(Nazardan) Allah'a sığınınız. Çünkü göz değmesi (nazar) gerçektir.”⁴³³ Allah Rasulü (s.a.s) nazardan korunabilmek için Yüce Allah yerine böyle nesnelerden çare ummayı yasaklamıştır,⁴³⁴ hatta hayvanların boynundaki nazarlıkların çıkarılmasını emretmiştir.⁴³⁵

⁴³⁰ Yusuf Kardavi, *Allah'ın Varlığı ve Tevhidin Hakikati* (Erzurum: İhtar Yayınları, 1994), 99-101.

⁴³¹ Karaman - vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 76-77.

⁴³² Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançları Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984), 419.

⁴³³ Buhârî, “Tıb”, 36; İbn Mâce, “Tıb”, 32.

⁴³⁴ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 17; İbn Mâce, “Tıb”, 39.

⁴³⁵ Müslim, “Libas ve Zinet”, 105. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 1/223.

Nazar boncuğu gibi bazı nesneleri taşıyarak onlardan çare beklemek gibi uygulamaları dinimiz doğru bulmamış ve bunları asla meşru saymamıştır. Allah Rasulü (s.a.s) bunu yapanların Allah'ın korumasından mahrum kalacaklarını ifade etmiştir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (مَنْ عَقَدَ عُقْدَةً ثُمَّ نَفَثَ فِيهَا فَقَدْ سَحَرَ وَمَنْ سَحَرَ فَقَدْ أَشْرَكَ وَمَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وَكَلَّ إِلَيْهِ)

Ebû Hüreyre'nin (r.a) naklettiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Her kim ki, düğüm yapar sonra ona üflerse sihir yapmıştır. Kim sihir yaparsa şirk koşmuş olur. Kim de (korunmak için nazarlık ve benzeri) bir şey takarsa taktığı şeyin korumasına havale edilir.”⁴³⁶ Nazardan korunmak için nazar boncuğu, nazarlık ve muska takarak bunlardan çare umma, onların koruyucu olduğuna inanma, sadece Yüce Allah'tan beklenecek yardımı bunlardan bekleme şeklindeki uygulamaların Allah'a şirk koşmak olduğu Hadis-i Şeriflerde ifade edilmiş ve bu tür davranışlar yasaklanmıştır. İnsanların dini duygularını istismar eden kişilere karşı da Müslümanların uyanık olması gerekmektedir.

Allah Rasulü'nün nazar değmesine karşı Ayete'l-Kürsi, İhlas ve Muavvizeteyn (Felak, Nas) surelerini okuduğu, bunları okumalarını ashabına da tavsiye ettiği, nazardan korunmak için doğrudan Allah'a yalvardığı rivayet edilmektedir.⁴³⁷ Nazar konusunda Hz. Peygamber'in tavsiyelerini uyguladıktan sonra sonucu Allah'a bırakmak gerekir. Dinimizde Allah'tan başkasından yardım beklemek yasaklanmıştır. Bu sebeple nazar boncuğu takıp bunlardan çare beklemek doğru değildir. Bu gibi düşünce ve uygulamalar tevhide zedeler.

Allah Rasulü'nün ashabına bazı hastalıklar için bazı duaları okumalarını tavsiye ettiği de bazı duaları yazıp üzerlerinde taşımalarına müsaade ettiği de olmuştur. Bazı guruplar bunu değiştirip, içinde ne olduğu belli olmayan muskalar yazmış, bunların kendilerini koruyacağına inanarak şirke sebep olabilecek uygulamalara girmişlerdir. İşte yanlış olan budur. Şirke düşmemek gerektiği gibi şirke giden yolları da kapatmak gerekir. Unutulmamalıdır ki, Allah dilemedikçe kimsenin kimseye zarar vermesi mümkün değildir.⁴³⁸

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَقْبَلَ إِلَيْهِ رَهْطٌ، فَبَايَعَتْ تِسْعَةً وَأَمْسَكَ عَنْ وَاحِدٍ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَايَعْتَ تِسْعَةً وَتَرَكْتَ هَذَا؟ قَالَ: إِنَّ عَلَيْهِ تَمِيمَةً فَأَدْخَلَ يَدَهُ فَقَطَعَهَا، فَبَايَعَهُ، وَقَالَ: مَنْ عَلَّقَ تَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ

Ukbe bin Amir el-Cühenî'den (r.a.) rivayet edildiğine göre bir gurup insan Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. Allah Rasulü (s.a.s) dokuz kişinin biatını kabul etti fakat birinin biatını kabul etmedi. Bunun üzerine onlar şöyle dediler: “Ey Allah'ın Rasulü dokuz kişinin biatını kabul edip bunu bıraktın mı?” Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “onun boynunda takılı

⁴³⁶ Nesâî, “Muhârebe”, 19. Elbânî bu hadise zayıf hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb ve't-terhîb*, 2/270.

⁴³⁷ Buhârî, “Tıb”, 32-38; Tirmizî, “Tıb”, 16; İbn Mâce, “Tıb”, 32-36.

⁴³⁸ el-Bakara, 2/102.

olan bir muska var.” Elini boynundan elbisesinin içine soktu ve o muskayı kopardı, sonrasında onun biatini de kabul etti. Sonra şöyle buyurdu: “Her kim ki, temime (muska) takarsa şirk koşmuştur.”⁴³⁹

Sihir ve büyü, nazarlık, rukye kapsamında yer alan her tür davranıştan Müslümanların şiddetle kaçınması, bu ve benzeri işlerle meşgul olan kimselere asla inanmaması, sihir büyü işleri ile uğraşanların, cincilik ve üfürükçülük yapanların tuzaklarına asla düşmemesi gerekir. Kendisine sihir yapıldığını düşünen kimselerin tıbbi çarelere başvurmakla beraber Allah Rasul’ünden bize nakledilen dualarla Allah’a sığınarak sadece Rabbinden yardım beklemelidir. Allah’tan başkasından yardım istemek, medet ummak şirktir. Masum saygı eğilimleri, şirk düşüncesinin çıkış noktası olarak kabul edilmekte, sonrasında saygıdan tapınmaya doğru giden bir sürecin tetikleyicisi olmaktadır. Kur’an’ın ifade ettiğine göre, düşünceleri mahkûm eden bu güçlü eğilimlerden uzaklaşabilmek için dini değerleri takva⁴⁴⁰ ve imanla süslemek⁴⁴¹ gerekir. Yalnız Rabbimize ibadet etmeli ve yalnız Rabbimizden yardım dilemeli, sadece onun önünde eğilmeliyiz. Allah’tan başka yardım istenen varlıkların hiçbir şeye gücünün yetmeyeceğini zihnen ve kalben tam bir şekilde kavrayarak sadece Rabbe yönelmek ve yalnız O’ndan istemek gerekir.

2.13.3. Birtakım Şeyleri Uğursuz Saymak

Uğursuzluk, işlerin istenildiği gibi gitmemesine sebep olduğuna inanılan fiil, durum, olay ve nesnedir. Uğur, kişiye iyilik, şans ve huzur getireceği düşünülen durumdur. İslam’da uğursuzluk anlayışı yoktur, her daim iyimser ifadeler kullanılmalıdır. Allah Rasulü (s.a.s) “uğursuzluk düşüncesiyle bir işinden geri duran kimse, şirke düşmüştür” demiştir. Bunun nasıl affedileceği sorulduğunda “Allah’ım Senin vereceğin hayırdan başka hayır, senin takdirinden başka takdir ve senden başka ilah yoktur” denilmesini tavsiye etmiştir.⁴⁴² Bir şeylerin uğursuz sayılması ya da bir şeylerin uğur getireceğine inanılması Hadis-i Şeriflerde de ifade edildiği gibi şirk sayılmıştır. Bunun sebebi, bazı varlıkların menfaat sağlayacağına veya gelecek zararı gidereceklerine inanmaktır. Gerçek şudur ki, canlı cansız tüm evren Yüce Allah’ın emri ve iradesi altındadır. Hayır ve şer Allah’tandır. Hiçbir şeyin kendi kendine uğurlu ya da uğursuz olması mümkün değildir. Onun iyiye ve güzele kullanılması hayır; kötüye ve çirkine

⁴³⁹ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 17. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu’l-Câmi’i’s-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1092.

⁴⁴⁰ el-Bakara, 2/103.

⁴⁴¹ et-Tegâbün, 64/1-4.

⁴⁴² Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 2/220.

kullanılması ise şer getirir. Kişiden kaynaklanan hataları bazı nesne ve olaylara yükleyerek bir şeyleri uğursuz kabul etmek doğru değildir. Böyle bir düşünce din, ilim, akıl ve gerçekle uyuşmamaktadır.⁴⁴³

Allah Rasulü (s.a.s), insanların zan ve kuruntuları olan, hayatı çekilmez hale getiren, bazı şeyleri uğursuz görme ve bunlardan kötü sonuçlar çıkarma inançlarının gerçek olmadığını ifade etmiştir: “Eşyada uğursuzluk yoktur”⁴⁴⁴ Uğurlu geldi diye bazı şeyleri yüceltmek, uğursuz geldi diye bazı şeylerin değerini düşürmek doğru bir uygulama değildir. Uğurlu geldi ya da uğursuz geldi; uğur getirdi veya uğursuzluk getirdi gibi sözler zan ve kuruntudan başka bir şey değildir. Nitekim Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmaktadır:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الطَّيْرَةُ مِنَ الشَّرِّ، وَمَا مِنَّا إِلَّا، وَلَكِنَّ اللَّهَ يُدْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ

Abdullah b. Mesud’un (r.a) naklettiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Birtakım şeyleri uğursuz saymak şirktir. Herkeste bundan biraz bulunur. Yüce Allah bu durumu tevekkülle yok eder.”⁴⁴⁵ Varlıkların zatında uğursuz olmayacağını ifade eden Allah Rasulü (s.a.s), hiçbir güce sahip olmayan varlıklara bazı güçlerin atfedilmesini tevhide aykırı düşüğü için reddetmiş, insanların içine korku düştüğünde Allah’a sığınmaları gerektiğini ifade etmiştir.

“Tiyere”, uğursuzluk anlamına gelir. Cahiliye döneminde kuşların uçuş yönüne göre uğurlu ya da uğursuz sayma uygulaması vardı. Kuşların uçuş yönüne göre yapacaklarına karar verirlerdi. Allah Rasulü (s.a.s) bu tür uygulamaların şirk olduğunu ifade etmiştir. Bu tür inanışlara kapılmak kişiye fayda getirmeyeceği gibi ondan bir zararı da savamaz. Bu tür düşüncelerin zihne gelmesini engellemek çok kolay değildir. Kişi Yüce Allah’a tevekkül ettiğinde bunlardan uzaklaşıp Allaha teslimiyetle hayatına devam eder.⁴⁴⁶

Kişi kendisini zarara sokan ve menfaat sağlayan bir şeylerin olmasına inandığı için, Allah’a ortak koşma günahına dalar. Bu inancıyla amelde bulunursa Yüce Allah’a ortaklar yakıştırmış olur. Cahiliye dönemi Arapları başlarına kötü bir şey geldiğinde uğursuz saydıkları şeyleri buna sebep olarak görürlerdi. Hadisin sonunda ifade ediliyor ki, insanın kalbine bazı alışkanlıklarından dolayı veya istemeyerek uğursuz sayma düşüncesiyle meydana gelecek vehim, Yüce Allah’a teslim olmayla yok olacaktır. İstemsiz olarak kalbe bu tür düşünceler

⁴⁴³ İlyas Çelebi, “Uğursuzluk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/52-53.

⁴⁴⁴ Buhârî, “Tıbb”, 19

⁴⁴⁵ Tirmizî, “Siyer”, 47. Ebû Dâvûd, “Tıbb” , 24 Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîssi's-sahiha ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâ'idihâ*, 1/791.

⁴⁴⁶ Ebü'l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadi es-Sindi, *Haşiyetü's-Sindi ala Süneni Tirmizî*, thk. İmtiyaz Abdür-rauf el-Cemali es-Sindi (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2021), 2/566.

gelen kimse bu durumdan sorumlu değildir. Fakat hemen Allah’a tevekkül etmek gerekir. Tevekkül, kişinin kendini ve her işini Allah’a teslim etmesi, bütün işlerinde ve rızkında Allah’ı kefil bilerek sadece Allah’tan yardım dilemesidir.

Allah Rasulü’nün (s.a.s) teheccüd namazında yaptığı dua şöyledir: Allah’ım! Sadece sana inandım ve sana teslim oldum. Sana tevekkül ederek sadece sana yöneldim.⁴⁴⁷

حَدَّثَنَا قُتَيْبُ بْنُ قَبِيصَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: الْعِيَاةُ وَالطَّيْرَةُ وَالطَّرْقُ مِنَ الْجِبْتِ.

Katan b. Kabîsa babasının, Allah Rasulü’nü (s.a.s) şöyle buyururken duyduğunu nakletmiştir: “Kuşun ötmesini ve uçuşmasını uğursuz saymak, küçük taşları atarak ya da kumun üstüne çizgi çizerek fal bakmak sihir ve kahinliğin çeşitlerindendir.”⁴⁴⁸

“İyâfe”, kuşları uçurarak, uçuşlarda uğur aramak anlamındadır. “Tıyere” uğursuzluk anlamındadır. “Tark” fal bakmaktır, kumda şans aramaktır. “Cibt” kahinlik ve sihir anlamlarına gelir. “Görmedin mi kendilerine kitaptan pay verilenler, cibt ve tâğuta inanıyorlar...”⁴⁴⁹

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُعْجِبُهُ الْقَالَ الْحَسَنُ وَيَكْرَهُهُ الطَّيْرَةَ

Ebû Hüreyre şöyle demiştir: “Allah Rasulü (s.a.s) tefe’ül den (bir şeyi uğurlu ve hayırlı saymaktan) hoşlanır, tıyeradan (uğursuz görmekten) hoşlanmazdı.”⁴⁵⁰

Fe’l, bir şeyi hayırla yorumlayarak onunla iyi tahminler yürütme demektir. Bu kavram zamanla değişikliğe uğramış, gaybdan haber alma yöntemi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu anlayış dinimiz tarafından asla onaylanmamış, yasaklanmıştır. İsmi ne olursa olsun Allah’tan başka bir varlıktan yardım beklemek, akıl ve mantıkla bağdaşmayan, dine ters olan, gerçek bilgiye yönelmekten insanı alıkoyan asılsız inanç ve düşüncelerin hepsi insanın zihnini boş şeylerle meşgul etmektir, zihni boş korku, tedirginlik, inanç ve beklentilerle işgal etmektir.

Günümüzde de hızla artan batıl inançlar dini inanışın yerini alır olmuştur. Dinin sahih kaynaklarından sahih bilgiler alınmazsa bunların yerini yanlış inanışlar alır. Başta bir eğlence sebebi olarak görülen hurafeler ve batıl inançlar hem inancı bozmakta hem de maddi manevi sömürülmeye sebep olmaktadır. Dinimiz bu tür inançlara tevhid inancıyla bağdaşmaması sebebiyle karşı çıkar. Her an kullarını koruyan, gözetten, ona en yakın olan, dua ettiğinde duasına icabet eden yüce kudret⁴⁵¹ varken hiçbir şeye güç yetiremeyen aciz varlıklara sığınmak

⁴⁴⁷ Buhârî, “Teheccüd”, 1.

⁴⁴⁸ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 23. Elbânî bu hadise zayıf hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu’t-Terğîb ve’t-terhîb*, 2/283.

⁴⁴⁹ en-Nisâ, 4/51. ; Ebû’l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadi es-Sindi, *Fethül-Vedud fî Şerhi Süneni Ebi Davud*, thk. Muhammed Zeki el-Hülî (Medine: Daru Leyne / Mektebetu Advai’l-Menar, 2010), 4/36.

⁴⁵⁰ İbn Mâce, *es-Sünen*, “Tıb”, 43. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu’l-Câmi’i’s-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/791.

⁴⁵¹ el-Bakara, 2/186; Kâf, 50/16; Tâhâ, 20/111.

hem dine hem de Müslüman şahsiyetine terstir. Hak olan din karşısında batıl inançların hepsi yok olmaya mahkumdur.⁴⁵²

2.14. Cibril Hadisinde Şirk Kavramı

Hz. Peygamberin de aralarında bulunduğu sahabe topluluğuna Cebrail, (a.s) insan şeklinde gelir, Allah Rasulü'ne iman, İslam, ihsan ve kıyamet alametleriyle ilgili bazı sorular sorarak cevabını alır sonrasında da cevapları tasdik eder. Cebrail'in (a.s) soru sorup aldığı cevapları doğruladığı bu hadise "Cibril Hadisi" denmiştir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الْإِيمَانُ ؟ قَالَ : أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكُتَابِهِ، وَلِقَائِهِ، وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ الْآخِرِ. قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الْإِسْلَامُ ؟ قَالَ : الْإِسْلَامُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ، وَلَا تُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِيَ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ. قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا الْإِحْسَانُ ؟ قَالَ : أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنَّكَ إِنْ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ. قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَتَى السَّاعَةُ ؟ قَالَ : مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ، وَلَكِنْ سَأَخْبُثُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا : إِذَا وَلَدَتِ الْأُمَةُ رَبِّهَا فَذَلِكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، وَإِذَا كَانَتِ الْعُرَاةُ الْخِفَاءَ رُءُوسَ النَّاسِ فَذَلِكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا، وَإِذَا تَطَاوَلَ رِغَاءُ الْبُهَمِ فِي الْبُنْيَانِ فَذَلِكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا فِي خَمْسٍ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ، ثُمَّ تَلَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ { إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَآذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ } . قَالَ : ثُمَّ أَدْبَرَ الرَّجُلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : رُدُّوا عَلَيَّ الرَّجُلَ، فَأَخَذُوا ؛ لِيَرُدُّوهُ، فَلَمْ يَرَوْا شَيْئًا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : هَذَا جِبْرِيلُ جَاءَ لِيُعَلِّمَ النَّاسَ دِينَهُمْ

Ebu Hüreyre'den rivayet edildiğine göre şöyle dedi: Nebi (s.a.s) günlerin birinde halkın arasında dolaşıyordu. Yanına bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Rasulü İman nedir?" dedi. Allah Rasulü (s.a.s), "Allah'ın varlığına, Meleklerine, Kitaplarına, Cenab-ı Hak'la buluşmaya, peygamberlerine ve öldükten sonra dirilmeye inanmaktır" buyurdu. O kişi, "Ey Allah'ın Rasulü İslam nedir?" dedi. Allah Rasulü, "İslam, sadece Allah-ü Teâlâ'ya kulluk etmek, O'na şirk koşturmak, farz namazları ikame etmek, farz olan zekâtı vermek ve Ramazan orucunu tutmaktır" buyurdu. Adam, "Ey Allah'ın Rasulü ihsan nedir?" dedi. Allah Rasulü (s.a.s), "Yüce Allah'a, Onu görüyormuşçasına ibadet etmektir. Çünkü sen Allah'ı görmüyorsan da Allah mutlaka ve mutlaka seni görür" buyurdu. Adam, "Ey Allah'ın Rasulü Kıyamet ne zaman?" dedi. Hz. Peygamber, (s.a.s) "kendisine soru sorulan soru sorandan daha fazla bilgiye sahip değil fakat Kıyametin işaretlerini bildireyim. Cârîye'nin efendisini doğurması kıyametin alametlerindendir. Öyle bir zaman gelecek ki alt tabakada olanlar, insanların efendisi, yöneticisi olacaklar. İşte bu durum da kıyametin işaretlerindendir. Öyle bir zaman gelecek ki çobanlar binalarda yaşamak için yarışa girecekler işte bu da kıyametin alametlerindendir. Beş

⁴⁵² el-İsrâ, 17/81.

mesele vardır ki, onları Allah’tan başka hiç kimse bilmez” buyurdu. Sonrasında Allah Rasulü (s.a.s) şu Ayet-i Kerimeyi okudu: “Kıyametin ne zaman kopacağına bilgisi sadece ve sadece Allah-ü Teâlâ’nın katındadır. Yağmur yağdıran O’dur, rahimlerdekini bilir. Yarın ne elde edeceğini hiç kimse bilemez, öleceği yeri de kimse bilemez. Fakat Yüce Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır.”⁴⁵³

Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle dedi: “Adam çıktı ve uzaklaştı.” Nebi (s.a.s) O’nun geri çağrılmasını istedi. Onu getirmeye gittiler ama hiç kimseyi göremediler. Allah Rasulü, “gelen Cebrail’di. Size dininizi bildirmeye geldi” buyurdu.⁴⁵⁴

Cahiliye Arapları Allah’a inandıklarını iddia ediyorlardı fakat O’na putları da ortak koşuyorlardı, putların Allah’ın ortakları olduğunu zannediyorlardı. Tevhid, Allah’ın bir ve tek olduğunun, hiçbir yardımcıya muhtaç olmadığına, hiçbir şeyin O’nun dengi olmadığına ifadesidir.⁴⁵⁵

Hadiste İslam, sadece Allah’a kulluk etmek, ona eşler koşturmak, namazın farz olanlarını ikame etmek, zekât vermek, Ramazan ayının orucunu tutmak olarak ifade edilmiştir. Bizzat vahiy meleği Cebrail tarafından İslam’ın en başta şirkten uzak olmak olduğu Allah Rasulü’ne bildirilmiştir. Dolayısıyla Müslüman şirkten uzak olmalı, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşturmalı, sağlam bir tevhid inancıyla yoluna devam etmeli, hayatını sürdürmelidir.

2.15. Namazı Terk Etmenin Şirk ile İlişkilendirilmesi

Namaz, imandan sonra en faziletli ameldir.⁴⁵⁶ Kelime-i Şehadetten sonra İslam Dininin en önemli rükündür, dinin direğidir. Hz. Adem’den itibaren bütün peygamberlerin ve onlara tabi olanların Rablerine karşı ilk ve en önemli olan sorumluluğudur namaz. Kendisini ve soyundan gelen herkesi namazı dosdoğru kılanlardan eylemesi Hz. İbrahim’in Rabbine duasıdır.⁴⁵⁷ Namazı layıkıyla kılması Hz. Lokman’ın öğüdüdür oğluna.⁴⁵⁸ Namaz her şeyiyle Allah’a yönelmektir, Ona teslim olmaktır. Vaktinde kılınan namaz, amellerin en kıymetlisidir,⁴⁵⁹ kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği ameldir,⁴⁶⁰ cennetin anahtarıdır.⁴⁶¹

⁴⁵³ Lokmân, 31/34.

⁴⁵⁴ Müslim, “İman”, 9. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni’n Nesâ’î*, 3/1076.

⁴⁵⁵ Muhammed El-Emin b. Abdullah b. Yusuf b. Hasan El-Uremi El-Alevi el-Hereri, *Şerh Sünen-i İbn Mâce*, thk. Haşim Muhammed Ali Hüseyin Mehdi (Cidde: Darü’l-Minhac, 2018), 1/245.

⁴⁵⁶ Müslim, “İman”, 138.

⁴⁵⁷ İbrâhîm, 14/40.

⁴⁵⁸ Lokmân, 31/17.

⁴⁵⁹ Buhârî, “Tevhid”, 48.

⁴⁶⁰ Nesâî, “Muharebe”, 2.

⁴⁶¹ Tirmizî, “Taharet”, 3.

Tevhid inancının amele dönüşmesi olan namaz, Allah’a kulluğun en güzel ifadesidir. “Başka hiç kimse yok sadece sen varsın Allah’ım” sözünü uygulamaya dökerek Rabbi önünde eğilmektir.

عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : “ إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ ”

Ebu Süfyan’dan rivayet edildiğine göre, Câbir (r.a.) dedi ki; Allah Rasulü’nün (s.a.s) şöyle dediğini işittim: “Şüphesiz ki insanla küfür, insanla şirk arasında namazı terk etmek bulunur.”⁴⁶² Namazı terk etmek demek, kişinin İslam Dinini ve onun kurallarını kabul etmeyen kimselerden sayılması demektir. Bu da o kimselerin hükmüne girmeye sebep olur. Çünkü namaz, müslüman ile kâfir ve müşrik arasındaki farkı belirleyen en önemli ibadettir. Namazı terk eden kişi mümin olmanın işaretlerinden de yoksun olmuş olur. Bu hadis, namazı terk eden kimsenin kâfir olabileceğini düşünen eski alimlerin görüşlerini destekler. Bu görüş, Ali b. Ebû Tâlib (r.a) ve bir kısım selef alimleri tarafından kabul görmüştür. Ayrıca Ahmed b. Hanbel, İbn Mesud ve İshak gibi hadis alimleri de bu görüşü kabul etmişlerdir. Bazı fıkıh alimleri ise namazı terk etmenin kafir olmayı gerektirmediğini düşünmekle beraber bu kimselerin cezalandırılması gerektiği görüşündedirler.⁴⁶³

Kişiyile küfür ve şirk arasındaki fark, namazı terk etmesidir. Namaz kılmak, ona devam etmek Müslümanı kâfirden ve müşrikten ayırır.⁴⁶⁴

Yüce Allah’a ortaklar edinmek yani şirk, O’na inanmanın yanında put veya başka yaratılmışlara ibadet etmek, Allah’a eş ya da eşler atfetmektir. Müşrik böyle bir davranış içerisine olan kişidir. İnkâr yani küfür ise, ortak koşmayı da içine alan daha geniş anlama sahip bir kavramdır. İslam dininin temel esaslarından herhangi bir tanesini bile kabul etmeyen kişiye müşrik denmez ama kâfir denir. Buna göre Hadisi şöyle anlayabiliriz: Kişiyi küfürden, şirkten engelleyen ve uzaklaştıran, namazı ikame etmesidir. Namazını bıraktığında bunu engelleyecek bir şey bulunmaz, müşrik veya kâfir olur. Namazı kılmayan kişi, namazın farz olduğunu kabul etmezse, âlimlerin içtihiadı doğrultusunda kâfir olur. Küfür ve şirk günahların en büyüğüdür, Allah bunların ikisini de affetmeyecektir.

⁴⁶² Müslim, “İman”, 134; Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 15; Tirmizî, “İman”, 9; İbn Mâce, “İkamet”, 17; Dârimî, “Salat”, 29; İbn Hanbel, 3,370 Sunnah’da bu hadis sahih olarak geçmektedir. Sunnah, “Bâbu fî Reddî’l-İrcâ” (07 Nisan 2025).

⁴⁶³ Ebül-Fadl İyaz b. Musa b. İyaz b. Amrun el-Yahsubî, *Şerh’u Sahih-i Müslim lil Kâdi İyaz* (Mısır: Daru’l-Vefâ, 1419), 1/343.

⁴⁶⁴ Ebül-Fadl İyaz b. Musa b. İyaz el-Yahsubî, *İkmalül-Mulim bi-Fevaidi Müslim*, thk. Yahya İsmail (Mısır: Dârü’l-Vefâ, 1998), 1/343.

Hadis-i Şerif namazın imanla küfrü birbirinden ayıran çok ince bir çizgi olmasına dikkat çekmesi, namazı kılmamanın ne denli büyük günah olduğunu ortaya koyması ve namazın önemini açıklaması bakımından üzerinde dikkatli bir şekilde düşünmeye değerdir.

عن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ ، فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ

Büreyde'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Bizimle onlar arasındaki ayırıcı en temel unsur namazdır. Namazı terkeden kişi küfre düşmüş olur.”⁴⁶⁵ Hadis, bazı amelleri terk etmenin kişiyi küfre götürebileceğini ifade etmektedir. İblis, secde etmeyerek küfrü benimsemiştir: “Biz meleklerle, Adem’e secde edin dediğimizde hepsi secde ettiler, İblis secde etmedi, büyüklendi ve kâfirlerden oldu.” Buradaki secde namazla ilişkilendirilmiştir.⁴⁶⁶ Dinin direği olan namazın terkinin sorumluluğu çok büyüktür. Namaz, mümini müşrikten ve kâfirden ayıran en temel özelliklerdendir. Burada geçen küfür ifadesi, aşırı tehdit ve şiddetle sakındırma ifade etmektedir.

2.16. Şirk Koşmamış Kimselerin Ölen Kişi Hakkındaki Şefaathlerinin Kabul Edilmesi

İnsan tek başına yaşaması mümkün olmayan sosyal bir varlıktır. Bu sebeple insanın insana karşı her zaman sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar dünya hayatında yerine getirilmesi gerektiği gibi Müslümanın vefatından sonra da yerine getirilmesi gereken bazı sorumluluklar vardır. Vefat eden kimsenin cenazesine katılmak bu görevlerdendir.

Allah Rasulü, (s.a.s) vefat eden kardeşinin cenazesine katılmayı, Müslümanın Müslüman üzerindeki beş hakkından biri olarak ifade etmiştir.⁴⁶⁷ Cenaze namazını kılmak, onun için güzel şehadette bulunmak, yakınlarına taziye de bulunmak, defnetmek hem insani hem de dini bir görevdir. Ölen kişi için şehadette bulunan kimselerin şirk koşmamış olması önem arz etmektedir. Allah Rasulü (s.a.s) bunun önemini vurgulamıştır.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنَازَتِهِ أَرْبَعُونَ رَجُلًا لَا يَشْرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئًا إِلَّا شَفَعُوا فِيهِ

İbn Abbas Allah Rasulü'nün şöyle buyurduğunu işittim demiştir: “Bir Müslüman ölür ve onun cenazesine Allah'a ortak koşmamış kırk kişi katılır ve cenaze namazını kılarlarsa, Allah Teala o kimselerin ölen kişi hakkındaki şefaathlerini, dualarını kesinlikle kabul eder.”⁴⁶⁸

⁴⁶⁵ Tirmizî, “İman”, 9. ; Nesâî, “Salât”, 8. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni'n Nesâ'î*, 1/101.

⁴⁶⁶ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Minhâc Şerh-i Sahih-i Müslim b. Haccac* (Beyrut: Daru İhya-i Turas el-Arabi, 1392), 2/70.

⁴⁶⁷ Buhârî, “Cenâiz”, 2

⁴⁶⁸ Ebû Dâvud, “Cenâiz”, 45. ; İbn Mâce, Cenâiz, 19. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta'likât el-Hisân 'alâ Sahîh İbn Hibbân*, 5/77.

Burada geçen kırk rakamı, vazgeçilmez bir sayıyı ifade etmemektedir. Başka bir hadiste yüz kişi denilirken⁴⁶⁹ bir başka rivayette üç saflık cemaatin olması⁴⁷⁰ zikredilmiştir. Hadis kitaplarında rivayetler farklı şekillerde geçmektedir. Bu hadisler bu konuda soru soranlara verilen cevaplardır. Bu sebeple Allah Rasulü (s.a.s), yüz kişi, kırk kişi, üç saf şeklinde ifade etmiştir. Topluluğun sayısı az olsa da yine de şefaatinin kabul edileceğini haber vermektedir.⁴⁷¹ Cenazeye katılanların sayılarından çok nitelikleri, şirk koşmamış müslümanlar olmaları önem arz etmektedir.⁴⁷²

Hadis-i Şerif, bütün Müslümanları ümitlendiren müjdeli haberlerden biridir. Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından biri, Müslüman kardeşi öldüğünde cenazesine katılıp cenaze ile ilgili işlerde yardımcı olmaktır. Cenaze namazı vefat eden kişi için bir duadır. Onun affını, ebedi yurdu olan ahirette rahat olmasını, Allah'ın rahmetine ulaşmasını istemektir. Cenaze namazına katılan kırk Müslümanın şahitlik ve şefaati Allah'ın izniyle, Müslümanın affedilmesine sebep olmaktadır. Önemli olan, cenaze namazına katılan kimselerin Yüce Allah'a şirk koşmamış muhlis müslümanlar olmasıdır. Ölen Müslümanların ardında onun için af dileyen kişilerin bulunması halinde Allah onların dualarını kabul edecektir. Bu hayatta iken iyi insanları dost edinmenin bir sonucudur. Dostlar Allah'a şirk koşmayan, tevhid ehli kimseler olursa cenazeye katılan da onlar olacaktır ve haklarındaki şefaati, duaları kabul olacaktır.

2.17. Hz. Peygamber'in Şirkle Mücadelesi

İnsanların çoğu Allah'ın varlığını kabul etmekle birlikte O'na çeşitli şekillerde ortak koşarlar. Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “Onlardan çoğu, ancak şirk koşarak Allah'a iman ederler”⁴⁷³ İşte bu sebeple Yüce Allah tüm peygamberlerini, insanları tevhide davet ederek, şirkle mücadele etmekle sorumlu tutmuştur. Peygamberlerin de ana gayesi, ümmetlerini şirkten uzaklaştırarak tevhide çağırarak olmuştur. Tevhidi yerleştirmeden insanların Allah'ın istediği noktaya gelmesi mümkün değildir. Amellerin Allah katında makbul olabilmesi için şirkten uzak, katıksız bir amel olması gerekir. Hz. Nuh, 950 sene bu yolda mücadele etmesine rağmen, ona çok az kişi iman etmiştir. Eşi ve oğlu ona tabi olmamışlar ve şirk üzere ölmüşlerdir. Yüce Rabbimiz Nuh suresinde Hz. Nuh'un davetini ve mücadelesini anlatır ve şöyle buyurur:

⁴⁶⁹ Müslim, “Cenâiz”, 58.

⁴⁷⁰ Ebû Dâvûd, “Cenâiz”, 38-39.

⁴⁷¹ Nevevî, *el-Minhâc Şerh-i Sahih-i Müslim b. Haccac*, 7/17.

⁴⁷² Nevevî, *Riyâzü's-Sâlihîn*, 4/510.

⁴⁷³ Yûsuf, 12/106.

Nuh'u biz, can yakıcı azap kendilerine gelmeden önce halkını uyar diyerek kavmine gönderdik. Ey kavmim size gönderilmiş apaçık uyarıcıyım ben dedi. Sadece Allah'a kulluk edin ve O'na karşı gelmekten sakınarak bana itaat edin. Böylece Allah bazı günahlarınızı bağışlasın ve belli bir zamana kadar size süre versin. Şüphesiz yok ki, Allah'ın tayin ettiği o süre geldiğinde artık ötelenemez. Bilseydiniz keşke⁴⁷⁴

Hiz. İbrahim ve diğler peygamberler de şirkle mücadele görevini canla başla yerine getirmişlerdir. Bütün peygamberler putlara ve puta tapıcılığa karşı kararlı davranarak tevhidi yerleştirmeyi en önemli gaye edinmişlerdir. Yüce Kitabımız Kur'an-ı Kerim putperestlikle mücadelede Hiz. Nuh, Hiz. İbrahim, Hiz. Musa, Hiz. İlyas ve Hiz. Muhammed'i öne çıkarmaktadır. Kur'an-ı Kerim, Hiz. İbrahim'in şirkle mücadelesini ayrıntılı olarak ifade etmiştir. Ayet- i Kerime'de şöyle buyrulur: "İbrahimi de elçi olarak gönderdik. O kavmine Allah'a kulluk edin, O'na itaatsizlikten sakının. Bilerseniz ki, bu sizin için daha hayırlıdır."⁴⁷⁵ Bu genelde tüm insanlığa bir uyarı , özelde de kavminin destek olmayarak hicrete zorladığı Hiz. Muhammed'e (s.a.s) karşı bir teselli olmuştur.

Kur'an'da şirkle mücadele eden peygamberlerin çoğunluğunun "ulu'l-azm" peygamberler olması, şirkle mücadelede çok büyük sebat ve kararlılık gösterilmesi gerektiğini ifade eder. Bütün peygamberler şirkle mücadelelerini hassasiyetle yerine getirmişlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de putlar kastedilerek muhataplar inançlarını akıl ve düşünce süzgecinden geçirmeye davet edilerek "Hiç yaratanla yaratmayan aynı olur mu? Etraflıca düşünmez misiniz?" "Kendileri de aciz yaratılmışlar oldukları halde bir şey yaratması mümkün olmayan varlıklarla Allah'a eş mi koşuyorlar?"⁴⁷⁶ buyrulmuştur. Müşrikler, sadece yaratana ait olabilecek özellikleri yaratılmış varlıklara veriliyorlardı. Allah'ın gücüyle yaratılmışların güçlerini bir tutuyorlardı. Halbuki yaratma gücüne sahip olan ibadete de layık olandır. Kendisi yaratılmış olan yaratma gücüne nasıl sahip olabilir? Var olabilmek için başka varlığa ihtiyacı olanlar Allah'a nasıl eş olabilir? Varlığı kendi zatından olmak ilah olmanın gereğidir. İlahi mesajları insanlıkla buluşturmakla görevli bütün peygamberler yaratılmışlara tapılması ve onların putlaştırılması ile mücadele etmişlerdir.

Şirkle mücadele etmede en önemli isimlerden biri de hiç şüphesiz Peygamberlerin sonuncusu olan Hiz. Muhammed (s.a.s) dir. Hiz. Peygamber, tebliğ görevi verildiği günden itibaren insanlara tevhit inancını anlatmış, sadece Allah'a kulluk etmeleri için onlara kılavuzluk etmiş, putların acizliğini ifade etmiş, inandıkları şeylerin yanlış olduğunu açıklamış, onları putlara tapmaktan vazgeçirmek adına Mekke'de 13 yıl boyunca mücadele etmiştir. Fakat onlar

⁴⁷⁴ Nûh, 71/1-4.

⁴⁷⁵ el-Ankebût, 29/16.

⁴⁷⁶ en-Nahl, 16/17; el-A'râf, 7/191.

söylenilenleri kabul etmemiş, ona karşı düşmanlıklarını kat kat arttırmışlardır. Mekke’de o an için tam anlamıyla tevhidi yerleştirmek ve putperestliği kırmak mümkün olmayacağı için, bu amacı gerçekleştirmeye daha uygun bir mekân olan Medine’ye hicret etmiş, her daim putperestliği yok etmek adına gayret sarfetmiştir. Putperestlerin sundukları teklifleri kabul etmemiş, Hakkı söylemekten bir an bile geri durmamıştır. Hicret yeterli gücün elde edilmesiyle Mekke’nin fethine, Kabe’nin putlardan temizlenmesine kapı açmıştır.

Şirke şiddetle karşı çıkarak, kararlılıkla tevhidi yerleştirmek için mücadele eden Allah Rasul’ü tevhidi zedeleyecek hiçbir uygulamaya izin vermemiştir, Allah dışında hiçbir varlığa secde edilmeyeceğini ifade ederek, kendisine secde edilmesini kesin olarak yasaklamıştır.⁴⁷⁷ Bu konuyla alakalı bir hadiste Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Meryem oğlu İsa’yı Hristiyanların yücelttiği gibi siz de beni yüceltmeyin. Ben de Allah’ın kulu ve resulüyüm”⁴⁷⁸

İslam dini barışı önceler. Ancak bazı durumlarda savaş da kaçınılmaz olmuştur. Savaşın izin veren ayetlerin⁴⁷⁹ inmesiyle Mekkeli müşriklerle yapılan savaşlar da Hz. Peygamberin şirke mücadelesini göstermesi açısından önemli olmuştur.

Müslüman olmak için Allah Rasulü’ne gelen kimseden ilk istenen La ilahe İllallah’ı” söylemesi olmuştur. Tevhid ilkesi öncelikle bir olumsuzlama ile işe başlar. “La İlahe” ifadesi o güne kadar tanrı olarak görülen her varlığı reddeden temel bir ilkedir. İlk aşama tam olarak kabul edilmeden ikinci bölüme geçmenin bir manası yoktur. Bu sebeple ilk aşamadaki olumsuzluk, peşinden gelen olumluluğun zorunluluğuna işaret eder. Önce eski tanrı inançlarından kurtulmak gerekir ki, üzerine yenisi inşa edilebilsin. Bu sebeple işe genel bir tasfiye ile başlanmıştır. Bu konuya dair ileri sürülecek olan pazarlık süreci de reddedilmiştir. Çünkü tevhid ilkesi İslam inancından çıkarıldığında geriye kalan İslam olmaz. İslam Dini denildiğinde de akla ilk gelen tevhid ilkesidir.⁴⁸⁰

Hz. Peygamber’in (s.a.s) kararlılığı karşısında başarı ümidini yitiren putperestler ona bazı teklifte bulunmuşlardır. Bir yıl Müslümanların onların tanrılarına, bir yıl da kendilerinin O’nun ilahına tapmalarını teklif etmişlerdir. Rabbimiz, Kâfirun Suresiyle onların bu isteklerini yerle bir etmiştir.⁴⁸¹ Tevhidin simgesi olan, Mekke döneminin başlarında inen bu sure, Mekke Müşriklerinin şahsında tüm müşriklere, iman ile şirkin farklı şeyler olduğunu, ikisinin aynı kalpte asla bulunamayacağını açık ve net bir şekilde ortaya koymuştur.⁴⁸²

⁴⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Nikah”, 40.

⁴⁷⁸ Buhârî, “Enbiya”, 48; Dârimî, “Rikâk”, 68.

⁴⁷⁹ el-Enfâl, 8/39; Muhammed, 47/4.

⁴⁸⁰ Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk İnancının Temel Parametreleri*, 142.

⁴⁸¹ el-Kâfirûn, 109/1-6.

⁴⁸² Hayreddin Karaman vd., *Kur’an Yolu Tefsiri* (Ankara, 2012), 5/704.

Cahiliye toplumunda yaygın olan şirk inancının yerine Tevhid ilkesini yerleştirmek isteyen Hz. Peygamber, akabe biatlarından önce Taif'e gitti. Onlar Lat putuna tapıyorlardı. Onlardan tevhid dinine tabi olmalarını istedi, kabul etmediler. Kabul etmemekle kalmayıp Allah Resul'üne çok kötü muamelelerde bulunarak onu şehirlerinden uzaklaştırdılar.

Birinci Akabe Biatında, imanın temele yerleştirildiği bir akit gerçekleştirmişti. Medineliler, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacaklarına, bir olan Allah'a iman edeceklerine, putlardan uzaklaşıp tevhide teslim olacaklarına, zina ve hırsızlık yapmayacaklarına, iftira atmayacaklarına, çocukları öldürmeyeceklerine, Allah'a ve Rasulü'ne itaat ederek emirlerine uyacaklarına dair Peygamberimize söz verdiler ve ona biat ettiler. Peygamberliğin on ikinci yılı (621), Akabe'de Zilhicce ayında yapılan bu biate birinci akabe biatı denir.⁴⁸³

Maddeler arasında yer alan Allah'a şirk koşmamak ve ona inanmak şeklindeki ifade, Rasulullah'ın, şirkle mücadele etmeye verdiği değeri göstermesi bakımından çok önemlidir. Hz. Peygamber bu esaslar çerçevesinde kadınlardan da biat almıştır. Bu biat Kur'an'da Mümtehine Suresi 12. Ayette geçer. "Bey'atu'n- Nisa" diye de isimlendirilmiştir.⁴⁸⁴ Şirkin yok edilip tevhidin yerleştirilmesi adına bu beyatlar önemli adımlardır. Hadis-i Şerifte ifade edildiğine göre:

عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبْعَةً أَوْ ثَمَانِيَةً أَوْ تِسْعَةً فَقَالَ أَلَا تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّهِ فَبَسَطْنَا أَيْدِيَنَا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا قَدْ بَايَعْنَاكَ فَعَلَامَ تُبَايِعُكَ فَقَالَ أَنْ تَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُوا الصَّلَاةَ الْخَمْسَ وَتَسْمَعُوا وَتُطِيعُوا - وَأَسَرَّ كَلِمَةً خُفْيَةً - وَلَا تَسْأَلُوا النَّاسَ شَيْئًا .

Avf b. Malik el-Eşcaî'den (r.a.) rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: biz yedi sekiz veya dokuz kişi Allah Rasulü'nün (s.a.s) yanında idik. O, bize Allah'ın elçisine biat ediniz dedi. Biz ellerimizi ona uzattık. Bunun üzerine bir konuşmacı: Ey Allah'ın Rasulü, biz sana biat etmiştik, tekrar sana neyin üzerine biat ediyoruz diye sordu? Hz. Peygamber (s.a.s), Allah'a ibadet etmeniz, O'na hiçbir şeyi şirk koşmamanız, beş vakit olarak namazı ikame etmeniz, idarecilerinizin emirlerini dinleyerek onlara itaat etmeniz -Allah Rasulü burada bir kelimeyi gizli söyledi- insanlardan da hiçbir şey istememeniz konusunda diye karşılık verdi.⁴⁸⁵

Şirkle mücadele etmek adına müşriklerle savaşlar yapılmıştır. Bedir, Uhud ve Hendek savaşlarıyla müşriklerin bir daha Hz. Peygamberle savaşacak halleri kalmamıştır. Mücadele adına bu savaşlar da önemli adımlar olmuştur.

⁴⁸³ Ahmet Önkal, "Akabe Biatları", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/211.

⁴⁸⁴ Buhârî, "Ahkam", 49.

⁴⁸⁵ İbn Mâce, "Cihad", 41. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni'n Nesâ'i*, 1/100.

Cahiliye Arapları Döneminde, Kabe'nin içinde ve etrafında üç yüz altmış put vardı. Bunun yanı sıra her ailenin kendine özel putları da vardı. Onlara göre, Kabe'de bulunan putlar içerisinde en büyüğü ve en meşhuru Hübeldi. Diğer önemli putları, Menat, Lat ve Uzza'dır. Bu üç putun Allah'ın kızları olduğuna inanırlardı.⁴⁸⁶ Kabe'nin içinde ve etrafında bulunan tüm putlar, Mekke fethedildiği gün, Allah Rasulü'nün emriyle yıkılıp Kabe'nin dışına çıkarılmış böylece ortadan kaldırılmıştır.⁴⁸⁷

Mekke'nin fethi sonrası Taif yolu üzerinde Nahle'de bulunan Uzza putu da Allah Rasulü (s.a.s) tarafından yıktırılmıştır.⁴⁸⁸ Mekke'nin fethiyle Kâbe ve etrafının şirk belirtileri olan putlardan temizlenmesi, Kabe'nin asıl kimliğine yeniden kavuşması, Hz. Peygamber'in (s.a.s) şirkle mücadelesini göstermesi açısından önemlidir. Hz. Peygamber'in gönderiliş amacı da Müşrik bir toplumun tevhide çağrılmasıdır.

2.18. Kur'an ve Hadislerdeki Şirk Kavramının Karşılaştırılması

Kur'an-ı Kerim'e göre şirk, büyük günahlardandır. Bu sebeple böyle bir uygulamadan uzak durulması gerektiği ifade edilerek şöyle buyrulmaktadır: "Her kim ki Allah'a ortak koşarsa korkunç bir iftirada bulunmuş olur ve çok büyük bir günah işlemiş olur."⁴⁸⁹ Allah Rasulü (s.a.s) de şirkin büyük bir günah olduğunu ifade eder: "En büyük günah, seni Allah yarattığı halde, yaratan Allah'a şirk koşmandır."⁴⁹⁰

İnsan kendisinin yaratılmış olduğunu unutarak hem kendisinin hem de kainattaki her varlığın Yüce Allah'ın varlığına ve birliğine şahitlik etmesine rağmen bu delilleri görmezden gelirse, ilahi kitapların ve peygamberlerin Allah'ın varlığını ve birliğini ilan etmesine kulaklarını tıkarsa Allah'a isyan ederek en büyük günahı işlemiş olur.

Gönderilen bütün peygamberler de ümmetlerine şirkin haram olduğunu bildirmişlerdir.⁴⁹¹

Kur'an-ı Kerim, şirkin affedilemez bir günah oluşunu şöyle ifade eder: "Allah kendisine şirk koşulmasını kesinlikle bağışlamaz. Onun dışında dilediklerini bağışlar."⁴⁹² Müşrikler Allah'ın affına erişemeyeceklerdir, onların affı mümkün değildir. Allah Rasulü

⁴⁸⁶ en-Nahl, 16/57; en-Necm, 53/19-23

⁴⁸⁷ Ahmet Güç, "Put", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/364-365.

⁴⁸⁸ Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Taif", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/443-447.

⁴⁸⁹ en-Nisâ, 4/48.

⁴⁹⁰ Müslim, "İman", 141.

⁴⁹¹ el-En'âm, 6/151; el-A'râf, 7/33; en-Nisâ, 4/48.

⁴⁹² en-Nisâ, 4/48; en-Nisâ, 4/116

(s.a.s) şirk koşana Allah mağfiret etmez buyurmuştur.⁴⁹³ Kâinatta yaratılmış olan bütün varlıklar Allah'ın varlığını ve birliğini tesbih ederken, Allah'a şirk koşan insan Cehennem azabını hak etmiş olacaktır. Bu da Allah'ın adaletinin tezahür etmesidir.

Kur'an şirk koşmanın ebedi olan bir azaba sebep olduğunu çok kez ifade etmiştir: “Şüphesiz ki Yüce Allah başka varlıkların kendisine şirk koşulmasını asla affetmez. Fakat bundan başka dilediği günahı affeder.”⁴⁹⁴ Allah Rasulü (s.a.s) “Kim ki Allah'a bir şeyi ortak koşarak ölürse Cehenneme girer;”⁴⁹⁵ Her kim ki Allah'tan başka ilah olmadığını ifade ederek ölürse Cennete gider”⁴⁹⁶ buyurmaktadır. Böylece Allah'ın birliğine ve onun Resulüne iman etmekle Cennete girmenin mümkün olacağı bildirilmiştir. “Kim ki Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna, İsa'nın Allah'ın kulu, Meryem'in oğlu ve ona ilka ettiği kelimesi olduğuna, Allah'tan bir ruh olduğuna, Cennet ve Cehennem'in hak olduğuna şahitlik ederse Cennet'in sekiz kapısından hangisini isterse Allah onu oradan Cennet'e koyar.”⁴⁹⁷ Burada inanılması gereken hususlar bütün olarak ifade edilmiş, bütün küfür ve şirk şekilleri de reddedilmiştir.

Allah Rasulü'ne İslam'ın ne olduğu sorulduğunda, İslam, Allah'a ibadet etmektir, ona hiçbir şeyi ortak koşmamaktır şeklinde cevap vermiştir.⁴⁹⁸ İbadet kesin bir şekilde itaati ifade eder. Bundan sonra şirkin ifade edilmesi şirk koşanın ve inkâr edenin ibadetinin reddedilmesi içindir. Allah'ın varlığına ve birliğine, diğer iman esaslarının tümüne kesin bir şekilde iman etmeden Allah'ın rızasına kavuşmak mümkün değildir.⁴⁹⁹

Allah'a ait olan özelliği başka varlıklara vermek zulümdür. “İman ederek imanlarına zulüm katmayanlar yok mu”⁵⁰⁰ ayeti indiğinde Allah Rasulü'nün ashâbı ayet üzerine düşünmüşler ve ayeti anlamaya çalışmışlardır. Sonrasında da büyük bir endişeye düşmüşlerdi. Hangi birimiz nefsimize zulmetmeyiz ki sorusu tartışılmış bunun üzerine Allah Rasulü konuyu şöyle açıklamıştır: “Bu durum sizin anladığınız gibi değildir, Hz. Lokman'ın oğluna nasihatinde olduğu gibidir.”⁵⁰¹ Hz. Lokman oğluna, “Yavrucuğum! Allah'a sakın şirk koşma, çünkü ortak koşmak çok büyük bir zulümdür”⁵⁰² demiştir. Böylece Kur'an-ı Kerim şirkin ne

⁴⁹³ İbn Mâce, “İkametü's-Salat”, 191.

⁴⁹⁴ en-Nisâ, 4/117; el-Enbiyâ, 21/98-99; el-Mü'minûn, 23/117; el-Kasas, 28/63; el-Kehf 18/52; el-Enbiyâ 21/43.

⁴⁹⁵ Müslim, “İman”, 150-152.

⁴⁹⁶ Müslim, “İman”, 43.

⁴⁹⁷ Müslim, “İman”, 46-53.

⁴⁹⁸ Müslim, “İman”, 5,7,12,15,19.

⁴⁹⁹ Müslim, “İman”, 94.

⁵⁰⁰ el-En'âm, 6/82.

⁵⁰¹ Müslim, “İman”, 197.

⁵⁰² Lokmân, 31/13.

olduğunu ifade etmiştir; şirk zulümdür. İbadet edilmesi kesinlikle mümkün olmayan varlıklara ibadet ederek onları ibadete layık görmek büyük bir haksızlıktır, büyük bir zulümdür.

Şirk kelimesinin hadislerde nasıl geçtiğine baktığımızda Kur'an-ı Kerimdeki anlam örgüsüyle paralellik arz ettiği görülmektedir. Hadislerde şirkin tüm çeşitleriyle daha geniş bir şekilde ve tüm ayrıntısıyla açıklandığı görülmektedir. Allah Rasulü şirkin her çeşidiyle uygulandığı bir topluma peygamber olarak gönderilmişti. Şirkin her çeşidiyle mücadele ettiğinden şirk çeşitleri hadislerde ayrıntılı bir şekilde ifade edilmiştir.

III. BÖLÜM

3. HADİSLERDE MÜŞRİK KAVRAMI VE ŞİRKE GÖTÜREBİLECEK BAZI UNSURLAR

3.1. Hadislerde Müşrik Kavramı

Müşrik kelimesi, şerike fiilinden türemiş “ortak koşmak” anlamına gelen ismi fail bir kelimedir. El-İşrak, Allah’a şerik koşmak anlamını ifade etmektedir. İstılahe anlamda müşrik; açıktan açığa Allah’a şirk koşan, sayısız ilahlara inanan, onları Allah’a ortak olarak gören, şirki din olarak kabul eden, putlara tapan Arap müşrikleri (putperestler) dir.⁵⁰³ Şirk çok ağır bir günah olması sebebiyle, Allah’ın tövbe edilmediğinde kesinlikle affetmeyeceği bir günahdır. İşte bu ağır günahı yüklenmiş olan kişiye müşrik denir. Genel olarak müşriklerin özellikleri putlardan medet ummak⁵⁰⁴, Allah’ı ve ayetlerini yalanlamak,⁵⁰⁵ kıyameti kabul etmemek⁵⁰⁶ şeklinde tarif edilmiştir. Bu sebeple onların kesinlikle dost olarak görülmemesi⁵⁰⁷ ve onlardan asla yardım dilenmemesi⁵⁰⁸ istenmiştir.⁵⁰⁹

Şirk, Yüce Allah’ın insan için belirlediği şerefli makamdan onu mahrum bırakan, onun değerini düşüren ağır bir günah olması sebebiyle, Allah’a samimi tövbe etmedikçe asla affedilemeyecek bir günahdır. Bu ağır günahı kendisine yükleyen kimseye “müşrik” denir.⁵¹⁰ Müşrik, şirk koşan, açıktan Allah’ın ortağı ya da ortakları olduğunu söyleyen ya da gizli olarak Allah’ın ortakları olduğunu kabul eden, birçok ilahı ona eş kabul eden kişiye verilen isimdir.⁵¹¹ Müşrikler Allah’ın varlığına inanıyorlardı, Allah’a yakın olmak için putları vesile kılıyorlardı. İşte Peygamber öncelikle bu yanlış inançla mücadele etmiş, bunu düzeltmiştir.

Müşrik kelimesi sadece puta tapıcıları mı bütün kafirleri mi içine alır sorusu, birçok tartışmaya konu olmuştur. Bazıları bu kelimenin kafirleri de puta tapanları da kapsadığı görüşündedir. Bir kısım ise, “ehl-i kitap” ifadesinden Hristiyanların ve Yahudilerin, “müşirlikten” ise ateşperestlerin ve putperestlerin kastedildiğini ifade ederler. Şirk kelimesi

⁵⁰³ M. Ali Kapar, *Hiz. Muhammed’in Müşriklerle Münasebetleri* (İstanbul: Esra Yayınları, 1993), 13.

⁵⁰⁴ er-Ra’d, 13/14.

⁵⁰⁵ el-A’râf, 7/37.

⁵⁰⁶ el-İsrâ, 17/98.

⁵⁰⁷ en-Nisâ, 4/84-89.

⁵⁰⁸ en-Nisâ, 4/89.

⁵⁰⁹ Gürkan, *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*, 26.

⁵¹⁰ Cumhur Demirel, “Kur’an-ı Kerim’de Peygamberin Putperestlerle Mücadelesi”, *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (15 Nisan 2016), 10.

⁵¹¹ Macit, *Kur’ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 18.

inkâr etmek anlamına da kullanılır. Yüce Allah'ın var olduğunu ve bir olduğunu kabul etmeyen her türlü inanç, şirk ve küfür, bu inancı benimseyen kişi de müşrik olarak ifade edilmektedir, Çünkü Yüce Allah'ı mutlak olarak inkâr etmek ile onun özelliklerini putlara verme ya da herhangi bir kişiye verme arasında hiçbir fark yoktur.⁵¹² Ölçü Allah'ın birliğine iman etmektir. Küfür şirkten daha da kapsamlı olup, şirki de içine almaktadır denilmekle beraber birbirine yakın anlamda kullanılmıştır.

Kısaca müşrik, Allah'a ortaklar kabul eden hem inancında hem de amelinde O'nu bir ve tek olarak sayıp tevhide uygun bir şekilde yaşamayandır. Şirk düşüncesine hayatiyet kazandıran kişidir müşrik.

Kur'an-ı Kerim de puta tapmayı şirk, Allah'a ortak koşanları da müşrik olarak ifade eder. Puta tapan kişilere isim olarak müşrik kavramı Kur'an-ı Kerim'de 180 kez kullanılmıştır.⁵¹³ Hadislerde Allah'a şirk koşan kadınlarla evlenilmesi yasaklanmıştır.⁵¹⁴ Buna rağmen şirk koşsa da anne babaya ziyarete devam edilmesi istenmiştir.⁵¹⁵

Müşrik, Allah'a iman etmektedir, ancak Allah'ın bir ve tek olduğuna yani tevhide gölge düşürmüş ve inancı şirke bulaştırmıştır; bu sebeple de kabul görmesi mümkün değildir.

Müşrikler Allah'a ortak koştukları şeyleri, Allah'la kendileri arasında aracılar olarak görüyorlardı. Böylece de ortak koşmalarına meşruiyet kazandırmak istiyorlardı.⁵¹⁶

Kur'an-ı Kerim insanların çoğunluğunun şirke bulaşmadan iman etmeyeceklerini⁵¹⁷ bildiriyor. Bu demektir ki, şirke düşme ihtimali herkes için çok yakındır. Kur'an buna karşı uyarıyor. Şirk ile tevhidin mücadelesi insanlık olduğu müddetçe hep olmuştur ve hep olacaktır. Şirk her zaman insanlığın en büyük imtihanıdır.

Müşrik kavramı Kur'an-ı Kerim'de ifade ettiği anlam açısından zahiri ve hakiki anlam olarak iki şekilde kullanılmaktadır. Allah'a açık açık ortak koşan, çeşitli ilahlara inanan, zahiri anlamda müşriği ifade eder. Görünüşte tevhid iddiasında olmakla beraber gerçekte Allah'a ortak koşan da hakiki anlamı ifade eder.⁵¹⁸

Müminler, Yüce Allah'ı bir ve tek kabul ederek sadece O'na iman ederler. Müşrikler ise, Allah-ü Teâlâ'ya inanmanın yanında başka varlıkları O'na ortak koşarlar. Müşrikler ki, kendileri yaratılmış olduğu halde hiçbir şeye güç yetiremeyen varlıkları Allah'a eş koşarak⁵¹⁹

⁵¹² Macit, *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 19-20.

⁵¹³ Okumuş, *Bütün Yönleriyle Şirk, Şirk İnancının Temel Parametreleri*, 129.

⁵¹⁴ Buhârî, "Nikah", 25.

⁵¹⁵ Buhârî, "Edeb", 8.

⁵¹⁶ Hamdi Kalyoncu, *Yeryüzü Tanrıları* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2016), 62.

⁵¹⁷ Yûsuf, 12/106.

⁵¹⁸ Macit, *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 19.

⁵¹⁹ el-A'râf, 7/191.

onlardan yardım ve şefaât beklerler,⁵²⁰ bu varlıklar sayesinde Allah’a yakın olacaklarını zannederler.⁵²¹

Müşriklere göre tanrı, insan gibi bir benlik sahibiydi. Taşa, ağaca tanrının ruhu hulul etmişti.⁵²² “Müşriklere, gökten ve yerden size rızık veren kim, işitmeniz ve görmeniz kimin hükmünde, ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim, her çeşit işi yöneten kim diye sorsan “Allah” derler.”⁵²³ Buna rağmen, cinlere ve meleklerle taparak⁵²⁴ Allah’ın yolundan insanları uzaklaştırmak için şirk koşarlar.⁵²⁵

Cahiliye döneminde Mekke’de de şirkin her çeşidi görülmekteydi. Allah Rasulü peygamber olarak görevlendirilmesiyle birlikte tevhid inancına aykırı her türlü uygulamalara karşı çıktı. Mekke’nin fethiyle Kâbe, bütün şirk alametlerinden temizlendi. Allah Rasulü’nün (s.a.s) müşriklere dair uygulamaları hadislerde şöyle geçmektedir:

3.1.1. Müşriklerin Kabe’yi Çıplak Tavaf Etmelerinin Yasaklanması

Tavaf, Kâbe’nin Etrafında usulüne uygun olarak dönmektir. Hacerülesved’in hizasından başlayıp Kâbe sol tarafa alınarak aynı noktada tamamlanan her bir dönüş “şavt”, yedi şavta da tavaf adı verilir. Tavaf kelimesi Kur’an-ı Kerim’de geçmez. Bir ayette Kâbe’yi tavafla ilgili bir fiili ifade etmek için geçerken⁵²⁶, iki ayette Kâbe’yi tavaf edenleri ifade etmek için “tâifin”⁵²⁷ ifadesi kullanılmıştır. Safâ ile Merve arasında yapılan sa’y de tavaf etmek fiiliyle belirtilirken⁵²⁸ aynı kökten gelen kelimeler birçok ayette geçmiştir. Hadislerde tavaf ve türleri sıkça geçmektedir. Kâbe’nin ilk defa Hz. Âdem, ondan daha da önce melekler tarafından tavaf edildiği bazı rivayetlerde bildirilmiştir. Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail’den sonra Araplar ’ın Kâbe’yi tavaf ettikleri, Câhiliye döneminde çıplak tavaf ederek edep dışı uygulamalara girdikleri, Allah Rasulü (s.a.s) tarafından bu uygulamaların kaldırıldığı bilinmektedir.⁵²⁹

Müşriklerin ibadet ve uygulamaları, usulüne uygun olarak yapılmayan, şirki çağrıştıran uygulamalardı. Kabe’nin şirk unsurlarından temizlenmesiyle Allah Rasulü (s.a.s) artık hiçbir

⁵²⁰ Yûnus, 10/18.

⁵²¹ ez-Zümer, 39/3.

⁵²² Macit, *Kur’ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*, 11.

⁵²³ Yûnus, 10/31.

⁵²⁴ Sebe’, 34/40-42.

⁵²⁵ İbrâhîm, 14/30.

⁵²⁶ el-Hac, 22/29.

⁵²⁷ el-Bakara, 2/125; el-Hac, 22/26.

⁵²⁸ el-Bakara, 2/158.

⁵²⁹ Buhârî, “Hac”, 67, 91; Salim Ögüt, “Tavaf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/178-180.

müşriğin hac yapmayacağını, Beytullah'ı çıplak tavaf edemeyeceğini ifade ederek şöyle buyurmuştur:

عن ابن عباس، قال: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبَا بَكْرٍ وَأَمَرَ أَنْ يُنَادِيَ بِهِؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ، ثُمَّ اتَّبَعَهُ عَلِيًّا، فَبَيْنَا أَبُو بَكْرٍ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ إِذْ سَمِعَ رُغَاءَ نَاقَةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقَصْوَاءِ، فَخَرَجَ أَبُو بَكْرٍ فَرَعَا فَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَلِيٌّ، فَدَفَعَ إِلَيْهِ كِتَابَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَمَرَ عَلِيًّا أَنْ يُنَادِيَ بِهِؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ، فَأَنْطَلَقَا فَحَجَّجَا، فَقَامَ عَلِيٌّ أَيَّامَ التَّشْرِيقِ، فَنَادَى: ذِمَّةُ اللَّهِ وَرَسُولِهِ بَرِيئَةٌ مِنْ كُلِّ مُشْرِكٍ فَسَيَحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ، وَلَا يَحُجُّنَ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفَنَّ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ، وَلَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ. وَكَانَ عَلِيٌّ يُنَادِي، إِذَا عَيِيَ قَامَ أَبُو بَكْرٍ، فَنَادَى بِهَا

İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet edildiğine göre şöyle söylemiştir: Allah Rasulü (s.a.s) Hz. Ebu Bekir'i, hac emiri olarak görevlendirmiş ve O'na hac boyunca yapacaklarını söylemişti. Sonrasında Ali'yi (r.a) gönderdi. Hz. Ebû Bekir yolunda ilerlerken; Allah Rasulü'nün (s.a.s.) devesi Kusva'nın sesini duydu ve gelen kimsenin Allah Rasulü (s.a.s) olduğunu düşünerek telaşa kapıldı. Hz. Ali ile karşılaştı. Ali (r.a), O'na Hz. Peygamber'in mektubunu verdi. Allah Rasulü mektupta bulunan bilgilerin duyurulmasını emretmişti. Birlikte yürüyerek haclarını yaptılar. Hz. Ali teşrik günleri geldiğinde şöyle ilan etti: Allah ve Rasul'ünün koruması müşrikleri kapsamaz. Ey müşrikler bundan sonra yeryüzünde dört ay daha gezin. Bu seneden sonra hiçbir müşrik hac yapamayacaktır. Çıplak bir şekilde Kabe'yi tavaf edemeyecektir. Cennete sadece iman etmiş olanlar girecektir. Hz. Ali mesajları bildiriyor, yorulduğunda Hz. Ebu Bekir insanlara mesajları duyurmaya devam ediyordu.⁵³⁰

Allah Rasulü, (s.a.s) 9 (631) senesinde hac emiri olarak Hz. Ebu Bekir'i görevlendirmiştir. Bu görevi Veda Haccında Rasulullah kendisi yerine getirmiş, vefatından sonra gelen halifeler de bunu bizzat kendileri yürütmüşlerdir.⁵³¹ Burada ifade edilen hac, büyük hac (Kurban Bayramı) Nahr günüdür.⁵³²

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ فِي تِلْكَ الْحَجَّةِ، فِي مُؤَذِّنِينَ يَوْمَ النَّحْرِ، يُؤَذِّنُ بِنِصْيَةٍ: أَلَا لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ، قَالَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: ثُمَّ أَرَدَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيًّا، فَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَذِّنَ بِـ“بَرَاءَةٍ”. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَأَذَّنَ مَعَنَا عَلِيٌّ فِي أَهْلِ مَنَى يَوْمَ النَّحْرِ: لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ، وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ

Ebu Hüreyre'den şöyle rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Ebu Bekir beni şu hac senesinde Kurban Bayramı günü Mina'da insanları bilgilendirmek için gönderdi: “Dikkat edin! Bu seneden sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak, çıplak bir şekilde kimse Kabe'yi tavaf edemeyecek.” Humeyd İbn Abdurrahman, Allah Rasulü bundan sonra, Hz. Ali'yi göndererek

⁵³⁰ Tirmizî, “Tefsir”, 10. Elbânî bu hadise hasen hükmü vermiştir. Elbânî, *İrvâ'ü'l-galîl fî tahrîci Ehâdîsi Menâri's-sebîl*, 4/303.

⁵³¹ Abdülkerim Özaydın, “İslam'da Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/386-389.

⁵³² İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahîhi'l-buhârî*, 8-321.

Ona insanlara, “Berae Suresini ilan etmesini emretti” dedi. Ebu Hüreyre şu şekilde anlatmaya devam etti: “Hz. Ali Mina’da bayramın birinci günü bizimle bulunanlara bu seneden sonra hiçbir müşriğin hac yapamayacağını, hiçbir çıplağın da Kabe’yi tavaf edemeyeceğini ilan etti.”⁵³³ Bu rivayette hadis, “Berâe Suresi” ilavesiyle geçmektedir.

Cahiliye Arapları Kabe’yi çıplak bir şekilde tavaf ediyorlardı. Günah işledikleri elbiseleriyle tavaf yapmak istemiyorlardı. “Ey Ademoğulları! Her namaz kılacağınız zaman güzelce giyinin...” “Deki: Allah’ın kulları için yaratmış olduğu süsü (elbise) ve güzel azıkları kim haram kıldı?”⁵³⁴ ayetleriyle ve Allah Rasulü’nün (s.a.s), hicretin dokuzuncu yılında, Kabe’nin çıplak bir şekilde tavaf edilemeyeceğini ifade eden sözleriyle kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Kabe’nin çıplak olarak tavaf edilmesini yasaklayan Berae Suresi nazil olmuştu. Hac emiri olarak görevlendirilen Hz. Ebu Bekir, Allah Rasulü’nün talimatıyla Kurban Bayramının birinci günü, hiçbir müşriğin bundan sonra hac yapamayacağını ve hiçbir kimsenin çıplak bir şekilde Kabe’yi tavaf edemeyeceğini ilan etmiştir.⁵³⁵

3.1.2. Müşriklerden Kesin Bir Şekilde Ayrılmanın Önemi

Müslüman kimliği, Kur’an-ı Kerim ve Sünnetin kurallarıyla oluşmuştur. Bu da Müslüman’a belli sorumluluklar getirir. Bunlardan biri Müslümanların değerlerini koruma bilincine sahip olarak dini hassasiyetlerini kaybedecekleri bir toplumda yaşamının zararlarını fark edip ona göre davranmalarıdır. Allah Rasulü (s.a.s) İslam toplumunu kurarken, bir kimlik oluştururken İslami yapının korunup devam ettirilmesine önem vermiştir. Hz. Peygamber, müşriklere yapılan bir baskında Müslüman oldukları bilinmediği için öldürülen Müslümanların durumlarına tepki göstermiş ve onların müşrikler arasında yaşamalarının doğru olmadığını ifade ederek şöyle buyurmuştur:

عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ سَرِيَّةً إِلَى خَنْعَمٍ فَأَعْتَصَمَ نَاسٌ بِالسُّجُودِ فَاسْرَعَ فِيهِمُ الْقَتْلُ فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ لَهُمْ بِنِصْفِ الْعَقْلِ وَقَالَ أَنَا بَرِيءٌ مِنْ كُلِّ مُسْلِمٍ يُقِيمُ بَيْنَ أَظْهَرِ الْمُشْرِكِينَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلِمَ قَالَ لَا تَرَايَا نَارَاهُمَا

Cerir b. Abdullah’tan (r.a) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) Has’am kabilesine askeri bir birlik göndermiştir. Orada bulunanlardan bazıları ölümden korunmak için secdeye kapandılar. Birlikte bulunanlar aceleci davranıp onları öldürdüler. Bu durum, Allah

⁵³³ Buhârî, “Salât”, 9; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 66. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *İrvâ’ü l-galîl fi tahrîci Ehâdisi Menâri’s-sebîl*, 4/303.

⁵³⁴ el-A’râf, 7/31-32.

⁵³⁵ Müslim, “Hac”, 435.; Ali Arslan, “Bazı Hadislerde Değinilen Cahiliye Devri Hac Uygulamaları”, *Tarik Okulu Dergisi* 8/22 (2015), 72-73.

Rasulü’ne (s.a.s) bildirilince onların her biri için yarım diyet ödenmesini emretti. “Ben müşrikler arasında yaşamaya devam eden her Müslümandan uzağım” buyurdu. Neden ey Allah’ın Rasulü diye sorduklarında, “Müslümanlarla müşriklerin ateşleri birbirlerini görmesin”⁵³⁶ buyurdu.

Müslümanlar, Has’am kabilesine aniden bir baskın yapınca, o kabilede yaşamakta olan bazı kimseler, canlarını kurtarabilmek için hemen secdeye kapandılar. Bu hareketleriyle kendilerinin de Müslüman olduklarını Müslümanlara ispatlayarak, canlarını kurtarmak istiyorlardı. Secdenin Müslümanların ibadetlerinin bir parçası olmasından farklı anlamının bulunmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Kâfirler o dönemde, büyüklerinin önünde saygı göstermek ve itaatlerini belirtmek için secde ediyorlardı.⁵³⁷ Secde etmelerinin sebebi, teslim olduklarını göstermek de olabilirdi.⁵³⁸ Çarpışmanın şiddeti esnasında, bu kimselerin Müslüman oldukları net olarak anlaşılamamış, sadece secdeye kapanmaları Müslüman olmalarını ispatlamak için yeterli olmamıştır. Müslümanlar yapılan bu harekete bakmadan onları öldürdüler. Allah Rasulü bunu duyunca her biri için yarım diyet ödenmesini emretti. Çünkü kendi istekleriyle müşrikler arasında yaşıyorlardı. Bu kendi güvenliklerini tehlikeye atarak ölümlerine kısmen kendilerinin sebep olması demekti. Allah Rasulü’nün (s.a.s),”Ben müşrikler arasında yaşamaya devam eden her Müslümandan uzağım” sözüyle kastedilen “müşrikler arasında yerleşmiş bulunan Müslümanlara yardımcı olamam” dır. Hicret etmeyerek müşrikler arasında yaşamayı tercih eden müslümanlar tenkit edilmiştir. Böyle bir tercihin olumsuz sonuçlar getirmesi beklenen bir durumdur.

“Müslümanlarla müşriklerin ateşleri birbirini görmesin” ifadesi de Müşriklerle Müslümanların evlerinin ateşinin, birinin diğerininkini görecektir şekilde yakın olmaması gerekir anlamına gelmektedir.⁵³⁹ Müslümanların müşriklerden uzak durması gerekir. Allah’ın yoluna davet gibi bir maslahat yoksa, Müslümanların müşriklerin ülkesinden Müslüman beldelerine göç etmelerinin gerekliliğini ifade etmek adına önemlidir. Allah Rasulü (s.a.s), Müslümanların şirki çağrıştıran uygulamalardan ve müşriklerden tamamen farklı olması gerektiğini ifade ederek şöyle buyurmuştur:

⁵³⁶ Tirmizî, “Siyer”, 42; Nesâî, “Kasâme”, 25. Sunnah’da bu hadis sahih olarak geçmektedir. Sunnah, “Bâbu’-Nehy’i-an Katli Meni’tesame Bissucûd” (07 Nisan 2025).

⁵³⁷ Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahavi, *Şerhu Müşkili’l-âsâr* (Haleb, ts.), 8/275.

⁵³⁸ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes’ûd b. Muhammed el-Ferrâ’ el-Begavî, *Mesâbihu’s-Sünne* (Beyrut, 1403), 10/245.

⁵³⁹ et-Tahavi, *Şerhu Müşkili’l-âsâr*, 8/275.

عَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: “لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْ مُشْرِكٍ أَشْرَكَ بَعْدَ مَا أَسْلَمَ عَمَلًا، حَتَّى يُفَارِقَ الْمُشْرِكِينَ إِلَى الْمُسْلِمِينَ”

Behz bin Hakîm’in dedesinden (Muâviye bin Hayda) (r.a.) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Müslüman olduktan sonra Allah’a şirk koşan bir müşrik, kâfirlerden ayrılıp müslümanlar safına katılmadıkça Allah Teala onun hiçbir amelini kabul etmez.⁵⁴⁰

Bu hadise göre mürted olan(dinden dönen) kimse, tekrar Müslümanlığa dönerek Müslümanlığın tüm ilkelerini uygulamadıkça yaptığı amellerin hiçbiri Allah katında geçerli değildir. Amellerin makbul olabilmesi için şirkten uzak, müşriklerin uygulamalarından farklı dinin özüne uygun bir şekilde yapılması gerekir. Bu konuda Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ أَمَّا بَعْدُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ جَامَعَ الْمُشْرِكَ وَسَكَنَ مَعَهُ فَإِنَّهُ مِثْلُهُ

Semüre b. Cündeb’den rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Kim bir müşrikle ilişki kurar ve onunla yaşarsa o da tıpkı müşrik gibidir.”⁵⁴¹ Hadis-i Şerif, Müslümanların müşriklerle ilişkilerinin sınırlarını belirlemektedir. Allah, “müminler inananları bırakıp da kafirleri dost edinmesin. Kim bu şekilde yaparsa Allah ile dostluğu kalmamış olur.”⁵⁴² buyurmakla bu gerçeği net olarak ifade etmiştir. Müminlerin dostluğuna layık olanlar müminlerdir. Müşrikle ya da kafirle dost olmak, Müslümana her zaman zarar verir. Yüce Allah’ın “Ey inananlar, inkâr eden kimselere itaat ederseniz, sizi küfre döndürürler. O zaman tamamen kaybedenlerden olursunuz.”⁵⁴³ buyruğu mümin kullarına, bu tehlikeyi net olarak haber vermektedir.

Her Müslümanın, hayatının her aşamasında müşriklerin uygulamalarından uzak durarak İslam karakter ve şahsiyetine, vakarına yakışır bir duruş ortaya koyması gerekir. İbn Ömer’den rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Kim bir topluluğa benzemeye çalışırsa o da onlardandır.”⁵⁴⁴ Kişi beğendiği ve takdir ettiği kişinin tavır ve hareketlerini taklit eder ve ona uymaya gayret eder. Bu sebeple, Peygamberimiz kafirlere, müşriklere benzemekten ve onlara özenip taklide yönelmekten ümmetini sakındırmış, bu konudaki hassasiyetini ifade etmiştir. Burada Müslümanların uyarıldığı mesele, gelenek

⁵⁴⁰ İbn Mâce, “Hudûd”, 3. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1280.

⁵⁴¹ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 182. Elbânî bu hadise hasen hükmü vermiştir. ⁵⁴¹ Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1064.

⁵⁴² Âl-i İmrân, 3/28.

⁵⁴³ Âl-i İmrân, 3/149.

⁵⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Libas”, 4.

görenekte, kılık kıyafette müşriklere benzememektir. Onlarla birlikte olmak, dostluk kurmak zamanla onlara benzemeye sebep olacağından “onunla beraber olursa” cümlesi ifade edilmiştir. İşte bu beraberlik benzemenin sebebidir. Bu Hadis de Müslümanlarla müşriklerin ilişkilerinin sınırlarını ifade eden hadislerdendir:

3.1.3. Müşriklere Karşı Cihadın Gerekliliği

Cihad, güç ve gayret harcamak, bir işi başarmak için elinden gelebilecek bütün imkanları kullanmak, dini emirleri öğrenerek ona göre yaşamak, başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak için gayret sarfetmek, İslam’ı tebliğ, nefse ve her türlü dış düşmanlara karşı mücadele etmek gibi anlamları yanında, müslüman olmayanlarla savaşmak, nefsi yenme çabası gibi anlamlara da gelmektedir. Ayet ve hadislerden hareketle cihad, Allah’a kulluk etmek, Allah ve Rasulü’nün koymuş olduğu kuralların fert ve toplum hayatında uygulanması için gayret etmek, İslam’ı insanlara tebliğ etmek, İslam beldesini ve Müslümanları her türlü tehlike ve saldırıya karşı korumak ve bunlar için gerektiğinde savaşmak gibi geniş bir anlamı kapsamaktadır.⁵⁴⁵ Ayet-i Kerime’de şöyle buyrulmaktadır: “Allah’a ortak koşan müşriklerin sizinle topyekûn savaştıkları gibi siz de onlarla topyekûn savaşın. Bilesiniz ki Allah günahlardan sakınanlarla beraberdir.”⁵⁴⁶

Allah Rasulü (s.a.s) ümmetini, müşriklerle ilişki kurmaktan, onlar gibi yaşamaktan, onlara benzemekten menettiği gibi, onlarla karşı mallarla canlarla ve dillerle cihad etmeyi de emretmiştir:

عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَالسِّنْيَتِكُمْ»

Hiz. Enes ’den rivayet edildiğine göre: Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Müşriklere karşı mallarınızla, canlarınızla ve dillerinizle cihat edin.”⁵⁴⁷

Hadis-i Şerif, mal, can ve dille Allah yolunda cihadın gerekliliğini ifade etmektedir. Mallarla yapılan cihat, onu Allah yolunda harcamaktır. Canla yapılan cihat, gerektiğinde canı Allah yolunda verebilmektir. Ayetlerde de malla, canla cihat etmenin önemi vurgulanmıştır.⁵⁴⁸ Mallarla cihat etmek, bedenlen savaşımaya güç yetiremeyen kimselerin, bedeniyle savaşan mücahitlere mallarla destek olması, onlar için araç- gereç hazırlaması, para harcayarak onlara destek olmasıdır.⁵⁴⁹ Dille cihat etmek, her daim hakkı söylemek ve hakka çağırmaktır,

⁵⁴⁵ Ahmet Özel, “Cihad”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/527-531.

⁵⁴⁶ et-Tevbe, 9/36.

⁵⁴⁷ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 18; Nesâî, “Cihad”, 1. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. ⁵⁴⁷ Elbânî, *Sahihu’l-Câmi ‘i’s-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1064.

⁵⁴⁸ et-Tevbe, 9/88.

⁵⁴⁹ Hasan b. Muhammed b. Hasan Muzhirüddin Hüseyin b. Mahmûd ez-Zeydânî eş-Şirâzî, *El-Mefâtihu fî Şerhil*

doğruları gizlememektir. Nitekim Yüce Rabbimiz bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Allah, kitap verilenlerden onu insanlara açıklayacaksınız ve gizlemeyeceksiniz diye sağlam söz almıştı. Fakat onlar buna kulak asmayarak kitabı az bir değerle değiştirdiler. Karşılığında aldıklarının hiçbir kıymeti yoktur.”⁵⁵⁰ Müşrikleri sözle uyarak, kendilerini bekleyen kötü sonu onlara haber vermek, yaptıkları yanlışları ortaya koymak da dil ile yapılan cihattır. Din uğruna yapılan her türlü meşru söylemler dil ile yapılan cihada girer.

3.1.4. Müşriklere Selâm Verilip Verilmeyeceği

Kurtulmak, kurtulmak, kusursuz olmak anlamına gelen selam, Kuran ve hadislerde eman, kurtuluş, barış, esenlik anlamları yanında selamlama anlamında da geçmektedir. Karşılaşan iki kişinin birinin diğerine “selâmün aleyküm (es-selâmü aleyküm) : Selâm size olsun, Allah sizi korusun demesi, karşısındakinin buna aynı anlamda aleyküm selâm (ve aleyküm selam) diye karşılık vermesidir. Selâm vermenin sünnet, almanın farz olduğu, selamı ilk veren kimsenin alana göre daha fazla sevap kazanmış olacağı İslam Âlimlerince ifade edilmiştir. Bilinen şekliyle selamlaşma müslümanlar arasında hicretten sonraki yıllarda başlamıştır. Ayet-i Kerime’de verilen selama aynı ifade ile karşılık verme ya da daha güzel bir ifade ile karşılık vererek hayır duada bulunma emredilmekte,⁵⁵¹ bir hadiste de daha güzeliyle karşılık vermek için yapılan ilavelere ayrıca sevap verileceği ifade edilmektedir.⁵⁵² Selâm farklı dilleri konuşan müslümanlar arasında iletişim vesilesi olmakla birlikte, sevginin, dostluğun, iyi niyetin ve güzel dileklerin ifadesidir. Her dilde bu amacı gerçekleştirecek uygun ifadeyle selâmlaşma görevi yerine getirilmiş olacaktır.⁵⁵³

Müşriklerle ilişkilerin nasıl olması gerektiği, onlara selam verilip verilmeyeceği gibi konularda da Allah Rasulü (s.a.s) ümmetini bilgilendirmektedir:

وَعَنْ أُسَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى مَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

Üsâme ’den (r.a)’ rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) müslümanlar, müşrikler –puta tapanlar- ve Yahudilerden oluşan bir topluluğa rastladı ve onlara selâm verdi.⁵⁵⁴ Müslüman, müşrik ve Yahudilerden oluşan bir topluluğa Rasulullah selam vermiştir.

Mesâbih (Kuveyt, 1433), 4/349.

⁵⁵⁰ Âl-i İmrân, 3/187.

⁵⁵¹ en-Nisâ, 4/86.

⁵⁵² Tirmizî, “İsti’zân”, 29.

⁵⁵³ Mehmet Efendioğlu, “Selâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/242-243.

⁵⁵⁴ Buhârî, “İsti’zân”, 20; Müslim, “Cihad”, 116. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Muhammed Nâsiruddin

Müslüman ve müşriklerin bulunduğu mecliste bulunanlara selam verirken, ulemamızın ve hadis şarihlerinin ittifakıyla, orada bulunan Müslüman ya da Müslümanlara niyet ederek selam verilir. Bu selam müşrik ve kitap ehline verilmiş bir selam değildir. Çünkü peygamberimiz sadece kafirlerden oluşan bir topluluğa selam vermemiştir.⁵⁵⁵ Yahudi ve Hristiyanlarla karşılaştığında onlara öncelikle selam verilmemesi gerektiği Hadis-i Şerifte şöyle ifade edilmektedir.

وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال لا تَبْدَأُوا الْيَهُودَ وَلَا النَّصَارَى بِالسَّلَامِ فَإِذَا لَقِيتُمْ أَحَدَهُمْ فِي طَرِيقٍ فَاضْطَرُّوهُ إِلَى أَصْنَبِهِ

Ebû Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Yahudi ve Hristiyanlara öncelikle siz selâm vermeyin. Onlardan biriyle yolda karşılaştığınızda eziyet etmeden onları yolun kenarından yürümeye zorlayın.”⁵⁵⁶

Yahudi ve Hristiyanlar ehl-i Kitap olarak isimlendirilir. Yahudi ve Hristiyanlarla karşılaştığında ilk olarak Müslümanların selam vermemesi gerektiği ifade edilmiştir. Çünkü selam, sevginin, kardeşliğin ve dostluğun ifadesidir. Allah ve Rasulü'ne, inananlara dost olmayan kimselerle ilişkilerin sınırlarını iyi belirlemek gerekir. Ayet-i Kerime'de şöyle buyrulur: “Allah'a ve ahiret gününe inanan bir topluluğun Allah'a ve Rasulü'ne düşman olan kimselerle onlar babaları, oğulları, kardeşleri veya başka akrabaları da olsa dostluk kurduklarını görmezsin.”⁵⁵⁷ Hadiste Ehl-i Kitap'a selam verilmemesi gerektiği ifade edildi. Allah Rasulü (s.a.s) Ehl-i Kitap Müslümanlara selam verdiğinde onlara nasıl karşılık vermek gerektiğini bildirerek şöyle buyurmuştur:

وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا وَعَلَيْكُمْ

Enes b. Malik'den (r.a) rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Ehl-i Kitap olanlar size selam verdikleri zaman onlara ve aleyküm deyiniz.”⁵⁵⁸

Müslüman selam vermek ya da vermemek suretiyle muhatabında farkındalık oluşturmalıdır. Selamlaşmak müslüman olmayanları hidayete kavuşturacak vesilelerdendir. Allah Rasul'ü müslüman olmayanlarla ilişkileri belirlerken selamlaşmaya dair de bir usul geliştirmiştir. Yahudi ve Hristiyanlar selam verdiğinde selamlarını almak gerekir fakat, selamlarına “aleyküm” veya “ve aleyküm” şeklinde karşılık vermek gerekir. Bu karşı tarafın

el-Elbânî, *Muhtasarı Sahîhi'l-Buhârî* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif lin-Neşr ve't-Tevzi, 1422), 3/148.

⁵⁵⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahîhi'l-buhârî*, 8/232.

⁵⁵⁶ Müslim, “Selâm”, 13; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 138; Tirmizî, “İsti'zân”, 12; İbn Mâce, “Edeb”, 13. Elbânî bu hadise sahîh hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1208.

⁵⁵⁷ el-Mücâdele, 58/22.

⁵⁵⁸ Buhârî, “İsti'zân”, 22. Elbânî bu hadise sahîh hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 1/165.

selam verirken kastettiği selamın içeriğiyle ilgili olup “Senin de üzerine olsun” manasını ifade etmektedir. Yahudilerden bazı kimseler Allah Rasulü’ne gelerek selam verdiler ve “Es-Sâmü aleyke ey Ebe’l-Kâsım” dediler. Hz. Peygamber, “Ve aleyküm” diye karşılık verdi. Hz. Aişe buna öfkelenerek “Aleykümü’s-sâmü ve’l-la’netü” dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Ey Aişe Allah her işte yumuşak olmayı sever” buyurdu. Hz. Aişe “ne dediklerini duymadın mı” deyince Peygamberimiz, “ben ve aleyküm dedim” buyurdu.⁵⁵⁹ Yahudilerin söyledikleri selamın anlamı, “Ölüm, sizin üzerinize olsun demektir”. Peygamberimiz bunu anlamış ve “sizin de üzerinize olsun” buyurmuştur. Hz. Aişe’nin bunun üzerine lâneti de eklemesini Allah Rasulü (s.a.s) hoş karşılamamıştır. Çünkü bu, söylenen sözde ifade edilmeyen bir karşılıktır, haddi aşmaktır. Allah Rasulü haddi aşmayı hoş görmemiştir.

3.1.5. Berat Gecesinde Müşrik ve Kavgacı Hariç Herkesin Affedileceği

Berat, kişinin bir yükümlülüğten kurtulması ya da yükümlülüğünün bulunmaması demektir. Müslümanların şaban ayının on beşinci gecesinde Allah’ın affı ve bağışlamasıyla günahlarından kurtulacağı umularak bu geceye berat gecesi denmiştir. Berat gecesi, Müslümanlarca kutsal görülmüş, bu gecenin diğer gecelerden farklı bir şekilde değerlendirilmesi, bu gecede diğer gecelerden daha fazla ibadet edilmesi alışkanlık halini almıştır. Hz. Peygamber bu geceyle ilgili “Yüce Allah, şabanın on beşinci gecesini rahmetiyle dünya semasına tecelli eder, Kelb kabilesi koyunlarının kollarının sayısından daha fazla kişiyi affeder” buyurmuştur.⁵⁶⁰ Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber, “Şabanın ortasında geceyi ibadetle geçiriniz, gündüz oruç tutunuz. Allah bu gecede güneşin batışıyla dünya semasına tecelli eder ve sabaha kadar yok mu af isteyen onu affedeyim, yok mu derdi olan derdine çare vereyim, yok mu şöyle olan, yok mu böyle olan! der”⁵⁶¹ buyurmuştur. Fakat bu hadislerle eserlerinde yer veren Tirmizî ve İbn Mâce bu hadislerin sened açısından zayıf olduğunu da ifade etmişlerdir.⁵⁶²

Berat gecesi olarak bilinen şaban ayının on beşinci gecesini Allah’ın af ve mağfiretinin çok geniş olduğu bir gecedir. Bu gecede Allah’ın af ve mağfiretinden istifade edecek olanlar kimlerdir; kimler bu af gecesinden istifade edemeyecektir? Bu konu Hadis-i Şerif’te şöyle ifade edilmiştir:

⁵⁵⁹ Müslim, “Selâm”, 11; Buhârî, “Mürteddin”, 4.

⁵⁶⁰ Tirmizî, “Savm”, 39; İbn Mâce, “İkâmetü’s-salât”, 191.

⁵⁶¹ İbn Mâce, “İkâmetü’s-salât”, 191.

⁵⁶² Halit Ünal, “Berat Gecesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, ts.), 5/475-476.

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَطَّلِعُ فِي لَيْلَةِ الْيَصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، فَيَغْفِرُ لَجَمِيعِ خَلْقِهِ، إِلَّا لِمُشْرِكٍ أَوْ مُشَاجِنٍ

Ebû Mûsâ el-Eş'arî 'den (r.a) rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: Yüce Allah, şabanın ortası gecesinde doğar ve müşrik ve kavgacı, kindar kimse hariç tüm yarattıklarını affeder.⁵⁶³

Hadis şaban ayının on beşinci gecesinin faziletini ifade etmektedir. İsteyen herkes bu gecedan istifade ederken bazı kimselerin bundan mahrum kalması büyük bir kayıptır. Aslında bu gece büyük bir fırsattır. Aftan istifade edebilmek için vesiledir. Fırsatı değerlendiremeyenler, günahlarında ısrar edenler pişmanlık duyarak tövbe etmediklerinde affedilmeyeceklerdir. Af ve mağfiretin bol olduğu bu gecede Allah'ın affından mahrum olacıklardan bir gurubun da müşrikler olacağı bildirilmektedir.

Hadiste geçen “müşâhin” kelimesi kin ve düşmanlık besleyen anlamına gelir. Kişisel arzulardan kaynaklanan kin ve nefret kişinin elinden ve dilinden başkalarının zarar görmesine sebep olur ki, bu da çatışmaya ve kavgalara sebep olmaktadır. Topluma vereceği zarar açısından böyle kimseler Tövbe etmedikleri sürece af kapsamına giremeyeceklerdir.⁵⁶⁴

3.1.6. Müşrik Çocuklarının Ahiretteki Durumları

Müşriklerin buluş çağına girmeden ölen çocuklarının, ahiretteki durumlarının nasıl olacağı konusu, İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren Müslümanların gündemini meşgul eden konulardan biri olmuştur. Bu konunun gündeme gelmesinin nedenleri; müşriklerle yaşanan çatışmalarda çocukların arada kalarak hayatını kaybetmesi, küçük yaşta hayatını kaybeden çocukların bulunması, henüz buluşa girmemiş olan çocukların ahiretteki durumlarının nasıl olacağının merak edilmesidir. Onlar, mükellef sayılmayıp iman etmeden, iyilikte bulunmadan ahirete gitmişlerdi. Öyleyse ahirette nasıl bir muamele görecektir? Bu da insanlar için merak konusu oluyordu. Bu mesele, hadis, fıkıh, kelam ve nispeten de tefsirin üzerinde durduğu bir meseledir.⁵⁶⁵ Hadis ve kelama dair eserler incelendiğinde bu konuda üç görüş öne çıkmaktadır:

Müşrik Çocukları Cennetliktir Görüşü: Eş'arî; Mutezile 'nin mümin veya müşrik ayırmadan çocukların teklife muhatap olmadığından dolayı tamamının cennette olacağı

⁵⁶³ İbn Mâce, “İkâmetü's-Salât”, 191. Elbânî bu hadise hasen hükmü vermiştir. Elbânî, *es-Sirâcu'l-Munîr fî Tertîbi Ehâdisi Sahîhi'l-Câmi'i's-Sağîr*, 2/733.

⁵⁶⁴ Muhammed el-Emin b. Abdullah b. Yusuf b. Hasan el-Armî el-Alevî El-Büveytî, *Şerh-u Sünen-i İbn Mâce* (Cidde: Darul Minhâc, 1439), 8/366.

⁵⁶⁵ Hafzullah Genç - Osman Aydın, “Hadis ve Kelam İlimleri Açısından Müşrik Çocuklarının Ahiretteki Durumları I “Cennetlik Oldukları Görüşleri Özelinde”, *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* 32/3 (2021), 643.

görüşünde olduğunu belirtir.⁵⁶⁶ Mutezile ‘nin böyle bir sonuca gitmesinde çocuklar hakkında verilecek olan adalet, lütuf ve hikmetin bir gereği olarak bunun ilahlığa en uygun olan davranış olacağını savunmalarının etkisi olmuştur. Buhârî, İbn Hazm, Nevevî, Sehâvî gibi alimler ve Mutezile ve Hariciler ‘in bir kısmı başta olmak üzere bazı ekoller müşrik çocuklarının cennette olduğu görüşünü savunmuşlardır.⁵⁶⁷ Çünkü çocuklar günahsızdır, ergenlik çağına kadar sorumlulukları yoktur. Bu konuda da Allah’ın adaleti ve merhameti sonsuzdur.

Bu tartışmalarda temel nokta “fıtrat hadisi” olmuştur. Fıtrat kavramını İslam, hakkı kabul etmeye yatkınlık, istikamet ve selamet anlamında yorumlayanlar genel olarak Müslümanların çocukları gibi kâfirlerin çocuklarının da cennete gireceğini ifade ederler.⁵⁶⁸

أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ... مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ

Ebû Hüreyre’den rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Anne babası onu Yahudi, Hristiyan ya da Mecusi yapar.”⁵⁶⁹

Fıtrat üzere doğmak, her çocuğun mükemmel bir yaratılışla dünyaya gelmesi, isteyerek hakkı kabul etmeye hazır bir şekilde yaratılmış olmasıdır. Bu sebeple her çocuk günahsız, temiz ve iyiliğe yönelme eğiliminde doğar. Tevhide, Yüce Yaratıcısına inanmaya hazırdır. Fıtrat meselesine dair birçok farklı görüş ileri sürülmüştür: a) Selef alimleri başta olmak üzere alimlerin önemli bir kısmı konuyla ilgili naslardaki fıtrat kelimesinin “İslam” anlamına geldiğini ifade etmişlerdir. “Dünyaya gelen her insan fıtrat üzere doğar” manasındaki hadis, insanların fitri ve asli dinlerinin İslamiyet olduğunu, sonrasında çevrenin tesiriyle farklı dinlere yönelmenin fitrattan ve asıldan sapma olarak kabul edildiğini gösterir. Bu görüş doğrultusunda gayri müslimlerin çocukları da müslüman sayılır ve dünyada da ahirette de müslüman olarak muamele görürler. b) Allah’ın ilk yarattığında her insan için belirlemiş olduğu değişmeyen farklı inanç ve bunun sonucunda nihai mutluluk veya bedbahtlık anlamına gelir. Buna göre başta mümin olarak yaratılan imanla, kafir olarak yaratılan ise küfürle ölecektir. Fakat çocukların ilk yaratılıştaki durumları bilinemeyeceğinden çocuklara dünyada anne babalarının durumlarına göre muamele yapılacağı ifade edilmiştir. c) Fıtrattan kasıt, Allah’ın Hz. Adem’in neslinden henüz dünyaya gelmeden iman ettiklerine dair aldığı sözdür. d) “Her çocuk fıtrat

⁵⁶⁶ Ebu’l- Hasen Ali b. İsmail Eş’arî, *Makâlâtü’l-İslâmiyyîn ve’htilâfü’l- musallîn* (Beyrut, 1411), 1/190.

⁵⁶⁷ Selim Demirci, “Kelâmî Bazı İhtilafların Kaynağı Olarak Hadisler Müslüman Olmayanların Bulûğ Çağına Ermeden Ölen Çocuklarının Ahiretteki Durumuna Dair Bazı Rivayetler”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 50/50 (15 Haziran 2016), 141.

⁵⁶⁸ Hayati Hökelekli, “Fıtrat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/47-48.

⁵⁶⁹ Buhârî, “Tefsir”, 2; Müslim, “Kader”, 22. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *es-Sirâcu’l-Munîr fi Tertîbi Ehâdîsi Sahîhi’l-Câmi’i’s-Sağîr*, 2/733.

üzere doğmuştur” hadisindeki fitrat, sadece müslüman doğanlar için geçerlidir. Herkes müslüman olarak yaratılsaydı Yüce Allah’ın “Andolsun ki biz, insanların ve cinlerin çoğunu cehennem için yarattık⁵⁷⁰ demesinin bir anlamı olmazdı. Bu görüşlerden en çok kabul göreni, fitratın Allah’ın insana ilk yaratılış esnasında lütfettiği yaratanını tanıma eğilimi, ruh temizliği gibi olumlu yatkınlık ve yetenekleri ifade ettiği anlayışıdır. Buna göre, yeni doğanlarla ilgili fitrat kavramı, yaratılış ve karakter bakımından genel olarak temiz ve sağlıklı olmasına işaret eder, bunlar reşid çağına geldikten sonra imanı ya da küfrü seçebilirler.⁵⁷¹

وَأَمَّا الرَّجُلُ الطَّوِيلُ الَّذِي فِي الرُّوضَةِ فَإِنَّهُ إِبْرَاهِيمُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَّا الْوَلَدَانِ الَّذِينَ حَوْلَهُ فَكُلُّ مَوْلُودٍ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ قَالَ فَقَالَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَوْلَادُ الْمُشْرِكِينَ.

“...gördüğüm uzun boylu kişiye gelince o, İbrahim Peygamber’dir. Onun etrafındaki çocuklar, fitrat üzere ölen her bir çocuktur. Müslümanlardan bazıları, müşriklerin çocukları da mı Ey Allah’ın Rasulü! diye sordular. Allah Rasulü (s.a.s), müşriklerin çocukları da” buyurdu.⁵⁷²

Hiz. Peygamber, sabah namazını kıldıktan sonra “bu gece sizden kim rüya gördü” diyerek ashabından rüya anlatmasını istemiştir. Kimsenin rüya anlatmaması üzerine Allah Rasulü kendi rüyasını anlatmaya başlamıştır. Kendisine gelen melekler onu düz bir fezaaya çıkarmışlar ve farklı insanları göstermişlerdir. Ugradıkları yerlerden biri yeşil bir bahçe ve içindeki büyük bir ağaçtır. Bu ağacın dibinde bir adam ve çocuklar bulunmaktadır. Bu ağacın dibindeki kişi Hiz. İbrahim etrafındaki çocuklar insanların evlatlarıdır.⁵⁷³ Müslümanların çocukları şeklinde kayıtlı bir ifade kullanılmayıp daha genel bir ifadenin kullanılması hükmün her ikisi için geçerli olduğu şeklinde anlaşılmıştır. Bu insanların evlatlarının her birinin cennette olduğu konusunda açık bir hükümdür ve müşriklerin çocukları da bu hükme dahildir.⁵⁷⁴

Bu kesin bir delildir. Bu rivayet, yaşlı kimsenin Hiz. İbrahim, çocukların da tüm insanlığın çocukları olduğunu açıklamaktadır. Çünkü hadiste geçen ilgili lafız, mümin kafir tüm insanlığı ifade etmektedir. Dolayısıyla bu görüş bahse konu olan meselede en sahih olanıdır. Müşrik çocukları cennetliktir.⁵⁷⁵

⁵⁷⁰ el-A’râf, 7/179.

⁵⁷¹ Hökelekli, “Fitrat”, 13/47-48.

⁵⁷² Buhârî, “Ta’bir”, 48. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta’likât el-Hisân ‘alâ Sahih İbn Hibbân*, 2/107.

⁵⁷³ Buhârî, “Cenâiz”, 93.

⁵⁷⁴ Aynî, *Umdetü’l-kârî Şerhu Sahihi’l- Buhârî*, 8/310.

⁵⁷⁵ İbn Battal, *Şerh-i Sahih-i Buhârî li İbni Battal*, 3/373.

Bu hadisten anlaşılan şudur ki, ahiret konusunda Allah Rasul'ü kafir çocuklarını müslüman çocuklarına katmıştır. Dünya hayatında ise babalarına tabi olmaları gerekmektedir.⁵⁷⁶ Şu Hadis de müşrik çocuklarının cennette olduğunu ifade etmektedir:

حَدَّثَنَا حَسَنَاءُ بِنْتُ مُعَاوِيَةَ الصَّرِيمِيَّةُ، قَالَتْ حَدَّثَنَا عَمِّي، قَالَ قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ فِي الْجَنَّةِ قَالَ النَّبِيُّ فِي الْجَنَّةِ وَالشَّهِيدُ فِي الْجَنَّةِ وَالْمَوْؤُودَةُ فِي الْجَنَّةِ

Hasnâ binti Muaviye Essarimiyye amcam bize şöyle dedi: Allah Rasulü'ne (s.a.s) “kimler cennettedir” diye sordum. Allah Rasulü şöyle buyurdu: “Peygamber cennettedir, şehit cennettedir, diri diri toprağa gömülen kız çocukları cennettedir.”⁵⁷⁷

Müşrik çocukları günahsız olarak öldükleri için Cennete gireceklerdir.

Tevakkuf Edilir Görüşü: Müşrik çocuklarının ahiretteki durumları hakkında kesin bir hüküm vermekten kaçınarak Allah'ın takdirine bırakmak gerekir. Onların ahiretteki durumlarını kesin olarak bilmek mümkün değildir. Bu sebeple bu konuda hüküm vermekten kaçınmak, susmak en doğrusudur. Çünkü cehenneme girmelerine sebep olacak bir günah, cennete girmelerini sağlayacak bir sevap işlememişlerdir.

Kâdî Beydâvî gibi bazı alimler bu konuda tevakkuf görüşünde olmuşlardır. Ona göre sevap ve azap, amellerin karşılığı olmaz. Öyle olsaydı müşrik çocuklarının ne cennetlik ne de cehennemlik olması gerekirdi. Onların cennete girmesi Allah'ın lütfudur. Bu lütuftan mahrum bırakılmaları ezelde takdir olunmuştur. Onlar hakkında hüküm vermekten çekinmek gerekir.⁵⁷⁸ Ehl-i Sünnetin savunduğu gibi çocukların teklif karşısındaki durumları hakkında tarafsız kalarak kesin hükmü Allah'a bırakmak ve bu hükmün en azından olumsuz olmayacağını kabul edilmesi en uygun görüş olarak görünmektedir.⁵⁷⁹ Şu Hadisler bu konuyu açıklamaktadır:

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَرَارَى الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre, Allah Rasulü'ne (s.a.s) müşrik çocukların durumları soruldu. Allah Rasulü cevaben “Allah onların ne yapacaklarını en iyi bilendir.”⁵⁸⁰ buyurdu.

⁵⁷⁶ Kamil Miras, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecdî-i Sarih Tercümesi ve Şerhi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1993), 4/599.

⁵⁷⁷ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 27. Elbânî bu hadise hasen hükmü vermiştir Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 1/508.

⁵⁷⁸ Ahmet Taşdemir, “Müslüman Çocukların Ahiretteki Durumları”, *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 11/1 (30 Ocak 2013), 507.

⁵⁷⁹ Harun Çağlayan, “Teklif Karşısında Çocukların Dünya ve Ahiretteki Durumu”, *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 12/1 (01 Şubat 2014), 59.

⁵⁸⁰ Nesâî, “Cenâiz”, 60. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni'n Nesâ'i*, 2/425.

Allah Rasulü'ne müşrik çocukların cennette mi cehennemde mi olacakları sorulmuştur. İleride onların ne yapacaklarını, nasıl bir hayat yaşayacaklarını Allah bilir ki, hayattaki tercihlerine göre muamele edileceklerdir. Büyüdüklerinde mümin olurlarsa cennete müşrik ya da kafir olurlarsa cehenneme gideceklerdir. Allah Rasulü onların cennetlik mi cehennemlik mi olduklarına dair kesin bir hüküm vermemiştir. Ehl-i Sünnet alimlerinin çoğunluğunun kabul ettiği görüş de bu konuda kesin bir hüküm vermemek ve durumu Allah'a bırakmaktır. Bu konuda kesin bir yargıya varılmaz.⁵⁸¹

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ - قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ اللَّهُ إِذْ خَلَقَهُمْ أَعْلَمَ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

İbn Abbas'tan (r.a) rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Allah Rasulü'ne müşrik çocukları hakkında soruldu. O şöyle buyurdu: “Onları yaratan Allah ne yapıp ettiklerini en iyi bilendir” buyurdu.⁵⁸²

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يَهُودَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُنَاصِرَانِهِ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَمَنْ هَؤُلَاءِ قَبْلَ ذَلِكَ قَالَ اللَّهُ أَعْلَمَ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ بِهِ

Ebû Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Her çocuk fitrat üzere doğar. Daha sonra anne-babası onu Yahudi, Hristiyan ve müşrik yapar.” “Ey Allah'ın Rasulü bundan önce ölürse (Hristiyan ve müşrik olmadan önce ölürse) ne buyurursunuz denildi?” Allah Rasulü “Allah onların ne yapıp edeceklerini en iyi bilendir” buyurdu.⁵⁸³

Müşrik Çocukları Cehennemliktir Görüşü: Bu görüş, buluğa ermemiş olan müşrik çocuklarının ahirette her yönden babalarına tabi olduğu şeklindeki düşünceye dayanmaktadır. Bu görüşün arka planında “onlar babalarına tabidir” şeklinde Hz. Peygamber'e nispet edilen rivayet yer almaktadır. Bu görüşü savunanların başında Hariciler'in en güçlü ve en büyük kolu olduğu ifade edilen Ezârika bulunmaktadır. Ezârika bu görüşünü ayetlerden delil getirerek de desteklemek istemiştir. Ayet-i Kerime'de şöyle buyrulmaktadır: “Nuh dedi ki: Ey Rabbim, yeryüzünde yurt edinen kafirlerden hiçbir kimseyi bırakma! Sen onları bırakırsan kullarını doğru yoldan uzaklaştırırlar; sadece ahlaksız ve inkârcı yetiştirirler”⁵⁸⁴ ayeti delillerinin başında gelmektedir. Ezârika'dan başka İbn Batta, Kadı Ebu Ya'la ve Ahmed b. Hanbel'in tarafından bir gurubun da bu görüşte olduğu ifade edilmiştir. Bu görüş birçok açıdan

⁵⁸¹ Müzhiriddin ez Zeydani, *el-Mefatih Şerh Mesabih* (Dar'ün Nevadir, 2012), 1/198.

⁵⁸² Buhârî, “Cenâiz”, 92. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni'n Nesâ'i*, 2/419.

⁵⁸³ Tirmizî, “Kader”, 5. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *es-Sirâcu'l-Munîr fî Tertîbi Ehâdisi Sahîhi'l-Câmi'i's-Sagîr*, 1/65.

⁵⁸⁴ Nûh, 71/26-27.

eleştirilmiştir.⁵⁸⁵ Bu görüşte, Müşrik çocukları ebeveynlerine tabi olarak cehenneme gireceklerdir. Çünkü çocuklar ebeveynlerinin etkilenebilir. Bu sebeple onların akıbetlerini paylaşacaklardır düşüncesi hakimdir. Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَرَارِيُّ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ هُمْ مِنْ آبَائِهِمْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِلَا عَمَلٍ قَالَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَذَرَارِيُّ الْمُشْرِكِينَ قَالَ مِنْ آبَائِهِمْ قُلْتُ بِلَا عَمَلٍ قَالَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

H. Aîşe'den (r.a) rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir. Ben H. Peygambere şöyle sordum: “Ey Allah’ın Rasulü mümin çocuklarının ahiretteki durumu nedir?” Allah Rasulü “onlar babalarındandır” buyurdu. “Ey Allah’ın Rasulü amelsiz olarak mı” dedim. “Allah onların nasıl amel işleyeceklerini en iyi bilendir” buyurdu. “Ey Allah’ın Rasul’ü müşrik çocuklarının durumu nedir” dedim. “Onlar babalarındandır” buyurdu. “Amelsiz oldukları halde mi” dedim. “Allah onların nasıl amel işleyeceklerini en iyi bilendir” buyurdu.⁵⁸⁶

3.1.7. Allah Rasulü’nün (s.a.s) Müşrikler İçin Bedduası

Beddua, Farsçada “kötü” anlamına gelen bed ile Arapçada “isteme, dileme” anlamlarına gelen dua kelimelerinden oluşan bileşik bir isimdir. Dinin zulüm ve haksızlık olarak gördüğü geçerli sebeplere dayanması şartıyla beddua edilebileceğini gösteren ayet ve hadisler vardır. Müfessirlerin çoğuna göre, “kötü sözün açıktan söylenmesini Allah sevmez; fakat zulme uğrayanlar hariç”⁵⁸⁷ ayetiyle haksızlığa uğramış olanların zalime beddua etmelerine izin verildiği belirtilmiştir. H. Peygamberin de Müslümanlara işkence eden, İslam dinine şiddet ve baskı yoluyla karşı koyan, kötülükleriyle tanınmış olan bazı müşriklere beddua ettiğini ve bu bedduanın etkili olduğunu gösteren hadisler bulunmaktadır. H. Peygamber’in paraya taparcasına düşkün olan,⁵⁸⁸ anne babaya isyan eden⁵⁸⁹ bazı kimselere isim vermeden, Müslümanları uyarmak için beddua ettiği bilinmektedir. Mazlumun bedduasının kabul olacağıyla ilgili hadisler de vardır. Allah Rasulü (s.a.s), Muaz b. Cebel’i Yemen’e vali olarak gönderdiğinde, onun bazı görevlerini ifade ettikten sonra “Mazlumun bedduasından korun, onunla Allah arasında engel yoktur” diyerek zulüm ve haksızlıktan uzak durması konusunda

⁵⁸⁵ Demirci, “Kelâmî Bazı İhtilafların Kaynağı Olarak Hadisler Müslüman Olmayanların Bulûğ Çağına Ermeden Ölen Çocuklarının Ahiretteki Durumuna Dair Bazı Rivayetler”, 139-140.

⁵⁸⁶ Ebû Dâvûd, “Sünne”, 18. Sunnah ‘da bu hadis sahih olarak geçmektedir. Sunnah, “Bâbu fî Zerâriyyi’l-Müşrikîn” (08.042025).

⁵⁸⁷ en-Nisâ, 4/148.

⁵⁸⁸ Buhârî, “Cihad”, 70; “Rikâk”, 10.

⁵⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/346; Müslim, “Birr”, 8.

onu uyarmıştır.⁵⁹⁰ İslam ahlakında af ve ihsana önem verilmesinden dolayı beddua, Hz. Peygamber'den en az duyulan sözlerdendir.⁵⁹¹

Hicretin beşinci yılıydı ve Uhud savaşının üzerinden iki yıl geçmişti. Selmân-ı Fârisî'nin teklifi üzerine şehrin çevresine hendekler kazılmasına karar verilmişti. Düşman ordusu Medine'ye ulaşmıştı. Müşriklerle Müslümanlar arasında çetin mücadele başlamıştı. Savaş öyle bir kızışmıştı ki, Allah Rasulü namazlarını vaktinde kılamamıştı.⁵⁹² Hz. Peygamber namazı vaktinde kılamamanın üzüntüsüyle müşriklere şöyle beddua etmiştir:

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْأَحْزَابِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَلَأَ اللَّهُ بُيُوتَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا شَعْلُونًا
عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى جِئْنَا غَابَتِ الشَّمْسُ.

Hz. Ali'den rivayet edildiğine göre, Ahzâb gününde Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Allah onların evlerin ve mezarlarını ateşle doldursun. Güneş batana kadar bizi ikinci namazından alıkoydular.”⁵⁹³

Böyle çetin bir mücadeleyle geçen savaşta Allah rüzgâr ve görünmeyen ordularla Müslümanlara yardım etmişti.⁵⁹⁴ Hz. Peygamber elden gelebilecek her türlü çabayı göstermenin yanında Rabbine sığınarak sürekli dua etmeyi de ihmal etmiyordu.

عَنْ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْأَحْزَابِ فَقَالَ
اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ ، سَرِيعَ الْحِسَابِ ، اهْزِمِ الْأَحْزَابَ ، اهْزِمْهُمْ وَارْزُلْهُمْ.

İbn Ebi Halid'den rivayet edildiğine göre, o İbn Ebi Evfa'dan şöyle işittim demiştir: Allah Rasulü (s.a.s), müşrik ordularına şöyle beddua etmiştir. “Ey kitabı indiren, hesabı da hızlı gören Allah'ım, düşman ordularını yenilgiye uğrat. Onları hezimete uğrat ve iradelerini sars.”⁵⁹⁵

Allah Rasulü'nün burada, müşriklere beddua edip onlara karşı Allah'tan yardım istediğini görüyoruz. Bu da caizdir.⁵⁹⁶ Kıyamet gününde onlarla ilgili gerçek hükmü Yüce Allah koyacaktır. Nitekim Rabbimiz şöyle buyurmaktadır: “Hakikat şudur ki, Mümin olanlar, Yahudiliği kabul edenler, Sâbiîler, Hristiyanlar, Mecusiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükmünü verecektir. Çünkü

⁵⁹⁰ Buhârî, “Mezâlim”, 9.

⁵⁹¹ Mustafa Çağırıcı, “Beddua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 5/297-298.

⁵⁹² Muhammed Hamidullah, “Hendek Gazvesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/194-195.

⁵⁹³ Buhârî, “Cihâd”, 98; Müslim, “Mesâcid”, 202. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahihu'l-Câmi 'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*, 2/1024.

⁵⁹⁴ el- Ahzâb, 33/9

⁵⁹⁵ Buhârî, “Daavât”, 58. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta'likât el-Hisân 'alâ Sahîh İbn Hibbân*, 6/55.

⁵⁹⁶ el-Yahsubi, *İkmalül-Mulim bi-Fevaidi Müslim*, 6/45.

Allah her şeye tanık olandır.”⁵⁹⁷ Buhârî’ de geçen bir başka rivayette Allah Rasulü’nün Hendek günü Rabbine niyazı, müşriklere bedduası şu şekilde olmuştur:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْأَحْزَابِ اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اهْزِمِ الْأَحْزَابَ وَزَلْزِلْهُمْ

Abdullah b. Ebû Evfâ’dan rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) Ahzâb gününde şöyle buyurmuştur: “Ey Kitab’ı indiren, hesabı çabuk gören Allah’ım Ahzâbı yenilgiye uğrat ve perişan et.”⁵⁹⁸

Allah Rasulü’nün dua etme şekli müşriklerin yaptıkları kötülöklere ve işledikleri günahlara göre değişiyordu. Özellikle Müslümanlara çok zarar verenlere karşı daha şiddetli ifadelerle Rabbine dua ederek ondan yardım bekliyordu.⁵⁹⁹

Hicretin dördüncü yılının başlarında Âmir b. Sa’saa kabilesinin reisi, Ebû Berâ Âmir b. Mâlik Medine’ye gelerek Hz. Peygamber’den kabilesine İslam’ı anlatacak bazı kimseler göndermesini istedi. Onların emniyetini de garanti etti. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.s), İslamiyet’i ve Kur’an-ı Kerim’i iyi bilen yetmiş kadar kurrâyı bu kabile halkına Kur’an’ı öğretmek ve İslamiyet’i anlatmak üzere görevlendirdi. Ancak müşrikler bu hafızlara tuzak kurarak onları şehit ettiler. Olayı vahiy yoluyla öğrenip ashabına haber veren Hz. Peygamber, çok üzülmüş, otuz veya kırk gün sabah namazlarında Bi’rimaûne faciasına sebep olan kabilelere beddua etmiştir.⁶⁰⁰

عَنْ عَاصِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَدَ عَلَى سَرِيَّةٍ مَا وَجَدَ عَلَى السَّبْعِينَ [الَّذِينَ] أُصِيبُوا يَوْمَ بَنِي مَعُونَةَ كَانُوا يُدْعَوْنَ الْقُرَاءَ فَمَكَتْ شَهْرًا يَدْعُو عَلَى قَتْلِهِمْ.

Âsım’ın işittiğine göre Enes b. Mâlik şöyle demiştir. “Rasulullah’ın Bi’r-i Maûne günü şehit edilen yetmiş sahâbiye üzüldüğü kadar hiçbir seriyyeye üzüldüğünü görmedim. Onlara kurrâ denilirdi. Allah Rasulü bir ay boyunca (üzüntüsünden dolayı) onların katillerine beddua etti.”⁶⁰¹

Rahmet peygamberi olarak gönderilen Allah Rasulü’nün kendisine ve ashabına yapılan birçok haksızlık ve ihanet karşısında beddua etmediği halde bu hadise sebebiyle beddua etmesi onun üzüntüsünü ifade etmek adına dikkat çekicidir.

⁵⁹⁷ el-Hac, 22/17.

⁵⁹⁸ Buhârî, “Tevhid”, 34. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta’likât el-Hisân ‘alâ Sahih İbn Hibbân*, 6/56.

⁵⁹⁹ İbn Battal, *Şerh-i Sahih-i Buhârî li İbni Battal*, 10/126.

⁶⁰⁰ Ahmet Önkâl, “Bi’rimaûne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/195-196.

⁶⁰¹ Müslim, “Mesâcid”, 302. Cevâmiu’l-Kelim’ de bu hadis sahih olarak geçmektedir. Muhsin Kâsım, “Cevâmiu’l-Kelim”.

3.1.8. Müşriklerin Yaptıkları İyiliklerin Kendilerine Fayda Vermeyeceği

Allah'ın varlığına ve birliğine inanıp O'na hiçbir şekilde şirk koşmayan, O'nun verdiği nimetlere nankörlük etmeyen, salih ameller işleyerek, Rablerine gönülden bağlanan ihlaslı kullar her ne kadar günah işlemiş olsalar da Allah'ın lütuf ve rahmetine kavuşacaklardır. Bir şekilde Allah'a varan yolu bulacaklardır. Allah'a şirk koşanlara da yaptıkları iyilikler fayda vermeyeceklerdir.

سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ بْنَ الْغَاصِ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: “مَنْ لَقِيَ اللَّهَ، وَهُوَ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَلَمْ تَضُرَّهُ مَعَهُ خَطِيئَةٌ، كَمَا لَوْ لَقِيَهِ وَهُوَ مُشْرِكٌ بِهِ دَخَلَ النَّارَ، وَلَمْ تَنْفَعْهُ مَعَهُ حَسَنَةٌ.”

Abdullah b. Amr b. As Hz. Peygamber'den şöyle işittiğini rivayet etmiştir: Hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmadığı halde kim O'na kavuşursa Cennet'e girer. Yaptığı hatalar Cennet'e girmesine engel değildir. Her kim de Allah'a şirk koşarak O'na kavuşursa Cehenneme girer. Yaptığı iyilikler bu konuda kendisine fayda sağlamaz.⁶⁰²

Hadis-i Şerif, tevhidin İslam dinindeki önemini vurgulamaktadır. Tevhidin olmadığı yerde şirk vardır. Tevhidin yokluğu da yapılan iyi amelleri geçersiz kılar. Çünkü tevhid, tüm ibadetlerin ve amellerin kabulünün ön şartıdır. Şirk ise her çeşit iyiliği etkisiz hale getirir, iyilikleri boşa çıkarır.

Cahiliye devrinde Abdullah b. Cüd'ân adında bir kişi vardı. Hz. Ebû Bekir'in babasının amcazadesiydi. Ficar savaşlarında yüz askeri teçhiz etti. Aynı zamanda Kureyş kabilesinin kumandanlığını yaptı. Yaşlandıkça daha da cömert oluyor, birçok köle ve câriyeyi âzat ederek yardımda bulunuyordu. Hilfü'l-fudûl anlaşmasını düzenleyenlerdendi. Yalnız Mekkelileri değil, hac, umre veya ticaret için Mekke'ye gelenleri de himayesine alır, eşyalarını ve silahlarını korurdu. Onun herkese açık sofrası, bol ikramlarda bulunması, hediye dağıtma gibi özellikleri Mekkeliler arasında da itibarlı olmasına sebep olmuştur. Hz. Aişe akrabası olduğu için onun sahip olduğu bu özelliklerin kendisine ahirette bir fayda verip vermeyeceğini Allah Rasulü'ne sormuştur.⁶⁰³ konudaki rivayet şöyledir:

عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْنُ جُدْعَانَ كَانَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ يَصِلُ الرَّجَمَ وَيُطْعِمُ الْمُسْكِينَ فَهَلْ ذَاكَ نَافِعُهُ قَالَ لَا يَنْفَعُهُ إِنَّهُ لَمْ يَقُلْ يَوْمًا رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ

Hz. Aişe'den (r.a) rivayet edildiğine göre, O şöyle demiştir: “Ey Allah'ın Rasulü! İbn Cüd'ân Cahiliye devrinde akrabasına yardım eder, fakirleri doyururdu. Acaba bu ona bir fayda

⁶⁰² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/155. Elbânî bu hadise zayıf hükmü vermiştir. Muhammed Nasıruddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi's-daîfa ve şey'un min fıkhihâ ve fevâ'idihâ* (Riyad: el-Maârif Neşriyat, 1431), 12/161.

⁶⁰³ Mustafa Fayda, “Abdullah b. Cüd'ân”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/93-94.

verir mi?” diye sordum. Allah Rasulü (s.a.s), “hayır fayda vermez. Çünkü o hiçbir gün Ya Rabbi! Kıyamet gününde benim günahlarımı affeyle dememiştir” buyurdular.”⁶⁰⁴

Dünyevi ve uhrevi kurtuluşun olmazsa olmaz şartı imandır. İman olmadan yapılan salih amellerin Allah katında bir değeri yoktur.

3.1.9. Müslümanların Müşriklerle Evlenmeleri

Evlenme, İslam Hukukunda “nikâh” kelimesi ile ifade edilir.⁶⁰⁵ Nikâh, evlenmek, cinsi birliktelik anlamlarına gelir. Şer ’an aranan şartlar dahilinde aralarında evlenme engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının hayatlarını geçici olmadan birleştirmelerini sağlayan akid ve bu şekilde eşler arasında meydana gelen evlilik ilişkisidir.⁶⁰⁶

İslam Hukukunda evlenme engelleri mahiyetleri itibariyle sürekli ve geçici olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Sürekli evlenme engelleri, kan, sıhriyet, süt hısımlığı olmak üzere üç kısımda incelenir. Geçici evlenme engelleri dokuz kısımda incelenmektedir. Din farkından oluşan evlenme engeli ile boşamadan, iddetten, dört evlenmeden, sıhri hısımlıktan, kadının evli olmasından, mülkiyet ilişkisinden, ihramlı olmaktan, Lian’dan oluşan evlenme engeli olarak dokuz kısımda incelenmektedir.⁶⁰⁷

Müslümanların, Allah’a şirk koşan müşriklerle evlenmeleri haram kılınmıştır. Bu konuda Kur’an’da şöyle buyurulmaktadır:

İman etmedikçe Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. İmanlı bir Cârîye hoşunuza gitmiş olsa da müşrik hür kadından daha iyidir. İman etmedikçe Allah’a ortak koşan erkeklerle de kadınlarınızı evlendirmeyin. İmanlı bir köle hoşunuza gitse bile müşrik bir hür kişiden daha iyidir. Çünkü onlar insanları ateşe davet ederler. Allah ise izni ile cennete ve affedilmeye çağırır. Allah hatırlayasınız diye insanlara ayetlerini böyle açıklar”⁶⁰⁸

Bu ayetin gelişinin sebebi, hicretten sonra Mekke’ye gönderilen Ebû Mersed’in başından geçen bir olaydır. Putperest olan bir kadın Ebû Mersed’le evlenmek istedi. O, Allah Rasulü’nden izin almadan bunu yapamayacağını söyledi. Medine’ye gidince sordu, bunun üzerine ayet geldi. Kadın putperest olduğu için evlenmesine izin verilmedi.⁶⁰⁹ Bu ayete göre, müşriklerle evlenme kadın erkek ayırımı yapılmaksızın kesin olarak yasaklanmıştır. Bu çeşit

⁶⁰⁴ Müslim, “İman”, 94. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta’likât el-Hisân ‘alâ Sahih İbn Hibbân*, 8/453.

⁶⁰⁵ Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebu Sehl Serahsî, , *Kitabu’l-Mebsut* (Beyrut, 1912), 4/192.

⁶⁰⁶ Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (TDV Yayınları, 2007), 33/112-117.

⁶⁰⁷ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985), 2/106.

⁶⁰⁸ el-Bakara, 2/221.

⁶⁰⁹ Karaman vd., *Kur’an Yolu Tefsiri*, 1/350-352.

evliliklerin yasaklanma sebebi, ayette de belirtildiği gibi müşriklerin ateşe çağırmalarıdır. Çünkü küfre davet ederler, küfre davet de ateşe yani cehenneme davet demektir. Bu çeşit evlilikler müşrikleri şirke götürebilir. Bu tür evliliğin yasaklanmasının bir diğer sebebi de eşler arasındaki inanç farkının endişe ve ızdıraba, karşılıklı nefret duygularına sebep olması, evlilik hayatını sarsmasıdır.⁶¹⁰ Allah Rasulü'nün hadisinde bu durum şöyle ifade edilmiştir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو: أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ اسْتَأْذَنَ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي امْرَأَةٍ يُقَالُ لَهَا: أُمُّ مَهْرُولٍ، كَانَتْ تُشَافِحُ، وَتَسْتَرْطُ لَهُ أَنْ تُنْفِقَ عَلَيْهِ، وَأَنَّهُ اسْتَأْذَنَ فِيهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَوْ ذَكَرَ لَهُ أَمْرَهَا، فَقَرَأَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {الرَّائِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ} [النور: 3]، قَالَ: أَنْزَلْتُ: {الرَّائِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ}

Abdullah b. Amr'dan rivayet edildiğine göre, Müslümanlardan biri Ümmü Mahzul adlı bir kadınla evlenme hakkında Allah Rasulü'nden izin istedi. Bu kadın zina ediyor ve kendisiyle evlendiğinde geçiminin sağlanmasını şart koşuyordu. İşte bu adam o kadınla evlenme konusunda Allah Rasulü'nden (s.a.s) izin istedi veya o kadının durumunu Allah Rasulü'ne anlattı. Hz. Peygamber, “zina eden kadın ancak zina eden ya da müşrik olan bir kimseyle evlenebilir” ayeti indirildi dedi.⁶¹¹

Ayet ve hadis, evlilikte temizliğin ve imanın önemini vurgular. Zina eden kişilerin ancak kendisi gibi günah işleyen veya inanç bakımından müşrik olan kimselerle evlenebileceğini ifade eder. Zina edenleri evlilik öncesi tövbe ederek hayatını düzeltmelerinin önemine de işaret edilir. Çünkü evlilik önemli bir bağdır, bu bağın temiz temele dayanması gerekir. Zina gibi ahlaki zayıflıklar, imânî bir hayatın göstergesi olan evlilikte olumsuz sonuçlar doğurabilir.

3.1.10. Müşriklerin Mescid-i Nebevî 'ye Girmesi

Allah Rasulü'nün hicretten sonra gerçekleştirdiği ilk faaliyetlerden biri Mescid-i Nebevî'nin inşa edilmesidir. Mescid-i Nebevî, Allah Rasulü'nün Medine'deki bütün faaliyetlerinin merkezinde yer almış, işlevselliği bakımından sonraki dönemde yapılan camilere örnek olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de Mescid-i Nebevî isim olarak geçmemekle birlikte “ilk günden takvâ üzere kurulan mescit”⁶¹² ifadesinde Mescid-i Nebevî ya da Mescid-i Kubâ'nın kastedildiği rivayet edilmektedir.⁶¹³ İslam âlimlerinin çoğunun görüşüne göre, fazilet bakımından Mescid- Nebevî Mescid-i Harâm'dan sonra gelir. Mescid-i Nebevî yapıldığı

⁶¹⁰ H. İbrahim Acar, “Evlenme Engeli Olarak Din Farkı”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)* 17 (2002), 26-27.

⁶¹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 11/670.; Ebû Dâvûd, “Nikah”, 5. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu Süneni'n Nesâ'i*, 2/680.

⁶¹² et- Tevbe 9/108

⁶¹³ Müslim, “Hac”, 514.

zamandan itibaren Medine'nin en önemli ilim ve kültür merkezi olmuştur, bu özelliği tarih boyunca da sürdürmüştür. Burada yapılan ilmi tartışmalar ve istişareler İslami ilimlerin oluşmasına önemli katkı sağlamıştır.⁶¹⁴

Mescitler, dünyevi ve uhrevi hazırlıkların analizinin yapılması için uygun olan özel mekanlardır, aynı zamanda İslam'ın şiarıdır.⁶¹⁵ Bu sebeple dinimiz, bu mekanlara çok önem vermiş, bu mekanların imâr edilmesini ve korunmasını emretmiştir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Allah'ın mescitlerini yalnız, Allah'a ve ahiret gününe inanan , namaz kılan, zekât veren ve sadece Allah'tan korkan kimseler onarır. Doğru yolda olanlar onlardır.”⁶¹⁶ Mescitler Maddi ve Manevi anlamda temiz mekanlardır. Buralara girecek kimselerin bu saflığı ve temizliği koruyacak kimseler olması gerekir. Bu sebeplerle müşriklerin bu mekanlara girişi yasaklanmıştır:

عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَدْخُلُ مَسْجِدَنَا هَذَا مُشْرِكٌ بَعْدَ غَامِنًا هَذَا، غَيْرَ أَهْلِ الْكِتَابِ وَخَدَمِهِمْ

Câbir'den (r.a) rivayet edildiğine göre Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Mescidimize Mescid-i Nebevî 'ye bu yıldan sonra müşrikler giremez. Bu hüküm ehli kitap ve onların hizmetçilerini kapsamaz.”⁶¹⁷

Hadis-i Şerif, müşriklerin Mescid-i Nebevî gibi kutsal yerlere girmelerinin yasaklandığını ifade etmektedir. Bu yasaklama, mescitlerin manevi saflığını ve ibadet eden kimselerin huzurunun korunmasına yöneliktir. Mescitlerin hem fiziksel hem de manevi temizliğinin korunması gerekir. Mescid-i Nebevî'ye girme yasağı Ehl-i Kitap ve onların hizmetçilerini kapsamaz.

“Heyetler Yılı” olarak bilinen hicretin dokuzuncu yılında Necrân Hristiyanlarının temsilcileri Medine'de bulunuyorlardı. Allah Rasulü ile (s.a.s) görüşmek için Mescid-i Nebevî'ye gelmişlerdi. İbadet vakitleri geldiğinde doğu yönüne dönerek ibadet etmek için hazırlandılar. Sahâbîler bunu istemediler. Allah Rasulü (s.a.s) onların serbest bırakılmalarını ve ibadetlerini yapmalarına izin verilmesini emretti.⁶¹⁸

Katâde ve İmam Mâlik'e göre, kâfirlerin de mescide girmesi caiz değildir. İmam-ı Âzam kitap ehli olanların girmesini caiz görmüştür. İmam Şafi ise, Müslümanlar izin

⁶¹⁴ Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükaşcı, “Mescid-i Nebevî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/281-290.

⁶¹⁵ Bünyamin Çalık, “Camilerde ve Mescitlerde Dinen Caiz Olan ve Olmayan Davranışlar”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* II/3 (2015), 113.

⁶¹⁶ et-Tevbe, 9/18

⁶¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 23/18. Cevâmiu'l-Kelim' de bu hadis sahih olarak geçmektedir. Muhsin Kâsım, “Cevâmiu'l-Kelim”.

⁶¹⁸ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* (Kahire, 1355), 2/223-224.

verdiğinde ehl-i kitap olsun ya da olmasın bütün kafirlerin mescide girebileceğini ifade etmiştir. Müşriklerin Mescid-i Haram'a girmelerini yasak eden ayet⁶¹⁹ gelince, Şafilere bunu Mescid-i Haram'a has olarak kabul etmiş ve oraya girmelerinin caiz olmadığını ifade etmişlerdir. Hanefiler bu ayetten maksadın müşriklerin işgal etmek ya da çıplak tavaf etmek maksadıyla girmeleri olduğunu söylemişlerdir. Ehl- Kitab'ın ziyaret için girmelerinde bir sakınca yoktur.⁶²⁰

Müşrikler, İslam'ın temel inançlarından olan tevhid inancına karşı çıkarak Allah'a ortak koşan, ortak koştuğu varlıklara tazimde bulunan kimseleri ifade etmektedir. Müslümanlar Müşriklerle ilişkilerinde temkinli olmalı, onların kötü etkilerine karşı her zaman uyanık olmalıdır. Müslüman, müşriklerle ilişkilerini, Kur'an ve sünnetin çizdiği çerçeve doğrultusunda devam ettirmelidir. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

Allah ve Rasülü 'nden bu büyük hac günü insanlara duyurudur. Allah'ın ve Elçisinin müşriklerle hiçbir bağı yoktur. Şayet tövbe ederseniz bu kendi lehinizedir; sırt çevirirseniz biliniz ki, Allah'ı aciz bırakamazsınız. (Rasulüm), elem verici bir azapla inkâr edenleri müjdele.⁶²¹

3.2. Şirke Götürebilecek Bazı Unsurlar

Şirk İslam'da en büyük günahlardandır. Bu nedenle şirki çağrıştıran her türlü uygulamadan ve inançtan uzak durmak gerekir. Zamanlar, kişiler değişse de yapılan yanlışlar farklı şekillerde devam etmiştir. Kişiler bazen farkında olarak bazen farkında olmadan geçmişte yapılan hataları tekrar etmişlerdir. Bugün de tevhid inancını zedeleyerek şirke yol açabilecek bazı uygulamalara rastlamak mümkündür. Bu uygulamaları şu şekilde sıralayabiliriz.

3.2.1. Allah Dışında Herhangi Bir Varlığa Aşırı Sevgi ve Tazim Göstermek

Her insanın hayatında sevdiği, saydığı kimseler vardır. Ancak Müslüman, Allahtan başka varlıklara duyduğu sevgi ve saygının sınırlarını iyi belirlemelidir. Allah'tan başka varlıkları sevmeye ve onlara tazim göstermeye aşırıya gitmek şirke götüren yollardandır. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “İnsanlar arasında Allah'ı bırakarak O'na koştukları eşleri tanrı olarak benimseyenler ve onları Allah'ı sever gibi sevenler vardır.”⁶²² Bir insanın bir insana karşı beslediği aşırı sevgi, onu putlaştırmaya kadar gidebilir. Hz. Peygamber (s.a.s),

⁶¹⁹ et- Tevbe, 9/28.

⁶²⁰ Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, 55.

⁶²¹ et-Tevbe, 9/3.

⁶²² el-Bakara, 2/165.

kendisine “Allah ve sen istersen” diyerek tazimde bulunan kimseye, “Sen beni Allah’a denk mi tutuyorsun” diyerek tepkisini göstermiş, sadece “Maşallah” (Allah dilerse) demesini nasihat etmiştir.⁶²³ Allah Rasulü (s.a.s), kendisine secde etmek isteyen kimseye de şiddetli bir şekilde tepkisini ifade ederek bunu yapmasına izin vermemiştir.⁶²⁴ Yine karşısında titreten bir kişiyi görünce, “sakin ol ben de senin gibi kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum”⁶²⁵ buyurmuştur.

Kur’an-ı Kerim peygamberlere⁶²⁶ ve anne-babaya⁶²⁷ saygı gösterilmesini emretmiştir. Fakat bu sevgi ve saygı sınırsız değildir. Herhangi bir varlığa gösterilen sevgi ve yüceltmede aşırı gidilirse işte burada haktan sapma başlar. Yüceltmeye layık tek varlık olan Allah’a ortak koşulduğundan şirke düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalınmış olur.⁶²⁸

İnsanların peşine takılıp kullukta bulunduğu, uğruna kendilerini feda ettikleri nice varlıklar vardır. Bunlar peygamber, hükümdar, arkadaş, kadın gibi insan cinsinden olabilirken; para, menfaat gibi farklı nesnelerden de olabilir. Yahudilerin Hz. Üzeyir’i; Hristiyanların Hz. İsa’yı ve Hz. Meryem’i takdis etmeleri şirke düşmelerine sebep olmuştur. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır.

Yahudiler, Üzeyir, Allah’ın oğludur dediler. Hristiyanlar da Mesih Allah’ın oğludur dediler. Bu onların kendilerinin söyledikleri sözlerdir. Sözlerini inkâr etmiş olan müşriklerin sözlerine benzetiyorlar. Nasıl da gerçekten yüz çeviriyorlar.⁶²⁹ “Allah buyurmuştu ki, Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara sen mi beni ve annemi Allah’ın dışında birer tanrı kabul edin dedin? Buyurduğu zaman İsa şu cevabı verir: hâşâ seni tenzih ederim.”⁶³⁰

Allah Rasulü (s.a.s) de bu konuda şöyle uyarıda bulunmuştur: “Hristiyanların Meryem oğlu İsa’yı yüceltmeleri gibi sizler de beni yüceltmeyin. Ben yalnız bir kulum. Benim için Allah’ın kulu ve elçisi deyin.”⁶³¹

Müslümanın Allah dışındaki diğer varlıklara duyacağı sevgi ve saygı, beşeriyet ve yaratılmışlık sınırlarını aşamaz. Din alimi, mezhep imamı, lider, tarikat şeyhi, anne baba, evlat, dost, arkadaş bunların hiçbirisi mümin için Allah’a duyulan sevgiye eşit olamaz, Allah’a duyulması gereken tazimin alternatifi olamaz. Dinin koymuş olduğu sınırlar çiğnendiğinde şirke düşülebilir.⁶³²

⁶²³ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/215.

⁶²⁴ Ebû Dâvûd, “Nikah”, 40.

⁶²⁵ İbn Mâce, “Etme”, 30.

⁶²⁶ en-Nisâ, 4/64; Nûr, 24/63; el-Hucurât, 49/2-3.

⁶²⁷ el-İsrâ, 17/23-24.

⁶²⁸ Abdurrahman Kasapoğlu, *Kur’an’da İman Psikolojisi* (İstanbul: Yalnızkurt Yayınları, 1997), 220-222.

⁶²⁹ et-Tevbe, 9/30.

⁶³⁰ el-Mâide, 5/116.

⁶³¹ Buhârî, “Enbiyâ”, 48.

⁶³² Topaloğlu - vd., *İslam’da İnanç Esasları*, 95.

Müslümanların yanlışa düştükleri bir diğer nokta, dini önder olarak gördükleri bazı insanları masum (günahsız- hatasız) olarak görmeleri, bazı insanların da Allah katında insanlar için şefaate edeceklerine inanmalarıdır. Muhakkak ki, ismet (günahsızlık), Allah'ın peygamberlerine bahsettiği, onlara has bir sıfattır. Peygamberler dışında hiç kimse masum değildir. Herhangi bir Müslüman için Cennetliklik ya da Cehennemliklik diye hüküm verme yetkisi hiç kimseye verilmemiştir. Buna rağmen bazı guruplar peygamber dışında bazı insanları günahsız kabul etmektedir.⁶³³ Peygamber dışında bazı kişileri de günahsız ve masum görmek, asla kabul edilemez, yanlış bir inanış ve tavidır.

Fani olan varlıklara kutsallık vererek, secde derecesinde aşırı tazim göstermek, gerçekte kutsallık atfedilmeye layık tek varlık olan Allah'a yönelmekten kişiyi uzaklaştırır. Böylece Allah'ın yanında başka varlıklar aşırı yüceltilerek farkında olmadan şirke düşme tehlikesi ortaya çıkar.⁶³⁴ Bu sebeple insanların inançlarını ve uygulamalarını, gelenek ve göreneklerini, düşünce ve davranışlarını sorgulamaları, Kur'an süzgecinden geçirmeleri tevhidi çizgiyi korumak için vazgeçilmez bir şarttır.⁶³⁵

3.2.2. Gayb'a dair Konularda ve Diğer Konularda Allah Dışında Başka Varlıklardan Yardım Beklemek

İslam Dinine göre gaybın bilgisi Allah katındadır, Allah'tan başkasının gaybı bilmesi mümkün değildir. Ayet-i Kerime'de şöyle buyrulmaktadır: "De ki, göklerde olsun yerde olsun Allah dışında hiç kimse gaybı bilemez."⁶³⁶ Kâhin ve benzeri kişilerin gaybı bildiğine inanmak kişiyi şirke götüren yollardandır. Tevhide aykırı olan bu konuyla ilgili Allah Rasulü (s.a.s), şöyle buyurmuştur: "Her kim ki, bir kâhine gider sonra da onun söylemiş olduklarını tasdik ederse Muhammed'e indirilenden ayrılmış olur."⁶³⁷ Günümüzde de uygulaması olduğu gibi, bazı insanlara giderek geçmiş ve gelecekle ilgili bilgi almaya çalışmak, hastalıklara şifa bulmaya, rüyaları yorumlatmaya uğraşmak ve söylenenlere göre hayata yön vermek batıl inanışlardır. Şirke sevk eden yollardır.

İnsanlardan veya cinlerden yardım isteyerek gaybdan verilen haberlerin doğruluğuna, sihir, büyü, fal, muska gibi uygulamaların fayda ya da zarar verdiğine inanmak, burç yorumlarıyla hayata yön vermek tevhidi zedelemekte, kişinin şirke düşmesine sebep

⁶³³ Topaloğlu - vd., *İslam'da İnanç Esasları*, 106.

⁶³⁴ Kasapoğlu, *Kur'an'da İman Psikolojisi*, 222.

⁶³⁵ İbrahim Sarıms, *Hiz. Muhammed'i Doğru Anlamak -1* (İstanbul: Ekin Yayınları, 2007), 144.

⁶³⁶ en-Neml, 27/65; el-En'âm, 6/50, 59, 73; el-A'râf, 7/188; Yûnus, 10/20; Hûd, 11/31.

⁶³⁷ Ebû Dâvûd, "Tıb", 21; Tirmizî, "Taharet", 102.

olmaktadır.⁶³⁸ Kur ‘ani bilgiden yoksun olan kimselerin insanları böyle yalan yanlış bilgilerle aldatması, insanların da böyle kimselere inanması dinin genel esas ve ilkelerine aykırıdır.⁶³⁹ Ayet-i Kerime’de “...Cinler gaybı bilselerdi o küçük düşürücü azap içinde bulunmazlardı”⁶⁴⁰ buyrulurken cinlerin gaybdan haber vermede ne kadar aciz oldukları ifade edilmiştir. Gaybın bilgisi ancak Allah katındadır.⁶⁴¹

Fal ve benzeri uygulamalarda da işler Allah’ın takdirine değil, bazı varlıkların iradesine bırakıldığı için bu tür uygulamalar, tevhid inancına ters düşmektedir. Kur’an-ı Kerim’de bu “şeytan işi pislik” olarak ifade edilmiştir ve ondan uzak durulması emredilmiştir.⁶⁴² Allah Rasulü (s.a.s) de bu uygulamaların şirkle ilişkisine dikkat çekerek, çeşitli yollarla fala başvurma sîhiir ve kehanet çeşitlerinden olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴³ Bu tür uygulamalar, tevhide yani bir ve tek olan Allah’a inanma ve güvenme, sadece O’na kulluk edip sadece O’ndan yardım isteme⁶⁴⁴ inancına aykırı düşmektedir.

Allah’a ait olan gaybın bilgisini, Allah bildirmediği sürece Peygamberlerin bile bilmesi mümkün değildir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Allah, (gaybı bildirmek için) peygamberlerinden dilediğini seçer. Öyleyse Allah’a ve peygamberine iman edin, inanırsanız ve sakınırsanız sizin için büyük ecir vardır.”⁶⁴⁵ Durum böyle iken bazı kimselerin gaybı bildiklerini iddia etmesi, bazılarının da bunlara itibar etmesi kişileri tevhid anlayışından uzaklaştırır. Bu konuda Müslümanların bilinçli olması, bu şekilde dini istismar eden kimselere itibar etmemesi, problemlerini çözmede yardımcı Allah’tan beklemesi gerekir. Ayet-i Kerime’de şöyle buyrulmaktadır:

Dua edilmeye lâyık olan sadece Allah’tır. O’nun dışında el açarak dua ettikleri varlıkların onların hiçbir isteğini karşılaması mümkün değildir. Onlar, ağzına gelsin diye avuçlarını suya doğru açıp yalvaran kimse gibidir. Oysaki bu yoldan suyun ağzına gelmesi mümkün olmayacaktır. Kâfirlerin duası hep boşa gitmektedir.⁶⁴⁶

Muska, nazar boncuğu gibi bazı şeyler takarak bunlardan yardım beklemekte dinle bağdaşmayan uygulamalardır. Allah Rasulü (s.a.s), takılan muskaların ve nazarlık olarak

⁶³⁸ Yılmaz, *Kuran’an’a Göre Şirkin Sebepleri ve Çeşitleri*, 107.

⁶³⁹ Sarmış, *Hz. Muhammed’i Doğru Anlamak -I*, 119-123.

⁶⁴⁰ Sebe’, 34/14.

⁶⁴¹ Fâtır, 35/38; el-Cin, 72/26-27.

⁶⁴² el-Mâide, 5/90.

⁶⁴³ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 23.

⁶⁴⁴ el-Fâtiha, 1/5.

⁶⁴⁵ Âl-i İmrân, 3/179.

⁶⁴⁶ er-Ra’d, 13/14.

hayvanların boynuna asılan gerdanlıkların çıkarılmasını ve atılmasını emretmiştir⁶⁴⁷ ve kendisinin de nazarlık takanlardan uzak olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴⁸

Hız. Peygamber, nazarın gerçekliğini ifade etmiş⁶⁴⁹ fakat ondan korunmak için bazı nesnelerden çare beklemeyi değil, Allah'a sığınmayı⁶⁵⁰ Kur'an-ı Kerim'den bazı sure ve duaların okunmasını emretmiştir.⁶⁵¹

Hastalığı da şifayı da veren Yüce Allah'tır.⁶⁵² Allah'tan başkasından çare ve şifa ummak, şifa ve devayı başkasının verebileceğini düşünüp beklemek şirktir. Muhakkak ki, tedavi için vesileler olacaktır. Sonuçta şifayı verecek olan Allah'tır. Nitekim Ayet-i Kerime'de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren Allah'tır. Yediren içiren O'dur. Hastalandığımda şifayı veren de O'dur."⁶⁵³ Öyleyse hiçbir şeye güç yetiremeyecek varlıklardan şifa beklemek yerine, tıbbî tedavi yollarına başvurarak Şafi olan Rabbimizden şifa beklemek gerekir.

3.2.3. Rabıta

İki şeyi birbirine bağlayan bağ, alaka anlamına gelen râbıta kelimesi tasavvufta, kâmil bir mürşide gönül bağlamak, onun suretini ve sîretini düşünmek demektir.⁶⁵⁴ Rabıtanın tasavvuf kitaplarında tanımı şöyle yapılmaktadır. Şuhud ve ıyan makamına ulaşmış olan kâmil bir şeyhe kalbi bağlamaktır. Çünkü kâmil şeyh oluk gibidir ve rabıta eden kimsenin kalbine feyiz gelir.⁶⁵⁵

Nasıl ki sevgi, sevgilinin güzelliğini, hayalini, hal ve hareketlerini düşünerek kalbi sevgiliye bağlamaksa râbıta da müridin mürşidine gönülden sevgiyle bağlanmasıdır. Râbıta fıtrattan gelen tabi bir olgu olduğundan insan olan her yerde bulunur. Râbıta, model olarak kabul edilen kahramanların ideal davranışlarından istifade etme, o kişilerde bütünleşme ve aynîleşme yoludur. Râbıta kişinin her daim Allah'ın huzurunda olduğu duygusuna ulaşmasını sağlamaktır, her an Allah'ı görüyormuş gibi yaşamaktır.⁶⁵⁶

⁶⁴⁷ Müslim, "Libâs ve Zînet", 105.

⁶⁴⁸ Nesâî, "Zînet", 12.

⁶⁴⁹ Buhârî, "Tıb", 36.

⁶⁵⁰ İbn Mâce, "Tıb", 32.

⁶⁵¹ Buhârî, "Tıb", 34.

⁶⁵² eş-Şuarâ, 26/80.

⁶⁵³ eş-Şuarâ, 26/78-80.

⁶⁵⁴ Necdet Tosun, "Râbıta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/378-379.

⁶⁵⁵ Dilaver Selvi vd., *Kur'an ve Sünnet Işığında Rabıta ve Tevessül* (İstanbul: Umran Yayınları, 1994), 5.

⁶⁵⁶ Hasan Kâmil Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufi Hayat* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 176.

Kâmil bir şeyhe salikin kalbini bağlatıp yanındayken de gıyabında da şeyhin suretini, sîretini ve ruhaniyetini hayalinde muhafaza ederek, şeyhin yanında bulunduğu edebe bürünmesi demektir.⁶⁵⁷

Kur'an-ı Kerim'de yer alan ribât ve murâbata⁶⁵⁸ sınırdaki düşmanı gözlemek, nöbet tutmak ve verilen emrin eksiksiz olarak yerine getirilmesi gibi anlamları ifade eder.⁶⁵⁹

Önceleri tasavvufta şeyhi sevmek, kalbini ona bağlamak böylece ondan feyiz almak ve onun davranışlarını taklit etmek gibi uygulamalar varken bu uygulamalar zamanla şeyhin suretini düşünme şeklini almıştır. Bahâeddin Nakşibend ömrünün sonlarında yaptığı hac yolculuğunda halifesi ve müridi olan Muhammed Pârsâ'ya kendisine rabita yapmasını ve suretini düşünmesini tavsiye etmiştir.⁶⁶⁰

Kur'an-ı Kerim'de "Ey iman edenler, Allah'tan korkun, sâdıklarla birlikte olun."⁶⁶¹ Sâdıklarla beraber olmak ya cismani ya da ruhani olur. Ruhani beraberlik, gıyabında sâdıkların sîret ve suretlerini hayalde tutmak, ruhen ve fikren onlarla birlikte olmak, onları düşünmek ve onların güzel halleriyle hallenmektir. Kâmil insanlarla dost olanlar ve onların sohbetlerinde bulunanlar, kendileri günahkâr da olsalar, salihlerin dua ve sohbetleriyle değişerek tövbe-kâr olurlar. Çünkü onlarla birlikte oldukça onların halleriyle hallenirler. Bidat ehli ve günahkâr kimselerle beraber olanlar da aynı şekilde kendileri iyi olsalar da onlardan etkilenecek bozulabilirler. Hadis-i Şerif'te "Kişi dostunun dini üzeredir. Öyleyse kim kiminle arkadaşlık ettiğine dikkat etsin."⁶⁶² Hz. Peygamberin ashâbı, O'nun sohbetiyle ve nuruyla sahabe oldular. Sahabileri görenler, Rasulullah'ı göreni görmekle tabiin oldular. Görülüyor ki insan, sadıklarla birlikte olduğu zaman büyük nimetlere erişiyor.⁶⁶³

Kişi önce mürşidiyle bağlantı kurar, sonra Hz. Peygamber'in huzurunda gibi onunla râbita kurar ki, bu râbitayı kurmanın en güçlü yollarından biri salât'ü selamlardır. Yine İslam kültüründe yer alan hilye ve şemâil geleneği râbita anlayışının oluşturduğu bir uygulamadır. Hz. Hasan, dayısı Hind b. Ebî Hâle'ye Allah Rasülü'nün hilyesini sorarak O'nun özelliklerini dikkate alarak kalbi bir bağ kurmak için, O'nu kendisine tasvir etmesini istemiştir.⁶⁶⁴

⁶⁵⁷ Osman Türer, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi* (İstanbul: Seha Neşriyat, 1995), 129.

⁶⁵⁸ Âl-i İmrân, 3/200; el-Enfâl, 8/60.

⁶⁵⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 7/302-303.

⁶⁶⁰ Tosun, "Râbita", 34/378-379.

⁶⁶¹ et-Tevbe, 9/119.

⁶⁶² Tirmizî, "Zühd", 45.

⁶⁶³ Selvi vd., *Kur'an ve Sünnet Işığında Rabita ve Tevessül*, 11-13.

⁶⁶⁴ Buhârî, "Enbiya", 54; Müslim, "Cihad", 105.

Peygamberle kurulan bağdan sonra Allah'ın huzurunda olma bilincine ulaşmaya gayret edilir.⁶⁶⁵

Sûfilere göre râbîta, kalbi dünyaya dair düşüncelerden korumak, mürşidin ruhaniyetinden feyz almak, onun aracılığıyla Allah'ı hatırlamak, gıyabında mürşitle manevi bağ kurmak amacıyla yapılır. Mürit tasavvufa göre, şeyhinin davranışlarını taklit edip onun maneviyatını kendisine yansıtabilmek için şeyhini sevmelidir. Seven sevdiğine benzemek ister. Sevgi şeyh ile mürit arasında bir araçtır. Bu sevgi ne kadar güçlü olursa müride şeyhten o kadar manevi hal geçer. Nakşibendiyye'de râbîtaya özel bir önem verilmesi ve onu savunmak için eser yazarların daha çok bu tarikattan olmaları sebebiyle râbîta uygulamasının Nakşibendilere has olduğu sanılmaktadır. Birçok tarikatta râbîta uygulaması vardır. Bunların başlıcaları, Halvetiyye, Kâdiriyye ve Cîştiyye tarikatlarıdır.⁶⁶⁶

Râbîtayı eleştirenlerden çoğu onu bidat olarak görürken, bir kısım râbîta yapılan kimseye kutsiyet verildiği için râbîtanın hem bidat hem de şirk olduğunu bu sebeple de putperestlerin adetlerine benzediğini ifade etmişlerdir. Oysaki kutsiyet sadece Allah'a hasır. Bu anlamda ve bu niyetle râbîta yapılırsa o zaman şirke kapı açılıyor demektir. Bütün güç ve kudret Allah'ındır. Kul her zaman acizdir. Allah'a muhtaçtır. Yine eleştirenlerin bir kısmı râbîtayı bir ibadet olarak anlamışlar, ibadetin de sadece Kur'an ve sünnette belirlenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Sûfilere göre râbîta ibadet değildir, şeyh ile müridi arasında sevgi ve feyiz alışverişini sağlayacak eğitim yöntemlerindendir.⁶⁶⁷

Birileri Allah ile kul arasında aracılar olarak görüldüğünde, Allah'a ait özellikler bazı insanlara verildiğinde şirke düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalınmış olur. Her işte olduğu gibi burada da niyetleri halis tutmak tevhidi zedeleyici uygulamalardan uzak durmak çok önemlidir. Doğrudan Allah ile bağ kurarak dua ve ibadeti sadece Allah'a yöneltmelidir.

3.2.4. Şirk-i Hafi-Riya

Riya, Allah rızası için yapılmaması gereken ameli, kendini beğendirmek ve insanlara göstermek için yapmaktır. Riya amelleri boşa çıkarır. Allah Rasulü (s.a.s) ümmeti hakkında en çok korktuğu şeyin riya olduğunu ifade etmiştir.⁶⁶⁸

⁶⁶⁵ Halil İbrahim Şimşek vd., *Tasavvuf Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2020), 254.

⁶⁶⁶ Tosun, "Râbîta", 34/378-379.

⁶⁶⁷ Şimşek vd., *Tasavvuf Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru*, 256-257.

⁶⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, 5/428.

Mümin sadece Allah’a ibadet eder. Allah dışında başka varlıklara tapmak şirk olduğu gibi riya ve gösteriş için amel işlemek de şirktir. Başkaları görsün diye yapılan ibadetler, şekil açısından Allah rızası için yapılmış gibi olsa da esas amaç, başkalarının beğenisini, övgüsünü, güvenini ve takdirini kazanmaktır. Bu da maddi menfaat sağlamak, şöhret olmak ve belli bir makama ulaşmanın aracı olarak kullanıldığından şirktir. Dıştan görünüşle kalpteki niyet farklı olduğundan buna, örtülü şirk ve gizli şirk denmiştir. Buna şirk-i asgar/ küçük şirk de denilmiştir. Gösteriş için ibadet eden kimse hem Yüce Allah’a karşı hem de kula karşı suç işlemiş olur. Çünkü her iki tarafı da aldatmaya çalışmaktadır. Rabbimiz sadece kendisi için yapılan ibadetlerden başkasını asla kabul etmez. Ayet-i Kerime’de şöyle buyrulmaktadır: “İhlasla Allah’a ibadet et.”⁶⁶⁹ Hadis-i Şerifte de rıyanın şirk olduğu ifade edilmiştir.⁶⁷⁰ Riya öznel, nesnel değildir, gönülle ve niyetle alakalıdır. Dışarıdan bakıldığında her zaman anlamak mümkün değildir. Öyleyse Müslüman kendi ibadetini ve kulluğunu kendisi değerlendirmelidir.⁶⁷¹

Sosyal medyanın da etkisiyle günümüzde gösteriş için bir şeyler yapmak yaygınlaşmıştır. Bazı kimselerin hayatlarını daha çok beğeni almak, görünür olmak şekillendirmektedir. Namazı birileri görüyor diye farklı kılmak, Allah rızası için değil de başka niyetlerle oruç tutmak, sadaka verirken, yardım ederken gösteriş olsun diye yapmak imânî anlamda çok tehlikelidir. Allah Rasulü (s.a.s), Hz. Ebû Bekir’e, “Bu canı tende tutan Allah’a yemin olsun ki, gerçekten şirk, karıncanın hareketinden daha gizlidir. Sana şirkin azını da çoğunu da senden giderecek bir şey söyleyeyim mi? Şöyle söyle: Allah’ım, bilerek şirk koştuktan sana sığınırım, bilmeden şirk koştuydum da senden af dilerim.”⁶⁷² buyurarak gizli şirke karşı dikkatli olmalarını söylemiş, bundan şiddetle uzak olunması gerektiğine işaret ederek, Allah’a sığınmayı tavsiye etmiştir.

Riya kalple ilgili bir ameldir. İbadetlerde Allah’tan başkasının rızası gözetilirse, insanların övgüsü hedeflenirse, kısaca kalpteki niyet bozuk olursa, amel gösteriş için yapılmış olur bu da şirk-i hafidir.

3.2.5. Kabirlere Tazimde Bulunmak

Geçmişte de günümüzde de bu dünyadan göçmüş, kendisine dahi faydası dokunamayacak ölümlerden ve bunların türbelerinden çare beklenip dualar edilmekte, adaklar

⁶⁶⁹ ez-Zümer, 39/2, 11, 14.

⁶⁷⁰ Tirmizî, “Nüzur”, 9; İbn Mâce, “Fiten”, 16.

⁶⁷¹ Süleyman Uludağ, *Tasavvufun Dili* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2016), 373-374.

⁶⁷² Buhârî, “el-Edebü’l-Müfred”, 250.

adanmakta, şifa umulmaktadır. Bunun yanında bağlanan çaputtan, havuza atılan paradan, yakılan mumdan çare umulmaktadır. Adı her ne olursa olsun akıl ve mantıkla uyuşmayan, dine ters düşen, sahih bilgiye ulaşmaktan insanı alıkoyan bu inançlar ve hurafeler insanın zihnini meşgul ederek kişiyi asılsız korku, endişe, beklenti ve inançlara yöneltmektedir. İslam Dini, tevhide gölge düşürerek şirke kapı aralayacak her türlü uygulamaları yasaklamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s), kabirlerin namazgâh edinilmesini yasaklamış ve şöyle buyurmuştur: “Allah’ım benim kabrimi ibadet edilen bir put yapma. Peygamberlerinin kabirlerini namazgâh edinen kimselere Allah’ın gazabı şiddetli olmuştur.”⁶⁷³ “Sizden öncekiler kabirleri mescit edindiler. Bundan sizi nehyediyorum. Sakın kabirleri mescit edinmeyin.”⁶⁷⁴

Kabirleri kutsallaştırma, aşırı şiiiliğin bir uygulaması olarak ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Allah Rasulü (s.a.s), kabirleri kutsallaştırarak ibadetgah haline getirmemeleri konusunda ümmetini uyarmış ve şöyle buyurmuştur: “Allah Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin, çünkü onlar, peygamberlerinin ve salih kimselerinin kabirlerini mescit yaptılar.”⁶⁷⁵ Kabirler üzerine bina yapmak, kabirleri kutsallaştırarak bunu şiar haline getirmek, hicri üçüncü asrın başlarında olmuştur. Abbasi halifelerinden bir kısmı Şia’nın yükselttiği bu kabirlere karşı çıkmış ve bunları yıktırmıştır. Bir kısım tasavvufçular da aynı yolu izleyerek kabir ve yatırıları ziyaret yeri haline getirmeyi, içinde yatan kimselerden yardım istemeyi dini anlayışlarının bir özelliği yapmışlardır. Burada şirke düşme tehlikesi kendini göstermektedir.⁶⁷⁶

Dinimize göre ölen kimselerin bu hayatla hiçbir alakası kalmadığı gibi, yaşayan kimselerin söylediklerini duymaları ve bir tasarrufta bulunmaları imkansızdır. Nitekim Ayet-i Kerime’de şöyle buyrulmaktadır: “Sen kabirlere duyuracak değilsin.”⁶⁷⁷ “Sen ölülere, arkasını dönüp kaçarak işitmek istemeyenlere çağırıp duyuramazsın.”⁶⁷⁸

Bidat ve hurafelerin artması, tevhid bilincinin zayıflamasına sebep olmaktadır. Kabirlerdeki kimselerin yardım etmekten ziyade yardıma muhtaç oldukları bilincinin yerleşmesi gerekir. Kabirleri mescit edinmemek, kabirlere dönerek namaz kılmamak, kabirleri aşırı yükseltmemek ve süslememek bu konuda şirke düşmemek için alınacak tedbirlerdendir.⁶⁷⁹

Kullarını her an koruyup gözetken, kullarına her şeyden daha yakın olan dualara icabet eden Rabbimiz’in⁶⁸⁰ yerine aciz varlıklara sığınmak hem dine Hem Müslüman şahsiyetine ve

⁶⁷³ Ahmed b. Hanbel, 2/246.

⁶⁷⁴ Müslim, “Mesâcid”, 23.

⁶⁷⁵ Buhârî, “Salat”, 48; “Cenâiz”, 62, 96; Müslim, “Mesâcid”, 19.

⁶⁷⁶ İbrahim Sarmış, *Teorik ve Pratik Açından Tasavvuf ve İslam* (İstanbul: Ekin Yayınları, 1997), 136-137.

⁶⁷⁷ Fâtır, 35/22.

⁶⁷⁸ en-Neml, 27/80; er-Rûm, 30/51.

⁶⁷⁹ Kardavi, *Allah’ın Varlığı ve Tevhidin Hakikati*, 111-113.

⁶⁸⁰ el-Bakara, 2/186.

hem de insanın saygınlığına aykırı olacak uygulamalardır. Bu sebeple hak olan Allah'ın dininin karşısında tüm bâtil inançlar yok olmaya mahkumdur.⁶⁸¹

Kabirlerdeki kimselerden yardım istendiğinde, bu kişilere ilahi güçler atfedilerek onlarla Allah'a ortak koşulduğunda, kabirlere secde edip adak adandığında şirke düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalınmış olur. Müslüman bu tür tevhidi zedeleyici uygulamalara düşmemek adına dikkat etmelidir.

3.2.6. Tevessül

Vesîle, derece, yakın olma, bir aracı vasıtasıyla maddi ya da manevi derecesi yüksek birine yaklaşmayı istemek; iyi amellerle Allah'a yakın olmayı ummak anlamına gelen vesl kökünden gelmektedir. Ayrıca vesile, cennette yüksek bir derecenin ve Allah Rasulü'nün şefaatinin adıdır.⁶⁸²

Tevessül, Allah'a yakarmak ve yönelmek, O'na yakın olmak için vâsıta ve vesîle aramak demektir. Tevessül, yöneliş ve yakarış kapılarından biridir.⁶⁸³ Tevessül, Hz. Peygamberi ya da velileri vesile görerek Allah'a yakın olmaya çalışmak. İstiâne, istigâse ve istimdâd da yardım istemek manasında aynı anlamda kullanılır.⁶⁸⁴ Tasavvufta bu isimler, darda kalan bir tarikat mensubunun şeyhini yardıma çağırması ya da ermişlerin ruhlarından yardım istemesi şeklinde kabul edilmiştir.⁶⁸⁵ Evliyayı vesile kılıp bazı isteklerin gerçekleşmesi, onların yüzü suyu hürmetine istenenlere ulaşma, vefat ettikten sonra ruhlarını vesile edinme, bu amaçla kabirlerini ziyaret etmektir.⁶⁸⁶

Tevessül kelimesi Kur'an-ı Kerim'de geçmez. Tevessülle aynı kullanım alanına sahip olan vesile, iki ayette geçer. Birinde Yüce Allah'ın, müminlere kendisine yakın olabilmek için vasıta aramalarını, kurtuluşa ermek için Allah yolunda bütün güçlerini sarfetmelerini emretmekte⁶⁸⁷ diğer ayette ilah olarak görülüp tapılan ve dua edilen varlıkların da rablerine yakın olabilmek için bir vasıtaya ihtiyaç duydukları belirtilmektedir.⁶⁸⁸ İnsan yaratılışı itibarıyla zayıf bir varlıktır. Başına gelen sıkıntılardan kurtulup huzur içinde yaşayabilmek için

⁶⁸¹ el-İsrâ, 17/81.

⁶⁸² İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 11/724-225.

⁶⁸³ Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufi Hayat*, 245.

⁶⁸⁴ Yusuf Şevki Yavuz, "Tevessül", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 41/6-8.

⁶⁸⁵ Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2013), 280.

⁶⁸⁶ Uludağ, *Tasavvufun Dili*, 377-378.

⁶⁸⁷ el-Mâide, 5/35.

⁶⁸⁸ el-İsrâ, 17/57.

maddi- manevi vesileler aramak insanın tabiatında var olan bir duygudur. Tüm çeşitleriyle tevessül, bu duygu ve düşüncelerin birer yansıması olarak ortaya çıkmıştır.⁶⁸⁹

Farklı görüşler olmakla beraber müslümanlar vesileye “Allah’ın rızasına erdiren her türlü ilim ve amel anlamını vermişler, nâfile ibadetleri de bu kapsamda değerlendirmişlerdir. Hadislerde vesile ve tevessül kelimeleri geçmektedir. Kuraklık zamanlarında ashâb Hz. Peygamberle tevessülde bulunarak Allah’a dua etmişler ve duaları kabul olmuştur. Onun vefatından sonra amcası Abbas ile tevessülde bulunulmuştur.⁶⁹⁰ Allah Rasulü (s.a.s) gözleri görmeyen bir kişiye kendisiyle tevessülde bulunarak Allah’a dua etmesini söylemiş, sahâbî ettiği duadan sonra görmeye başlamıştır.⁶⁹¹

Konu, tasavvuf ve tarikatların yaygınlaşmasından sonra İbn Teymiye’den itibaren Selef âlimleriyle Sünnî âlimler arasında önemli bir ihtilaf konusu olmuştur. Bu konudaki görüşleri şöyle ifade edebiliriz:

1. Allah’ın zatıyla, isimleriyle ve sıfatlarıyla tevessül. Kur’an-ı Kerim’de Allah’a O’nun güzel isimleriyle dua edilmesi ve O’nun övülüp yüceltilmesi emredilmiştir.⁶⁹² Allah Rasul’ü (s.a.s) de dualarında Allah’ın güzel isimleriyle O’na yalvarmış ve ashabına da bu şekilde öğretmiştir.⁶⁹³ Bu çeşit tevessülün bidat olmadığı konusunda ittifak edilmiştir.

2. Hz. Peygamberle Tevessül. Bütün alimler Hz. Peygamberle tevessülde bulunmayı caiz görmüşlerdir. İmam Mâlik, Peygamber Efendimizin kabrine yönelerek tevessülde bulunmada bir sakınca görmemiştir. Sünni alimlerin çoğunluğu da bu görüşe sahiptir.

3. Amel-i salihle tevessül. Bir mağarada kalan müminlerin amel- i salihle kurtulduğunu haber veren rivayette belirtildiği gibi⁶⁹⁴ amel-i salihle yapılan duaların makbul olduğu yönünde bilgiler mevcuttur. Alimlerin tamamı bunu da caiz görmüşlerdir.

4. Salih ve muttaki müminlerin duasıyla tevessül. Müminlerin duasını istemek Kur’an ve sünnette teşvik edilmiştir. Allah Rasul’ü (s.a.s) umreye giden Hz. Ömer’den kendisi için dua etmesini istemiştir. Bu da alimlerin ittifakıyla kabul edilmiştir.

5. Hayatta Olan Salih Müminler ve Velilerin Zatıyla Tevessül

Bu tevessülü caiz görenlere göre, Kur’an’da Allah’a yaklaştıracak vesileler aramayı emreden ayetin⁶⁹⁵ kapsamına bu konu dolaylı biçimde girmektedir. Hadislerde Allah Rasul’ü

⁶⁸⁹ İhsan Koçak, “Ulemâ ve Süfîler Arasında Tartışmalı Bir Konu Olan Tevessül Konusuna Dair Delillerin Değerlendirilmesi”, *Genç Atebe Dergisi* 4 (Aralık 2023), 28.

⁶⁹⁰ Buhârî, “İstiskâ”, 3.

⁶⁹¹ Tirmizî, “Daavât”, 119; Müslim, “Salât”, 11.

⁶⁹² el-A’râf, 7/180; Kâf, 50/39-40.

⁶⁹³ Tirmizî, “Daavât”, 92.

⁶⁹⁴ Buhârî, “Edeb”, 5.

⁶⁹⁵ el-Mâide, 5/35.

ile tevessülde bulunmanın tavsiye edilmesi veliler ve salihlerle tevessülü de caiz kılmaktadır. Salih amellerle tevessülde bulunmanın meşru görülmesi bu amelleri yapanlarla tevessülü de meşru kılar.

Veliler ve salih müminlerin zatıyla tevessül caiz değildir. Allah’a yapılan tazime benzeterek bu tür bir tevessülü caiz görmeyenler de vardır.

6. Peygamberler, veliler, salihlerin zatıyla Allah’a yemin ederek tevessülde bulunmak. Alimlerin büyük çoğunluğu, “Filan velinin ya da salih kulun hakkı için senden şunu istiyorum” gibi yemin manasına gelebilecek ifadelerle tevessülün caiz görülmediği veya tahrimen mekruh olduğu görüşünde alimlerin büyük çoğunluğu birleşmiştir. Hangi varlık olursa olsun Allah’ın adından başkasıyla yemin etmek doğru değildir. Selef alimlerine göre, bu tür tevessül kişiyi şirke götürür.

7. Peygamberler, veliler ve salih kullarla ölümlelerinden sonra tevessülde bulunmak. Eş’ariyye, Mâtürîdiyye ve Sûfiyye alimlerine göre Allah’ın iyi kullarıyla ölümlelerinden sonra da tevessül edilebilir. Çünkü sonucu yaratan Allah’tır, salih kulun diri ya da ölü olması durumu değiştirmez.

Sonuç olarak salih amellerle beraber hayatta olan iyi kulların duasıyla tevessülde bulunmak caizdir. Bu konuda alimler arasında ihtilaf yoktur. Hz. Peygamber’in, salih kulların ve velilerin zatıyla hayatta iken ve ölümünden sonra tevessülde bulunmayı şirk saymak da isabetli değildir. Tevessülü şirke götüren sebeplerin başında Allah dışında başka varlıklara dua etmek, bu kişilere ulûhiyyet özelliği vermek, kendisiyle tevessül edilen kişiye aşırı saygı göstermek gelmektedir.⁶⁹⁶

Tevessülde, peygamberleri ve salih kimseleri vesile eden kişinin niyeti, istediğini bu kişilere sunup onlardan talepte bulunmak olmamalıdır. Tevessülde bulunan kişinin duaları kabul etme ve istekleri verme yetkisinin sadece Allah’a ait olduğuna, vesile kılınan amelin ya da kişinin ihtiyaçları giderme gücünün olmadığına inanması gerekir. Bu sebeple tevessülde niyet çok önemlidir.⁶⁹⁷ Yardımın kaynağı olarak Allah değil de aracı olan kişi görülürse şirke düşülmüş olur. İnancın, niyetin ve kullanılan ifadelerin düzgün olması için çok dikkat edilmesi gerekir ki, şirkten uzak olunsun.

⁶⁹⁶ Yavuz, “Tevessül”, 41/6-8.

⁶⁹⁷ Koçak, “Ulemâ ve Sûfiler Arasında Tartışmalı Bir Konu Olan Tevessül Konusuna Dair Delillerin Değerlendirilmesi”, 36.

3.2.7. İstimdâd

Tehlikeli durumlarda yardım isteme anlamındaki istimdâd, tasavvufta herhangi bir dileğin gerçekleşmesi için peygamberler ve velilere sığınıp onlardan yardım istemek manasında kullanılmıştır. Sûfiler hayatta olsun ya da olmasın bir velinin maneviyatından yardım istemenin caiz hatta gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Onların düşüncelerine göre bir veli çok uzakta bile olsa kendisinden istimdadda bulunan kimsenin yardımına koşma gücüne sahiptir. Hayatta olan velilerin maneviyatından böyle yardım isteme düşüncesi ilk sûfilerden itibaren mevcuttur. Ehl-i tarik kimseler özellikle tarikat silsilelerinde bulunan şeyhler vasıtasıyla kendilerine Allah'tan yardım ve feyiz geldiğine inanmışlardır. İstimdadın caiz olmadığını söyleyen sûfiler de vardır. Bâyezîd-i Bistâmî insanın insandan yardım istemesini hapiste bulunan bir kimsenin yine hapiste olandan yardım istemesine benzetmiştir. Bazı Sûfiler de ölmüş velilerden yardım istenemeyeceğini ifade etmişlerdir.⁶⁹⁸

Her türlü yardımın kaynağı ve kendisine başvurulacak merci sadece Allah'tır. Allah dışında başka varlıklardan doğrudan yardım istemek mümkün olamaz. Çünkü istenene icabet edecek olan Allah'tır. Bu sebeple tasavvufta Hz. Peygamber, şeyh, pîr gibi maneviyatı yüksek kimselerden istimdâd, direk onların kendilerinden istenen bir talep olarak değerlendirilmemelidir. Bu onların Allah indindeki değer ve derecelerinden faydalanmak için bir tevessüldür. Bu kimseler hakkındaki hüsn-ü zannın ve manevi sevginin bir ifadesidir. “Meded yâ veliyallah” diyerek Allah'ın veli kullarından istimdâd eden kişi, “Allah'ın size öğrettiklerinden bize de öğretin, ilim ve irfan olarak Allah'ın sizi destekledikleriyle siz de bizi destekleyin, manevi yolculuğumuzda bize yardım edin” demiş olurlar. Bütün bu yardım talepleri sadece Allah'ın izniyle olur. Gündelik hayatta kullandığımız nakil araçları nasıl ki hayatımızı kolaylaştırmaya vâsıta ise, aynı şekilde maneviyatı yüksek kimselerin dua ve teveccühleri de Allah'ın izniyle manevi yaşantımıza vesîle ve vâsıtaadır.⁶⁹⁹

İstimdadı kabul eden kimseler tarafından ifade edilen başlıca deliller şunlardır:

1. İstimdâd, Allah indinde değerli olan velinin şefaatçi olması anlamına gelmektedir. Allah'ın şefaat etme izni verdiği kulları vardır. Bunlar ahirette şefaat edecektir.⁷⁰⁰ Bununla birlikte Allah'a yakın olmak amacıyla vesile edinmenin gerektiği de Kur'an'da geçmektedir.⁷⁰¹

⁶⁹⁸ Yavuz, “İstimdad”, 23/363-364.

⁶⁹⁹ Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufi Hayat*, 248.

⁷⁰⁰ el-Bakara, 2/255; Tâhâ, 20/109.

⁷⁰¹ el- Mâide, 5/35.

Allahtan ledünnî ilimleri peygamberler gibi vasıtasız bir şekilde alabilen veliler hayatta olmasalar da istimdadda bulunan kimselere yardım edebilirler.

2. Hz. Peygamber'in hakkında istiğfarda bulunduğu kimselerin affedileceği Kur'an'da bildirilmiştir,⁷⁰² istimdâd da buna benzemektedir.

3. Duaların etkisi âlimlerce kabul edilmektedir. Velilerden yardım istemek de onların Allah katında geçerli olan dualarını istemek demektir.

4. Günahkâr kimselerin direk Allah'a yönelmesi doğru olmadığından Allah'ın dostluğunu kazanmış olan velilerin aracı olması gerekir. Bunlarla beraber Hz. Ömer'in yağmur duasına giderken Hz. Abbas'ı yanına alarak onun yüzü suyu hürmetine Allah'tan yağmur talep etmesi⁷⁰³ delil olarak ifade edilmiştir.

Bu konuda sûfileri en çok eleştirenler Hanbelî fakihleri ve hadisçiler olmuştur. Çünkü ifade edilen deliller sûfilerin benimsediği anlamdaki istimdadı kanıtlayıcı değildir. Delillerin bir kısmı zayıftır, bir kısmı da istimdadla alakalı değildir. Şefaitle ilgili ifade edilen ayetler de ahiretle ilgilidir, bunlarda istimdâd ifade edilmemiştir. Hz. Peygamber'in kendileri için istiğfarda bulunduğu kimselerin affa ulaşacağını ifade eden ayet münafıklardan bahseden ayetler içerisinde yer almaktadır, istimdadla alakası yoktur. Dua ile istimdâd birbirinden farklı şeylerdir. Bir kulun Allah'a yönelmesi için aracıya ihtiyaç yoktur, doğrudan Allah'tan af talep edebilir. Fatiha suresinde de sadece Allah'a ibadet edip O'ndan yardım isteme tavsiye edilmektedir. Hz. Abbas'la ilgili durumda da ashap direk Allah'tan yardım istemiştir. Kur'an-ı Kerim peygamberler dışında kimseyi tezkiye etmemiş, bazı kimselerin manevi bir güce sahip olduğunu zannederek kendilerini temize çıkarmalarını yasaklamıştır.⁷⁰⁴

Kur'an-ı Kerim'de ve sahih hadislerde istimdâd kelimesi geçmez. "Medd" kökünden türemiş olan ve yardım etmek anlamına gelen "imdâd" fiil kalıbıyla kullanılmış, Allah'ın melek göndererek müminlere yardım ettiği ifade edilmiştir.⁷⁰⁵ Ayetler yardımın sadece Allah'tan isteneceğini açıkça bildirmektedir. Duanın da sadece Allah'a yapılması gerektiği, Allah'tan başka varlıklara dua etmenin tevhitte uyuşmayacağı bildirilmiştir.⁷⁰⁶

Kişinin aracısız Allah'tan yardım istemesi, zor anlarında sadece O'na sığınması İslam'ın itikat ve ibadet kuralları açısından kabul edilebilecek tek görüştür. Kesin delillere dayanmayan istimdadın yanlış anlamaya ve istismara açık olduğu görülmektedir. Ancak bazı

⁷⁰² en-Nisâ, 4/64.

⁷⁰³ Buhârî, "İstiskâ", 3.

⁷⁰⁴ en- Necm, 53/32.

⁷⁰⁵ Âl-i İmrân, 3/123-125.

⁷⁰⁶ el-En'am, 6/63; el-A'râf, 7/128; Yûnus, 10/106; el-Cin, 72/20.

kimselerin iyi niyetli böyle davranışını küfür (şirk-i hafî) saymak da tevhid inancını benimsemiş kimseler hakkında isabetli olmaz.⁷⁰⁷

İstimdâd ve tevessül kavramları lafız olarak farklı ifade edilse de aralarında teknik olarak fark yoktur. Bir kimsenin “Hz. Peygamber hürmetine ver Ya Rabbi” demesi ile “Ya Rasulallah meded” demesi aynı şeyi ifade etmektir, fark sadece lafızdadır. Nitekim yardım edecek olan sadece Allah’tır. Hz. Peygamber’den istimdadda bulunmak demek, Allah Rasulü’nün Allah katındaki makamına hürmet ederek Allah’tan istemektir.⁷⁰⁸ Çünkü Allah dışında başka varlıklardan, kişilerden yardım istemek şirktir.

3.2.8. Birtakım Şeyleri Uğursuz Saymak

İnsanlar çevrelerinde gördükleri bazı şeylerde ve tabiat olaylarında uğursuzluk olduğuna inanmışlardır. Günümüzde de bu düşüncüyü benimsemiş birçok kişiye rastlamak mümkündür. Bu kimseler uğursuz olarak gördükleri varlıklardan kendilerine kötülük ve zarar geleceğine inanırlar. Bu konuda endişe ve korku yaşadıklarından bu varlıklardan uzak durmaya çalışırlar. Gerçekte hiçbir şeyde uğursuzluk bulunmadığı gibi hiçbir şey uğurlu da değildir. Halk arasında kullanılan “uğurlu geldi, uğursuz geldi” sözleri tamamen zan ve kuruntudan ibarettir. Ay ve güneş tutulması, baykuşun ötmesi, köpeklerin uluması, merdiven altından geçmek, salı günü bir işe başlamak ya da yolculuğa çıkmak, gece tırnak kesmek ve bunun gibi birçok şeyde uğursuzluk bulunduğuna inanmak temeli olmayan batıl düşüncelerdir. Fizik aleminin işleyişini kanunlara bağlayan, sosyal hayat için de kanunlar ve kurallar koyan Allah-ü Teâlâ’dır. Canlı cansız her tür varlık Allah’ın iradesi altındadır. Kainattaki bütün varlıklar Allah’a secde ederler.⁷⁰⁹ Hayır ve şer Allah’tan geldiğine göre, eşyanın kendi kendine uğurlu ya da uğursuz olması mümkün değildir. O’nun iyi yönde kullanılması hayır, kötü yönde kullanılması şer getirecektir. Bir şeyin uğursuz sayılmasının akıl, ilim ve gerçeğe uyuşması mümkün değildir.⁷¹⁰

Hz. Peygamber (s.a.s), kuşun uçmasında uğursuzluğun olmayacağını, safer ayında veya baykuşun ötmesinde uğursuzluk aranmayacağını,⁷¹¹ daima iyi ifadelerin kullanılması gerektiğini⁷¹² söylemiş, kuşun uçuşundan geleceğe yönelik bazı sonuçlar çıkarmanın şirke düşmek olduğunu hassasiyetle vurgulamış, insanların kalbine böyle düşüncelerin

⁷⁰⁷ Yavuz, “İstimdâd”, 23/363-364.

⁷⁰⁸ Hasan b. Ali es-Sekkâf, *Sahîhu Şerhi’l-Akâidi’t-Tahâviyye* (Beyrut: Dâru’l-İmam er-Revvâs, 2007), 727-728.

⁷⁰⁹ el-Hac, 22/18.

⁷¹⁰ Çelebi, “Uğursuzluk”, 42/51-52.

⁷¹¹ Buhârî, “Tıb”, 45; Müslim, “Selâm”, 102.

⁷¹² Buhârî, “Tıb”, 44, 54.

girebileceğini, Allah’a tevekkülle bunlardan uzak durulabileceğini ifade etmiştir.⁷¹³ Allah Rasulü (s.a.s), bir başka rivayette, uğursuzluk düşüncesi sebebiyle bir işinden vazgeçen kimsenin şirke düşmüş olacağını ifade etmiş, bunun kefaretinin ne olduğu kendisine sorulduğunda “Allah’ım senin vereceğin hayırdan başka hayır, senin takdirinden başka bir takdir yoktur ve senden başka ilah yoktur” denilmesini nasihat etmiştir.⁷¹⁴ Nitekim bir ayette de şöyle buyrulur: “Allah sana bir zarar verecekse onu O’ndan başka giderecek yoktur. O senin için bir iyilik dilerse, O’nun lütfunu engelleyebilecek de yoktur.”⁷¹⁵

Mantık açısından bakıldığında hiçbir temeli olmayan, akılla izahı mümkün olmayan, gerçek dışı olan, din ve inanç haline getirilen bu batıl inançlar, uygulamalar ve hurafeler, Allah Rasulü’nün (s.a.s) mücadele alanını oluşturmaktadır. Bu tür batıl inanışların yaygınlaşmasının sebebi tevhid inancından uzaklaşmadır. Bir olay, nesne veya kişi doğrudan hayır ya da şer getiren bir güç olarak görüldüğünde ve onun Allah’tan bağımsız olarak etkisinin olduğuna inanıldığında, bu şirk olur. Bu tür batıl inançlardan uzak durarak her şeyin Allah’ın takdiri olduğunu bilmek ve ona göre yaşamak gerekir.

3.2.9. Şefaât

Câhiliye döneminde şefaât anlayışı, putlara tapmanın meşru görülüp onları vazgeçilmez kılan çarpık bir anlayış sebebiyle, Allah’a ortak koşmanın sembolü haline gelmişti. Ayet-i Kerime’de Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Allah’ı terk ederek kendilerine ne fayda ne de zarar verebilecek şeylere tapıyorlar ve bunlar Allah katında bizim şefaâtçilerimizdir diyorlar...”⁷¹⁶ Onlar Hz. Peygamber’e inanmayıp, putların Allah ile kendileri arasında aracılık edebileceğini, şefaâtçi olabileceğini düşünüyorlardı.⁷¹⁷ Kur’an-ı Kerim şefaât konusuna özellikle dikkat çekmiştir: “Yoksa Allah dışında başka şefaâtçiler mi edindiler? De ki, hiçbir şeye güç yetiremeyen ve düşünemeyen varlıklar olsalar da mı?”⁷¹⁸ “De ki, şefaatin hepsi Allah’a aittir. Göklerin ve yerin hakimiyeti O’nun kontrolündedir. Sonrasında yalnız O’na döndürüleceksiniz.”⁷¹⁹ Allah izin vermedikçe kimsenin kimseye şefaati olmayacaktır. Ayet-i Kerime’de şöyle buyrulur: “O’nun izni olmadan şefaatte bulunabilecek hiçbir şefaâtçi

⁷¹³ Ebû Dâvûd, “Tıb”, 24.

⁷¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/220.

⁷¹⁵ Yûnus, 10/107.

⁷¹⁶ Yûnus, 10/18.

⁷¹⁷ ez-Zümer, 39/3.

⁷¹⁸ ez-Zümer, 39/43.

⁷¹⁹ ez-Zümer, 39/44.

yoktur.”⁷²⁰ Allah Rasulü (s.a.s), şefaât konusunda kendisine tanınan ayrıcalığa dikkat çekerek şöyle buyurmuştur: “Her peygamberin istediği bir duası vardır. Ben duamı kıyamet günü ümmetime şefaât etmek üzere saklamak istiyorum.”⁷²¹ “Ben âdemoğlunun efendisi, kabri ilk açılacak, ilk şefaât edecek olan, şefaati ilk kabul edilecek olanım.”⁷²² Anlıyoruz ki, şefaât izni veren, şefaât edebilecek kişileri belirleyen ve buna rıza gösteren Allah’tır.

Dünyada şefaât isteme; manevi derecelerinin yüksek olduğu düşüncesiyle dünyada ölümlerden ya da gıyabında hayatta olanlardan şefaât istemek veya edilen dualarda falan kimsenin hakkı için gibi ifadeler kullanmak, Allah’tan başkasına dua etmeye benzeyen bir aşırılıktır. Her türlü ihtiyaçların giderilmesi için sadece Allah’a dua etmek din bir zarurettir. Bununla beraber İbn Teymiyye ve onun takipçilerinin öne sürdüğü gibi bu şekilde davranışlarda bulunan müslümanlara müşrik demek bir başka aşırılıktır. Peygamberler dışında hiç kimse masum değildir. Kur’an’da peygamberlerden sonra özenilecek kimseler arasında siddıklar, şehitler ve salih kullar ifade edilmektedir.⁷²³ Tasavvufta bazı yanlış fikirler halk arasında mutlak kurtarıcı anlamında bir evliya telakkisi çıkarmışsa da bu düşünce alimler tarafından reddedilmiştir. Peygamber dışındaki kişilerin Allah katındaki derecelerine dair düşüncelerin de sınırı aşmaması gerekir. Bu noktada özenilecek kişiler isimleriyle değil, özellikleriyle belirlenmelidir.⁷²⁴

Ahirette şefaât konusunda, bunun müslümanlara yönelik olacağı ve kafirleri kapsamayacağı konusunda alimlerin büyük çoğunluğu ittifak etmişlerdir. Bu konudaki asıl ihtilaf, tövbe etmeden ölen müslümanları şefaatin kapsayıp kapsamayacağıdır. Ehl-i sünnet ve Şia bu kişilere de şefaât edileceğini söylerler. Onların bu görüşleri isabetli görülmemiştir. Allah’ın şefaatiyle günahkâr kimseleri affetmesi, onların cehenneme girmeyeceği demek değildir. Günahları sevaplarından fazla olanlar cehennemde cezalarını çektikten sonra oradan çıkarılacaklardır.⁷²⁵

Birilerine Allah’tan bağımsız olarak şefaât yetkisi atfetmek, bu düşünceye dayanarak bir şeyleri garanti görmek itikadi bir sapmadır ve kişiyi şirke götürebilir. Allah’ın izni olmadan hiç kimsenin şefaât edemeyeceğinin, kimsenin kimseye yardım edemeyeceğinin çok iyi bilinmesi gerekir.

⁷²⁰ Yûnus, 10/3.

⁷²¹ Müslim, “İman”, 334.

⁷²² Ebû Dâvûd, “Sünnet”, 13.

⁷²³ en-Nisâ, 4/69

⁷²⁴ Alıcı, “Şefaât”, 38/412-415.

⁷²⁵ Alıcı, “Şefaât”, 38/412-415.

3.3. Şirkten Korunmak İçin Yapılması Gerekenler

Müslüman hayat boyu kendisini şirkten korumak için mücadele etmelidir. Bunu başarabilmek için belirli yöntemler bize Allah Rasulü'nün Hadislerinde gösterilir. Bu emir ve tavsiyelere azami derecede uyduğumuzda bunu başarmış olacağız. Bu konuda Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyrulur:

عَنْ فَرُوةَ بْنِ نَوْفَلٍ أَنَّهُ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، عَلَّمَنِي شَيْئًا أَقُولُهُ إِذَا أُوَيْتُ إِلَى فِرَاشِي قَالَ: اقْرَأْ: {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} فَإِنَّهَا بَرَاءَةٌ مِنَ الشِّرْكِ. قَالَ شُعْبَةُ: أَحْيَانًا يَقُولُ: مَرَّةً وَأَحْيَانًا لَا يَقُولُهَا

Ferve b. Nevfel'den rivayet edildiğine göre O, Allah Rasulü'ne (s.a.s) gelerek şöyle dedi: “Ey Allah'ın Rasulü! yatağıma yattığımda söylemem benim için hayırlı olan bir şeyi bana öğret” Rasulullah şunu oku dedi: “Gulyâeyyühelkâfirûn...”, Kâfirûn sûresi. Zira Kâfirun suresi şirkten koruyarak uzak tutar.⁷²⁶

Yatağa yattığında ne okuyacağını soran sahabeye Allah Rasulü Kâfirun suresini okumasını tavsiye ediyor ve bunun kişiyi şirkten koruyacağını ifade ediyor. Çünkü bu surede, Allah Rasulü'nün şirk ve sapkınlıkta inkarcılarla bir olmayacağı kesin bir şekilde vurgulanmakta, inancın ortaklıktan uzak tutulması gerektiği ifade edilmektedir. Kâfirun suresi Allah Rasulü'nün namazlarında sıklıkla okuduğu sureler arasındadır. Aynı hadis, Sünen-i Ebu Davud'da küçük farklılıklarla şöyle geçmektedir;

عن فروة بن نوفل عن أبيه: أن النبي - صلى الله عليه وسلم - قال لنوفل: “اقرأ: {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ (1)} ثم نم على خاتمتها، فإنها براءة من الشرك

Ferve b. Nevfel'in babasından rivayet edilmiştir ki, Allah Rasulü (s.a.s) Ferve 'ye (r.a.) “Yatağa yattığında Kul yâ eyyühel kâfirûn suresini oku. Okuman bitince de uyu. Böylece şirkten kurtulmuş olursun”⁷²⁷ buyurmuştur. Yatağa yattıktan sonra sonuna kadar Kafirun Suresinin okunması, şirkten uzak olabilmenin garantisidir.⁷²⁸

Kâfirun Suresi, ilk ayeti kâfirlere hitapla başladığı için bu ismi almıştır. Bu sureye “şirk ve nifaktan uzaklaştıran” anlamında Mukaşşise ismi de verilmiştir. Surenin nüzul sebebine dair rivayetlere göre Kureyş'in önderlerinden bir gurup Allah Rasulü'ne (s.a.s) gelerek: “Ey Muhammed! Bir yıl biz senin ilahına tapalım, bir yıl da sen bizim ilahımıza tap diyerek bir anlaşmaya gidilmesini teklif etmişlerdir. Hz. Peygamber, “şirk koştuktan Allah'a sığınırım” diyerek bu teklifi kabul etmemiş ve bunun üzerine bu sure inmiştir. Surenin muhtevasında da

⁷²⁶ Tirmizî, “Daavât”, 22. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *el-Ta'likât el-Hisân 'alâ Sahîh İbn Hibbân*, 8/124.

⁷²⁷ Ebû Dâvûd, “Edeb”, 107. Elbânî bu hadise sahih hükmü vermiştir. Elbânî, *Sahîhu't-Terğîb ve't-terhîb*, 1/389.

⁷²⁸ Halîl Ahmed Es-Sehârenfûrî, *Bezlül-Mechud fî Halli Süneni Ebi Davud*, thk. Takiyyüddin en-Nedvi (Muzafferpu: Merkezü's-Şeyh Ebü'l-Hasan en-Nedvî li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1427), 13/448.

İslam inancının temeli olan tevhid üzerinde durulmuş, sadece Allah’a ibadet edilmesi ve ona hiçbir şeyin ortak koşulmaması vurgulanmıştır. Allah Rasulü’nün dilinden onun ibadetinde şirk unsurunun bulunmasının asla mümkün olmayacağı vurgulanmıştır. Kâfirun Suresi Allah Rasulü’nün namazlarında sıklıkla okuduğu sureler arasındadır. Hz. Peygamber’in bir sahâbiye yatağına girerken Kâfirun suresini okumasını tavsiye ettiği bildirilmektedir.⁷²⁹ İşte bütün bu öneminden dolayı Kâfirûn suresi şirkten korunmak için okunması gereken sûrelerdendir.

Kâfirun Suresiyle beraber İhlâs Suresi de tevhidi vurgulayan surelerden olması sebebiyle hadisde İhlâs Sûresi de zikredilerek şöyle buyrulmuştur:

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُهَاجِرٍ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ زَمَنَ زِيَادٍ إِلَى الْكُوفَةِ فَسَمِعْتُهُ يُحَدِّثُ أَنَّكَ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فِي مَسِيرٍ لَهُ قَالَ : وَرُكِبَتِي تُصِيبُ أَوْ تَمَسُّ رُكْبَتَهُ فَسَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ { قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } قَالَ : (بَرِّئَ مِنَ الشِّرْكِ) . وَسَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } قَالَ : (غُفِرَ لَهُ)

Ebu’l-Hasan Muhacir’den rivayet edildiğine göre O, şöyle demiştir: Bir adam Ziyad zamanında Kufe’ye gelmişti ,ben onu şöyle derken işittim. Bir yolculuğunda Allah Rasulü ile birlikteydi. Dizi Allah Rasulü’nün dizine değiyordu ya da dokunuyordu. O esnada Allah Rasulü bir adamın; “Kul ya eyyühel kafirun” suresini okuduğunu işitti “Bu adam şirkten uzak oldu” buyurdu. Başka bir kişinin “kul hüvellahü ehad” suresini okuduğunu duydu , “Bu kişi de affolundu” buyurmuştur.⁷³⁰

Bu hadiste de Allah Rasulü Kafirun suresini okuyanın şirkten uzak olacağını, ihlas suresini okuyanın da affolunacağını ifade etmiştir. Her iki sure de şirkten uzak olmayı ve tevhidi vurgulayan surelerdendir. Allah Rasulü ihlas suresinin Kur’an’ın üçte birine denk olduğunu ifade etmiştir.⁷³¹ Kur’an’ın üç temel konusu, tevhid, risâlet ve âhirettir. İhlas suresi bu üç konudan biri olan tevhidi ifade ettiği için Kur’an’ın üçte birine denktir.

Yaşadığımız dönemde görülen ve hastalık derecesine ulaşan aşırı mal-mülk düşkünlüğü, para servet hırsı, şöhrat sevdası gibi kötü duygular kişiyi şirke düşüren yollardır. Müslümanın hayatta gayesi sadece Allah rızası olmalıdır. Mal-mülk, şöhrat Allah’ın rızasına erişmede sadece birer araç olarak görülmelidir. Ayet-i Kerime’de şöyle buyrulur: “De ki, namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah içindir. O’nun hiçbir ortağı yoktur. Bana böyle emredildi. Ben Müslümanların ilkiyim.”⁷³²

⁷²⁹ Dârimî, “Fezâ’ilü’l-Kur’ân”, 23; Tirmizî, “Daavât”, 22; M. Kâmil Yaşaroğlu, “Kâfirûn Suresi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/149.

⁷³⁰ Dârimî, “Fezâ’ilü’l-Kur’ân”, 23.Cevâmiu’l-Kelim’de hadis sahihtir. Muhsin Kâsım, “Cevâmiu’l-Kelim”.

⁷³¹ Buhârî, “Tevhid”, 1.

⁷³² el-En’âm, 6/162-163.

Günümüzde bilgiye ulaşmak her zamankinden çok daha kolay olsa da doğru ve sahih bilgiye ulaşmak, bu bilgileri uygulamak için özenli ve bilinçli bir çaba gerekmektedir. Kur'an-ı Kerimde insanı düşünmeye ilme sevk eden birçok ayet vardır. Öyleyse Müslümanların yapması gereken, dini konularda daha çok bilgi sahibi olup bildikleriyle amel etmek, cehaleti ortadan kaldırmak, Kur'an ve sünnete dayalı bilgilerle şirke götüren yollardan uzak durmak, sağlam bir tevhid inancıyla Kur'an ve sünnetin aydınlığında hayatlarına devam etmektir.

SONUÇ

İslam Dininin ve bütün ilahi dinlerin temel şartı, tevhidin hâkim olduğu bir inanç sistemine ve hayata sahip olmaktır. Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e (s.a.s) kadar bütün peygamberlerin mücadelesi de bu yönde olmuştur. Yüce Allah'ın yanında başka varlıkları da kabul etmek anlamına gelen şirk, tevhidin tam zıddı bir inancı benimsemektir. Şirk, tevhid inancı karşısında en büyük tehlikedir.

Bu çalışmada hadislerde şirk ve müşrik kavramları ve bu kavramların inanç sistemleri içerisindeki yeri incelenmiştir. Tevhid inancına aykırı her türlü uygulama ve inanç, şirk kapsamına dahil edilmiştir. Şirkin en büyük günahlardan biri olarak tanımlanması, şirk düşmenin büyük bir zulüm olarak ifade edilmesi ve şirkin affedilemeyeceği yönündeki uyarılar bu kavramın önemini ortaya koymaktadır.

Hadislerde şirk kavramı, Allah'a ait olan özelliklerin başka varlıklara verilmesi anlamında kullanılmış, tevhid inancına aykırı her türlü inanç ve fiil şirk kapsamına dahil edilmiştir. Ayrıca şirk, sadece Allah dışındaki varlıklara, putlara tapmakla sınırlı kalmamış; başka bir varlığın hoşnutluğunu kazanmak olan riya, Allah'tan başkasından yardım bekleme, dünyevi menfaatler uğruna inanç esaslarını zedeleyici davranışlarda bulunma, Allah'tan başkası adına yemin etme de şirk kapsamında değerlendirilmiştir.

Yine hadislerde şirk koştmanın, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı olduğu, en başta kuldan istenenin tevhid üzere yaşamak olduğu açıklanmıştır. Allah Rasulü (s.a.s.) hadislerinde, şirkin azaba vesile ve kişiyi helak edici günahlardan olduğunu, şirk koştan kimsenin cehenneme; şirkten uzak yaşayan kimsenin de Cennete gireceğini, şirkten korunmuş olan kimsenin şefaate nail olacağını söyleyerek şirkten uzak durmanın önemini vurgulamıştır.

Hadislerde, sihir, büyü, nazarlık, muska, uğursuzluk gibi şirkten sayılan bazı davranışlar da ifade edilerek, bunlardan da uzak durulması gerektiğinden bahsedilmiştir. "Cibril hadisi" olarak bilinen hadiste İslam açıklanırken şirk koşturma ifadesi vurgulanmıştır. Dinin direği ve en önemli ibadetlerden olması sebebiyle namazı terk etmek küfre ve şirke atılan adım olarak değerlendirilmiştir. Şirk koşturmuş kimselerin ölen kişi hakkında şefaatinin kabul edileceği bildirilmiştir.

Müşrik kavramı ise, tevhid ilkesine aykırı inanç ve uygulamalara sahip olan kişi olarak tanımlanmıştır. Hadislerde müşrikler ahiret azabıyla uyarılmış, şirk tevhid inancını yok eden bir tehlike olarak ele alınmıştır.

Elde edilen bulgular, İslam düşüncesinde tevhidin korunmasının ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in ümmetini şirkten korumak için gösterdiği hassasiyet ve bu konudaki yoğun uyarıları, şirk tehlikesinin bireysel ve toplumsal anlamda ne derece sakıncalı sonuçlar doğurabileceğine işaret etmektedir. Ayrıca hadislerdeki ifadelerden şirk ve müşrik kavramlarının sadece inançla sınırlı kalmayıp ahlaki ve sosyal hayata da etki ettiği anlaşılmaktadır.

Hadislerden şirk ve müşrik kavramlarının Mekke müşrikleriyle sınırlı olmadığı, her dönemde farklı şekillerde ortaya çıkabileceği anlaşılmaktadır. Bu sebeple Allah Rasulü (s.a.s) ümmetini şirkin her çeşidine karşı uyarmakta, hadislerde Müslümanların inançlarını sürekli sorgulayıp arınmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kavramların doğru anlaşılması ve uygulanması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sahih bir inanç yapısı inşa etmede çok önemlidir.

Sonuç olarak, şirk ve müşrik kavramlarının hadislerdeki kullanımı, İslam'ın temel inanç esaslarıyla doğrudan ilişkili olup, bu kavramlar üzerinden bireyin Allah ile olan ilişkisi, ibadet anlayışı ve toplumsal sorumlulukları şekillenmektedir. Bu bağlamda, günümüz Müslümanlarının da şirk kavramını doğru biçimde anlaması ve bu doğrultuda inançlarını gözden geçirerek şekillendirmesi, şirke düşme tehlikesi olabilecek davranış ve uygulamalardan uzak olması dinî bilinç açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İbrahim. “Evlenme Engeli Olarak Din Farkı”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)* 17 (2002), 27-52.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnâvut - Adil Mürşid. 50 Cilt. Müessesetü’r-Risâle, ts.
- Alagaş, Mehmed. *Tevhid ve Şirk*. İzmir: İnsan Dergisi, 2020.
- Alıcı, Mustafa. “Şefaât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38/411-412. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Ali Düzgün, Şaban. “Kuran’ın Tevhid Felsefesi”. *Kelam Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2005), 3-12.
- Ali el-Kahtani, Said b. *Şirkten Korunmak*. çev. İshak Emin Aktepe. İstanbul: Polen Yayınları, 2005.
- Altuntaş, Halil - Şahin, Muzaffer. *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Arslan, Ali. “Bazı Hadislerde Değinilen Cahiliye Devri Hac Uygulamaları”. *Tarik Okulu Dergisi* 8/22 (2015), 72-73.
- Atar, Fahrettin. “Nikâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 33/112-117. TDV Yayınları, 2007.
- Ateş, Ali Osman. “Akıl Hastalıkları Üzerine Cinlerin Etkisi ve Rukye Konusuyla İlgili Bazı Rivayetlerin Değerlendirilmesi”. *Diyanet İlmi Dergi* XXIX/2 (1993), 103-128.
- Atmaca, Veli. “Hadisler Çerçevesinde Cahiliyyede Majik Tedavi Geleneği’nin Kavramsal Boyutu”. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* 10/1 (01 Mart 2010), 1-40.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddin Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed. *Umdetü’l-kârî Şerhu Sahihi’l- Buhârî*. Beyrut, 2009.
- Bebek, Adil. “Kebire”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25/163-164. Ankara: TDV Yayınları, 2022.
- Bedr, Abdülmuhsin b. Hamd el-. *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*. y.y.: el-Mektebetü’ş-Şâmile, 1432.
- Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes‘ûd b. Muhammed el-Ferrâ’ el-. *Mesâbihu’s-Sünne*. Beyrut, 1403.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Tuhfetü’l-ebrâr Şerhu Mesâbihu’s-sünne*. thk. Nureddin Tâlib. 3 Cilt. Kuveyt: Vizaretü’l-Evkaf, 1433.

- Bıyık, İlyas. *Putperestliğin Tarihi Seyri*. İstanbul, 2009.
- Bilgin, Recep. “Hz. Peygamber’in Ümmeti Hakkındaki Korkuları/Endişeleri”. *Ekev Akademi Dergisi* 91 (2022), 248-266.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985.
- Birmâvî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Abdiddâim b. Mûsâ el-Askalânî. *el-Lâmi‘u’s-sabîh ‘ale’l-Câmi‘i’s-sahîh*. thk. ed-Din Taleb. 18 Cilt. Suriye: Dârun-Nevâdir, 1433.
- Boynukalın, Ertuğrul. “Yemin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 43/417-420. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Bozkurt, Nebi - Küçükaşcı, Mustafa Sabri. “Mescid-i Nebevî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/281-290. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu‘fî el-. *el-Câmiu’s Sahîh*. thk. Mustafa Dîb el-Bugâ. 7 Cilt. Şam: Dâru İbn Kesir, 5. Basım, 1414.
- Çağırıcı, Mustafa. “Beddua”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/297-298. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Çağırıcı, Mustafa. “Riya”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/137-138. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Çağırıcı, Mustafa. “Zulüm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/507-509. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Çağlayan, Harun. “Teklif Karşısında Çocukların Dünya ve Ahiretteki Durumu”. *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 12/1 (01 Şubat 2014), 0. <https://doi.org/10.18317/kader.80539>
- Çakar, Ferihan - Bebek, Adil. “Amellerin Boşa Çıkması Bağlamında Riya”. *Ekev Akademi Dergisi* 66 (2016), 289-299.
- Çalık, Bünyamin. “Camilerde ve Mescitlerde Dinen Caiz Olan ve Olmayan Davranışlar”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* II/3 (2015), 110-132.
- Çalışkan, Muhammed Selman. “Kur’an’da Mekke Müşriklerinin Ahiret İnançları ile Hayra Engel Olmaları Arasındaki İlişki” 11/1 (2016).
- Çay, Recep. *Hadisler Işığında Cennete Giremeyecek Kimseler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Çelebi, İlyas. “Rukye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35/219. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

- Çelebi, İlyas. “Sihir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/170-172. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Çelebi, İlyas. “Uğursuzluk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/52-53. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Çelik, Ahmet. “Kur’an’da Tevhid Kavramının Semantik Alanları”. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 (2002).
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdірrahmân b. el-Fazl. *es-Sünen*. thk. Hüseyin Selim Esed ed-Darani. 4 Cilt. Suudi Arabistan: Dâru’l Muğni, 1. Basım, 1412.
- Davudoğlu, Ahmed. *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Demirci, Muhsin. *Kur’an’ın Temel Konuları*. İstanbul: İFAV Yay., 2003.
- Demirci, Selim. “Kelâmî Bazı İhtilafların Kaynağı Olarak Hadisler Müslüman Olmayanların Bulûğ Çağına Ermeden Ölen Çocuklarının Ahiretteki Durumuna Dair Bazı Rivayetler”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 50/50 (15 Haziran 2016), 137-161. <https://doi.org/10.15370/maruifd.238504>
- Demirel, Cumhur. “Kur’an-ı Kerim’de Peygamberin Putperestlerle Mücadelesi”. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1/1 (15 Nisan 2016), 9-24.
- Dihlevi, Şah Veliyullah. *Huccetullahi’l Bâliğa*. çev. Mehmet Erdoğan. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. “Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı”. Erişim 05 Ağustos 2024. <https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/789/allahin-izniyle-sifa-bulmak-veya-kotuluklerden-korunmak-amaciyla-yapilan-rukye-caiz-midir>
- Dinçer, Hakkı. *Kur’an’da Adı Geçen Putlar ve Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışında Putların Yeri*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Düzenli, Yaşar. *Üslup ve Semantik Açısından Kur’an ve Şefa’at*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2006.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *es-Sünen*. thk. Muhammed Kâmil el-Belhi. 7 Cilt. Beyrut: Dirasetül Alimiyye, 1430.
- Ebu Hanife. *el Âlim ve’l-müteallim, İmam-ı Azamın Beş Eseri*. çev. Mustafa Öz. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.
- Efendioğlu, Mehmet. “Selâm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36/242-243. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Elbânî, Muhammed Nâsiruddin el-. *el-Ta’likât el-Hisân ‘alâ Sahîh İbn Hibbân*. Cidde: Dâr Vezîr li’l-Neşr ve’t-Tevzî, 1424.

- Elbânî, Muhammed Nasıruddin el-. *es-Sirâcu'l-Munîr fî Tertîbi Ehâdîsi Sahîhi'l-Câmi'i's-Sağîr*. Dârü's-Siddîk, 3. Basım, 1430.
- Elbânî, Muhammed Nasıruddin el-. *İrvâ'ü'l-galîl fî tahrîci Ehâdîsi Menâri's-sebîl*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 2. Basım, 1405.
- Elbânî, Muhammed Nâsıruddin el-. *Muhtasaru Sahîhi'l-Buhârî*. Riyad: Mektebetü'l-Maârif lin-Neşr ve't-Tevzi, 1422.
- Elbânî, Muhammed Nasıruddin el-. *Sahîhu'l-Câmi'i's-sağîr ve ziyâdâtüh*. el-Mekteb el-İslâmî, 1431.
- Elbânî, Muhammed Nasıruddin el-. *Sahîhu't-Terğîb ve't-terhîb*. Riyad: Mektebetü'l-Ma'arif li'n-Neşr ve't-Tevzi, 1. Basım, 1421.
- Elbânî, Muhammed Nasıruddin el-. *Silsiletü'l-ehâdîsi's-daîfa ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâ'idihâ*. Riyad: el-Maârif Neşriyat, 1431.
- Elbânî, Muhammed Nasıruddin el-. *Silsiletü'l-ehâdîssi's-sahîha ve şey'ün min fıkhihâ ve fevâ'idihâ*. Riyad: el-Maârif Neşriyat, 1. Basım, 1431.
- Elbânî, Muhammed Nâsıruddin el-. *Gâyetü'l-merâm fî tahrîci ehâdîsi'l-Helâl ve'l-haram*. Beyrut: Mektebü'l-İslâmî, 1405.
- Elbânî, Muhammed Nâsıruddin el-. *Sahîhu Süneni'n Nesâ'i*. Riyad: Mektebetü't-Terbiyyetil Arabbiyye, 1. Basım, 1409.
- El-Büveytî, Muhammed el-Emin b. Abdullah b. Yusuf b. Hasan el-Armî el-Alevî. *Şerh-u Sünen-i İbn Mâce*. 26 Cilt. Cidde: Darul Minhâc, 1., 1439.
- Es-Sehârenfûri, Halîl Ahmed. *Bezlül-Mechud fî Halli Süneni Ebi Davud*. thk. Takiyyüddin en-Nedvi. Muzafferpu: Merkezü's-Şeyh Ebü'l-Hasan en-Nedvî li'l-Buhûs ve'd-Dirâsâtî'l-İslâmiyye, 1427.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasen Ali b. İsmail. *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve'htilâfü'l-musallîn*. Beyrut, 1411.
- Eyibil, İrfan. *Sıddık Hasan Han'da Tevhid ve Şirk*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Fayda, Mustafa. "Abdullah b. Cüd'ân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/93-94. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî. *İhyâ'ü Ulûmi'd-dîn*. Beyrut: Daru'l-Mârifet, ts.
- Genç, Hafzullah - Aydın, Osman. "Hadis ve Kelam İlimleri Açısından Müşrik Çocuklarının Ahiretteki Durumları 1 "Cennetlik Oldukları Görüşleri Özelinde"". *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* 32/3 (2021), 642-663.

- Güç, Ahmet. "Put". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/364-365. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Gündüz, Şinasi. "Cahiliye Dönemi Arap Politeizmine Nebatilerin Etkileri". *Dinler Tarihi Araştırmaları 1*. 355-380. Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 1998.
- Gürdal, Salih. *Tevhid ve Şirk*. Ankara: Beyan, ts.
- Gürkan, Feride. *Ayetler ve Hadisler Işığında Şirk ve Müşrikin Psikolojisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Hamed, Abdulkadir Şeybe el-. *Şerhu Bulûgu'l-Merâm*. Metabiü'r-Reşid, 1402.
- Hamidullah, Muhammed. "Hendek Gazvesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 17/194-195. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hançerlioğlu, Orhan. *İslam İnançları Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1984.
- Harman, Ömer Faruk. "Günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/278-282. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Hererî, Muhammed El-Emin b. Abdullah b. Yusuf b. Hasan El-Uremi El-Alevi el-. *Şerh Sünen-i İbn Mâce*. thk. Haşim Muhammed Ali Hüseyin Mehdi. Cidde: Darü'l-Minhac, 2018.
- Hökelekli, Hayati. "Fıtrat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/47-48. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- İbn Battal, Ebu'l-Hasan Ali b. Halef b. Abdilmelik. *Şerh-i Sahih-i Buhârî li İbni Battal*. 10 Cilt. Suudi Arabistan, Riyad: El-Ruşd, 2., 1423.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Fethu'l-bârî bi-şerhi sahihi'l-buhârî*. thk. Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî - Muhibbüddin el-Hatîb. 13 Cilt. Mısır: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1380.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. *es-Sîretü'n-Nebeviyye*. 4 Cilt. Kahire, 1355.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnâvut vd. 5 Cilt. Dirasetü'l Alimiyye, 1. Basım, 1430.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânu'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâr'u Sadr, 1994.
- İbnu'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *En-Nihâye Fî Garîbi'l-Hadîs*. thk. Ahmed Tahir Zâvî. Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, ts.
- Kahiri, Ebu Muhammed Hasan b. Ali b. Süleyman el-Bedr el-Feyyûmî el-. *Fethül-karibil-müciib*. Riyad: Mektebetu Dari's-Selam, 2018.
- Kalyoncu, Hamdi. *Yeryüzü Tanrıları*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2016.
- Kapar, M. Ali. *Hız Muhammed'in Müşriklerle Münasebetleri*. İstanbul: Esra Yayınları, 1993.

- Karaman, Fikret - vd. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Karaman, Hayreddin. *Kur'an Yolu Türkçe Meali ve Tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2012.
- Kardavi, Yusuf. *Allah'ın Varlığı ve Tevhidin Hakikati*. Erzurum: İhtar Yayınları, 1994.
- Kâri, Nureddin Ebü'l-Hasan Ali b. Sultân Muhammed Ali el-. *Mirkatül Mefatih Şerhu Mişkati'l Mesabih*. Beyrut: Daru'l-Fikr, 1422.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. “Kur'an Açısından Fatalizm, İnkarcıların Bir Tutumu Olarak Kadercilik” 11 (2008).
- Kasapoğlu, Abdurrahman. *Kur'an'da İman Psikolojisi*. İstanbul: Yalnızkurt Yayınları, 1., 1997.
- Katar, Mehmet. “Kefâret”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/177-179. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Kaya, Serap. *Hız. Muhammed Döneminde Putperestlik*. Elâzığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Kılıç, İsmail. “Kur'an'da Şirk ve Acele Azap Talebi”. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 5/2 (Temmuz 2019).
- Koçak, İhsan. “Ulemâ ve Sûfiler Arasında Tartışmalı Bir Konu Olan Tevessül Konusuna Dair Delillerin Değerlendirilmesi”. *Genç Atebe Dergisi* 4 (Aralık 2023), 26-37.
- Korkmazgöz, Rıza. “Tevhidi Bozan Bir Olgu Olarak Şirk: Kur'an da Şirkin Kavramsal Anlamı” 20/1 (2020), 68-69.
- Kurtubî, Ebi Abdullah Muhammed Bin Ahmed El Ensari el-. *el-Müfhim lima eşkele min telhisi kitabi Müslim*. thk. Muhyiddin Misto vd. Dımaşk: Daru İbni Kesir, 1992.
- Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr el-. *el-Cami'li-ahkami'l Kur'an*. thk. Hişam Semir Buhari. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2002.
- Küçükbaşcı, Mustafa Sabri. “Taif”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 39/443-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Macit, Nadim. *Kur'ân ve Hadise Göre Şirk ve Müşrik Toplum*. Konya: Ribat, 1992.
- Maturidî, Ebu Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-. *Te'vilatü'l-Kur'an*. İstanbul: Darü'l-Mizan, 2005.
- Miras, Kâmil. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1993.
- Muhasibi, Haris. *er-Riaye*. çev. Şahin Filiz - Hülya Küçük. İstanbul: İnsan Yayınları, 1998.
- Muhsin Kâsım, Derviş Fahru. “Cevâmiu'l-Kelim”. Arapça. Katar, 2025.

- Mukâtil b. Süleyman, Ebü'l-Hasen. *Kur'an Terimleri Sözlüğü*. çev. M. Beşir Eryarsoy. thk. Abdullah Mahmut Şehhate. İstanbul: İşaret Yayınları, 1. Basım, 2004.
- Muzhirüddin Hüseyin b. Mahmûd ez-Zeydânî eş-Şirâzî, Hasan b. Muhammed b. Hasan. *El-Mefâtihu fi Şerhil Mesâbih*. 6 Cilt. Kuveyt, 1433.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *Sahih-i Müslim*. thk. Muhammed Fuat Abdalbâki. 5 Cilt. Kahire: İsa el-Babi el-Halebî, 1374.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *Sünen-i Kübra*. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r- Risâle, 1. Basım, 1421.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb el-Ĥorâsânî en-. *es-Sünenü'l-Kubrâ*. thk. Hasen Abdulmun'im. 10 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1421/2001.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât 'Abdullâh b. Ahmed en-. *Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*. thk. Yûsuf 'Alî Budeyvî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref en-. *Şerhu'n-Nevevî alâ Müslim*. 18 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1392.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-. *el-Minhâc Şerh-i Sahih-i Müslim b. Haccac*. 18 Cilt. Beyrut: Daru İhya-i Turas el-Arabi, 2. Basım, 1392.
- Nevevi, İmam. *Riyâzü's-Sâlihîn*. çev. Yaşar Kandemir vd. İstanbul: Erkam Yayınları, 1996.
- Okumuş, Namık Kemal. *Bütün Yönleriyle Şirk İnancının Temel Parametreleri*. Ankara: Araştırma, 2015.
- Öğüt, Salim. "Tavaf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 40/178-180. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Önkal, Ahmet. "Akabe Biatları". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/211. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Önkal, Ahmet. "Bi'rîmaûne". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/195-196. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Özaydın, Abdülkerim. "Amr b. Lühay". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 3. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Özaydın, Abdülkerim. "İslam'da Hac". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/386-389. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Özel, Ahmet. "Cihad". *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/527-531. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Özler, Mevlüt. *İslam Düşüncesinde Tevhid*. İstanbul: Nun Yay., 1995.
- Özler, Mevlüt. "Tevhid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/18-20. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

- Racihi, Abdülaziz b. Abdillâh er-. *Şerhu Sahihi İbn Hüzeyme*. y.y.: el-Mektebetü's-Şâmile, 1432.
- Râgıb el-İsfahânî, Ebu'l Kasım Hüseyin b. Muhammed. el-. *el-Müfredat fî Garibi'l Kuran*. Beyrut: Beyrut, ts.
- Saati, Ahmed b. Abdurrahman b. Muhammed El-Benna es-. *el-Fethür-rabbani li-tertibi Müsnedil-imam Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*. Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, ts.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. "Kur'an'a Göre Müşrikler ve Putperestler". *İslami Araştırmalar Dergisi* 1/1 (Temmuz 1986), 26-32.
- Sarmış, İbrahim. *H. Muhammed'i Doğru Anlamak -1*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2007.
- Sarmış, İbrahim. *Teorik ve Pratik Açından Tasavvuf ve İslam*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2., 1997.
- Sekkâf, Hasan b. Ali es-. *Sahihi Şerhi'l-Akâidi't-Tahâviyye*. Beyrut: Dâru'l-İmam er-Revvâs, 2007.
- Selvi, Dilaver vd. *Kur'an ve Sünnet Işığında Rabita ve Tevessül*. İstanbul: Umran Yayınları, 1994.
- Serahsî, Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebu Sehl. , *Kitabu'l-Mebhut*. Beyrut, 1912.
- Sırma, İhsan Süreyya. *İslam Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1987.
- Sinanoğlu, Mustafa. "İman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/212-214. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Sinanoğlu, Mustafa. "İman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/212-214. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Sinanoğlu, Mustafa. "Küfür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/533-536. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Sinanoğlu, Mustafa. "Şirk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/193-198. İstanbul: TDV, 2010.
- Sindi, Ebü'l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadi es-. *Fethül-Vedud fî Şerhi Süneni Ebî Dâvûd*. thk. Muhammed Zeki el-Hûlî. Medine: Daru Leyne / Mektebetu Advai'l-Menar, 2010.
- Sindi, Ebü'l-Hasan Nureddin Muhammed b. Abdülhadi es-. *Haşiyetü's-Sindi ala Süneni-Tirmizî*. thk. İmtiyaz Abdurrauf el-Cemali es-Sindi. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2021.
- Sunnah. "Bâbu fî Reddi'l-İrcâ". 07 Nisan 2025. <https://sunnah.com/abudawud:4678>
- Sunnah. "Bâbu fî Ta'likî't-Temâim". 07 Nisan 2025. <https://sunnah.com/abudawud:3883>
- Sunnah. "Bâbu fî Zerâriyyi'l-Müşrikîn". 08.042025. <https://sunnah.com/abudawud:4712>

- Sunnah. “Bâbu’n-Nehy’i-an Katli Meni’tesame Bissucûd”. 07 Nisan 2025.
<https://sunnah.com/abudawud:2645>
- Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi*. çev. Haydar Hatipoğlu. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015.
- Şahin, M. Süreyya. “Cin”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/8-10. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Şeriatî, Ali. *Dine Karşı Din*. Ankara: Fecr Yayınları, 2019.
- Şimşek, Halil İbrahim vd. *Tasavvuf Konusunda Bilinmesi Gereken 88 Soru*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2020.
- Taberî, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid. *Câmiu’l-beyân an te’vîli âyi’l Kur’ân*. thk. Abdülmuhsin et-Türkî Abdullah b. Dâru Hicr, 1422/2001.
- Tahavî, Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısrî et-. *Şerhu Müşkili’l- âsâr*. Haleb, ts.
- Tanyu, Hikmet. “Büyü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 6/501-506. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.
- Taşdemir, Ahmet. “Müslüman Çocukların Ahiretteki Durumları”. *KADER Kelam Araştırmaları Dergisi* 11/1 (30 Ocak 2013), 501-510.
<https://doi.org/10.18317/kader.63319>
- Tîbî, Şerefüddin Hüseyin b. Muhammed b. Abdullah et-. *Şerhü’t-Tibi ala Mişkati’l-Mesabih el-Kâşif an Hakaiki’s-Sünen*. Riyad: Mektebetu Nizar Mustafa el-Baz, 1997.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen-i Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şakir - Muhammed Fuat Abdulbâki. 5 Cilt. Mısır: Mustafa el-Babi el-Halebi, 2. Basım, 1395.
- Tok, Fatih. “Şirkin Tevhide Dönüştürülmesinde İlahi Metot” 11/2 (Ağustos 2019), 718-722.
- Topaloğlu, Bekir. *Kelama Giriş*. İstanbul: Damla Yayınları, 1996.
- Topaloğlu, Bekir. “Tövbe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Topaloğlu, Bekir - vd. *İslam’da İnanç Esasları*. İstanbul: İFAV Yay., 1998.
- Tosun, Necdet. “Râbîta”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34/378-379. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Tunç, Cihat. “Şirk ve Günah Problemi”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/11 (01 Ocak 2001), 29-35.
- Türer, Osman. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihi*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1995.
- Uludağ, Süleyman. *Tasavvufun Dili*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2., 2016.

- Ünal, Halit. “Berat Gecesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 5/475-476. İstanbul: TDV Yayınları, ts.
- Yahsubî, Ebül-Fadl İyaz b. Musa b. İyaz b. Amrun el-. *Şerh’u Sahih-i Müslim lil Kâdi İyaz*. 1 Cilt. Mısır: Daru’l-Vefâ, 1., 1419.
- Yahsubî, Ebül-Fadl İyaz b. Musa b. İyaz el-. *İkmalül-Mulim bi-Fevaidi Müslim*. thk. Yahya İsmail. Mısır: Dârü’l-Vefâ, 1998.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil. “Kâfirûn Suresi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/149. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “İstimdad”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/363-364. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Te vessül”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/6-8. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili*, ts.
- Yıldırım, Ahmet. *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 3., 2013.
- Yıldırım, Suat. *Kur’an’da Ulûhiyet*. İstanbul: Kayıhan Yay., 1987.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. *300 Soruda Tasavvufî Hayat*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.
- Yılmaz, İsmail. *Kuran’an’a Göre Şirkin Sebepleri ve Çeşitleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Zahrani, Merzuk b. Heyas Ali Merzuk ez-. *Şerhu Müsnedi Dârimî*, 1442/2021.
- Zeydani, Müzhiriddin ez. *el-Mefatih Şerh Mesabih*. Dar’ün Nevadir, 2012.

ÖZ GEÇMİŞ**Aynur BİLGİÇ****Öğrenim Bilgisi**

Yüksek Lisans 2022-2025	Amasya Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı (Prof. Dr. Nevzat AYDIN)
Lisans 1995-2000	Ondokuzmayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi